Araştırma

BEYAZ TOROS

Faili belli devlet cinayetleri

Gökçer Tahincioğlu

DK

BEYAZ TOROS Gökçer Tahincioğlu

DK

Beyaz Toros
Faili Belli Devlet Cinayetleri

BEYAZ TOROS
Faili Belli Devlet Cinayetleri

Yazan: Gökçer Tahincioğlu

Yayın hakları: © Doğan Egmont Yayıncılık ve Yapımcılık Tic. A.Ş.
Bu eserin bütün hakları saklıdır. Yayınevinden yazılı izin alınmadan kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz, hiçbir şekilde kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

1. baskı / Kasım 2013 / ISBN 978-605-09-1777-2
Sertifika no: 11940

Kapak tasarımı: Yavuz Korkut
Baskı: Görsel Dizayn Ofset Matbaacılık Tic. Ltd. Şti.
Atatürk Bulvarı Deposite Alışveriş Merkezi A5 Blok
4. Kat No: 405 İkitelli OSB - Başakşehir / İSTANBUL
Tel: (212) 671 91 00
Sertifika no: 16269

Doğan Egmont Yayıncılık ve Yapımcılık Tic. A.Ş.
19 Mayıs Cad. Golden Plaza No. 1 Kat 10, 34360 Şişli - İSTANBUL
Tel. (212) 373 77 00 / Faks (212) 355 83 16
www.dogankitap.com.tr / editor@dogankitap.com.tr / satis@dogankitap.com.tr

Beyaz Toros

Faili Belli Devlet Cinayetleri

Gökçer Tahincioğlu

DK DOĞAN KİTAP

Zerrin ve Veysel'in anılarına, saygı ve derin özlemle;

İçindekiler

"Yok edicilik" ve "cezasızlık" 9

70'li yıllar 15

Kadir Manga'nın hikâyesi... 17

80'li yıllar 31

Cemil Kırbayır'ın hikâyesi 33
Hakan Mermeroluk'un hikâyesi..... 44
Ferhat Kurtay'ın hikâyesi.. 55
Orhan Keskin'in hikâyesi: 72
Ramazan Yukarıgöz'ün hikâyesi; 82

90'lı yıllar 91

Namık Erdoğan'ın hikâyesi 93
Hasan Ocak'ın hikâyesi:..... 111
Rıdvan Karakoç'un hikâyesi..... 124

2000'li yıllar 137

Mahsun Mızrak'ın hikâyesi 139
Roboski'nin hikâyesi..... 150
Ethem Sarısülük'ün hikâyesi 169

Son söz..... 191

"Yok edicilik" ve "cezasızlık"

Biz, tam da şu anda burada otururken, bir yerlerde birileri, bir başkası tarafından öldürülüyor. Bizim, yarın akşam haber bültenlerinde izleyeceğimiz bir cinayet, tam da şu anda, bu satırları okurken bir yerlerde işleniyor sessizce. Bulunabilirse şayet, devletin koyduğu kurallara göre, cezalandırılacak bir fail, birilerinin yaşama veda etmesine neden oluyor şu saatlerde.

Peki ya bu cinayeti işleyenler, kuralı koyanlarsa. O kural koyucu, bir yerlerde can alıyor, bir yerlerde birinin canını acıtıyor, bir yerlerde birilerinin yakınlarının yok olmasına yol açıyorsa? Ve üstelik yok edilen, tam da kendisini yok eden sisteme karşı savaşan, o sistemden memnun olmayan, açıkça bu sistemi hedefi haline getirmiş ya da sadece kimliğinden ötürü sistemin hedef seçtiği biriyse?

İşte o zaman izleyeceğimiz haberler, "iç rahatlatan" bir hal alıyor. Eğer yok edilen kişi, "siyasi" nedenlerle yok edilmişse, devletin "meşru şiddetini" nasıl da hak ettiğini dinlemeye başlıyoruz o haberlerde. Ve bir kavram çıkıyor karşımıza: "Cezasızlık."

Hiçbir durumda, sistemin "yok edici" olabileceğini düşünmemiz istenmiyor o haberlerde. Peki, nasıl oluyor da modern, demokratik, insan hak ve özgürlüklerini esas aldığı söylenen bir devlet, en temel hak olan yaşam hakkını ihlal edebiliyor. Meşru şiddet ve bu sınırın aşılması nasıl bağdaşıyor devlete atfedilen onca kutsal değerle, o kutsal değerler nasıl cezasız bırakıyor bir cinayeti?..

Beyaz Toros, bu soruların yanıtını içeriyor.

"Meşru şiddet" adı verilen, anayasa, yasa ve diğer düzenlemelerle sınırı çizilen, devlet güçlerinin zorunlu olarak kullandığı söylenen şiddetin sınırlarının hangi durumlarda nasıl aşılıp aşıl-

madığını, devletin meşru olduğu söylenen şiddeti kullanarak nasıl sistem muhaliflerini ya da kimliği nedeniyle muhalif gördüklerini yok ettiğini ya da meşru görülen sınırların aşıldığı zamanlarda, o sınırların nasıl esnetilebildiğini?

Devlet yok ettiğinde, bütün suçların nasıl olup da "cezasız" bırakılabildiğini?

Cezasız bırakılan o akıl almaz işkencelerin ve cinayetlerin devletin egemenliğine nasıl hizmet ettiğini anlamamız için, yok edilenlerin ve yakınlarının öykülerini anlatıyor.

Yok edilenlerin nasıl yok edildiğinin ortak sembollerinden olduğu için "Beyaz Toros."

Bu çalışma, bir Pazar günü, Devrimci 78'liler Federasyonu'nun her sene Eylül ayında Ankara'da açtığı "12 Eylül-Utanç Müzesi"nin bahçesinde, bütün o dönemleri yaşayanların öykülerini dinlerken başladı. O öykülerin nasıl seneler ve yöntemler değişse de değişmez şekillerde sürüp gittiğini fark etmek, temelini oluşturdu bu kitabın.

O hikâyeleri dinlemek, daha çok boyutlu bakıldığında şunları anlatıyordu bize:

1970'lerde, 1980'lerde, 1990'larda, 2000'lerde devlete ya da devletin aktörlerine kafa tuttuğu için veya sadece kimliğinden dolayı yok edilenlerin hikâyeleri bir biçimde birbirinden ayrılıyor, bir biçimde birbirine benziyordu.

Üstelik o hikâyeler, yöntemler, cezasız bırakılma biçimleri değişse de farklı ülkelerdeki hikâyelerle de aynıydı.

O an devleti yöneten siyasal iktidarların isimlerinden bağımsız biçimde, bütün sistemlerde kutsal bir el, yok edenlerin sırtlarını sıvazlıyor, omuzlarına dokunarak "devam" diyordu durmaksızın.

O zaman, insanların yaşadıklarını anlatırken, yaşananların siyasal iktidarlardan bağımsız biçimde bütün dönemlerde sürüp gittiği, farklı dönemlerden öykülerle anlatılmalıydı. O yüzden bu kitapta, 70'lerden başlanarak, her dönemde benzer olayların nasıl sürüp gittiği aktarıldı. Bu nedenle hikâyeler, dönemlere ve uygulanan "yok etme" yöntemlerine göre ayrıştırılarak seçildi. 70'lerden "yargısız infaz", 80'lerden "idam/açlık grevi/operasyon", 90'lardan faili meçhul, 2000'lerden "meşru şiddet" olayları ele alındı, başlangıç ve sonlarının nasıl benzer olduğu anlatılmaya çalışıldı.

Kuşkusuz, 70'lerden çok daha geriye gitmek mümkündü. Ancak burada sınırlayıcı bir etken devreye girdi: "Yakınlarla görüşme."

Kitap, bir yanıyla 1970'lerden bu yana ülkenin geçirdiği siyasal evreleri ve o evrelerde uygulanan devlet şiddeti biçimlerini aktarma amacını, bir tarafıyla da sözlü tarih çalışması olma özelliğini taşıyor. Bu yüzden, bütün öykülerde, ölenlerin yakınlarıyla görüşüldü. Acılar, onların ağzından anlatıldı.

Elbette bu sadece, bir sözlü tarih çalışması yapmak amacıyla gerçekleştirilmedi. Bu yöntem izlendi çünkü "cezasızlık" denilen, devletin muhalif gördüklerini yok ettiği anlarda, suçluların ceza almamasını sağlayan yapı, bilimsel olarak sadece ölenlerin cezalandırılması anlamına gelmiyordu. Yok edilenlerle birlikte yakınları da farklı biçimlerde cezalandırılıyordu. Çünkü onlar, kirli, sapkın, yok edilmesi meşru kişilerin yakınlarıydı. Yapılanları hak ediyorlardı. Ölenlere yapılanları dosyalardan bulmak mümkündü ama yakınlarının yaşadıklarını kendilerinden başka bir yerde bulmak değildi.

Bu nedenlerle kitap, yakınlarının ağzından, ölenlerin hikâyeleri ve ölenlerden sonra yakınlarının yaşadıklarını esas alarak hazırlandı.

Kitapta, özellikle bazı noktalar gizlendi: Yok edilenlerin işledikleri iddia edilen suçlar ve aldıkları cezalar.

Yakınları mutlaka alışılageldik bir biçimde "suçları olmadığını" anlatmaya çalıştılar sevdiklerinin. Ancak zaten bizzat devletin çizdiği sınırlara göre yok edilmemeleri zorunluluğu bulunuyordu o insanların. O öykülerin kahramanları, meşru görülen şiddetin de üzerinde bir şiddete maruz kalmış ve o sınır aşan şiddet meşrulaştırılmıştı. Verilen ceza işlenen suçlarla ilgili olmadığından, olayların kahramanlarına eylemleriyle değil, yaşadıklarıyla bakmak gerekiyordu. Yine de, "Ne yapmış ki bütün bunları hak etmiş, böyle bir insana bunlar nasıl yapılabilir?" sorularının yakıcılığı bütün kitap boyunca bırakmadı kalemin yakasını.

Sonuçta, farklı dönemlerde sistem muhaliflerinin ya da muhalif görülenlerin yok edilmesinin nasıl meşru görüldüğü, kendileriyle birlikte nasıl yakınlarının da acımasızca cezalandırılıp susturulmaya çalışıldığının öyküleri çıktı meydana.

Cezasızlık öyküleri.

Ancak doğru zaman ve konjonktürde yapılan yargılamalar ve komik cezaların hikâyeleri.

Elbette, bu hikâyelerin benzeşmesi sürpriz değil. Bütün bu yapı rastgele, el yordamıyla oluşturulmadı. Bize bu kitabın kahramanlarını ortak bir tanım altında birleştirmeye yarayan bilimsel tespitler fazlasıyla mevcut. Arafa yerleştirilmiş, hukuktan dışla-

narak meşrulaştırılan şiddete açık hale getirilmişlerin, *homo-sacer*'in (Kutsal insan: Öldürülmesi cinayet sayılmayan ancak kurban da edilemeyen insan) anlatısı bu kitap. O nedenle son bölümde, kitabın genel üslubundan ayrılsa da oluşturulan yapıyı anlayabilmek adına, cezasızlığın temelleri anlatıldı. Devlet babasına karşı çıkan oğulların yaşamının korunmasına neden gerek olmadığı?

İşkencenin, cinayetlerin ortaya çıktığı hatta meşru sayıldığı, meşru şiddetin kol gezdiği, "egemenle-devlet babayla oğlunun" karşı karşıya kaldığı o anın tarihsel hikâyesi.

Mağdurların yakınlarına ulaşmak, onları konuşmaya ikna etmek, üstelik mağdurları kahramanlaştırmadan bunu yapmaya çalışmak güçtü. Bu nedenle "Beyaz Toros" için teşekkür edilmesi gereken, emek gösteren onlarca insan var.

Çalışmanın başından sonuna kadar elimin erişmediği, yetişemediğim her yere yetişmemi sağlayan, yapamadıklarımı benim adıma yapan meslektaşlarım Ayşegül Kahvecioğlu, Ünal Çam ve Halil Güzel'e;

En bulunamaz insanları aniden bulunur kılan, beni yüreklendiren, yorulduğumda, yorulmadan yeniden ayağa kaldıran, ara verdiğimde kızan, çalıştığımda sevinen dostlarım Eda Çelik, Ayça Örer, Ruşen Sümbüloğlu, Aysun Cerek, Yılmaz Cerek ve Devrimci 78'liler Federasyonu'nun bütün o iyi yürekli üyelerine;

Değerli fikirlerini her aşamada benimle paylaşan, yol gösteren, kitabı kitaplarıymış gibi sahiplenen meslek büyüklerim Fikret Bila, Serpil Çevikcan ve Doğan Akın'a;

Kitabın nasıl yazılması gerektiğini, üstelik, bunu anlatmıyor gibi gözüken bir nezaketle usanmadan anlatan Tanıl Bora'ya;

Bana "vicdanı" ve yüreklerindeki sonsuz acıya rağmen yürüyebilmeyi öğreten annem Hediye Tahincioğlu ve babam Nazmi Tahincioğlu'na;

Kardeş kokusunu içime derinden çekmemi hâlâ sağlayan kardeşim Gökhan Tahincioğlu'na;

Gözlerine her baktığımda bu hikâyeleri yazmanın borç olduğunu anlamamı sağlayan kardeşimin kutsal emaneti Kerem Fırat'a;

Bin yıllık arkadaşım ve yoldaşım, en yakınımda ya da coğrafi olarak en uzağımda olduğu zamanlarda bile elimden tutmayı bırakmayan Ayşe Nevin Yıldız Tahincioğlu'na;

Gülen yüzünü her gördüğümde ve bedeninden beklenmeyecek büyük sözlerini her işittiğimde yaşamanın kutsallığını bana anımsatan "oğluşum" Ulaş Doğu Tahincioğlu'na;

Küçücük alanlara hapsedilmiş insanların soluk alıp vermesinin gerekliliğini en çok düşündüğüm anda her şeye rağmen, bitecek olsa da o derin sular, "yüzmek" gerektiğini anlatan "akvaryumdaki turuncu balığa";

"Gecenin geç ve yıldızsız saatlerinde" acılarını bir başlarına yaşayan, anlattıklarını dinlerken bir bölümüyle birlikte ağladığım, o yok edilemeyen insanların yürekli, vicdanlı, iyi kalpli, vefalı yakınlarına;

Yok edilmenin ve yok olmanın sızısını yüreğime armağan bırakan, o sızı ortaklığını kavramamı sağlayan "kardeşlerim" Zerrin Tahincioğlu ve Veysel Yıldız'a;

Bir ömrün cumartesileri kadar büyük ve derin bir teşekkürü borç bilirim.

70’li yıllar

Yağmur çiseliyor

Öyle kapkara gitti çocuk
Kadir Manga'nın hikâyesi

"Sinan'ın hemen yanında yatan ikinci ölünün başucuna götürdüler. Onu da otların üstüne arka üstü uzatmışlardı.

Hemen tanıdım. Kadir'di. Ah, hiç aklıma gelmezdi Kadir'in öleceği. Sinan'ı düşünmüştüm de Kadir'in ölebileceğini hiç getirmemiştim aklıma. Karlosunu, o pek sevdiği silahını tutuyor gibiydi. Belli ki Karlosuyla ölmüştü. "Kadir" diyebildim."

(Erdal Öz, *Gülünün Solduğu Akşam-Mendilimde Kan Sesleri*-Nurhak'ta yaralı kurtulan Hacı Tonak'ın anlatımı)

Kafa karışıklıkları vardır bu ülkenin. Sadece ismi kalmış, güç bela geçinebilen dağılmış bir aşirete benzer bazen avuntuları.

Davranışlarını, atalarının, dedelerinin bir zamanlar belalı coğrafyaların en belalısı oldukları dönemdekine benzetmeye çalışır. Merhameti üst tondandır bu yüzden, vicdanı acımayla karışır, düşmanına nasıl da adil davrandığıyla övünür bir yandan acımasızlıkla övünürken.

Evinin içindeki durumu bir yana bırakıp artık kimselerin fazla inanmadığı gücünü, tarihinin kanlı zaferlerini anımsatarak göstermek ister, emperyalizme kızarken yeni bir emperyalin hayalini kurması bundandır.

Ve herkesin düşman olduğuna inanması.

O düşmanlık, önce sürekli arkasını kollayan, sonra zamanla dört bir yanındaki herkesin düşman olduğuna inanan, sadece "içeridekilerle", sadece kendisi gibi düşünenlerle, sadece "doğru büyütülmüş", "doğru şekillenmiş" vatandaşlarıyla dost olunabileceğini, kuralların sadece olduğu haliyle bu kişilere uygulanmasının yerinde olacağına inanmış bir devletin yapıtaşıdır. Devletin üvey evlatları, bu nedenle, devlet söylemiyle "münferit" gö-

rülebilecek olayların doğal mağdurudur. "İstisna" adı altında tıkır tıkır işleyen bir sistem, üvey evlatların öldürülmesine, kaybedilmesine, ortadan kaldırılmasına, etkisiz hale getirilmesine olanak sağlar.

Var olandan, uygulanandan başka, kafa tutanlara özgü, yok etmeye, ceza içinde daha ağır cezalar vermeye, ders verip, ıslah etmeye dayalı bir sistem.

Bu kimi zaman kamu görevlilerinin yargılanmasını engelleyen "izin sistemidir", kimi zaman "kamu güvenliğini korumanın" soyut zarureti.

O büyük düşmanların, üç beş sene hapis yatırılmayla yok olmayacağına inandırılmış-inanmaya hazır büyük kitlelerin endişesi de "kafa tutanların" kazanmasıdır bu oyunda.

Bu yüzden "meşruiyet" daha oyunun başında taraf olanlarca verilmiştir yönetenlere. Sistem, devletin "iyi çocuklarının" da takdiri, takdir olmasa da en azından tepkisizliği ile güçlenerek işlemeye devam eder.

İkiyüzlü merhamet

Dönem dönem hesap sorulabilir örneklere rastlansa da bunlar, toplumun geçmişten gelen üst tondan merhametiyle, "Ama onlar o kadar da bir şey yapmadı" sözlerini biraz daha fazla mırıldanması ve uluslararası koşullardan kaynaklıdır.

Bu sistemi anlamak ve anlatabilmek için, belki ilk kez büyük memnuniyetsizliklerini, büyük kalabalıklar ve deli kanlarıyla anlatmaya kalkışmış gençlerin yaşadığı dönemden, geriye kalanların ve mirasçısı olanların hâlâ büyülü bir hikâyeden bahseder gibi anlattığı 68 Kuşağı'ndan başlamak gerekiyor anlatmaya.

İkiyüzlü merhametin en çok yöneldiği, kalabalığa yön verenlerin neredeyse tamamının yok edildiği o yıllara.

Terörist sayılmayanlar

68 Kuşağı'nın, büyük bölümü yok edilen önderleri, silahlı propaganda savaşı vermeye hazırlanırken yok edilmelerine rağmen, sonradan benzer savaşları verenlerden farklı olarak "terörist" olarak nitelenmez.

Ana akım medyanın, belki karar vericilerin bir bölümü o kuşaktan olduğundan, kullandığı dil farklıdır.

Devlet hâlâ anılmasını bile yasak kılmış, çeşitli defalar anma-

lara katılanların cezaevine gireceğini göstermiş olsa da toplumun genel olarak, örneğin Deniz Gezmiş posteri taşıyan bir gençle, kızıl bayrak sallayan bir gence bakışı aynı değildir.

Bunda, her ne kadar "onlar ulusalcıydı, bölücü değil" ezberinin etkisi olsa da Anadolu'nun birçok yerinde mırıldanan "Ne yapmışlardı ki astılar" merhameti belirleyicidir.

Bu yüzden, yöntemleri, önderlikleri, ideolojileri hâlâ tartışılan, sol içindeki büyüleyici etkilerine rağmen ağır biçimde eleştirilen 68 Kuşağı, meşruiyetin en çok bölündüğü, buna rağmen yok edenlere karşı cezasızlığın "hak görüldüğü" kesimdir.

İşte o kuşağın, 1968 Kuşağı'nın "eyleme" geçtiği yıllarda, öğrenci önderleri, henüz sola nasıl bir miras bırakacaklarını bile tam olarak bilmezken, miras bırakma kararlılığından öte iktidarın ele geçirilebileceği inancıyla silahlı mücadeleyi seçti.

Dünyada yükselen direniş ruhu ve sol dalga, Küba Devrimi'nin romantik ve idealist etkisinin bütün kantinleri sardığı, devrimci öğrencileri, önder konumundaki arkadaşlarını hareketsizlikle eleştirme noktasına kadar getirdiği dönemde, bir avuç genç, kararlarını verdi.

Milli Demokratik Devrim, köylülerle büyük yürüyüş, fabrikalardan varoşlardan yükseltilecek bir kent savaşı tartışmaları sürerken, Türkiye İşçi Partisi (TİP) çizgisi ile bağını koparan, ancak "partileşmeden" örgütleşen Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu (THKO), arkasından Ankara'daki öğrenci çevresinin nüvesini oluşturduğu Türkiye Halk Kurtuluş Cephesi'ni de harekete geçmeye biraz da mecbur bırakarak, eylemlerine başladı.

Nokta eylemlerle silahlı propaganda süreci sonunda, solun etraflarında birleşmesini, silahlı bir yürüyüşle iktidarı teslim almayı ya da silahlı güçlerin bazı kesimleriyle işbirliği yaparak, iktidarı değiştirmeyi umut ediyorlardı.

Yok edilen kuşak

68 Kuşağı'nı sembolleştiren ve bir yandan da başlattıkları hareketleri mirasa dönüştüren, eylemlerinin etkililiği kadar, acımasızca yok edilmeleriydi.

Türkiye İşçi Partisi'nin, Türkiye siyasetine göre oldukça radikal söylemine rağmen, seçim sisteminin etkisiyle TBMM'de temsil hakkı kazandığı ve sola yön verdiği dönemde, gençlik hareketleri de hızla büyüyordu. 1967'de, İstanbul'da 6. Filo'yu protesto eden gençler, 1968'de İstanbul Teknik Üniversitesi'nde yapılan toplantı-

nın ardından, ortak eylem kararı aldı. Toplantı dağılırken, dışarıda bekleyen polisin, 11 öğrenciyi gözaltına alması gerilimi artırdı. Fikir Kulüpleri Federasyonu, ertesi gün, gözaltıları protesto eylemi yapma kararı verdi. Gergin geçen eylem sonunda, polisle öğrenciler çatıştı. Ancak akşam, çok daha kötüsü yaşanacaktı. Akşam saatlerinde yurdun çevresini kuşatan polis, ABD askerlerinin güvenli geçişini sağlamaya çalışırken, öğrenciler, barikatları yıkmaya çalıştı. Çıkan olaylar, polisin sert tavrı nedeniyle kana bulandı. Bir polisin rehin alınarak öğrenci yurduna götürülmesi üzerine, yurda baskın yapan ve uykudaki öğrencileri bile tartaklayan polis, Vedat Demircioğlu'nu ikinci kattan aşağıya attı. Demircioğlu'nun ölümüne neden olanlar, yargılanmadı, ceza almadı.

1969'da dönemin ODTÜ Rektörü'nü ziyaret eden ABD Büyükelçisi Kommer'in aracını Sinan Cemgil, Hüseyin İnan, Yusuf Arslan'ın da aralarında bulunduğu öğrencilerle birlikte devirip yakan gençlerdendi Taylan Özgür. Bu olaydan çok kısa süre sonra 23 Eylül 1969'da, Beyazıt'ta güpegündüz kurşunlanarak öldürüldü. Görgü tanıklarının varlığına ve kullanılan silahın kolayca tespit edilebilecek olmasına rağmen, katil zanlısı olarak yargılanan polis memuru Lisan Çakıcı'nın beraatine karar verilmesinden sonra bir başka zanlı yakalanamadı. Tanıkların, "arşivleri açarlarsa teşhis edebiliriz" ifadelerine rağmen, ne emniyetin ne ordunun arşivleri tanıklara açıldı.

68 Kuşağı'nın yok edilmesine yönelik eylemler bununla sınırlı kalmadı. Cinayetler artarak devam etti. Sistemin asıl hedefi ise öğrenci liderleriydi.

THKC'nin İsrail Başkonsolosu Ephraim Elrom'u öldürmesinin ardından başlatılan operasyonlarda, 27 Mayıs 1971'de Mahir Çayan ve Hüseyin Cevahir kaldıkları evin kuşatılması üzerine kaçmaya başladı. İkili, Maltepe'de bir apartmana girerek, Sibel Erkan adlı kızı rehin aldı. 53 saat süren pazarlıklar sırasında, Mahir Çayan'ın annesi bile Ankara'dan getirilerek kullanılmaya çalışıldı. Ancak olay, kanla sonlandı. Düzenlenen operasyonda Cevahir 23 kurşunla öldürülürken, Çayan yaralı yakalandı.

Kasım 1972'de, THKC kadrolarının önder isimlerinden olan ve Maltepe Askeri Cezaevi'nden firar ettiğinden aranan Ulaş Bardakçı'nın kaldığı ev kuşatıldı. Bardakçı, 19 Şubat 1972'de sabah saatlerinde basılan evde, çatışmalardan sonra, iddialara göre sağ yakalanma ihtimali varken, vurularak öldürüldü.

12 Mart 1971 muhtırasının hemen ardından Ankara'da saklanamaz hale gelen Deniz Gezmiş ve Yusuf Aslan motosikletle yo-

la çıktı. İkili, Sivas Şarkışla'da yakalandı. Yakalanmalarının ardından, Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan, Hüseyin İnan'ın bir numaralı sanıkları olduğu THKO Davası başladı. Dava kısa sürede bitti. Ankara 1. Nolu Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Mahkemesi, 9 Ekim 1971'de üç ismi idama mahkûm etti. İdamların infazı için Meclis kararı gerekiyordu. Meclis bu onayı verdi. Gezmiş, Aslan ve İnan, yapılan bütün karşı kampanyalara rağmen, Ankara Merkez Kapalı Cezaevi'nde 6 Mayıs 1972 günü, gece yarısından sonra idam edildi. Gezmiş'in, Taylan Özgür'ün yanına gömülme isteği bile reddedildi. Gezmiş ve arkadaşları, apar topar, aralarında bir mezar yeri bırakılarak gömüldü.

Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan ve Hüseyin İnan'ın idamlarını engellemek için harekete geçen THKC ve THKO'nun dışarıdaki kadroları, 27 Mart 1972'de Ünye'de, NATO üssündeki yabancı görevlileri kaçırdı. THKC kadrolarından Mahir Çayan, Dev-Genç Başkanı Ertuğrul Kürkçü, Hüdai Arıkan, Saffet Alp, Sabahattin Kurt, Sinan Kazım Özüdoğru, Nihat Yılmaz ve Ertan Sarıhan, THKO'dan Cihan Alptekin ve Ömer Ayna, yanlarındaki rehin aldıkları üç radar teknisyeni ile Tokat Niksar'daki Kızıldere köyüne geldiler. Ancak grubun ihbar edilmesi uzun sürmedi. Türkiye tarihinde o döneme kadar yapılmış, örneğine az rastlanır, MİT ve emniyetin de katıldığı, yoğun teknolojinin ve silahların kullanıldığı operasyonla, Kürkçü dışındaki tüm isimler evin içinde öldürüldü. Sağ kurtulan Kürkçü, ağır işkencelerden geçti ve uzun yıllar cezaevinde kaldı. Buna rağmen, ölmemesi, operasyonu yapan güçler tarafından sürekli olarak gündemde tutuldu ve sol kesimin gözünde "ajan" olarak nitelenmesi için yoğun çaba sarf edildi. Yok edilemediği için ikinci kez cezalandırılan Kürkçü ise siyasi yaşamını ısrarla, düşünceleri doğrultusunda sürdürdü.

Türkiye İhtilalci İşçi Köylü Partisi (TİİKP) içindeki fikir ayrılıkları sonucu bir grup arkadaşıyla birlikte, yollarını ayıran ve farklı bir yapılanma içine giren İbrahim Kaypakkaya, Deniz Gezmiş ve arkadaşlarının idamından kısa süre sonra, 24 Ocak 1973'te, arkadaşı Ali Haydar Yıldız'ın öldürüldüğü operasyonun ardından yakalandı. Operasyondan yaralı kurtulmuş ve yakındaki köylere kadar yürümüştü. Ancak ihbar edilmesi üzerine kısa sürede yeri bulunan Kaypakkaya, götürüldüğü Diyarbakır'da ağır işkencelerden geçirildi. Yaralı getirilirken, donmaya bağlı kangren sonucu iki ayağını da kaybetmişti. Hastanede yatırıldıktan sonra yeniden sorguya alındı. İddiaya göre, 19 Mayıs 1973'te, Diyarbakır'da kurşuna dizilerek öldürüldü.

Nurhak sana güneş doğmaz

Fikir Kulüpleri Federasyonu (FKF) ve sonrasında Dev-Genç'in büyüleyici dinamizmi, çok da dikkate almadıkları homojen yapısının neden olacağı olumsuzlukları gölgeliyordu.

Bu dönemde, ses getiren ve özellikle Ankara'da THKC çevresini de harekete geçmeye zorlayan birkaç eylemin ardından 12 Mart 1971 darbesinin-muhtırasının büyük kentlerde yakalanmadan eylemlerde bulunmayı olanaksız hale getirmesi, yönünü Anadolu'ya çeviren THKO önderlerinden Deniz Gezmiş ve Yusuf Aslan'ın Sivas Şarkışla'da yakalanması, Nurhak katliamının da kıvılcımlarını yaktı.

O kıvılcım, Nurhak'ta öldürülenlerden Sinan Cemgil'in babasının, "İsteseler milyoner olabilecek gençlerdi" diye tanımladığı devrimci, ilerici gençlerin sonu oldu.

Kadir Manga, kısa yaşamı Nurhak'ta son bulan o gençlerden belki de en az tanınanı.

Birlikte yaşama veda ettiği Sinan Cemgil'in doğal önder pozisyonundan belki, tıpkı Kızıldere'de ölenlerden grubun önder ismi Mahir Çayan dışındakilerin fazlaca bilinmemesi gibi, hikâyesi bilinmiyor fazlaca.

Belki de Kadir Manga'nın, hikâyesini daha küçük yaşlardan itibaren yalnız yaşamaya başlama yazgısından kaynaklı bu bilinmezlik. Kadir Manga, Nurhak'ta, arkadaşlarıyla, kimseyi vurmadan, kimseyi öldürmeden, kimseyi öldürmeye çalışmadan, öldürüldü.

Nurhak-İnekli'de öldürülenler, Türkiye'de iktidara karşı silahlı mücadele veren ilk siyasi örgüt olan Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu'nun öncü kadrolarıydı. Nurhak'ta yaralı kurtulan Mustafa Yalçıner'in anlatımıyla, yedi ismi Nurhak'a getiren süreç, THKO önderleri, Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan ve Hüseyin İnan'ın yakalanmalarıyla başladı.

Malatya-Kürecik'teki NATO'ya ait radar üssünü basarak, askerleri rehin alıp, Deniz Gezmiş ve arkadaşlarına karşı takas olarak kullanmak isteyen THKO'nun kır kadrosu 31 Mayıs 1971'de köylülerin ihbarı üzerine jandarma tarafından kuşatıldı. Köylülerin de jandarmaya destek verdiği çatışma sonunda, Sinan Cemgil, Kadir Manga, Alpaslan Özdoğan öldürüldü. Mustafa Yalçıner, ağır yaralandı, Hacı Tonak yakalandı. Ahmet Erdoğan ve Metin Güngörmüş ise kaçmayı başardı. Ancak bu iki isim de bir gün sonra ele geçirildi.

Devrimin şanlı yolu

Nurhak'ın miras haline gelmiş şarkı ve şiirlerine rağmen, lisede okuyan, sol sempatizanı bir gencin ezbere sayabildiği Deniz, Mahir, Ulaş, Yusuf, Hüseyin gibi akla hemen gelebilir isimlerden değil Manga.

Ankara'da her yıl eylül ayında açılan Devrimci 78'liler Federasyonu'nun Utanç Müzesi'nin sessiz sedasız günlerinden birinde Manga'nın fotoğrafına bakıyor bir adam ve bir kadın sessizce.

Afişler, sloganlar, yüzler, onlarca, yüzlerce yüzler ve binlerce isim arasında kardeşinin köşesini bulmuş, sessizce ağlayan bu kadın Hamide Balkan, Nurhak'ta can veren Kadir Manga'nın ablası. Eşi Reşit Balkan'la geldiği müzede, kardeşliğini bile doğru düzgün yaşayamadığı, hep aynı yaşta kalan kardeşinin kokusunu çekmeye çalışıyor içine sessizce. Ölümleri "zafer" olarak görülen gençlerden birisi olmasından, anımsanmasından, kardeşinin kendisinden sorulmasından mutlu da olsa, yaşamadıkları, ıskaladıkları, unutmak zorunda bırakıldıkları, yok saydıkları o günlerin burukluğu çöküyor yüzlerine anlatırlarken. Kardeşine ayrılan köşenin yanı başında, eşinin de yardımıyla anımsayarak yaşananları anlatıyor Hamide Balkan:

"En küçüğümüzdü"

"Konya Akşehirliyiz. Altı kardeşiz. Üç erkek, üç kız. Kadir 1947 doğumlu ve bizim en küçüğümüzdü. Öyle yakışıklı, akıllı delidolu bir çocuk. İlkokulu ve ortaokulu Akşehir'de okudu. Bu sırada ben evlendim ve İzmir'e taşındım. Kadir lise son sınıfta bir yıl benim yanımda kaldı. Yani liseyi bizim yanımızda bitirdi. Sonra da Erzurum Atatürk Üniversitesi'ni kazandı. Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nü. O zaman işte yeni yeni başlıyormuş bu işlere. Bir gazete işiyle başlamış. Eskiden küçük küçük gazeteler vardı. Bir gün Kadir'e dedim ki, 'Seni gazete satarken görmüşler. Sen bir şey mi yapıyorsun?' 'Yok abla, bir şey yapmıyorum. Arkadaşlar gazete satıyor. Bizim bir gazete yerimiz var. Orada gazete satıyoruz sadece.' O kadar söyledi. Başka hiçbir şeyini görmedim ben. Hiç de bilmiyorum. Ondan sonra da ilişkileri kesti, gelmedi. Bazı kişilerden duyuyordum, 'Kadir Ankara'daymış' diye. 'Allah allah' diyordum, 'Niye ablama falan uğramıyor?' Ablam Ankara'daydı çünkü. Kadir yeğenlerini de çok severdi. Ama gitmiyormuş demek ki. Zaten ablam da 'Kadir hiç uğramazdı' diyor."

Erzurum'da FKF kurucusu

Manga'nın ablasına uğramadığı o dönem, siyasal faaliyetlerinin doruğa çıktığı tarihlere denk düşüyor. Liseyi İzmir'de bitirdikten sonra devrimcilerin en zor nefes alabildiği kentlerden birinde, Erzurum'da okuyan Manga, bu dönemde, Atatürk Üniversitesi'nde Fikir Kulübü Kurucu Başkanlığı'nı, Fikir Kulüpleri Federasyonu'nun Erzurum Sekreterliği'nin yönetim kurulu üyeliğini yürüttü.

1969'da, Yusuf Küpeli'nin Fikir Kulüpleri Federasyonu Başkanı olduğu seçimde, genel yönetim kuruluna seçilen Manga, 1968'de linçten kurtulduğu Erzurum Tortum'daki Uyanış Mitingi'nden itibaren, Erzurum'da ilerici çevreleri örgütledi. Ardı ardına gerçekleştirilen eylemlerin öncü ismi oldu. FKF yönetiminde yer almasının hemen ardından, silahlı ve örgütlü mücadele fikirleri ve Hüseyin İnan'ın çağrısı doğrultusunda Filistin'e giderek El Fetih kamplarında silahlı eğitim alan Manga, buradaki 16 arkadaşıyla Türkiye'ye döndükten sonra 1 Şubat 1970'de, kampta birlikte eğitim gördüğü 11 arkadaşıyla yakalandı. Artık Diyarbakır Cezaevi'ndeydi. Ablası anlatıyor:

Bir daha gelmedi

"Liseyi bitirdiği sene hastalandı. Bir yıl hastanede kaldı.

Hastaneden çıktıktan sonra da Erzurum'a gitti. Yalnız giderken, 'Allahaısmarladık abla, bu bayram belki gelemem beni merak etme' dedi. Normalde her bayram gelirdi. Bu kez gitti, bir daha bize ne haber verdi, ne de konuştu. Gitmiş ta Filistinler'e kadar. Filistin'e gidişi örgüte katılışı, onları hiç bilmiyoruz. Haber yoktu. Hiç haber almadık. Mesela devamlı mektuplaşırdı, konuşurdu. Fakat o olaylara girdikten sonra tamamen kesti. Aileden hiç kimseyle görüşmedi. Lisede bir yıl bizimle beraber kaldı. Ondan sonra üniversite sınavını kazanıp Erzurum'a gitti ve bir daha yaptıklarına ilişkin hiç bilgi almadık. Sadece bir kere daha gördüm onu. O da Diyarbakır Cezaevi'ne konulduğunda. Ziyarete gitmiştik. Ama siyasete ilgisinin nasıl başladığına, Filistin'e gidişine ve tutuklanış sürecine ilişkin hiçbir bilgimiz yoktu. Erzurum'a gittikten sonra bize hiç gelmedi kardeşim. O zaman Filistin'e gitmişler. Ne Filistin'e gittiğini duyduk, ne de Nurhak'a çıktığını. Ne zaman yakalanıp Diyarbakır Cezaevi'ne götürülmüş, o zaman haberimiz oldu."

Diyarbakır, 12 Eylül öncesi

Manga'nın sekiz ay kaldığı Diyarbakır Cezaevi, henüz 12 Eylül'deki utandıran şöhretine neden olan koşullarda değildi. 12 Eylül dönemine görece daha iyi koşullarda ancak "tehlikeli" sıfatları nedeniyle sıkı güvenlik önlemleri altında burada kaldı Manga ve arkadaşları. Ailesinden birisinin, Manga'yı ölmeden önce gördüğü son yer de burası oldu. Eniştesi Reşit Balkan anlatıyor:

"Açık görüş. Çocukları bir odaya koymuşlar. 11 kişiydiler. Diyarbakır'a varır varmaz dosdoğru hapishaneye gittik. Kadir'i ziyaret etmek istediğimizi söyledik. Onlar bir odadalarmış. Hapishane müdürü çağırdı beni yanına. Bu sırada beni almadılar ama Hamide girdi içeri. Müdür bana 'Sen ne iş yapıyorsun?' diye sordu. Ben de dedim ki, 'Telekom Müdürlüğü'nde teknisyenim.' 'Oğlum sen memurmuşsun, buraya niye geldin?' dedi. Ben de, 'Memur olmak bir şey ifade etmez ki, Kadir benim eşimin kardeşi. Niye gelmeyeyim?' dedim. 'Valla, senin için iyi olmaz' dedi. Ben de 'Bir şey olmaz. Olacaksa da olur' dedim. Ondan sonra ben de çocukların olduğu odaya girdim. Kocaman bir oda. İçeride 11 kişiler. Kadir'in dışında Hüseyin İnan vardı, Teoman Ermete, Atilla Keskin, Müfit Özdeş, Ercan Enç, Alpaslan Özdoğan, Hamit Yakup, Ahmet Tuncer Sümer, Ali Tenk, bir de Bahtiyar Emanet vardı.

Hüseyin İnan ayrıca geldi yanıma oturdu. Halimi hatırımı sordu. Ben dedim ki, 'Ya siz ne için bu mücadeleyi veriyorsunuz?' 'Biz' dedi, 'Memleketimizi seviyoruz. Bu Amerikalıları sevmiyoruz. Amerikalıların bu ülkeye faydadan çok zararı var. Biz ona karşıyız' dedi. Söylediği buydu. Uzun uzun konuştuk ama söyledikleri hep bu minval üzerineydi. 'Biz, bu memleket için çalışıyoruz. İster kıymetimizi bilirler, ister bilmezler' dedi. Orada anladım ki esas önem verdikleri nokta buydu. Memleket sevdalısıydı o çocuklar."

Memleket sevdası

"O çocukların" tahammülü zor yok oluşlarını, mücadelelerini kendilerine en kolay böyle açıklayabiliyordu bütün aileler; "Memleket sevdalısıydılar."

Yok edilmelerinin meşruiyetini sağlayan siyasal kimlikleri, mücadele ettikleri değerler, görüşleri, eylemleri belki de başkaca soru işaretlerine yol açabilirdi kafalarında. Ancak onlar da belki de 68 Kuşağı'nın en saf biçimde özetlenen, bugün benzerlerinden

farklı olarak "terörist" sıfatıyla anılmamalarını sağlayan o duyguyla ifade etmişlerdi kendilerini; "Halk sevgisi, memleket sevgisi."

"Ağabeyim küsmüştü"

Ablası Hamide Balkan anlatıyor:

"Ağabeyim biliyordu, konuşmadı. Bir tek ağabeyim biliyormuş bu işlere girdiğini. Ama o pek ilgilenmedi Kadir'le. 'Neden böyle olaylara girdi?' diye onunla konuşmamış. Abimin bizimle de ilgisi yok şu anda. Aile ilişkilerimiz çok kopuk. Abimin çocuklarının bir kısmı Erzurum'daydı. Korkuyordu herhalde. Kadir de 'Kimse benim yüzümden zarar görmesin' diye yaklaştırmadı bizleri hiçbir şeye. En çok ben ilgilenirdim onunla.

Annemiz zaten hastaydı ve Kadir ilkokuldayken öldü. Babasının da siyasetle hiçbir ilgisi yoktu. Tutuklandığını duyunca çok üzüldüm. Eşimle birlikte Kadir'i görmeye İzmir'den Diyarbakır'a gittik. Üç gün bir otelde kaldık orada. Hapishanede bize hiç zorluk çıkarmadılar. Kadir beni odada görür görmez dedi ki, 'Abla neden geldin? Eniştem küçük bir memur. Niye eniştemi getirdin? Yarın bir şey olur, eniştemi atarlar, sen ortada kalırsın.'

Ben okumadım, çalışmıyorum da. Cezaevinde ama o beni düşünüyor, ne yaparım diye. Ben de dedim ki, 'Aman ne yapayım, ortada kalırsam kalırım.'

Hatta Kadir öyle deyince arkadaşları takıldılar, 'Kadir o kadar üzülme, gelmişler görsünler işte seni' falan dediler. Orada Kadir'in yüzünü okşadım. Biraz konuştuk öyle. Ama neler konuştuğumuzu da net olarak hatırlamıyorum. Çok kalabalıklardı ya. Herkes bir şey söylüyordu. Cezaevinde çok sıkıntıları var gibi görünmüyordu. Sıraya almışlar, yemek yapıyorlar, bulaşık yıkıyorlar. Biz de onlara bir şeyler alıyorduk, getiriyorduk dışardan.

Öteberi almaya gidiyorduk. Arkamızda sürekli biri. O kadar acayip bir şey ki. Adam bizi takip ediyor, sonradan anladık. Acayip bir kılık. Biz nereye gidersek, adam arkamızdan geliyor. Biz de gülüyorduk, 'Bu adam güya gizli gizli bizi takip ediyor. Güya kendini gizliyor. Bizi takip ediyorsun madem hiç olmazsa kendini belli etme' diye. Oradaki halkın içinde sırıtıp kalıyordu kıyafetiyle."

Dağ kadrosunda

Diyarbakır Cezaevi'nden çıktıktan sonra Manga, THKO'ya katıldı ve dağ kadrosunda görev aldı. 1971 Şubat'ından itibaren kır-

lardaydı. 31 Mayıs 1971'e kadar sürdü macerası.

Manga ve arkadaşlarının amacı, Kürecik Radar Üssü'ndeki NATO askerlerini rehin almaktı. Deniz, Hüseyin ve Yusuf'un idamını engellemek için bu planı yapmışlardı. Günlerce, haftalarca kaldıkları kırlarda yorgun, bir an önce hedefe ulaşma arzusuyla Nurhak Dağı'nda, İnekli Dağı diye bilinen mevkide "beklenen" hatayı yaptılar. Karşılaştıkları köylüyü serbest bırakmaları, köylünün koşarak gittiği İnekli Köyü'nde o dönemde nadir rastlanır biçimde telefon bulunması, jandarmaya gönderilen haber, köylülerle jandarmanın ortak operasyonu, hiç çatışmaya girmemiş, kimseyi öldürmemiş, çatışma sırasında bile öldürmek için ateş etmeyen, uzman bir ekip tarafından kolayca yakalanabilecek olan Cemgil, Özdoğan ve Manga'nın sonunu getirdi.

Çatışmadan yaralı kurtulan Mustafa Yalçıner, 2005'te, bianet'e şöyle anlatıyor, yaptıkları "ölümcül hatayı":

"Yusuf, Hüseyin, Deniz, Sinan'ın bize katılımını bekliyorduk.

Onlar olmadan kendimizi hiç düşünmemişiz. Onlar önderlerimiz.

Hüseyin söylemiş biz yapmışız, Deniz yürümüş biz arkasından yürümüşüz. Daha çok onlar düşünmüş, biz yapmışız. Bize gelme sürecinde Sinan dışında diğerleri yakalanınca problem çıktı. Biz onların yakalanmasından etkilenmeyecek bir kır gerilla faaliyetinin sürdürülmesi yerine onların kurtarılması işini koyduk önümüze. Kürecik'teki NATO Radar Üssü'nü basmaya karar verdik. Yanımızda bol miktarda patlayıcı madde vardı. Bu patlayıcıları içeriye döşeyip içeride kim varsa rehin alacaktık ve karşılığında Deniz, Yusuf ve Hüseyin'in Cezayir, Suriye gibi herhangi bir ülkeye gönderilmelerini isteyecektik.

Yolun bir kısmını yük trenleriyle geçmeye karar verdik. Gölbaşı'ndan tren geçiyordu. İnekli Köyü, Gölbaşı Ovası'nda dağların yamacındadır. Yedi kişi ana gruptan ayrıldık. Gölbaşı'ndaki trene yetişemedik. Köyden bir çoban bizi gördü. Biz yine, 'Avcıyız' dedik ama artık hiç avcıya benzer yanımız yoktu. Biraz da o bölgeye kadar ki köylülerin tavırlarını düşünerek bıraktık. O köy MHP'lilerin olduğu bir köymüş... Operasyon başlayınca, Sinan tepeden koşarken bacağından yaralanmıştı, çatışma sırasında da yaralandı. İlk Kadir vuruldu, arkasından Alpaslan. En son ben de yaralanıp ateş edemez hale gelince son bir taramalı tüfek sesi duydum. Sanırım Sinan'ın parmağı tetiğe basılı kaldı ve sonra öldü."

"Bize bir şey olmasın diye..."

Ölümünü ve sonrasını ablası Hamide Balkan anlatıyor:

"Öldüğü haberi geldi. Kadir'i cezaevinde görmemizden sonra onunla ilgili aldığımız ilk haber vurulmasıydı. Haberi aldığımda bir arkadaşın evindeydim. Çok fena oldum. 'Kadir Manga dağda vurulmuş' dediler. 'Yanlıştır herhalde' dedim. Ama sonradan doğruladılar. Herkese sorduk, soruşturduk. Doğruymuş. Konu komşu duydu, hemen tanıdılar, benim yanımda kaldığını bildikleri için. Herkes bir havadan, 'Bunlar anarşist, bilmem ne...' dedikçe de benim sinirlerim bozuluyordu. O ara hastalandım da. O arkadaşlarla tüm ilişkimi kestim ve bir daha hiç görüşmedim. Kadir'i tanıyanlarla da temasım olmadı hiç. Hiçbir şey bilmiyoruz ki. Kimlerle görüşüyordu, neredeydi. O kendisini o kadar gizlemiş, o kadar soyutlamış ki, mesela bütün her şeyini atmış, yakmış. Ondan bize hiçbir şey kalmasın gibisine.

Ölüm haberi geldikten sonra hiçbir şeyi geçmedi elimize. Hiçbir eşyasını göstermediler. Bir tek saati geldi, o da şu son dönemde. Bende kalan birkaç kitabı vardı, okul karneleri vardı. Bir de gömleğiyle bir takım elbisesi bende duruyordu, 'bayramda falan gelirse giyer' diye. Ben de onu fakir bir çocuğa vermiştim, 40 seneden fazla oldu. Bilseydim saklardım. Ondan başka hiçbir şeyi kalmadı. Kadir'in kitapları dahi kalmadı. Zaten o ara onların bir kısmını yaktık. Yani yaktırdılar. Hani 'evi basarlarsa' diye.

Bir ablamız, ortaokul öğretmeni. Bir şey olabilir diye dediler ki; 'Kadir'in bazı eşyalarını kaybedin.'

Yaktık.

Kadir'in bizde kalanlarını da böyle yaktık. Onun dışında birkaç resmi var. Başka hiçbir şeyi yok. Öyle kapkara gitti çocuk.

Öldükten sonra kardeşimle ilgili bilgi almak, o çocukları görmek istedim. Nurhak'ta yaralı kurtulan Mustafa Yalçıner'in kardeşi Aygül'ü tanıyorum İzmir'den. Birlikte gelmiştik bir seferinde Ankara'ya. Aygül, kardeşini ziyaret edecekti. Ben Aygül'e, 'Ben de gelmek istiyorum, onları görmek istiyorum' dedim. Mustafa Yalçıner'in, Alpaslan Özdoğan'ın ailesi İzmir'deydi. Kadir'in ölümünden sonra Mustafa Yalçıner'in ailesiyle tanıştık. Biliyorsunuz Kadir o çatışmada öldürüldü, Mustafa yaralandı falan. Ve ondan sonra ailecek görüşmeye başladık. Ben gelmek isteyince, 'Tamam' dedi bana. Sonra geldik. Kapıda zorluk çıkarmadılar. 'Deniz Gezmiş'in halasıyım ben' dedim. Yalan söyledim. 'Tamam' dediler, geçtim. Üzerimizde bir şey yok. Kimlik falan sormadılar ben de direkt geçtim.

Açık görüş değildi, cam arkasından görüştük. Kabin gibi bir yer, telefonlu. Ama gelenin yüzünü görebiliyorsunuz. Deniz'in karşıdan geldiğini gördüm. Böyle şangur şungur. O güzelliğiyle. Meğersem ayakları prangalıymış. Bir zoruma gitti. 'Neden böyle geldin?' dedim. Ama nasıl ağlıyorum. Bir şeyler soruyor bana, ben konuşamıyorum. Zar zor dedim ki, 'Kadir'in ablasıyım ben.'

Bana, 'Sakın üzülme, onların kanını yerde bırakmayacağız biz' dedi. O lafını hiç unutmuyorum. 'Üzülme' dedi, 'Kendine sahip ol' dedi.

Kadir, 'Bana bir şey olursa hiç ağlamayacaksın' demişti.

Deniz de aynısını söyledi. 'Ağlamayacaksın. Ağladığınızı görmeyeceğim' dedi. Ondan sonra ayrıldık. Zaten çok az ve sırayla görüştürüyorlardı. Mustafa Yalçıner'le görüşmeme izin vermediler mesela. Tek görüş vardı çünkü. Mustafa'ya da Aygül girmişti o yüzden.

Sonra koptuk herkesle, unutmaya çalıştık yaşananları, zordu ama paylaşması bile zordu ama çalıştık işte. Bilmiyorduk kardeşimi ananları, isminin yaşatıldığını. Törenler yapılıyormuş Akşehir'deki mezarında, duyduk sadece, o da sonradan. Bir yeğenim var. O bilgisayarda okumuş, 'Yenge sana bir şey okuyacağım ama ne olur üzülme' dedi. 'Ne oldu?' dedim. Kadir'in resimlerini bulmuş. 'Bak çok güzel yazılar yazmışlar. Oradan sana okuyayım da dinle' dedi. O zaman Akşehir'de tören yapıldığını fark ettik. Buradaki Utanç Müzesi'ni de yeğenim duymuş.

Mezarı Akşehir'de. Yanında annem var, babam var, bir de abim var. Aynı yerde yatıyorlar. Fakat onun mezarı her zaman bakımlı. Orada birileri bakıyor herhalde. Ben bir kez oraya gittiğimde birine sordum, 'Kadir'in mezarıyla siz mi ilgileniyorsunuz?' diye.

'Birisi ilgileniyor' dediler. Söylemediler yani. Hatta biz mezarını yaptırmıştık. Yıkmışlar onu. Bana bir haber geldi, 'Mezarınız yıkıldı' diye. 'Çocuğu yoksa yerinden mi kaldırıyorlar?' dedim. Hafız Ahmet diye biri vardı. Çocukları gibi severdi bizi, çok ilgilenirdi. O dedi ki, 'Yok. Başka arkadaşları yıktırmış. Yeniden yaptıracaklarmış.' Biz mozaik yaptırmıştık, onlar mermer yaptırmışlar, biraz yüksekçe. Sonra, mezarını kimin yaptırdığını öğrendim. Devrimci doktor bir arkadaşıymış.

Kadir hem çok zekiydi hem de çok yakışıklıydı. Biz evlendiğimizde ortaokula gidiyordu. Bir gün okuldan geldi. Sinirli, stresli, 'Yok ya, ne yapacağım ben bunu?' dedi. Baktım elinde bir kâğıt. Böyle büyük bir sayfa. Bir dua. Ama her şey eski Türkçe. Manasını da bilmiyoruz. Okuması da biraz zor. 'Yarın okula bunu ez-

berleyip gitmek zorundaymışım' dedi. 'Ezberlersin sen, yaparsın ne olacak. Git bakalım biraz çalış' dedim ben de. Yarım saat sonra yanıma geldi. 'Şunu bir takip et bakalım' dedi. Bir sayfalık şeyi ezberlemiş gelmiş. İnanamadım. Benim okumaya dilim dönmüyordu çoğunu... Öylece gitti kardeşim."

Nurhak'ta öldürülenler öylece gittiler

Kadir Manga'nın eylemlerinden, yaşam biçiminden bütünüyle habersiz ailesine lise yıllarından kalan kitaplarını yaktıracak kadar korkutucu iklim, aslında ölümlerin toplumsal meşruiyetini de açıklıyor.

Ya da ölüm haberini duyduğu sırada, komşularının abla Hamide Balkan'a yönelik, "Onlar anarşist zaten" konuşmaları.

Cemgil, Özdoğan ve Manga'nın kısacık yaşamları Nurhak'ta sonlandırıldı.

İlişkileri, eylem tarzları, düşünceleri hâlâ tartışılsa da bu isimlerin ölümleri, solun özeleştiri ile dünyadaki konjonktüre bağlı olarak yükselmesini getirdi. İktidarın yok edilmesi en meşru gördüğü kesime yönelik yok edici eylemlerini daha profesyonel, daha yüksek kamuoyu desteğiyle, daha inançlı ve kararlı biçimde gerçekleştirmesine de kapı araladı. O aralıktan, 1970'li yıllar boyunca, cinayetler, işkenceler, katliamlar görülecek ve bunların tamamının cezasız bırakıldığı, bunun sistemin doğal karşılığı olduğu yıllar sonra anlaşılabilecekti. Öteki ve kurban edilemeyecek kadar tehlikeli kimlikler artık daha da belirgindi.

Belki de küçük yaşta annesiz kalmasının da etkisiyle "sessizliği" seçen Manga, sessiz sedasız geçirmediği kısa ömrü dağlarda sonlandırıldıktan sonra Akşehir'e defnedildi. Her yıl mezarı başında devrimci arkadaşları tarafından anılıyor. Manga'nın ve arkadaşlarının öldürülmesi hiçbir zaman soruşturma konusu olmadı. Aynen, yok edilen diğer arkadaşları gibi. Sağ yakalanıp yakalanamayacakları, nasıl vuruldukları bile araştırmaya değer görülmedi. Mezarında her yıl yapılan anmalar, tıpkı diğer devrimcilerin anılması gibi hâlâ suç sayılıyor.

80’li yıllar

Gecenin geç ve yıldızsız bir saatidir

Bitlis'te beş minare
Cemil Kırbayır'ın hikâyesi

...ve ölmek demiştin
Bir kapısı aralanmıştı yaşamın
Oysa görkemini kaybetmişti son yaz,
Kül rengindeydi
Keyifsizdi güneş, susuz bir testi gibi
Bir tuhaf kokular vardı toprakta
Kemik kokusu, et kokusu, kan kokusu, çiçekler
Desenleri çürümüştü üstündeki kilimin
Uğurluyorlardı seni erkenci kuşlar
Kanatlarında mevsimin ilk kandili
Taptaze yağarken üstüne ilk kar

(Metin Cengiz'in Kars'ta gözaltında öldürülen
Mahmut Kaya ve Cemil Kırbayır için yazdığı şiirden..)

Kars, uzunca geçecek kışı karşılamaya hazırlanırken yakalandı darbeye.

12 Eylül 1980.

Kars-Göle'de oldukça hareketli bir yaz geçiren devrimciler, "geliyorum" diyen darbeye bile karşı koyabilecek güçte hissederken kendilerini, işkencehanelerle tanıştılar.

12 Eylül darbesinin ilk günlerinde askerlerin en büyük yönelimi siyasilere olmuştu. Dönemin önemli siyasi figürleri evlerine sabaha karşı gönderilen askerler tarafından gözetim altına alınmış, darbenin ilk günlerinde uzun süredir devam eden alışılmış sıkıyönetim uygulamalarında aldıkları tedbirler, devrimcilerin büyük bölümü için saklanabilmeye yeterli olmuştu. Sonradan başlayacak gözaltı ve tutuklama furyaları, idamlar, işkenceler, cezaevi uygulamaları henüz o günden görülemiyordu.

Oysa, Kars-Göle'de yaşananlara dönülüp bakılabilse, darbe yönetiminin neler yapabileceği daha ilk günden görülebilecekti. Göle'de askeri yönetim, daha 13 Eylül sabahı ilçedeki önemli muhalif figürlerin neredeyse tamamını gözaltına aldı. Cemil Kırbayır da Devrimci Yol örgütünün bölgedeki en önemli isimlerinden birisiydi. Asker, 13 Eylül sabahı, Cemil Kırbayır'ın da kapısını çaldı.

Çatlak sesi, ömrünü izini bulmaya adadığı kardeşine ve 105 yaşında bile oğlunun peşinden koşan annesine inanılmaz benzerliğiyle dikkatleri çeke çeke girdi Mikail Kırbayır, Utanç Müzesi'ne.

Diğer herkesten farklı olarak, doğrudan kardeşine ayrılan köşeyi aramadı. Tek tek baktı kayıplara, işkencede öldürülenlere, yargısız infazla yaşamını yitirenlere.

Kardeşine ayrılan köşede acısını hiç de belli etmeden, kardeşine benzerliğinden dolayı insana aynaya baktığı hissi veren fotoğrafa uzun uzun bakarken tanışıyoruz Mikail Kırbayır'la. Seve seve bütün olan biteni anlatabileceğini, kendisinden daha iyi de kimsenin anlatamayacağını söylüyor. Anlatıyor, sigara çatlağı ve isyanla süslü sesiyle:

13 Eylül'de gözaltına alındı

"Cemil Kırbayır, emekçi bir ailenin altı çocuğundan üçüncüsüdür. Kars'ın Göle ilçesinde dünyaya gelmiş hepimiz gibi. Eğitim Enstitüsü öğrencisiydi. Bölgedeki gençlerin de ileri gelenlerinden biriydi. Sosyalistti. Eylem adamıydı yani. 12 Eylül 1980'de cuntacı generallerin darbe yapmasından bir gün sonra, 13 Eylül'de evinde gözaltına alındı. 1 hafta Göle'de kaldı. 17 gençle birlikte Kars Askeri Cezaevi'ne götürdüler. 7 Ekim'e kadar defalarca ziyaretine gittim. Yüz yüze görüşme olanağı yoktu. Pusula gönderiyor, pusula alıyorduk içeriden. Ben cezaevinin kapısından yazıyorum kâğıda, halini hatırını, ihtiyacını soruyorum. Kapıdaki asker komutanına, o komutan diğer komutanına götürüyor, onay gelirse pusula kardeşime veriliyor, yazdığı yanıt da aynı yoldan bana geri getiriliyordu. En son 7 Ekim'de gittim. Emanetleri vardı. Sigara, giysi, o, bu. Giysilerini gönderdim. 'Merak etme, durumum iyidir' diye bir pusula geldi."

Kırbayır sorguya götürülüyor

Cemil Kırbayır, darbenin yerel unsurlarınca gözaltına alınmadan önce, Göle ve Kars çevresinin önde gelen, tanınan devrimci-

lerinden biriydi. Bir yandan devrimci eylemlere katılıyor, bir yandan kaydolduğu Eğitim Enstitüsü'nü bitirmeye çalışıyordu. Darbeden hemen bir gün sonra gözaltına alındı. O günden sonra ailesi, Kırbayır'ın bedenini cansız da olsa göremedi. Bir siyasinin öldürülmesi eylemiyle suçlanıyordu. Kırbayır ise reddediyordu suçlamayı, faili meçhul kalan eylemin üzerine yıkılmaya çalışıldığını iddia ediyordu. 12 Eylül'ün ilk günlerini cezaevinde geçirdi. Yine de çok şikâyetçi değildi halinden. Bir ay sonra yaşamını yitireceğini bilmeden, arkadaşlarıyla türküler söyleyerek günlerini geçirmeye çalışıyordu.

Birlikte yattıkları ve işkencede ölen Mahmut Kaya sık sık "Bitlis'te Beş Minare" türküsünü söylüyordu. Diğer arkadaşlarının bir daha asla baştan sona dinleyemeyecekleri o türkü, cezaevi günlerinin sembolü olmuştu.

8 Ekim 1980'de üç arkadaşıyla, sorgulanmak üzere okuduğu okul olan ancak işkencehaneye dönüştürülen Eğitim Enstitüsü'ne götürüldü. Üçü geri geldi.

Ağabeyi, Mikail Kırbayır anlatıyor:

"Askerler evimizi bastı"

"Son ziyarete gidişimin ertesi günü. Babam geldi işyerime; 'Askerler evimizi bastı, Cemil firar etmiş' dedi. Ben ise babama, 'Öldürmüşlerdir' dedim. Piyade Alayı'na koştum hemen. Kardeşimin akıbetini sordum. Devlet memuruydum ben. 'Nasıl devlet memurusun, bir teröristi nasıl sorarsın' dediler. Sordum dediysem, kapı duvar. Dışarıdan telefon açmıştım. Telefonları suratıma kapattılar."

"Firar etmediği belliydi"

"Kars'a, cezaevine gittim. Oradan, 'Yok öyle birisi' dediler. Neden sonra, birisi geldi, 'Siyasi şubeye götürüldü kardeşin' dedi. Emniyete koştum hemen. Oradan da 'yok' dediler. Ama cezaevi diyor ki; '7'sini 8'ine bağlayan gece dört genci sorguya götürdüler, üçü geri geldi, Kırbayır gelmedi.'

Bir daha emniyete gittim. Bu kez, 'Yok' demiyorlardı. 'Yer gösterme yapıyorduk, firar etti' diyorlardı. Firar etmediği belliydi."

300 yapraklı defter

"Bu arada hissediyorum, çevremdekiler de belli ediyor, herkes huzursuz kardeşimi aramamdan. Birileri, birilerini uyarmış belli.

Pazartesi günü, kaymakam çağırdı yanına beni. 'Açığa alındın' dedi.

Karaman'a gönderdiler beni. Tayin sanıyordum. Başka bir şeymiş. Göreve başlar başlamaz, polis beni aldı. 300 yapraklı defter aldırdılar, 'her gün gelip buna imza vereceksin' dediler. Beni bir buçuk yıl kıpırdayamaz hale getirdiler yerimden. Göle'ye, Kars'a gidemiyordum. Ailede benden başka kardeşimin izini takip edebilecek kimse de yoktu. Babamlar durmadan müracaat ediyor ama yanıtların hepsi aynı: 'Firar.'"

Bütün aile cezalı

Kırbayır ailesi, Mikail Kırbayır'ın siyasal bilincinin de etkisiyle evleri basılır basılmaz çocuklarının firar etmeyip öldürüldüğünü anlamıştı. Ancak zaten sadece kâğıt üzerinde açık olan hak arama yollarını bütünüyle kapatmak isteyen devletin, öldürdüğü kişiyi suçlu gösterebilmek için yaptığı baskın, aileyi cezalandırma ve öldüreni cezalandırmama anlayışının en açık, çıplak örneklerinden biriydi. Üstelik, ailenin hak arama konusunda en etkin olabilecek memur oğlu da nedeni gayet açık ve kendisine bildirilir bir biçimde sürgüne gönderilmişti. Bu, farklı dönemlerde kapalı biçimde yapılan bazı devlet işlemlerinin darbe döneminde nasıl meydan okurcasına yapılabildiğini göstermesi açısından dikkat çekiciydi. Kırbayır ailesinin cezaları da mücadeleleri de bununla bitmedi. Mikail Kırbayır anlatıyor:

2006'ya kadar takip

"Aradık, mezarını sorduk, yok sayıldık. Ne bilgi verdiler, ne soruşturma yürüttüler. Bilmiyoruz öldü mü, kaldı mı? Öldü tamam anlıyoruz ama nerede, nasıl, nerede mezarı? Tam 2006'ya kadar bu hengâme devam etti. Emekli olana kadar benim peşimi bırakmadılar. 1992'ye kadar aşama yapamadım, Beş yıl zorunlu ikamette kaldım. Ama yılmadım. Kararlıydım. Emekli olunca İstanbul'a gittim. Cumartesi Anneleri ile bağlantı kurdum. İstanbul'da yürüyüşler yaptık."

Soruşturmadan bir şey çıkmadı

"En sonunda TBMM İnsan Hakları Komisyonu çağırdı bizi. Kardeşimin dosyasını incelediler. Emniyet, MİT ve askerin ifadesini aldılar tek tek. 350 sayfalık rapor çıktı.

İşkencede öldürüldüğünü kabul ettiler en sonunda. TBMM raporunda kabul edildi. Kars Başsavcılığı yeniden soruşturma açtı ama ondan da bir şey çıkmıyor.

Eli kolu bağlı, çırılçıplak bir insanı öldürdüler. 12 Eylül'ün ilk öldürülen gencidir benim kardeşim. Annem, babam, yıllarca gelecek diye beklediler. Herkes şoka girmişti. Yıllarca, Cemil yeni gözaltına alınmış gibiydi herkes için."

Hâlâ mezarı yok

"Şimdi öldüğünü biliyoruz yıllar sonra. Ama mezarı yok. Mezarını arıyoruz şimdi de. Bu da başka bir işkence.

Bir de öldürülme şeklini, savunmasız bir insanın katledilmesini hazmedemiyorsun.

Hem yaşam hakkı elinden alınmıştır hem de babanın, oğlunun mezarına gidip –ki beyin kanaması geçirdi araya araya– bir Fatihasını okuma hakkı elinden almıştır. Bu hak ne zaman ödenecek, iade edilecektir? Ve bizlerin bir karanfil, bir çiçek koyabileceğimiz bayramımız hiç olmadı o mezara. Ondan sonra, iki tane kız kardeşim evlendi, düğünümüz de olmadı, gelinlik yasak. Bu hakları da ellerinden alındı."

Atlamadı, atıldı

Yıllar süren arayışlar boyunca Kırbayır ailesine, çocuklarının Dedekorkut Eğitim Enstitüsü'nün üçüncü katından atladığı ve firar ettiğinden başka bir bilgi verilmedi. Ancak Göle küçük bir yerdi ve gözaltına alınıp tutuklanan, Kırbayır'la birlikte sorgulananlar, olan biteni biliyordu.

İddiaya göre, Dev-Yol'un bölgedeki önder kadrolarından olan ve bu sıfatıyla "içerideki" devrimcileri de çözülmemeleri konusunda sıkça uyaran Kırbayır, sorguculara özel olarak hedef aldığı bir isimdi. Cezaevi koşullarından dolayı zaman zaman açlık grevi yapıyor, cezaevindeki direnişi de örgütlüyordu. Birlikte yattığı arkadaşlarıyla birlikte cezaevinden çıkartılıp emniyete sorguya götürüldüğünde, tanık anlatımlarına göre önce falakaya yatı-

rıldı. Üzerinde 12 Eylül'ün daha sonra binlerce kişiye uygulayacağı bütün işkence yöntemleri denendi. Sorgu için getirilenler, Kırbayır'ın ve işkencecilerin seslerine neredeyse alışır hale gelmişken, önce derin bir sessizlik, daha sonra aşırı bir hareketlenme yaşandı. İddiaya göre, Kırbayır, üçüncü kattan aşağıya atılmıştı. Atıldıktan sonra da hâlâ ölmediği için aşağıya inen polislerce kurşunlanmış ve bilinmeze götürülmüştü. 8 Ekim'de yaşanan bu olaylardan sonra kimse Kırbayır'ın izini bulamadı. Kimse yargı önüne çıkartılamadı. Kimse, hiçbir belgede Kırbayır'ın sağlık durumuna, hangi koşullarda sorgulandığına yer vermedi. Kimse, Kırbayır'ın mezarına ulaşamadı.

70'li yaşlarında oğlunu kaybeden Berfo Kırbayır da diğer oğlu Mikail Kırbayır gibi aramayı hiç bırakmadı. 100 yaşına gelmesine rağmen Cumartesi Anneleri'nin yanına oturup, oğlunun fotoğrafını taşıdı. Kırık bir Türkçeyle, "Verin oğlumu" diye bağırabildi. Cumartesi Anneleri'ne müdahale edilirken de soğukta da ilgi odağı olduklarında da oradaydı. Yüzündeki her çizgide bir yaşam gizli o kadın, oğlunu ülkenin gündemine ancak böyle sokabildi. Ve bunun için de Kırbayır'ın hikâyesi, bütün bir kayıp hikâyelerinin en şanslılarından biriydi.

TBMM "el koyuyor"

Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın, sonradan hüsranla sonuçlanan "demokratik açılım süreci" kapsamında, İstanbul'da farklı kesimlerle görüşmeler yaptığı dönemde, Cumartesi Anneleri, ilk kez bir başbakana kayıplarının hesabını sorabilme imkânı buldu. Başbakan, 2010'daki toplantıda, doğal olarak gruptaki en yaşlı kadın olan ve artık 103 yaşına gelen Berfo Kırbayır ile diğer bütün annelerden daha fazla ilgilendi. Berfo Kırbayır, çoğunlukla Kürtçe ve yardımlarla anlattı oğlunun mezarının yerini bile bilmediğini.

Toplantıdan sonra medyanın büyük ilgi gösterdiği Kırbayır, ülke gündemine oturdu. Talimat üzerine TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu, Cemil Kırbayır'ın izini aramak için alt komisyon oluşturdu. Komisyon, Kırbayır'ın sorgulandığı dönemde bölgede görev yapan MİT, emniyet ve jandarma yetkililerini dinledi. Bunlardan bazılarının Kırbayır'ın sorgusunda bile bulunduğu açığa çıktı. Ancak devletin himayesi altındaki sorgucular, 30 yıl sonra bile Kırbayır'ın kaçtığını, kimsenin işkence görmediğini sistemli bir biçimde savunuyordu. Komisyon, bütün bu inkârlara rağmen, Kırbayır'ın işkenceyle öldürüldüğünü kayıt altına aldı.

Komisyon raporu

Hazırlanan raporda, Dedekorkut Eğitim Enstitüsü'nde sorgulanan Kırbayır'ın arkadaşlarının anlatımlarına yer verildi. Bütün tanıklar, Kırbayır'ın falaka, kaba dayak ve elektrik işkencelerine maruz kaldığını net biçimde anlattı. Komisyon bunun üzerine şu tespiti yapıyordu:

> Komisyonumuz; Kırbayır'ın gözaltında iken işkence gördüğüne, bu işkence sonucunda hayatını kaybettiğine ve cesedinin ölümüne sebebiyet veren sorgulamaları yapan kamu görevlilerince ortadan kaldırıldığına inanmaktadır.

Komisyonun sorularını yanıtlayan kamu görevlileri ise 2011'de, 31 yıl sonra bile gerçeğin açığa çıkmaması için sistemli inkârlarını sürdürdü. Kamu görevlilerine göre, Kırbayır ikinci veya üçüncü kattan atlamış ve kaçmıştı. Komisyonun bu anlatımlarla ilgili yorumu da netti: "Senaryo."

Darbeyle mi başladı?

Komisyonun araştırmaları, o dönemde göstermelik bir iki arama ve verilen kınama cezaları dışında kamu görevlileri hakkında hiçbir etkili soruşturma yürütülmediğini de açığa çıkarttı. Komisyona göre bu tutum, insanlık dışı muamele, işkence ve ölüme neden olma gibi eylemlere adı karışanların dokunulmazlığı gibi bir algının oluşmasına da sebebiyet vermiş ve bir kısır döngünün tohumlarını atmıştı. Elbette, komisyon, o kısır döngünün Kırbayır cinayetinde başlamadığını ve bitmediğini biliyordu ancak cezasızlığın darbe döneminde başladığı tespiti siyasal konjonktüre uygunluğu nedeniyle rahatça savunulabilecek bir tezdi.

Komisyon, bu anlayış doğrultusunda, işkence eylemlerinin tekrarlanmasından "resmi hoşgörüyü" sorumlu tuttu. Komisyon bu hoşgörüyü de yine kınama cezası üzerinden anlatıyordu. Rapora göre, 1979 tarihli bir tüzüğe göre firarı engelleyememenin cezasının 24 ay süreli kıdem durdurma olmasına rağmen polislere kınama cezası verilmesi de hoşgörünün kanıtıydı.

Komisyon, bu noktada, tartışmalı bir tespit daha yaptı:

> 12 Eylül 1980 darbesi ertesinde ve doksanların ortasına kadar ülkemizde faili meçhul cinayetler, yargısız infazlar ile işkence ve kötü

muamelenin olduğu ile ilgili kamuoyundaki kuşku ve kanaatler azımsanamayacak kadar çoktur. Türkiye'nin demokratikleşmesi ve devletin şeffaflaşmasında katedilen mesafeye mukabil Komisyonca olayın inceleme sürecinde; dönemin askeri personelinin belirlenmesine ve dinlenilmesine yönelik yazılı ve sözlü isteklere Milli Savunma Bakanlığınca, raporun yazım aşamasına kadar henüz cevap verilmemiş olması, işkence ve yaşam hakkı ihlaline neden olan dönemin personeline yönelik hoşgörü olduğuna ilişkin endişemizi güçlendirmektedir.

Darbeyi, insan hakkı ihlalleri ve cezasızlık için milat gören, kendi siyasal iktidarının ve bağlı bürokrasinin diğer iktidarlar gibi tüm eylemlerini meşru bulan anlayış, devletin olumlu olarak nitelenebilecek, "itiraf raporlarına" da sızıyor, raporun kendisini, tarihsel olarak taşıdığı iddiadan daha az önemli kılan bir niteliğe büründürüyordu.

Raporun önemli kısmı ise devletin cinayeti şu ifadelerle itiraf etmesiydi:

Yapılan incelemeler sonucunda Komisyonumuz, Kırbayır'ın ailesinin iddia ettiği gibi gözaltında öldürüldüğü ve bilinmeyen bir şekilde yok edildiği, kamu görevlilerinin iddia ettiği şekliyle gözaltından kaçmadığı düşüncesindedir. Dönemin resmi makamlarınca iddia edilen, gözaltından kaçtığı yönündeki açıklamalar, şahısların gözlerinin kapalı olması, ellerinin arkadan kelepçeli olması ve bilmedikleri bir yere götürülmeleri sorgu için kullanılan bu yerin etrafında güvenlik alınması gerçeği karşısında inandırıcılıktan uzaktır. 12 Eylül sonrasında Dede Korkut Eğitim Enstitüsü'nde yapılan sorgulamalara katılan üç birimin mensuplarından ikisi olan Emniyet ve MİT personeli kendilerinin sorgulamayı yapan ekibe ellerindeki bilgileri vermek suretiyle yardımcı olduklarını, sorgulamaları kendilerinin dışındaki diğer birimlerinin yaptığını, kendilerinin yapmadığını belirtmiştir. Ancak ortada bir gerçek vardır; o da Kırbayır'ın gözaltı biriminden sorgu yerine alındıktan sonra tekrar gözaltı birimine getirilmediği, büyük olasılıkla sorgu esnasında yapılan işkenceye dayanamayarak yaşamını yitirdiği ve ortadan bu sorgulamayı yapan şahıslarca yok edildiğidir.

(TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Raporu-2011)

Rapor, Kırbayır ailesi için umut oldu. En azından karanfil koyacak bir mezar bulmak isteyen aile yeniden savcılığa başvurdu. Mikail Kırbayır, anlatıyor:

"Teselli bile olamadık"

"Soruşturma açıldı ama hiçbir gelişme yok. Mezar yeri yok ki gidip teselli olalım da bu acıyı azaltalım. Ölür, 'Doğumla ölüm Allah'ın emridir' deriz. Kimlerin yakınları ölmemiş ki. Hiç kimse bu sıfatımla, benim sıfatımla bu sandalyeye oturmasın. Acıdır, mezarını, nerede olduğunu bilememek ve suçlularının belli olmaması. Zaman aşımına da uğramıştır. Hiç olmazsa bundan sonra bilsinler ki bütün mücadelem bir yurttaş olarak, hukukun üstünlüğünü savunan insan olarak, insan haklarına saygılı bir birey olarak, olan olmuştur ama bundan sonra bilsinler ki otuz yıl geçse, kırk yıl geçse, böyle, insanını, kendi vatandaşını öldürüp de sırtüstü yatmak yok."

Birbirimize mutsuzluk sunduk

"Bizim dedelerimiz ayağı çarıklı erkânıharptir. Hepimizin dedesi emperyalist güçlerden bu ülkeyi kurtarırken bizlere mutlu bir Türkiye, ülke bırakmak için canını verdiler, kanını verdiler, Şehit oldular ama biz birbirimize mutsuzluğu sunduk. Acıtan bu, yurttaş olarak. Belirsizlik zor."

"Ver benim mezarımı"

"Anam, malum hepinizce, inat etmiş, 'Oğlum' diyor, bekliyor, kapısını açık bırakıyor, evine tadilat yaptırmadı, sit alanı ilan etmiştir sanki, dokunulmazlık. Bunlar acı değil de nedir?

Babam, oğlunun özlemiyle, yandı gitti. Fatiha bile okuyamadı oğlunun mezarında. Annem, bu yaşında hâlâ arıyor.

Öldüğü belli, öldürüldüğü yer belli. Onlar biliyor mezarını.

E versene benim mezarımı. Ver benim mezarımı."

Bu kitabın yazıldığı zamana kadar ne Kırbayır'ın mezarı bulunabildi, ne sorumlular hakkında işlem yapılabildi. Mikail Kırbayır, 33 yıldır devam eden ve edecek mücadelesini artık 105 yaşındaki annesiyle, darbe yöneticileri Kenan Evren ve Tahsin Şahinkaya'nın yargılanacağı ilk gün adliyede, her cumartesi günü Galatasaray Lisesi'nin önünde, Utanç Müzesi açıldığında, müzede devrimcilerin eşyalarının başında sürdürdü.

Kenan Evren'in gelemediği Ankara Adliyesi'nden Berfo Kırbayır'ın sesi yükseldi.

"Ver benim oğlumu, çık karşıma."

Boş mezar

O ses, son nefesine kadar çıkmaya devam etti. Ambulansla da olsa geldiği adliyedeydi hep Berfo Kırbayır, gidemediğinde, eli diğer oğlunun yakasında: "Neredeymiş oğlum?"

Yaşlı bedeni dayanamadı bir süre sonra. Kalbi hâlâ oğlunu aramak için direniyordu ama delik deşik olmuş midesi ayağa kalkmasına bile izin vermiyordu Berfo Ana'nın. 21 Şubat 2013'te, oğlunun kokusuna hasret gidiverdi hayatımızdan, bize büyük bir ödev bırakarak.

Ölmeden birkaç gün önce, oğlunun arkadaşları sandığı gazetecilere şunları söylüyordu:

"Üç kız, üç erkek altı çocuk doğurdum. Oğlum Cemil devrimciydi, ne zaman devlete sorsak kaçtı gitti dediler, inandık. 27 yıl boyunca oğlumun bir gün çıkıp geleceğini düşündüm, ta ki Cemil Kırbayır işkencede öldü açıklamasına kadar. O gün bugündür de oğlumun kemiklerinin peşindeyim. Artık ölmek istiyorum ama oğlumun kemiklerini görmeden onun mezarında dua etmeden gözlerim açık gidecek. Başbakan bana söz vermişti, oğlumun kemiklerinin gömüldüğü yeri bulacaktı. Onun sözünü tutmasını bekliyorum. Vasiyetimdir Cemil'in nereye gömüldüğü bulunmadan ölürsem, beni gömmeyin, cenazemi kaldırmayın, oğlumla birlikte aynı mezara gömülmek istiyorum. Görseniz oğlum nasıl babayiğitti. Kars'ta başlık parasının kaldırılması için çalışmıştı. Köylülerin süt paralarını sömürenlere karşı çıkıyordu. Orman kaçakçılığının engellenmesi için çaba harcıyordu. Kocam İsmail Kırbayır yıllarca oğlumu öldürenlerin yargılanması için dilekçe verdi, bu yolda 1991'de öldü. Oğlumu öldürenlere sesleniyorum, ölmek üzereyim Allah rızası için oğlumun kemiklerini bana versinler."

Berfo Ana öldükten sonra devrimciler omuzlarında taşıdılar tabutu. Elbette, o mirası yerine getiremediler. Doğduğu toprakların en ferah yerlerinden birine defnettiler cenazesini. Ama belediyenin yasağına rağmen bir şey daha yaptı devrimciler, bir suç daha işledi.

Berfo Kırbayır'ın mezarının yanı başında yasak olmasına rağmen bir mezar daha kazdı. Cemil Kırbayır'ın kemikleri bulunduğunda, o mezara konulsun, kemiklerinin tozları toprağa, annesinin toprağına karışsın diye.

Artık Berfo Kırbayır'ın gelemediği duruşmalardan birinde ise 12 Eylül yönetiminin oğlu ile ilgili tuttuğu o yalan belge okundu:

Cemil Kırbayır (9 Ekim 1980): Kars Emniyet Müdürlüğü'nde sorgusu yapılırken firar eden sanık bugüne kadar yakalanamamıştır. Ailesinin işkence ile öldüğü iddiası üzerine açılan soruşturmada kaçan sarığın yakalanamadığı, İran'a kaçtığı şeklinde duyumlar alındığı anlaşılmıştır.

Gönderenler utanmadı, dinleyenler garipsemedi.

Siyasi bir ceset

Hakan Mermeroluk'un hikâyesi

Daha birkaç gün önce kocaman gülümseyen adam mı bu şimdi buz gibi morgda yatan?

Bu dişler, birkaçı sökülmüş, kalanların aralarına kan dolmuş bu dişler, o gülümserken yaşam veren kardeşimin dişleri mi?

Ya bu tırnakları sökülmüş parmaklar, ya bu morlaşmış surat, ya bu her tarafı çürüklerle dolu beden?

Ne yaptın da hak ettin bunu, kardeşim misin şimdi sen?

12 Eylül darbesinin ardından, afiş asmaktan, slogan atmaya kadar uzanan bir dizi eylemi "terörist faaliyet" sayan darbe yönetimi, hem bir geleneği başlattı hem de gelenek oluşturacak bir saptamada bulundu. 1960'lardan itibaren filizlenen muhalif düşüncenin neredeyse bütün önemli temsilcileri cezaevinde olduğundan, genç kuşaklarla bu düşüncelerin bağlantısını kesmenin yolu, cezaevlerinin sesini kısmaktı. Bu, darbe dönemlerinde kimi zaman işkenceyle, kimi zaman cinayetle, kimi zaman ağır baskılarla gerçekleştirildi.

Ancak darbenin en ağır koşullarında bile direnen mahkûmlar, koşulların değişmeye başladığı dönemden itibaren, oluşturdukları 12 Eylül kültürünü kitlelere yaymaya, darbe öncesine yönelik eleştirel bakışlarıyla geliştirdikleri düşüncelerini cezaevlerinden anlatmaya başladı. İktidara göre bu, zehirli fikirlerin yeniden topluma enjekte edilmesi demekti.

Darbe yönetiminin diğer bir rahatsızlığı ise darbe koşulları konusunda yurtdışına en yüksek sesin cezaevinden gitmesiydi. Sesleri kısılmak istenen mahkûmlar, darbe yönetiminin yabancı ülkelerde mahkûm edilmesine neden olabilecek iddialarda bulunuyordu.

Siyasi tutsakları ıslah etmek için program hazırlayacak kadar ileri adımlar atan darbe yönetimi, toplumsal olaylarda kalabalığı dağıtmak için kullanılan göz yaşartıcı gazların cezaevlerindeki acil durumlarda da kullanılmasını kararlaştırdı.

Ancak kullanılacak gazların bir farkı vardı. ABD'den yeni alınmış gaz bombaları, yeni teknoloji, kişiyi tamamen etkisiz hale getiren ve fazla solunması halinde öldürücü olabilecek nitelikteydi. 12 Eylül'ün laboratuvar olarak kullandığı cezaevlerinde kullanılmasında, darbe yönetimine göre, elbette bir sakınca yoktu.

Alemdağ'da var bir yılan

Hikâyesi Diyarbakır, Metris, Mamak kadar bilinmeyen İstanbul Alemdağ Askeri Cezaevi'ndeki "kıyım", yeni alınan gaz bombalarıyla gerçekleştirildi. Alemdağ'da yapılan operasyon, Türkiye'nin 90'lı yıllardan itibaren göreceği "hayata döndürme operasyonlarının" da provasıydı.

12 Eylül'ün yönetiminin dışarıyla, ya da daha geniş bir anlatımla gençler ile içerinin bağını kesme anlayışı, zamanla devletin sistemli olarak uyguladığı bir yönetim biçimine dönüştü. Cezaevlerindeki "tek tipleştirme" çabalarına karşı, mahkûmların 1984 ve 1996 büyük ölüm orucu eylemlerini karşısında bulan devlet, ıslah politikalarını uygulamanın tek yolu olarak gördüğü "tek tip kıyafet" ve "tek kişilik oda" formülünü uygulamak için, cezaevlerine şiddet dozu giderek artan operasyonlar düzenlemekte sakınca görmedi.

1996'da Diyarbakır Cezaevi'nde ölüm orucu eylemine başlamayı kararlaştıran mahkûmların eylemleri şiddetle bitirilmeye çalışıldı. 10 mahkûm cop darbeleriyle travma geçirerek yaşamını yitirdi. Yıllar süren yargılama sonunda bütün cezaevi yönetimi ve mahkûmları döven askerler ceza almaktan kurtuldu.

1999'da, Ankara'da Ulucanlar Cezaevi'nde, insanlık dışı yaşam koşullarını protesto ederek yan koğuşun duvarlarını yıkan ve buradaki yatakları kullanarak üçer kişi yatmaktan kurtulan mahkûmlara karşı da örneğine rastlanmayan bir operasyon gerçekleştirildi. 10 mahkûm, yakın mesafeden atılmış kurşunlarla can verdi. Otopsi raporları ise ölenlerin vücutlarının büyük bölümünde darp izleri olduğunu ortaya koydu. Üç gün boyunca otopsi bahanesiyle Ankara Adli Tıp Kurumu'nda tutulan cenazelerden bir bölümünü aileleri teşhis bile edemedi. Cesetler, tanınmaz haldeydi.

Ancak savcılık, ölenlerin, arkadaşlarınca öldürüldüğü sonucuna vardı. Cezaevinde kalan bütün mahkûmlar için isyan suçundan, bazıları hakkında ise "öldürme" eylemine katıldıkları gerekçesiyle dava açıldı. İddianameler o kadar kötü hazırlanmıştı ki, cezaevinden bir gün önce tahliye olan bir mahkûm, sanıklar arasında gösterilmiş, adı Deniz olan bir mahkûmun ismi, kadın mı erkek mi olduğuna bakılmadan, "olsa olsa kadındır" denilerek, kadınlar koğuşundakilerin arasına yazılmıştı. Operasyonu gerçekleştiren isimler hakkında ise ancak idare mahkemesinin kararıyla, zoraki olarak soruşturma başlatılabildi. Yıllar sonra savcılık, Türk Ceza Kanunu'ndaki (TCK) meşru müdafaa hükümlerine atıf yaparak, askerler hakkında hiçbir ceza talebinde bulunmadan dava açtı. Halen bitirilemeyen dava sürecinde, askerlerin fotoğrafları aylarca mahkemeye gönderilmedi, gönderilen fotoğraflarda ise yüzlerin seçilemediği görüldü. Dava, en sonunda Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne (AİHM) taşındı. Türkiye, mahkemeye gönderdiği savunmada, isyana karşı meşru müdafaa hakkının kullanıldığını, mahkûmların bir bölümünün kendi arkadaşlarını öldürdüğünü iddia etti.

Ancak cezaevinde bulunanlar, bütün olayları farklı anlatıyordu. Olaydan sonra büyük gazetelerde çıkan ve olaylardan beş dakika önce çekildiği iddia edilen, bazı mahkûmların ellerinde sopa ve benzeri cisimlerin bulunduğu fotoğraf, yıllar önce kış aylarında, çalışma yaptıkları sırada çekilmişti. Olaydan kısa bir süre önce, Kocaeli'nde yakalanan bir adli suçlu, kendi isteğiyle siyasi koğuşa verilmiş, burada herkesle yakın arkadaş olmuştu. Kimin hangi yapıyı temsil ettiğini ve kimlerin hangi yapıda söz sahibi olduğunu öğrenmişti. Olaylar başladıktan sonra koğuştan zarar görmeden çıkartılan ilk isim bu kişiydi. Operasyondan aylar sonra ise parası olmadığından siyasilerden avukat yardımı talep eden adli suçlu, koğuşunda cep telefonuyla yakalanacaktı. Operasyonun en kritik noktası ise cezaevindeki "önde gelen" isimlerin tamamının vurulmuş olmasıydı.

Ulucanlar Operasyonu'nu, 2000 yılında, Burdur Cezaevi operasyonu izledi. Kötü koşullardan dolayı duruşmalara gitmeme kararı alan mahkûmlara yapılan operasyonda, koğuş duvarı dozerle yıkılırken, Veli Saçılık'ın kolu koptu. Kopan kol ve mahkûmun hastaneye götürüldüğü açıklanırken, kolun daha sonra bir köpeğin ağzında bulunduğu ortaya çıktı. Kol hastaneye getirildiğinde ise çok geçti. Saçılık, kolunu kaybetmişti. Aynı Saçılık, devam eden yargılamalarda beraat etti. Kolunu, hiçbir suçu olma-

dan konulduğu cezaevinde kaybetmişti. Açtığı tazminat davaları ise önce kabul edildi, sonra isyana katıldığı gerekçesiyle geri çevrildi. İşkence ve tecavüz iddialarıyla gündeme gelen Burdur Operasyonu'ndan sonra da ceza alan hiçbir asker ve yönetici olmadı. İdare mahkemesi zoruyla açılan soruşturma takipsizlikle kapatıldı.

Burdur Operasyonu'nu, Türkiye'nin en kanlı cezaevi operasyonlarının ortak adı olan "Hayata Dönüş Operasyonu" izledi. 12 yıl sonra isminin "Hayata Dönüş" değil, "Tufan" olduğu açığa çıkan operasyonda, 19 Aralık 2000 günü 20 cezaevine eşzamanlı olarak girildi. Yönetimin gerekçesi, F tipi cezaevlerine karşı başlatılan ölüm orucu eylemlerine bazı mahkûmların zorla sokulduğu, bırakmak istemelerine rağmen bazı mahkûmların baskıyla eylemi sürdürmek zorunda bırakıldığıydı. Oysa, uzun süredir devam eden eylemlerin bitirilmesi için oluşturulan aydınlar heyetiyle yapılan görüşmelerde yol alınmış, dönemin Adalet Bakanı Hikmet Sami Türk, operasyon yapmama ve F tiplerindeki ortak yaşamı sağlamaya yönelik "3 kapı 3 kilit" gibi adımlar yasal olarak atılana kadar F tiplerini açmama kararını açıklamıştı. Operasyon ise Türk'ün sözlerine rağmen günler öncesinden planlandı.

Cezaevindeki örgütlerin, operasyonlardan hemen önce, "İçeri girerseniz kendimizi yakarız" şeklindeki açıklamaları ise fitili ateşledi.

20 cezaevine düzenlenen eşzamanlı operasyonlar üç gün sürdü. Operasyonlar sonunda 32 kişi yaşamını yitirdi. Bütün operasyonlardan sonra yapıldığı gibi, basına, içeridekilerin silahları gösterildi ve kendi arkadaşlarını vurdukları ya da yaktıkları iddia edildi. Oysa mahkûmlar, kendilerini yakan arkadaşlarının belli olduğunu, hangi cezaevinde kimin eylem yaptığının bilindiğini, kalanların gaz bombalarıyla ve özel kimyasal silahlarla yakıldığını ya da vurulduğunu iddia ediyordu. Basın, bu açıklamaları duymazdan gelerek, sinir sisteminin çökmesini engellemeye yönelik ölüm oruçcularına verilen B1 vitaminlerini ölüm orucu eyleminin gerçek olmadığının kanıtı olarak sunuyordu.

Ancak İstanbul Adli Tıp Kurumu'nun aylar sonra açığa çıkan raporları, gerçek bilinenlerin tamamının yalan olduğunu ortaya koydu. Adli Tıp, içeriye öldürücü düzeyde bomba atılarak yangın çıkartıldığını, ölenlerin dışarıdan içeriye atılan kurşunlarla can verdiğini belirtiyordu. Dışarıda ölen iki askerin de içeriden gelen kurşunlarla ölmedikleri ortaya konuluyordu.

Bayrampaşa'da çözülen düğüm, diğer cezaevlerindeki hak ih-

lallerinin de ardı ardına açığa çıkmasını sağladı. Ancak 11 yıl boyunca, hiçbir sorumlu hakkında yasal işlem yapılamadı. 11 yıl sonra Bayrampaşa'da yaşananlar için rütbeliler değil sadece askerlerle sınırlı bir dava açıldı. Dosya, operasyon planlarını, kullanılan kimyasal silahları, mahkûmların üzerine gazlı battaniyeler atılacak kadar ileriye gidildiğini gösteriyordu. Ancak rütbeli hiçbir isim yargıç önüne yine çıkartılamadı.

İlk prova

24 Aralık 1981'de Alemdağ Askeri Cezaevi'nde yaşanılanlar ise "Hayata Dönüş"e kadar uzanan operasyonların provasıydı. Yeni alınan gaz bombalarının kullanıldığı operasyonda, kapılar ve pencereler kapatılarak atılan bombalardan zehirlenen üç mahkûm yaşamını yitirdi: Bahadır Dumanlı, Şerif Yazar ve Hakan Mermeroluk.

Alemdağ Cezaevi, mahkûmların üst üste yattıkları, kötü koşullara ve ağır hak ihlallerine rağmen Diyarbakır, Mamak, Metris kadar gündeme gelemeyen bir cezaeviydi. Cezaevindeki en büyük sorunlardan biriyse, emniyetin, hemen her gün cezaevine gelerek, zaten içeride olan insanları tekrar tekrar sorguya almasıydı.

Emniyete her gidiş, yeniden işkence demekti. Alemdağ'daki mahkûm ve tutuklular, bunun üzerine, polis geldiğinde arkadaşlarını hemen vermeme ve bir süre direnme kararı aldı. Böylece, caydırıcı olabileceklerini düşünüyorlardı. Cezaevi yönetimi de direnişlere karşı uzlaşma yoluna gidiyor, mahkûmlardan bir süre sonra arkadaşlarını alıyordu. Mahkûmlara göre, insan onurunu korumanın yollarından biri, sonuçta istenilen kişi emniyete götürülse de direnişti.

Hakan Mermeroluk'un kardeşi Atilla Mermeroluk anlatıyor:

"Bu olay yaşandığında, ben de 12 Eylül cuntası tarafından aranıyordum. Bu aranmam duvar afişlerine, gazete sayfalarına kadar yansımıştı. Kardeşim Hakan, benden çok önce, darbeden sonra yakalandı. İstanbul'daki ilk 'Kurtuluş' operasyonuydu. İçeride neler yaşadı, sivil cezaevinden, askeri cezaevine nasıl gönderildi, bilemiyorum. Bana haber verildiğinde –ki bu ölüm haberi oldu– Alemdağ Askeri Cezaevi'nde tutukluların kaldığı koğuşlara atılan gaz bombasının zehirlemesi sonucu üç kişinin öldüğü, birinin de Hakan olduğu bilgisiydi. Nasıl oldu, ne oldu bilgilerini ancak ben yakalandıktan sonra cezaevinde arkadaşlarından öğrendim. Dinlediklerimin ortak yanları ve olayın ayrıntıları insanı rahat-

sız edecek şekilde içimi sızlattı, hâlâ sızlatıyor. Anlatıma göre, gözaltına alınan iki siyasi tutuklu Alemdağ Cezaevi'ne getiriliyor, ya aynı gün ya da ertesi gün siyasi şubeden polisler bu iki tutukluyu siyasi şubeye götürmek üzere cezaevine geliyorlar. Bu iki tutuklunun siyasi arkadaşları ve kendileri, götürülmeye karşı direnmeye başlıyorlar, bu direniş bütün koğuşlara yayılıp oralarda da direnme başlıyor. O güne kadar, cezaevi idaresi ile siyasi tutuklular arasında yeni gözaltına alınanların polis tarafından tekrar sorgulanması konusunda belirli bir anlaşma sağlanmış ama buna uyulmuyor. Bu yüzden bütün cezaevi direnişe katılıyor."

"Biz vermeyiz"

Alemdağ'da, polisin zaten yeni sorguladığı tutukluları cezaevine gelerek yeniden emniyete götürülmesine yönelik öfke, henüz bir iki gün önce cezaevine konulan iki tutuklunun götürülmek istenmesiyle doruğa çıktı. O iki kişinin birlikte tutuklandıkları arkadaşları, cezaevindeki mahkûmların "direnmeden verme" kararına karşılık, arkadaşlarını hiçbir biçimde vermeyeceklerini söyledi. Cezaevi idaresiyle alışılmış ikna turları yapılmasına rağmen, tutuklular ikna edilemediklerinden sonuç alınamıyordu. Bunun üzerine idare ani biçimde tutum değişikliğine gitti. Beş dakika içinde iki tutuklunun teslim edilmemesi halinde operasyon yapılacağını koğuşlara bildirdi. Önceki uygulamaları anımsatarak iki arkadaşlarının teslim edilmesi yönünde yeni gelenleri ikna etmeye çalışan mahkûmlar, son dakikaya kadar çabalarını sürdürdü. Olası operasyonun sonuçlarının çok daha ağır olabileceğini düşünüyorlardı. Ancak sonuç alınamayınca, hep birlikte direnme kararı alındı. Bu karar, iki tutuklunun aynı davadan tutuklu arkadaşlarının son dakikada ikna olmasıyla değişti. Ancak bir iddiaya göre, mahkûmların teslim edileceği idareye bildirilmişti. Bir başka iddiaya göreyse tam bildirileceği aşamada operasyon başlamıştı.

Atilla Mermeroluk anlatıyor:

"Zaman geçtikçe gerginleşen ortam, cezaevi idaresinin koğuşların önünde bekleyen askerleri çekmesiyle doruğa ulaşır. Her an operasyon başlayabilir beklentisi sürerken, bir yandan da iki siyasi tutuklunun polise verilmesi konusunda ikna çabaları koğuşlar arasında sürdürülmüştür. Burada birileri teslim edilmek isteniyor, birileri direniyor diye bir sonuç çıkarılmasın. Koğuşlardaki siyasiler hep direnmişlerdir. Ama her defasında cezaevi bir şekil-

de gözaltılara izin vermiş ve götürülme sağlanmıştır. Bunun üzerine siyasi tutuklular, gözaltına alınmalarını belirli koşullara bağlatmış, ortak karar almışlardır. İşte o doğrultuda iki siyasi tutuklunun ve arkadaşlarının tavrı değişsin diye, diğer koğuşlar çaba sarf ediyorlar. Sonuçta karşı çıkan siyasi tutuklu iki kişi ve arkadaşları ikna edildiğinde, cezaevi idaresi operasyon için düğmeye basmış bile. Koğuş temsilcilerinin ısrarla yetkililere seslenmesi ve siyasi tutuklu iki kişiyi vermeye razı olduklarını bildirmelerine rağmen, hiçbir yetkili gelmemiş ve bir süre sonra operasyon başlamış, gaz bombaları koğuşlara ölçüsüzce atılmaya başlanmış."

Islak bez yetmedi

"Siyasi tutuklular, bu tür operasyonlara genelde alışıktılar, bu açıdan bir yandan operasyonu engellemek için çaba sarf ederlerken, diğer yandan da operasyonun başlangıcı olan gaz bombası saldırısına karşı ekipler oluşturmuşlardı. İşte bu ekiplerden birinde yer almış Hakan. Görevi de atılan gaz bombalarının üstüne ıslak bez atarak etkisizleştirmek. Ancak gaz bombaları o kadar ölçüsüz atılmış ki koğuştakiler nefes alamaz hale gelmiş, bütün pencereleri kırmış, başlarını demir parmaklıklara yapıştırarak nefes almaya çalışmışlar. Bu panik, gaz bombası atan erler ve subaylara da sıçramış, onlar da çaresizce tutukluları koğuşlardan çıkartmak için, koğuşlara koşmuşlar. Koğuşların durumu içler acısı, genelde tutuklular yerlere yatmış, yarı baygın dışarı çıkartılırken –ki zemin gazın en az etkili olduğu alandır çünkü gazın yere 15-20 cm. kadar inebileceği söylenir– bazıları ranza üstünde baygın kalmış. Ranzaların üstündekiler, gazdan en çok etkilenenlermiş. Hakan da ranza üzerinde bayılıp kalanlardan biriymiş. Uzun süre sedyelerde bekletilip sonra hastaneye sevk edilmişler. Ne kadar tedavi edilip edilmediği bir yana, gaz zehirlenmesi yaşanmış insanların kapalı, nefes alması güç cezaevi araçlarıyla sevk edilmeleri nasıl izah edilir ki. Nitekim Hakan da tedavi için cezaevi aracında bekletilirken fenalaşarak hayatını kaybediyor. Sorgulanması gereken en önemli sorun; can ve mal güvenliği devletin elinde olan tutukluların devlet tarafından katledilmiş olmalarıdır."

Binbaşı anladı ama...

Operasyonda kullanılan yeni tip gaz bombaları koğuşa atıldı-

ğında, mahkûmlar, alışıldık biçimde, kapıların açılacağını ve dışarıya alınacaklarını düşünüyordu. Bombaların kullanılma amacı da buydu. Ancak öyle olmadı. Kapılar açılmazken, gazdan etkilenen kapı önündeki askerler de kaçmak zorunda kaldı. Camlar bile açılamaz haldeydi artık. Gaz bombalarını atma emrini veren binbaşıya bazı tutuklular sesleniyor, nefes alamadıklarını söylüyordu. Bazı mahkûmlar ise yarı baygın halde slogan atmayı sürdürüyordu. İçeridekilerin tamamının ölmek üzere olduklarını anlayan binbaşı, hatasını fark ettiğinde çok geçti. Binbaşı, kapıları askerlere açtıramayınca, camlardan, ulaşılabilen yerlerden mahkûmlara kazma, kürek gibi aletler attırdı. "Kapıları kırın" diye bağırıyordu. Ancak mahkûmların kapıları kıracak enerjisi bile kalmamıştı. Kapılar neden sonra açılabildiğinde ise ranza üzerinde baygın üç mahkûm için son yaklaşmıştı. Boğulmak üzere olan Mermeroluk da Şerif Yazar ve Bahadır Dumanlı gibi önce ring aracına getirildi. Kendinde değildi. Ambulans yerine ring aracıyla hastaneye götürülmek istendi. Ancak araç daha yola çıkarken, yaşamını yitirdi. Mermeroluk'un ölüm haberinin duyulmasından sonra yaşananları, kardeşi Alparslan Mermeroluk anlatıyor:

"29 Aralık 1981 günü babama gelen meçhul bir telefon herkesi telaşlandırdı. Telefondaki ses aynen şöyle söylemiş: 'Hakan'ı 14 Aralık günü koğuştan aldılar ve 15 gündür haber yok, bize bilgi verilmiyor, lütfen gelin ve Hakan'ı bulun'. Bunun üzerine bizler anne, baba ve diğer kardeşleri apar topar İstanbul'a gittik. Babam eski bir İstanbullu olduğundan hemen bütün hastaneleri tarar, tek tek aradık, ama yok, babam en sonunda Selimiye Sıkıyönetim Komutanlığı'na gitti. O zaman görevde bulunan albaya durumu anlattı. Albay derhal Alemdağ Cezaevi'ni aradı ve telefonun sesini açtı. Konuşma aynen şöyleydi:

– Evladım, tutuklu Hakan Mermeroluk hakkında bilgi istiyorum.

– Böyle gereksiz sorularla rahatsız etmeyin aksi halde sizin için iyi olmaz.

– Söyle bana sen kimsin, çabuk bilgi ver, bu tutuklu nerede?

– Albayım ben başçavuş... Sorduğunuz tutuklu Gülhane'deki Adli Tıp morgundadır.

Bunun üzerine albay telefonun sesini kapatıp bize dönerek, 'Anladınız mı, üzgünüm' dedi. Bizler ağlamak ile inanmamak arasında boynu bükük kışladan ayrıldık."

Siyasi ceset

"Derhal, şimdi bildiğim kadarıyla çocuk mahkemesi oldu, Gülhane'deki morga gittik. Adli Tıp kapısında danışmada bulunan görevli bayana kimi aradığımızı söyledik. Önündeki siyah kaplı, büyük defteri en az 100 sayfa geri giderek açtı. Aradığımız kişinin burada olduğunu ve 1072 nolu buzdolabında bulunduğunu söyledi ve ilave etti. 'Hayret bir ceset burada 10 günden fazla durmaz, bu ise 16 gündür burada nedendir, ya çok önemli biri ya da başka bir nedeni vardır.' Babam 'sahibi çıkmayan naaşları ne yapıyorsunuz' diye sordu, bayan 'kimsesizler mezarlığına gömeriz' diye cevapladı.

Babam, 'Biz oğlumuzu almak istiyoruz, yardımcı olur musunuz?' diye sordu. Bayan yetkili bir görevli çağırdı ve durumu aktardı. Görevli, 'Üzgünüz size ilgili cesedi veremeyiz, öyle bir yetkimiz yok' dedi. Babam bunun üzerine bağırdı ve, 'Derhal Selimiye Sıkıyönetim komutanını arayın, buraya bizi kendileri gönderdi ve naaşımızı alacağız' dedi. Bunun üzerine yetkili gerekli konuşmaları yaptıktan sonra, 'Önce kişiyi teşhis etmeniz gerekli' dedi bize. Ben, abilerim Ümit ve Ülkü içeri girdik. Adli Tıp buz gibi ve en korkunç olanı ise, demek dolaplar dolmuş ki, kadınlı erkekli cesetler yerlere atılmış ve çırılçıplak halde duruyorlardı, bizler hem şaşkınlık hem de korkuyla cesetlerin üzerine basmadan kardeşim Hakan'ın bulunduğu dolabın başına geldik. Görevli dolabı açtı ve acı gerçek... Evet bu kardeşimiz Hakan. Üzüntü içinde teşhis ettik ve naaşı almak için ne gibi işlem yapmamız gerektiğini yetkililere sorduk. Cenazeyi İstanbul dışına çıkartacağımızı beyan ettik. Bunun üzerine, 'Bu durumda size cenazeyi veremeyiz' dediler, nedenini sorduğumuzda, 'Bu ceset 'siyasi bir cesettir, defin esnasında sosyal içerikli sloganlar atarsınız' dediler. Babam ve biz iyice çıldırdık. 'Hem oğlumuzu öldürdünüz, hem de vermiyorsunuz, burası Türkiye ve bizler Türk vatandaşı değil miyiz, ben oğlumu alacağım' dedi babam."

Güvenlik şart

Mermeroluk ailesinin yaşadıkları, örneğine yüzlerce kez rastlanabilecek hikâyelerden biriydi. Siyasilerin ölüleri de tehlikeliydi ve bürokrasinin alt kademesi, bu cesetlerle ilgili kararları tek başına alamazdı. Ölen kişi tehlikeliyse, ailesi de tehlikeli olabilirdi. Öyle olmasa bile cesedin akıbeti konusunda hesap vermesi gere-

kirdi. Üst bürokrasi ise aslında altındakilerin de paylaştığı düşünceyi, o ailelerin bu muameleyi zaten hak ettiği düşüncesini taşıyordu. Alparslan Mermeroluk anlatıyor:

"Uzun konuşmalardan sonra Hakan'ı vereceklerini söylediler. Ama cenazeyi götüreceğimiz Denizli'ye kadar güvenlik kontrolünde tutulması gerekiyormuş. Önce ne demek istediklerini anlamadık ama yolculuk esnasında uygulamalı öğrendik. O anda tek düşüncemiz kardeşimizin cansız bedeninin huzura kavuşmasıydı. Gerekli işlemleri yaptıktan sonra kardeşimizi Denizli'ye götürmek üzere yola çıktık. Tabutun bulunduğu arabada ben ve en büyük abimiz Ümit vardı. Babam, annem ve diğer kardeşlerim otobüs ile yolculuk yapacaklardı. Adli Tıp'tan bizi polis eskortu altında İstanbul dışına çıkardılar. Sırasıyla Denizli'ye kadar her geçtiğimiz vilayetin emniyet müdürlüğü bizi teslim alıyor, diğer vilayetin sınırında o vilayetin emniyet müdürlüğüne teslim ediyordu. Bilecik emniyeti dışında bizimle şefkatle ilgilenen olmadı, hatta küfür yedik. Kimi sordu. 'Dinamit mi taşıyorsunuz nedir bu, bütün huzurumuzu kaçırdınız' diye, kimi hakaret etti. Ertesi gün sabah Denizli'nin kazası Sarayköy'e vardık, ama kazanın girişinde samimi söylüyorum, bir tabur asker bekliyordu, bir o kadar da polis. Cenazeyi benim eve getirdik, hemen yıkama işlemini yapıp defnetmeyi tasarladık."

İmam yıkayamadı

O ana kadar annem ve babam Hakan'ın naaşını görmemişti, biz kardeşler anne ve babamızı karşımıza aldık. 'Hakan yok artık, sizden isteğimiz onun son halini görmeyin, Hakan hep gözünüzde güler yüzlü ve canlı kalsın' dedik ama annem çok itiraz etti. Zorla engel olduk. Çünkü cansız bedende işkence izleri vardı, kafatası parçalanmış, tırnakları sökük ve vücudu darp izleriyle doluydu. Hatta naaşı yıkayan hoca fenalık geçirdi yıkayamadı, başka hoca çağırdık."

Ölümden sonra tahliye

"Gömdük kardeşimi. İki ay geçti. Tahliye olduğuna yönelik yazı geldi anneme. Bunun üzerine annem. 'Ben bu işin peşini bırakmayacağım' dedi. İlgili ilgisiz her avukata devlet aleyhinde dava açmak için başvurdu. Hiçbir avukat buna yanaşmadı. İstanbul'da iki avukat davayı aldı. Heyhat, aradan kaç zaman geçti bilmiyo-

rum, davayı açan avukatlara resmi bir yazı gelmiş, 'Bu olay ile ilgilenmeyin, aksi halde siz ve müvekkiliniz hakkında cezai işlem uygulanacaktır' diye. Avukatlar bunun üzerine davadan çekilme kararı aldılar. Dava da düştü. Ama annem işin peşini bırakmamak için her türlü girişimde bulundu. En sonunda *İkibine Doğru* dergisi bağlantı kurdu. 'Bize yardımcı olun bu davayı çözelim' dediler bize. Annemle gittik İstanbul'a. Ancak tanık bulamıyorduk. Çünkü ya içerideydi arkadaşları ya çok kötü durumdaydı. Titreme nöbetleri geçirenler, tutarsız konuşanlar. Merhum annem verdiği son nefese kadar bu olayın açığa çıkması için çok mücadele etti. Ama olmadı. En son yapılan anayasa referandumuyla darbecilere yargı yolu açılınca dilekçe verdim. Bilmem sonuç ne çıkar?"

Alemdağ Kırımı ile ilgili suç duyurularından bugüne kadar hiçbir sonuç çıkmadı. Ne açılan bir soruşturma ne de tespit edilebilen bir isim gündeme geldi. Mermeroluk'un boğulurken bile darp edilmesinin, tırnaklarının sökülmesinin üzerine ne darbe yönetimi ne de sonraki yönetimler gitti. Kardeşleri, hikâyesini bile çok sonra öğrenebildi. Alemdağ'da o kırıma şahit olanlar ise ancak 2010'dan sonra suç duyurularında bulunabildi. O suç duyuruları da ne soruşturmaya dönüştü ne faillerin bulunmasını sağladı.

Sizin hiç "canınız" yandı mı?

Ferhat Kurtay'ın hikâyesi

Karanlık...

Şimdi buradan çıkarsan, birisine sesini duyurabilirsin ya da anlatabileceksin nelerin yapıldığını. Bir anlatabilsen, belki yıkabileceksin o duvarları. Belki dışarıdakiler, anlayacak bu vicdansızlığı, karanlıkta bırakılmışlığı, yalnızlığı, sessizliğin o kulak tırmalayan sesini. Bir çıkabilsen. Sesin bir çıksa.

Kurulan bütün iktidar oyunu, hareketleriyle yaşama, davranışlarıyla sisteme uymayanların ya da uymama ihtimali bulunanların kapatılması üzerine kurulu.

Cezaevi, akıl hastanesi ya da bir oda.

İçeridekilerin ne yaşadığını dışarıdakilerin bilmeyeceği, dışarıdaki yaşama içeridekilerin müdahale edemeyeceği karanlık, kuytu bir oda.

Belki bu yüzden tarih boyunca, hak savunucularının en çok endişe duydukları yerlerin başında geldi cezaevleri.

Gözaltından çok daha uzun, "damgalı" olduklarından içeriye atılanların tamamen soyutlandığı, haklı çıkmalarının neredeyse imkânsız olduğu iktidarın sonsuzluğuyla kaplı bir oyun alanı.

Ortaçağ'da meydanlarda yapılan cezalandırma, insanı yaşatmaya dönük olduğu söylenen sistemlerde, açıkça yapılamadığından, kapalı kapıların ardına gizlendi.

Bu yüzden, cezaevlerinde yatanlar, tıpkı kurtulmak için son nefeslerini vermeye hazır kurbanlar gibi, bedenlerini yok etme pahasına seslerini duyurmaktan kaçınmadılar bugüne kadar.

En yüksek ses, Diyarbakır Cezaevi'nden çıktı. En çok insanın öldüğü cezaevinden.

Diyarbakır Cezaevi'nde yaşananlar, yüzyıllar öncesinde değil... Genç bir insanla yaşıt. Bu yüzden, tanıklar, orada yatanlar, sözle

değil, vücutlarındaki izlerle bile anlatabiliyorlar yapılanları.

12 Eylül askeri darbesi, gerçek yüzünü ne yasakladığı siyasilere, ne sansürlediği gazetelere, ne özgürlüğünü elinden aldığı halka gösterdi.

Darbenin gerçek yüzü cezaevleriydi. Ve ülkenin dört yanındaki işkencehanelerin ilk sırasında Diyarbakır Cezaevi vardı.

İşkenceyle, baskıyla, yoklukla ölenlerin dışında öyküler var bu yüzden Diyarbakır Cezaevi'nde.

Avazları çıktığı kadar bağırmak isteyen, sadece işkencede bağırmalarına izin verildiği için bir ses duyulsun diye kendisini yakarak, açlığa mahkûm ederek öldüren insanlar var.

Devletin, binlerce insana yaptığı, hesabı hâlâ sorulmayan ve sorulamayacağı açıkça ortada olan uygulamaların sonucunda diğerleri için kendisini yok etmeyi tercih eden insanların "meşru" sayılan, intihar olarak kayda geçen ölümleri.

İlk ölüm... Ferhat Kurtay

"İşkenceye dayanamadığı için 'teslim olan' insan kendisini nasıl yakar?"

Ferhat Kurtay'ın ölümünden sonra arkadaşlarının sordukları sorulardan biriydi bu.

Ya da arkadaşları söndürmeye çalışırken o yangını, bilincinin son sesiyle, "Ateşi yakın, söndürmeyin, su dökmeyin, bizler bilinçli şekilde kendimizi yaktık. Bu bir siyasi eylemdir" diye nasıl bağırır?

Diyarbakır 5 Nolu Cezaevi. 12 Eylül'ün laboratuvarlarından biri. Bir diğeri Mamak, bir diğeri Metris.

Darbenin hemen ardından, bölgedeki tüm cezaevlerindeki siyasi tutsaklar, komutanlığın emriyle Diyarbakır Cezaevi'nde toplandı. 1970'li yılların ikinci yarısından sonra sosyalist yapılarda, etnik ve coğrafi temelde ayrışımlar gerçekleşti. Kürt kimliğini öne çıkartan yapılar kuran Kürt devrimcilerinin önemli bir bölümü Diyarbakır Cezaevi'ne konuldu. En kalabalık grup, kurulduktan hemen sonra, bölgedeki diğer örgütlerle silahlı çatışmayı bile göze alarak geniş bir kesime sesini duyurmayı başaran PKK'lılardı. Ancak bugüne oranla henüz çok dar bir grup olarak görülebilecek PKK'lılar ve diğer grupların yanında, devrimcilikle hiçbir bağlantısı olmayan işadamları, işçiler, köylüler, siyasete en uzak kişiler de Diyarbakır Cezaevi'ndeydi.

Diyarbakır Cezaevi'ni anlatmak için, mağdurların anlatımının

yanında, kural koyanın ve koyduğu kuralın "işkence" anlamına gelmediğini yıllar sonra bile savunan kişinin ifadelerine dönmekte fayda var.

Kemal Yamak, eski Kara Kuvvetleri Komutanı, dönemin Diyarbakır Kolordu Komutanı. Yamak, *Gölgede Kalan İzler ve Gölgeleşen Bizler* adlı anı kitabında, Diyarbakır Cezaevi'ni şöyle anlatıyor:

> Bu cezaeviyle ilgili yönetim prensiplerimiz şöyle olacaktı. Onlar bizim yasalara ve yönetmeliklere dayanan otoritemizi kabul edecek ve bunlara uyacaklar, biz de onların bütün insani ihtiyaçlarını karşılayacak ve yasal haklarına saygı duyacaktık.

Peki otoriteyi kabul etmezlerse?
Bunun da yanıtını veriyor Yamak:

> Onlar istedikleri Diyarbakır Cenneti'ni bulamadıkları için buranın adını Diyarbakır Cehennemi koymuşlardı. Ama bu cezaevi Sıkıyönetim Askeri Cezaevi'ydi. Uygulanması gereken kurallar ve alınması gereken tedbirler vardı. Bunları yerine getirmek cehennem yaratmak ise bu cehenneme gelmemek, düşmemek ve suç işlememek suretiyle dışarıdaki cenneti seçmek kendilerinin elindeydi.

Yamak'ın naif bir dille ve övünerek anlattığı bütün uygulamalar, belki de bu çalışmanın bütününde anlatılmaya çalışılanlardan daha net ortaya koyuyor anlayışı:

> Cezaevi Komutanlığı, her koğuşa Atatürkçülük'le ilgili birer dosya hazırlamaları görevi vermiş ve bunu yarışma havasına sokmuştu. Bu dosyaların taşıdığı muhtevayı, birçok liselerimiz ve hatta o zamanki bazı üniversitelerimiz bile hazırlayamazlardı. Bunlardan birkaç örneği Genelkurmay Başkanlığı'na da arz etmiştim. Artık pek çok mahkûm cezaevi yerine "okulumuz" ifadesini kullanıyordu. Her gün belirtilen saatte kalkma, topluca kahvaltı yapma, İstiklal Marşı söyleme, koğuş koğuş havalandırmaya çıkma, belirsiz koğuş kontrolleri, verilen dersler ve kurulmuş düzenler aralıksız uygulanıyordu. Daha sonra bunlar hep işkence olarak tanımlanacaktı. Onların istedikleri insan hakkı değil, bu isim altında maskelenmiş terörist hakkıydı.

Peki bu uygulamaları eksik yapanlar, hata yapanlar, yapmayanlar, hatta uygulamaları yerine getirenlere yapılanlar...
Şunları anlatıyor Yamak:

Bütün cezaevleri gardiyan hatalarıyla doludur. Şimdiye kadar methedilen, beyaz bayrak sahibi bir cezaevinin de var olduğunu hiç duymadığını eklemek istiyorum.

Diyarbakır Cezaevi'nin kitaplara, belgesellere, filmlere konu hikâyeleri asıl olarak, Yamak'ın talimatıyla, Binbaşı Esat Oktay Yıldıran'ın cezaevine atanmasından sonra yaşandı. Yıldıran'ın yarattığı ve devletten "onay" alan düzende Kürtçe konuşmak dışkı yedirilme nedeniydi, itiraz ise ölüm.

Baskı düzenini kırmak için çeşitli yollar arayan siyasi mahkûmlardan Ferhat Kurtay, Eşref Anyık, Mahmut Zengin ve Necmi Öner 17 Mayıs 1982'de kendilerini yakarak, Diyarbakır Cezaevi'nde yaşananları protesto etti. "Dörtler" olarak anılan bu gruptan hemen önce, 21 Mart 1982'de cezaevindeki etkili isimlerden Mazlum Doğan, Kürtler için "direniş" anlamı taşıyan Newroz'da hücresinde yaşamına son vermişti. Kendisini asan Doğan'ın Newroz'da yanarak ölümü seçtiği söylentisi cezaevinin her yanında duyuldu.

Doğan'ın yarattığı etkiyle eyleme karar veren "Dörtler"in eyleminden sonra cezaevinde başlayan ölüm oruçlarında ise Kemal Pir, Hayri Durmuş, Akif Yılmaz, Ali Çiçek yaşamlarını yitirdiler. Bu ölüm orucu dalgasını ise ikincisi izledi.

Kurtay'la tanışma

Ankara, 13 Eylül 2011.

Birçok kişinin eylemini bildiği ancak adını bilmediği Ferhat Kurtay'ın yıllardır sessizliğe bürünmüş eşi burada olacak biraz sonra.

Beklerken, birkaç kişinin aralarında konuşup, söyleşiyi yapacağımız noktaya doğru baktığı görülüyor. Arkalarından çıkıp geliyor Süheyla Kurtay. Elinde, 1982'de kendisini yakarak yaşamını yitiren eşi Ferhat Kurtay için 12 Eylül Utanç Müzesi'nde hazırlanan köşeye konulmuş fotoğraf. Sanki, bir bebeği içine sokarcasına sever gibi sıkı sıkıya sarılmış, kendinden emin bir tavırla yürüyor.

Hemen arkasına oturuyor biraz önce uzaktan tedirgin bakan akrabaları, ne söyleyeceğini dinlemek istiyorlar.

"Karışmayın" diye Kürtçe baştan uyarıp, başlıyor öyküsünü anlatmaya:

"1977 yılında kasım ayının başında evlendik. O zaman başlamamıştı mücadeleye. Devrimci olduğu söyleniyordu ama ne-

dir neyin nesidir, onu hiç bilmiyorduk o zamanlar. Evliliğimiz aile arasında, görücü usulü oldu. Anne görüyor, baba görüyor, akrabalar tarafından iyisi kötüsü görüldükten sonra gelip isteniyor bizde. Öyle bir evliliğimiz oldu.

Ferhat'ın babası zaten bizim köyün imamıydı. Uluköy... Kızıltepe'nin Köyü. Aynı köylüyüz. Annesi de akrabamızdı. Dayı kızı oluyoruz. Evlendikten beş altı ay sonra Ferhat iş için Ankara'ya gitti. Mardin'de Türkiye Elektrik Kurumu'nda (TEK) çalışıyordu. Orada göreve başlayacaktı. Kadro alabilmek için Ankara'ya gitmişti o zaman. Aldı da. TEK'e girdi. İlk gidişinde Ankara'da bir aydan fazla kaldı. Oradan geldikten sonra siyasete katıldı. Siyaseti yürütürken kadro da almıştı zaten. Cumartesi pazar günleri kendi özel vazifelerini yapıyordu.

O zamanki memurlar da bu kadar sıkışık değildi. Ondan sonra beş altı ay, bir senesi geçtikten sonra ayrılacağını söyledi. O zaman ben izin vermedim. 'Yok' dedim, 'Ayrılma'. Yani ben de çok gençtim evlendiğimde. 15-16 yaşlarındaydım. Kendisi 1949 doğumluydu. Ben 1962 doğumluyum. Aramızda epey fark var. Politik faaliyetlerini de anlatırdı bize. O zaman her şeyin bilincinde değildik şimdiki gibi ama biliyorduk bir şeyler.

Kürt mücadelesi verdiklerini söylüyorlardı. Babasının malı mülkü vardı. Bir yoksulluğumuz yoktu Allaha şükür. Herkes sorardı ona, 'Ferhat, her şeyin var. Hiçbir eksiğin yok. Memnunsun, niye bu işleri yapıyorsun' diye.

Durumumuz epey iyiydi. Ama, 'Bu ezilen halklar, bu ezilen millet, onlar için daha çok mücadele vermemiz gerekiyor' diyordu. Devamlı işçi, köylü, ezilmiş insanlar için mücadele vereceğini söylüyordu."

"Terörist" mühendis

Kurtay, Kızıltepe'nin Uluköy olarak da bilinen Görs köyünde 1949'da doğdu. İlk gençliğinde babası gibi köyde imamlık yaptı. Ardından Kızıltepe'de ticarete atıldı. Bir yandan okulunu sürdürüyordu. Karadeniz Teknik Üniversitesi Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi'ni kazandı. Elektrik Mühendisi sıfatıyla mezun oldu. Üniversite yıllarında, devrimci düşünce ve yapılarla temas kurdu. Hemen ardından o yıllarda yeni yeni yapılanan PKK'nın çekirdek kadrosuyla. Okulunu bitirip Mardin'e döndükten sonra ise örgütün bölgedeki öncü kadrolarında yer aldı. 1979'da, henüz 12 Eylül askeri darbesi olmadan, PKK'nın lider kadrolarından Hay-

ri Durmuş'la birlikte yakalandı. Yakalandığında yeni evli sayılırdı. Bir daha cezaevinden çıkamadı."

Süheyla Kurtay anlatımını sürdürüyor:

"1978'den sonra yoğunlaştı çalışmaları. Daha önce ne gözaltına alınmış, ne tutuklanmıştı. Eve gelmeleri azaldı. Mesela ayda bir iki gece eve geliyordu. Onda da dışarı çıkmazdı. Ben sorardım, 'Niye gitmiyorsun? Niye çıkmıyorsun?' diye. O da derdi ki, 'Öyle gerekiyor, öyle icap ediyor.' O zamanlar daireye de gitmez oldu.

İşten çıkartmadılar ama tayinini istediler Bingöl'e. Gitmedi. İstifa da etmedi. Beni kırmadı daha doğrusu. Ben ona, 'İstifa etme' demiştim çünkü. Ben bir şey anlamıyorum ya, gençlik tabii.

Yakalanması, parti içinde bir senesi geçtikten sonra oldu. Kendisi diyordu, 'Benim hiçbir şeyim yok. Zaten tutuklansam bile hemen bırakırlar beni' diyordu. 1979'da tutuklandı.

Tutuklanmadan önce Diyarbakır'da görev yapıyordu o zamanlar. Ben de hamileydim. Rahatsızlığım vardı biraz. Kendisi gidip geliyordu. Bana diyordu ki, 'Gel seni Diyarbakır'a götüreyim. Orada arkadaşlarım var' diyordu. Tabii ki bizde kaynana, kayınbaba olunca müsaade etmiyorlardı. Ben köydeydim, Kızıltepe'de. Gitseydim o zaman kaynanam kayınbabam ağlanırlar, 'Biz sana bakmayacak mıydık? Sen Diyarbakır'a gittin' diye. Ben de, 'Aile konuşmasın... Aile etmesin... Aile demesin' derdindeyim. Aile konuşacak, 'O söyledi, sen niye gittin?' diye, sürekli acıyı, işkenceyi ben çekeceğim evde. O yüzden gitmedim.

Sonra bizim eve bir baskın yapıldı, 1979'da. O zaman Mahmut adında bir polis öldürülmüştü Kızıltepe'de. Gece baskın yapıldı. Çocuk da o zaman doğmamıştı daha, doğmadan az bir zaman önceydi. Polisin ölümünden 3 gün sonra... O arada Ferhat evde değil. 'Ferhat kaç gündür evde yok?' diye sordular, babası da hiç bilmeden, 'Üç gündür evde yok' dedi. Yani tam o zaman Ferhat bir yere gitmişti. Köylere gidiyordu o zaman. Üç gündür evde yoktu gerçekten. O zamanlar aşırı sıkıydı. Ben çok korktum meğerse bağırsak düğümlenmesi olmuş. Erken doğum yaptım. Zaten doğum yaptıktan 15 gün sonraya denk geliyor tutuklanması.

Daha evvel aranıyormuş. Kendisi söyledi. 'Aramam çıkmış' diyordu. O yüzden daireye de gidemiyordu.

Biz ona 'Seni göremiyoruz, nerede kalıyorsun?' diyorduk. Anlamıyoruz ya her şeyi. Mesela bir ayda, bir buçuk ayda bir iki gece gelir, kalırdı. O zaman da çıkmazdı dışarı. O zaman telefon da yoktu tabii."

"Baskınlarda insanları dövüyorlardı"

"Jandarma bize iki üç sefer baskın yaptı o süreçte. Ferhat'ı soruyorlar, 'Nerede? Ne yapıyor?' diye. Kayınbabam da 'Evde yok. Köye gitti, iş icabı' falan diyordu. Kayınbabam sürekli korkuyordu, bir zarar olacak diye. Birileri 'Kızıltepe'de insanları dövüyorlar' diyordu. Baskın esnasında insanları dövüyorlardı. Sesimizi çıkaracak durumda da değildik. Çünkü korkuyorduk. Ferhat'ın bir yerlerde olduğunu biliyorduk, farkındaydık artık. Onun için 'Bize bir şey derler' korkusundan bir şey söylemiyorduk."

"Doğumdan sonra geldi"

"Korkudan erken doğum yaptım. Yatağımda bağırsak düğümlenmesi olmuşum. Doğum yapmadan önce geldi Ferhat. Tutuklanmadan önce, o günlerde gelip iki üç gece kalmıştı. Ben doğurdum, sonra yakalandı, dayısının evinde, Hayri Durmuş'la birlikte. Bölge sorumlusuymuş o zamanlar. Ama arkadaşları onun durumunu daha iyi biliyordu. Bana gelip, 'Bölge sorumlusuyum' demezdi. Mahkûm oluşu, eve gelmeyişinden bir şeyler biliyorduk ama diyordu ki, 'Benim bir şeyim yok. Sadece mücadele veriyoruz. Yarın tutuklansak bile bizim için ceza yok.' Ferhat kesinlikle eve silah da getirmezdi. Yani silah alacak, dağa çıkacak, öyle bir şey yoktu zaten."

Diyarbakır Cezaevi

"Tutuklandı, Diyarbakır Cezaevi'ne götürüldü. İlk yedi sekiz aya kadar kayınbabam bırakmadı. Gidemedim cezaevine. Yani kendisi de bana yolladığı haberde, 'Süheyla gelmesin. Biliyorum yıpranır, hem de babam tepki görür' demiş. Kayınbabam hem hocaydı, hem de geleneklerine çok düşkün bir insandı. Bayram olduktan sonra gittim artık ben."

"Çocuğum öldü"

"Çocuk doğdu, öldü. 'Köyünüze götürün. Bu çocuk yaşamaz' demişlerdi. Diyarbakır'a götürdük, orada öldü. Sekiz aylıktı. Ferhat hiç göremedi çocuğunu ama hasta olduğunu biliyordu. Baskından sonra ben hastalanınca gelmişti ama doğumdan sonra gelememişti, yakalanmadan önce gece bir arkadaşı geldi. Ben sancı

çekiyordum o zaman. Geldi, dedi ki 'Beni Ferhat arkadaş gönderdi.' 'Benim dayımın kızı hastadır. Nasıl oldu acaba?' demiş. 'Dayımın kızı hasta, bir haber alsanız' demiş. Kızıltepe'deyiz o zaman.

'Çocuk hasta' dediler ya adını bile koymamıştık hasta diye. Serhad koyacaktık. Öyle düşünmüştük. Ama koyamadık. Kavga, savaş demek. Ama koymadık tabii ki yaşamadı. O zaman kayınım götürmüştü, Davut abi, Ferhat'ın büyük abisi. Hastaneye gideceklerdi, yarı yolda 'öldü' diye getirdi. Çok üzgündüm. Yani bu çocuk olsa en azından bizim için teselli olurdu dediler. Ferhat da bana sonraları, 'Sen çok gençsin' derdi. 'Ben o çocuğu senin için çok istiyordum. Ama merak etme hiçbir şey yok. Hemen salıverirler' derdi. Gerçekten de mesela bir kavgada yakalanmadı. Ferhat'ın kimseye bir zararı yoktu."

"Teslim oldu"

Kurtay, cezaevine girdikten sonra, cezaevindeki uygulamalara direnenlerin arasında yerini aldı. Cezaevindeki ağır hava, içerdekilerin kamplaşmalarına neden olmuştu. Uygulamalara direnenler ayrı koğuşlarda, "teslim olanlar" ayrı koğuşlarda kalıyordu. "Komün" yaşamını kabul edenler ile etmeyenler ayrılıyor, koğuş numaraları uygulanacak baskı düzeyini de gösteriyordu. Ferhat Kurtay, cezaevindeki ilk günlerinde, örgütün önde gelen isimlerinden Mazlum Doğan'la *Hawar* adlı gazeteyi çıkarttı. Öyküler yazıyor, gazetenin editörlüğünü yapıyordu.

12 Eylül darbesi, cezaevinde yaşamı baştan başa değiştirdi. Ağır işkencelere maruz kalan Kurtay, 5 Mart 1981'de cezaevi yönetimine kurallara uyacağını bildirdi. Bu, örgüt açısından "teslim olmak", cezaevi yönetimi açısından "daha iyi davranılması" sonucunu doğuruyordu. Kurtay, bu kararının ardından, kendisiyle aynı durumda olanların yanına konuldu. Ancak konulduğu koğuşta, "özeleştiri" vererek, yeni bir direniş hareketi başlattı. Kurulan komün cezaevi yönetimini rahatsız ettiğinden, başlangıçta sadece kaba dayağın atıldığı koğuştakilere daha ağır işkenceler yapılmaya başlandı.

Süheyla Kurtay anlatıyor:

"Allak bullak olmuştu"

"Bayramda ben görüşmeye gittim. İlk gittiğimde hiç göremedim onu. Sonra gittiğimde gördüm. Allak bullak olmuştu. Yeni

darbe olmuştu. 'Sana ne olacak? Milleti idam ediyorlarmış' dediğimde, 'Burada her birimizi her gün binlerce defa idam ediyorlar. Bir idam olsa razıyız. Burada her gün idam ediliyoruz' dedi. Yani yine de gençtik ya fazla anlamıyoruz, insan nasıl her gün idam edilir? Şimdiki gibi değiliz yani. Açık görüşme hiç yoktu. Bizim zamanımızda hiç kimsenin yoktu. Zaten anlaşamıyoruz da sınırlı zamanda. Türkçe konuşuyorduk. Kürtçe konuşamıyorduk ki.

İyi ki ben Türkçe biliyordum. Ferhat da biliyordu.

İki tel örgünün arasına geçiyorsunuz. İçerisi de karanlıktı. Kaynanamla beraber görüşe gidiyorduk. Islık çalıyordu. 'Hadi konuşmaya.' Bir bakıyorsun bazen kabinde kalıyorsun, gelmiyor. Gitmeden bir iki dakika bakıyorsun. İki kolunda birer asker. Hepsinin üzerinde koyu mavi elbise. Böyle sürükleye sürükleye götürüyorlar. 'Nasılsın Ferhat iyi misin?' diye soruyoruz. 'İyiyim ama neden görüşmeye geldiniz?' diyor.

İlk soruları, 'Neden görüşmeye geldiniz?' oluyordu. Biz de, 'Sana elbise getirdik' diyorduk, o da, 'İyi yaptınız ama gerek yoktu' diyordu. Bir sefer tam, 'Sana temiz gömlek getirdim' derken Ferhat'ı sürüklediler kapıdan."

"Bugün görüş günümüz"

12 Eylül döneminde cezaevine konulanların tamamı görüş günlerini sadece "işkence" olarak anımsıyor. Sadece Diyarbakır'da da değil.

O isimlerden Kamber Ateş'in, Ruşen Sümbüloğlu'nun kaleme aldığı öyküsünde, Türkçe bilmeyen annesiyle Mamak Cezaevi'nde nasıl anlaştığı anlatılıyor. Kürtçe konuşması halinde hem oğlu, hem kendisi dayak yiyecek olan, ancak oğlu da gözünde tüten anne, cezaevine gelmeden birkaç kelime Türkçe öğreniyor.

Anasının özlemi yüreğinde bir dağ gibi büyüyen ancak kendisinin değil de annesinin oracıkta hırpalanmasından korkan Kamber Ateş, görüşe geldiğinde annesi tarafından sevgi dolu gözlerle karşılanıyor.

Annesi mırıldanıyor; "Kamber Ateş nasılsın?"

"İyiyim anacığım, sen nasılsın" dediğinde yine aynı soruyla yanıt veriyor annesi. Aynı soruyu farklı tonlarda defalarca yineliyor. Kamber Ateş, her bir tonlamaya ayrı yanıt veriyor, kafesin arkasından gözleriyle annesini kucaklayarak.

Diyarbakır Cezaevi'nde de birçoğu Türkçe bilmeyen mahkûmlar ve yakınları, Türkçe konuşmaya mecbur bırakılıyor, konuşmadık-

larında dövülüyordu. Zaten görüşe çıkarken, görüşten dönerken de dayak, rutin bir uygulamaydı. Bu yüzden yakınlarına, "Sakın gelmeyin" uyarısında bulunuyorlardı.

Kürtçe yasağı

Ankara'da görülen 12 Eylül davasının belgelerine göre, 12 Eylül yönetimi, 1986'ya kadar, yasaklı dil Kürtçenin cezaevlerinde de hiçbir biçimde konuşulmamasını emretti. 1986'da cumhurbaşkanlığının talimatı sonrasında bu alanda düzenlemeye gidildi. Ancak düzenlemenin, yasaktan da trajik olduğu dosyadaki 2 Temmuz 1986 tarihli yazıyla açığa çıktı.

Yazıda, "Türkçe bilmeyen yaşlı anne ve babaların tutuklu ziyaretlerinde tercüman aracılığıyla görüşmelerinin sağlanması hususunun Genelkurmay tarafından incelendiği, sakıncası bulunmadığının anlaşıldığı" deniyordu. Böylece, tercümanın konuşmaları not edip, suç unsuru araştırması gibi bir uygulama yerine, cezaevlerinde Türkçe bilmeyen anne ile oğlunun, konuşmaları Türkçeye çevrilerek birbirlerine iletilmesi uygulamasına geçildi.

Bildikleri dil

Konuyla ilgili yazışmalarda Kürtçe yerine "bildikleri dil" ifadesi kullanılırken, Genelkurmay Başkanlığı'nın İstihbarat Daire Başkanlığı'na gönderdiği bir yazıda, Türkçe dışındaki dillerin kullanımı yasağı anımsatılırken, "Ülkemizin bazı yörelerinde, özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde bir kısım vatandaşların Türkçe bilmedikleri, bu nedenle birbirleriyle bildikleri dille anlaştıkları bilinen bir gerçektir. Kanun, kişilerin görüşmesini değil, düşüncelerin açıklanmasını, yayılmasını ve yayımlanmasını yasaklamıştır. Bu nedenle Türkçe bilmeyen vatandaşların, tercüman aracılığıyla yakınları olan tutuklu ve hükümlülerle görüşmesinde sakınca olmadığı değerlendirilmektedir" denildi.

Yapılan yazışmalarda, Diyarbakır Askeri Cezaevi Müdürü'nün "elinde tercüman verebilecek imkân olmadığı, olsa bile yeni bir çığır açılacağı, Türkçe yerine diğer lisanın kullanılmasının artabileceği" çekinceleri de yer aldı. Ancak Genelkurmay'ın emri gereği soruna çare bulunması gerektiği iletildi.

Eşinin annesiyle "bildikleri dilde" konuşamamalarına da tanıklık eden Süheyla Kurtay anlatıyor:

"Kayınbabam da engelleyemedi"

"Gidiyordum artık, bir kere görüşmeye gittikten sonra hep gitmeye başladım. Kayınbabam da engelleyemedi beni. Kaynanamla gidiyorduk, Kayınbabam yalnız bırakmıyordu ki. Kaynanam da Türkçe bilmiyordu. 'Oğlum' diyordu, 'nasılsın?'

Zaten genelde ben gittiğimde annesi hiç konuşmazdı.

'Oğlum sen iyidir?' diye konuşuyordu.

Ondan başka da bir şey demezdi.

İçeride neler yaşanıyor, fazla bilmiyoruz ama son zamanlarda onların görüşlerinde her şeyi fark edebiliyorduk. O 'Gelmeyin' diye ısrarları... Genelde kollarına girerek getiriyorlardı. 'Ferhat nasılsın?' diyorum. Gözlerimin içine bakıyor. Bazen de garip hareketler yapıyor. Fark ediyorum bir gariplik olduğunu.

Sonra dediler ki, 'İğne batırıyorlarmış görüş sırasında, bir şeyler batırıyorlarmış onlara.'

Kesinlikle Ferhat konuşmazdı. Çok da zorlanıyordu bana bakınca, rengi mosmor oluyor, morarıyor, kızarıyordu. Yani meğersem o hareketleri iğne batırdıkları için yapıyorlarmış. Böyle böyle 1982 oldu."

"Yanıma gelmelerini istemiyorlardı"

"İçeriden çıkanlar bu arada anlatıyordu içeride ne olup bittiğini. Kayınbabam pek istemezdi yanıma gelmelerini. Hep engelliyordu.

Kendisi de gitmezdi görüşe. Sadece avukat için. Bir ara Ferhat bana, 'Babam kesinlikle gelmesin' dedi. Çünkü babası çok saygın ve Kızıltepe'de çok tanınır bir insan. Ferhat da gerçekten saygılı bir insan olduğu için, 'Babam buraya gelmesin' diyordu. 'Gelse, babamı yıpratırlar. Babamın gururunu incitmek için ellerinden ne gelirse yaparlar' diyordu."

Ziyaretçi dayağı

Siyasi bir nedenle cezaevine konulmuş insanların yakınlarına bugün de uygulanan baskı ve kimi zaman şiddet, Diyarbakır Cezaevi'nde yoğun olarak uygulanıyordu. Ziyaretçilerin üzerlerinin, mahrem bölgelerine kadar aranması, kadınlara yönelik taciz ve benzeri uygulamalar, hakaret, direnenlere yönelik dayak en bilindik uygulamalardandı. Devlet, devlete başkaldıranların yakın-

larına yönelik bütün uygulamaları da "meşru" görüyor, bu konuda yapılan haberler ana akım medyada ya yer bulmuyor ya da eleştirel olmayan bir dille kaleme alınıyordu. Bu algı ve uygulamalar, değişmeden devam etti. Başkaldıranların yakınlarının hırpalanması da "adildi."

"Kızgın değildi"

Süheyla Kurtay anlatıyor:

"Aslında kızgın değildi kayınbabam. En sevdiği çocuğuydu Ferhat.

Üç kız üç oğlan vardı evlerinde. Bir büyük abisi de öldü Ferhat'ın. Öldürüldü o da Kızıltepe'de 1980'de. Ferhat'tan önce. Ferhat tutukluydu o zaman. O zaman kardeş kavgası vardı. Ölümünün siyasi bir yanı yoktu.

1982'de iyice arttı baskılar. Görüşmelerde kısıtlama olmuştu. Hep görüşe gidiyoruz. 'Cezalıdır' ya da 'Koğuşlarda ceza var' diyorlardı. Zaten çok az görüştürüyorlar. Yani bir dakika sürmez, 10 dakika olacağına.

Gidiyoruz. Islık çalıyor. Ha geldi, ha gelecek diye bekliyoruz. Bakıyoruz sürüklüyorlar onları. Getiriyorlar. Kendisinin ilk sözü de, 'Niye geldiniz? Gelmenize gerek yok' oluyordu. 'Ferhat nasılsın iyi misin?' diye soruyoruz, daha, 'İyiyim' derken, ıslık çalıyor. Gidiyor. Yani Ferhat'ın yanında ona bir sefer sordum, 'Ferhat siyasi savunma yapacak mısın?' diye. Bir kültür de edindik bu arada. Cezaevine girdikten sonra artık biliyorduk. Yani siyasi savunma yapacak mıydı belli değildi. Yapıp yapmayacağı da önemli. Ona göre davranacaklar çünkü.

Gördüğümüz işkenceler anlatamayacağım kadar. Görüşe cezaevine gidiyoruz. 'Kürtçe yasak', 'Elini başına koy' diyorlardı. Ferhat'a götürdüğüm şeyler yırtık pırtık oluyordu. Ferhat'a 'Sana yeni bir gömlek getirdim' diyordum. Getirdiğim eşyalar paramparça olmuş. Bir yırtık değil, sanki köpekler saldırmış. Bir iki sefer taciz de ettiler beni. Kaynanam gitmemi hiç istemiyordu. Ben gittiğimde hep kara giyiyordum. Yaşlı analar kara giyiyordu. Yani bir yaşlı bayandan farklı değildim. O zaman 20 yaşında bile değildim. 18 yaşındaydım. Çok gençtim."

Mazlum Doğan'ın eylemi

"Biz nisan ayında gitmiştik Ferhat'ın görüşmesine. O zaman

cezaevi kapısında çevirdiler. Mazlum yoldaşın annesi, babası gelmiş. Cenazesini almışlar. 'Nasıl almışlar?' dedim. Dedi ki 'Cezaevinde ölmüş.' Aslında Mazlum yoldaş yakmamış kendisini. Kibrit yakıp bırakmış ve bir hücrede ölü bulunmuş. Öldürmüş kendini dediler. Cenazesini Elazığ'a götürdüler. Mayıs'ta da Ferhat öldü. Mazlum Doğan ölünce biz de dedik ki. 'Öldürecekler artık.'

Biz Mazlum Doğan'ın da öldürüldüğünü düşünüyoruz o zaman. Onlar öldürüyorlar zaten. Ferhat'ın öldürülmesinde de onların parmağı var. Ferhat'ın ölüm raporu var. 11 gün hastanede kalmış.

Kimse bilmez bunu. Ferhat'ın ölüm tarihiyle yangın tarihi bir değil. 11 gün sağ kalmış hastanede. Hiç haberimiz yoktu. Ama gittiklerinde dediler ki, 'Diyarbakır Cezaevi'nde yangın çıkmış. Biri Mardinli, biri Diyarbakırlı, biri Urfalı, biri Çermikli, dört kişi yakmış kendisini.'

Biz o zaman kimin olduğunu hiç bilmiyorduk, bilgi de verilmedi. Yangını duyduk. Görüşmeye gittik. Görüşme yoktu. 'Cezalı' diyorlardı. Kimse eylemlerini de söylemiyor. Cezaevinde yangın çıkmış diyorlar. Dışarı çıkanlardan öğrendik eylemlerini. Mazlum Doğan'ın ölümünden sonra ben görmüştüm Ferhat'ı ama kim sorabilir ki ne olduğunu, ne yapacaklarını? Soramadım. Ama onu da hiç iyi görmedim. Kesinlikle yıpranmış, perişan bir haldeydi. O zaman cezaevinde olan arkadaşları, 'Onu her gece dövmeye çıkarıyorlar. Sorguluyorlar, psikolojik baskı ediyorlar, dövüyorlar' diyordu."

"Neredeyse çıkacaktı"

Ferhat Kurtay, eyleminden kısa bir süre önce yargılandığı davadan beraat etti. Tahliye edilmesi gerekirken, Yamak'ın emriyle tahliyesi durduruldu. Bir başka davası gerekçe gösterilerek cezaevinde tutuldu. Bu aşamadan sonra cezaevinde Ferhat Kurtay'a yönelik koşullar daha da ağırlaştı. Süheyla Kurtay anlatıyor:

"Arkadaşları anlatıyordu: 'Her akşam geliyoruz, Ferhat neyin var? Ya, bize küfrediyorlar diyordu. Sonra arkadaşlarının söylediğine göre, o zaman onu çıkarmışlar cezaevi içerisinde. Albay mıdır nedir, 'Bu adamı tanıyor musunuz?' demiş. Arkadaşları, 'Yok' demiş. Bunun üzerine, 'Az kalsın mahkemede gerçekten salacaklardı onu. Siz bunu tanımıyorsunuz. Bu, Diyarbakır, Mardin Bölge Sorumlusu'dur. Biz bunu tanımıyorduk, salıverecektik.'

'O günden sonra her gece işkence gördük' dedi. Cezaevinde ar-

tık onun için yeni bir dönem başlamıştı. Herkese işkence yapılıyor tüm cezaevinde. Ferhat'a daha yoğun yapılıyormuş."

Eylem gecesi

Mazlum Doğan'ın eyleminin ardından, cezaevindeki uygulamaların önünü kesmek ve seslerini duyurmak isteyen Ferhat Kurtay ve arkadaşları, Doğan'ın 21 Mart gecesi kendisini yaktığı yönünde aldıkları bilginin de etkisiyle "kendini yakma" eylemi yapmaya karar verdi. Kurtay, arkadaşlarına son konuşmasını yaparken, "Bugün söylenen ve yapılan her şey tarih olacaktır" dedi. Grubun önderi Ferhat'tı. Bildiri kaleme alıp, koğuşta görünür bir yere bıraktıktan ve koğuştaki herkes uyuduktan sonra Kurtay ve arkadaşları harekete geçti. Koğuşta boya ve bayrak yapma bahanesiyle aldıkları tiner ve neftleri üzerlerine döken dört kişi, daha sonra kibrit çakarak bedenlerini ateşe verdi. Bir anda parlayan ateş, bütün koğuşu uyandırdı. Çığlık çığlığa battaniye ve suyla ateşi söndürmeye çalışanlara sesleniyordu Ferhat, henüz yanmamış sesiyle:

"Ateşi yakın, söndürmeyin, su dökmeyin, su döken haindir. Bu bir siyasi eylemdir, eylemi kırmayın."

Yanık insan eti kokusuyla dolan koğuşta bulunanlardan bazıları farklı anlatıyor olayı:

"Ferhat, bir arkadaşı çağırdı yanına, 'Ağlama yar' türküsünü çok severdi. Kürtçe, o türküyü okuttu yanarken."

11 günün belgesi

El ele tutuşarak bedenlerini ateşe veren dört tutuklunun kimliklerini teşhis, uzun zaman aldı. Cezaevi yönetimi koğuştakilerin yardımıyla hangi bedenin kime ait olduğunu çözebildi. Süheyla Kurtay ise eşinin hemen ölmediğini, 11 gün hastanede tutulduğunu, kurtarılabilecekken öldürülmüş olabileceğini anlatıyor. Elindeki belge de Kurtay'ın eylemi yaptığı tarihten 11 gün sonra öldüğünü ve bu durumun yakınlarından gizlendiğini doğruluyor. Eylemi ve sonrasını Süheyla Kurtay anlatıyor:

"Koğuşun içindeki arkadaşları diyor ki, 'Biz hiçbir şeyi fark etmedik. Sadece kiraz ve birkaç meyveyi kantinden istedik, olaydan bir gece evvel.' 'Bu sefer de beraber meyve yiyelim' demiş. Arkadaşları, 'Beraber yedik, gece yarısına kadar oturduk. Güldük. Hiçbir şey fark etmedik' dedi.

Ama bir arkadaşına, 'Uyuyun, yarın zor bir gün bizi bekliyor' demiş.

Bunlar da hani mahkemeye çıkacaklar ya, ondan böyle söylüyor sanmışlar. Dediler ki 'Konuşurken, sanki konuşmaları mesaj veriyordu bize', ama kimse anlamamış.

Gelip, haber verdi bize polisler. O zaman Ferhat'ın mahkemeleri vardı. Gerçekten biz onu bırakacaklar diye düşünüyoruz. Evi temizliyoruz, yatakları açıyoruz. Biz hazırlık yapıyoruz, Ferhat gelecek diye. Hatta Ferhat'ın ölümünde bütün yataklar dışarıdaydı. Tüm evin yataklarını açmıştık. Misafir gelir, kalabalık olur diye. Kendisi bırakılacak ya.

Umutluyduk. Kendisi demişti bana, 'Beni salıverecekler' diye. Kayınbabam İstanbul'dan avukat getirmişti. Yani avukatların da yapacağı bir şey yoktu. Ama Ferhat dedi, 'Ben kendime güveniyorum, hiçbir şey yok.' Onun hiç sabıkası da yoktu. Ferhat'ın yaptığı bir eylemi yoktu.

Kaynanam, yukarda tandırda ekmek yapıyordu herhalde. Biz de sabahın köründe çamaşır yıkıyorduk. Bakarsın aniden salıverilir diye. Hatta bir avukat da demişti, 'Ferhat'ın bir şeyi yok. Mahkemeler başladıktan sonra hemen bırakırlar onları.' Daha evvelki görüşmede de bana, 'Hiçbir şeyim yok' demişti. 'Diyarbakır'dan salıverildim. Mardin'deki mahkemede eğer beni konuştururlarsa hemen bırakacaklar. Ama konuşturmazlarsa o ayrı' demişti.

Çamaşırları yıkamıştım. Uzanmıştım öyle. Kahvaltıyı hazırlamıştık. Saat 9.30-10.00 civarı. Kayınbabam da Antep'e gitmişti. Baktım kapıda bir polis. Ferhat'ın bir amcası var, okuması yazması yok. Bana geldi, 'Kızım' dedi, 'bir polis gelmiş, Ferhat'ın eşi, annesi onları görmek istiyorum, diyor' dedi. Ben de hemen kalktım. 'Buyurun' dedim. Dedi ki, 'Size bir kâğıt var.' Elindekini uzattı. Ben de aldım, kâğıdı bir okudum. Öldüğü yazıyordu. Aslında Diyarbakır'da hastanedeymiş o sıra. Polisin yakasına yapıştım. Polis elini çekti benden, beni duvara vurdu kaçtı. Bir daha polisi görmedim. Kayınbabam yoktu. Akrabalara, dostlara söyledik. Bütün mahalle geldi. Hemen Diyarbakır'a gittik. Cezaevine gittik. 'Hastanede' dediler. Hastaneye gittiğimizde de, 'Öldü' dediler. Ben, kaynanam, kayınbabamın kardeşi, bir de amcası vardı. Kayınbabamın büyük abisini bir iki saat sorguya çektiler. Cenazeyi beklettiler. Gerçi çok kalabalık gidemezdik de. O yaşlı adamı sorguya çektiler, 'Ferhat kimdir? Neyin nesidir? Suçu neydi? Nerede yaşıyordu?' diye. Sanki bilmiyorlar.

Yanık battaniye, bir poşet elbise

"Kimseler yoktu hastanede, diğer cenazeler de yoktu, bir biz. Cumartesi günüydü cenazeyi alacağımız gün. Yalınayak gitmiştim oraya, arabaya atlamışız. Üstümde bir elbise var. O elbiseyi kim, nasıl giydirmiş hiç hatırlamıyorum. Kaynanam, zaten zavallı bitkin halde. Ben de gencim bilmiyorum ya, 'Ben cenazeyi görmeden buradan gitmem' diyorum. Ferhat'ı morga koymuşlar. Bir adam geldi, yırtık pırtık elbiseler teslim etti bize. Aldığımıza dair imza aldılar. Bir de yanık bir battaniye ile bir poşet elbise verdiler. Kayınbabam o resmiyeti de görünce... O hem korkar hem çekinir, kesinlikle hiçbir şeye yanaşmaz. Kaynanamla beraber gittik, örtüyü açtırmaya. Dedim, 'Bu bizimki midir değil midir?'

'Emin olabilirsiniz, sizinkinden başka burada yok' dedi. Örtüyü çektiğimde, ben o zaman düşüp, bayıldım. Ayıldığımda arabaya koymuşlardı. Kızıltepe'ye geldik. Kaynanam cenazenin bir tarafında durdu. Diyordu ki, 'Allaha şükür, şerefli bir ölüm. Daha kötü ölümler de olabilirdi.'

Ama biz ne derece olduğunu, neyin ne olduğunu daha sonra öğrendik. Cezaevinden çıkanlar anlattı hep."

"Hiç kızmadım"

"Ona hiç kızmadık. Kızmadık ama epey acılar çektik. Çünkü o kızılacak bir insan değildi ki. Ne mutlu ona, herkes onun gibi olsa. Yüzlerce insan onun direnişiyle güzel günler gördü.

Ben, sonradan kayınbabamla yaşamayı sürdürdüm. Kayınbabam yeni öldü. Kaynanam da hemen ardından. Hepsini beraber gömdük. Kaynanam yatalak oldu, ona ben baktım. Olaydan sonra eve yönelik baskınlar da olmuştu. Beraber göğüsledik. Gerçekten zor bir dönem yaşadım. Ama mecbur çekiyorsun. İstemesen de. Acıyı mecburen çekiyorsun, katlanıyorsun. Şimdi tek isteğimiz Diyarbakır Cezaevi'nin müze olması."

Diyarbakır soruşturması

Diyarbakır Cezaevi'nde yaşananlar, bugün devlet tarafından da kabul ediliyor. Ama ceza alan ya da yargı önüne çıkartılan kamu görevlisi henüz olmadı.

Diyarbakır Başsavcılığı, 1980'li yılların ikinci yarısının başına kadar yoğun biçimde devam ettiği söylenen işkence ve ölüm

olaylarıyla ilgili soruşturma başlattı. Ancak üzerinden iki yıl geçmesine rağmen, işkencecilerin isimleri belirlenemedi.

Süheyla Kurtay da kocasının ölümüyle ilgili suç duyurusunda bulunanlar arasında yer aldı. Diyarbakır Cezaevi'nde yaşananların, Kürt sorununu değiştirdiği ve PKK'nın gücünü önemli ölçüde artırdığı tezi de hâlâ, örtülü biçimde, "Bunu yapmasaydık, terörle uğraşmazdık" argümanının dayanağı olarak gösteriliyor. Teröre neden olsun ya da olmasın, tepkisini oluştursun ya da oluşturmasın insan hak ve onuruna yönelik davranışların cezalandırılması ve kınanması ise ancak "toplumsal meşruiyetin" sağlanmasına bağlı kalıyor.

Kendi tercihiydi de ölmesi mi gerekiyordu?

Orhan Keskin'in hikâyesi

Yazsan, bilirsin ki, "İşte ölüm orucunun sonu" diye sunacaklar haberleri, yazmasan eksik kalacak.

Beyninin bir yerinde, kocaman bir çığlık...

"Nedenine, yöntemine inan ya da inanma, bir doğruya inanıp, bu doğru nedeniyle ölmeyi göze almış bu insanlar."

Ölüme yatmak, bir sabah, uyanıp öyle herkesler gibi yatağından, içinde yaşadığın cehennemi, zulmü belki de sana diğerleri kadar ağır gelmeyen günleri geride bırakmak için yavaş yavaş öleceğini bile bile yaşamla inatlaşmak.

"Ölümle kazanılacak bir zafer, neyi ifade eder, kimler için istenir ya da güzel günler?"

Bir yandan daha birkaç gün önce resmini gördüğün, otobüste yan yana oturduğun, birlikte çay içtiğin ya da öyle uzaklardan ismini duyduğun bir gencin ölmesi.

1996 ve 2000 yılında gazetecilik yapan, ölüm orucu süreçlerini yakından izleyen gazetecilerin tamamı, ardı ardına gelen ölümleri, ölüm oruçlarının kaçıncı gününde olduğunu haberleştiriyor bir yandan, diğer yandan olanı biteni alabildiğine bir kafa karışıklığıyla izliyorlardı.

Böyle bir günde Ali Ekber ve Havva ile tanıştı birkaç gazeteci.

Aynı siyasal hareket içinde bulunmuş, evlenmiş, cezaevine düşmüş, ölüm orucuna başlamış iki genç. Aynı evin içinde bir tiyatro gibi, birbirlerini tanımadan yaşatılmaya çalışıyorlar.

Wernicke Korsakoff

1980'li yıllardaki ölüm oruçlarında fazlaca bilinmeyen, 1996'da karşılaşılan, 2000'de ölüm orucundaki eylemcilerin yakalanma-

ması için alınan önlemlere rağmen yüzlerce siyasal tutuklu ve hükümlünün beynini kapatamadığı o garip hastalık.

1996 ölüm oruçlarında deneyimlenen Wernicke Korsakoff vakalarından dolayı 2000'de B1 vitaminleriyle beyinlerini diri tutmaya çalışan eylemciler, ölüm oruçlarında kaçınılmaz sona gelinme süresini uzatmayı başardı ama kendi beyanlarına göre devletin "zorla müdahalesi", devletin beyanına göre, uzun süre açlığa bağlı sinir sisteminin tahrip olması, Wernicke Korsakoff'u bütün Türkiye'nin duymasını sağladı.

Ali Ekber ve Havva, Wernicke Korsakoff hastalarından ikisi. Kimi hastalar, dünü hatırlamazken, hem Havva, hem Ali Ekber, gençlik dönemlerini tamamen unutmuş. Ayrı ayrı oynayıp, birbirlerinin alanına girdiklerinde kavga ediyorlar. "Dereye girdim, üşüttüm ben" diyor nasıl olduğunu soranlara Ali Ekber. Havva daha az konuşuyor: "Ali Ekber saçımı çekti."

Ertesi gün, korkulan başlıklar: "İşte ölüm oruçlarının sonu."

İşin özünün bu olduğuna inanan, ana akımın bütün unsurları silinmemişçesine beyninde yer edinmiş editörlerin kestirme tarifi!

Oysa, doğru ya da yanlış yöntemlerine rağmen, eylemlerine yönelik zorla beslenme yöntemi çocuklaştıran Havva ve Ali Ekber'i.

F tiplerindeki sistem, ıslaha dayalı politikalar onları her koşulda kaybedilen bu eyleme başlatan.

Açlık grevleri, Türkiye'nin yabancı olmadığı bir eylem türüydü her zaman. Nâzım Hikmet, 1950'de başvurdu bu protesto yöntemine, 27 Mayıs'ta tutuklanıp Yassıada'ya gönderilen eski Cumhurbaşkanı Celal Bayar, 1963'te üç günlük açlık grevi ile protesto etti tahliye olduktan sonra yeniden cezaevine konulmasını.

Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan ve Hüseyin İnan, idamlarından önce 1972'de 12 gün süren bir eyleme imza attılar.

Ancak ölüm orucu... Kimselerin ne yapılmasını, ne sonuçlarını, ne nasıl yapılabildiğini anlayabildiği o eylem...

1980'ler... Açlık grevi deneyimleri yaşamış mahkûmların işkence karşısındaki çaresizliklerinden dolayı başvurduğu, en büyük koz olarak gördükleri bedenlerini kullandıkları isyan; ölüm orucu.

1981'de IRA üyesi Bobby Sands'ın cezaevindeki uygulamalardan dolayı başladığı ölüm orucunda dokuz arkadaşıyla birlikte yaşama veda etmesi, çok eleştirilen, çok tartışılan bu yöntemin Türkiye'deki cezaevlerine de sızmasına yol açtı.

Diyarbakır Cezaevi başta olmak üzere cezaevlerinde yaşananlar o kadar ağırdı ki ölüm oruçları, o dönemde yakınlarına bile anlaşılabilir bir yöntem olarak geliyordu.

Ölüm orucu nedeniyle ilk ölümler Diyarbakır Cezaevi'nde yaşandı. 14 Temmuz 1982'de cezaevindeki ölümleri ve uygulamaları protesto etmek için ölüm orucu eylemine başlayan Kemal Pir, Hayri Durmuş, Akif Yılmaz ve Ali Çiçek yaşama veda etti. Ölümlerin etkisi, cezaevindeki baskı ortamını biraz olsun hafifletse de 1984 başında uygulamaların yeniden ağırlaşması, ikinci ölüm orucu eyleminin başlamasına yol açtı. İkinci eylemde ise Orhan Keskin ve Cemal Arat yaşamlarını yitirdi. Aynı yıl Metris Cezaevi'nde başlatılan eylemde Abdullah Meral, Haydar Başbağ, Fatih Öktülmüş, Hasan Telci, Zeynel Polat öldü. 1988'de Diyarbakır Cezaevi'nde Mehmet Emin Yavuz açlık grevi sırasında yaşama veda etti. 1996'da Diyarbakır'da açlık grevine başlayan 10 mahkûm öldürüldü. Aynı yıl, Eskişehir'deki hücre tipi cezaevine karşı başlatılan ve ülke geneline yayılan eylemlerde 12 mahkûm ve tutuklu ölüm orucu sonucunda yaşamını yitirdi. 2000'de F Tipi cezaevlerine karşı başlatılan, "Hayata Dönüş Operasyonu"na rağmen sürdürülen sürecin bilançosu ise çok ağır oldu. Operasyonlarda ölenlerle birlikte bütün süreçte 132 kişi hayatını kaybetti. Yüzlerce kişi ise Wernicke Korsakoff hastalığına yakalandı.

Orhan'ın hikâyesi

Orhan Keskin, cezaevlerindeki ölüm orucu eylemlerinde yaşamını kaybeden ilk isimlerdendi. Dev-Yol'un Güneydoğu Anadolu'daki öncü kadroları arasında yer alıyordu. Tahliyesine kısa bir süre kalmasına rağmen "ölüm orucu" teklifini kabul ederek, Diyarbakır Cezaevi'ndeki uygulamaları protesto ederken, 3 Mart 1984'te yaşama veda etti. Öldüğünde, henüz 28 yaşındaydı.

Bu kitabın yazımında, ailelerle buluşmaların sağlanmasında büyük emeği geçen, siyaset farkı olmaksızın tüm devrimcilerin "İpek Ablası" İpek Gür, yağmurlu bir günde anlatıyor öyküsünü, gözyaşlarını sakınmadan.

Sadece kardeşinin değil onlarca ölümün ağırlığını taşıyor omuzlarında. Ölenlerin niyetlerini ve öldürenlerin hesap vermezliğini biliyor.

Devletin, öldürmeyi, ölmelerine göz yummayı, bedenlerine ve iradelerine yönelik her türlü uygulamayı hak gördüğünü biliyor.

Devletin neden böyle düşündüğünü, diğerlerinin neden bütün bunlara kayıtsız kaldığını, kendilerinin ne istediğini ve bu anlayış içerisinde sonuçlarının ne olacağını.

Bu bilinç içinde anlatıyor yaşadıklarını:

"Ardahanlı bir ailenin altı kardeşiydik biz. Babam okul müdürüydü. Babamın ilişkileri de daha farklıydı onunla. Ortaokulu Erciş'te okuduk. Silvan'a gittik sonra. Dolaşıyorduk sürekli işte babamın işinden dolayı. Orhan, Lise 1'de Silvan'da yeni bir dille, yeni bir halkla tanıştı. Biz Silvan'da devrimciliği, aşkı, bir başka halkı sevmeyi öğrendik.

Çok güzel giyinirdi. Gıcır gıcır ayakkabılar, jilet gibi pantolonla gezerdi.

Çok yakışıklıydı. Herkesin ilgisini çekerdi. Bakıldığını bilirdi, herhalde o da kendini beğenirdi.

Babam Köy Enstitüsü mezunu. Her akşam köylülere kitap okurdu gittiğimiz köylerde. Onların eğitim almalarının önemini bilirdi. İlericiliğimiz de zaten Köy Enstitüsü'nden geliyor. Böyle geçti o güzel günler."

Siyasetle tanışma

"Ben evlendim Silvan'da, eşimin Zaza ve Kürt olduğunu da evlendikten sonra öğrendim. Öğretmenlik okuyordum. Eşim de öğretmen. Orhan da bu süreçte Diyarbakır Eğitim Enstitüsü Matematik Bölümü'nü kazandı. Eşim de öğretmen ama bir yandan o da enstitüye gidiyor. Bölgedeki öğretmenler de bize gidip geliyor zaten. Siyasetle o dönem tanıştı. Dev-Yol hareketiyle de o dönemde tanışıyor."

1977'de Diyarbakır Eğitim Enstitüsü'ne giren Keskin, babasının görevinden dolayı gidip geldiği Tatvan'da siyasallaştı önce. Dev-Yol'un en etkin isimlerinden birisi haline geldi bölgede. Dev-Yol Türk solu orijinli olmasına rağmen bölgede en çok etkinlik sağlayabilen örgütlerin başında geliyordu. Keskin de genç yaşına rağmen Bitlis, Van, Siirt, Mardin ve Diyarbakır'da örgütün propagandasını yapan etkili isimlerden birisiydi. 1979'dan itibaren Diyarbakır varoşlarında faaliyetlerini sürdürdü.

İpek Gür anlatıyor:

Profesyonel devrimci

"Bir dönem Suşehri'nde vekil öğretmenlik yaptı. Hatta şöyle bir olay oluyor; ülkücüler, bir öğrenciye Kurt rozeti takıyor. Orhan alıyor ve atıyor rozeti. Bunun üzerine okulu basmaya hazırlanıyorlar. Orhan bu sırada gizli bir kanaldan savcıya gidiyor. Savcı, 'Ben de bir şey yapamam' diyor ama kendisini koruması için sila-

hını veriyor. Orhan, ateş edip kurtuluyor o kalabalıktan.

Eğitim Enstitüsü'nde okurken, siyasi nedenlerden dolayı okul kapatılacak gibiydi. Orhan da koptu okuldan o dönemde zaten. Okumayla ilgisini bıraktı, profesyonel devrimciliği seçti Orhan. Biz bu tercihini öğrenince bayağı bir endişelenmeye başladık. Evden ayrıldı. Gelmiyordu artık eve.

Çok iyi bir hatipti, bu özelliğiyle en çok, öne çıktı hemen zaten. 1977 dönemi. Babam, yerini buldu, birkaç defa gitti yanına. Gelmedi yine de geriye.

En son Tatvan'daydık. Yanımıza gelmişti. O sırada annem de babama bastırıyor, 'Ankara'ya taşınalım, oğlanı da kurtaralım' diye. Yanımıza geldi, 'Bacı, ben gitmek zorundayım' dedi bana. Okula gittim. Nasıl ağlıyorum. Kırmızı bir gömlek vardı üzerinde. 'Gidiyor musun' dedim, sarıldı. Son sarılmamdı. Sonra bir daha gördüm ama sarılamadım o zaman. Öyle küs gitmişti. Harçlık biriktirmiştim. Cebine koydum. Ağlayarak gitti."

"Üzülme anne"

Biz Ankara'ya taşındık. Eşimi de kaybetmiştim. Bir gece kapı çalındı, Orhan geldi. Ben de mahallelere öğretmenliğe gidiyordum. 'Bana, bacı, çok dikkat et, devrimci olmak çok zor iştir' diyordu. Sobanın başında duruyoruz. Annem dedi ki 'Darbe olacak, size çok zulüm ederler.'

Orhan da 'Üzülme anne, benim senin gibi çok analarım ve senin de benim gibi çok oğulların var' dedi. Annem küstü, yolcu bile etmedi. İçime bir sızı düştü, gidecekti, 'ben de geleceğim' dedim. Kapıyı açtı, döndü baktı. Merdiveni indi, bir daha baktı. Gidiş, o gidiş oldu."

Diyarbakır Cezaevi

Gün Sazak'ın öldürüldüğü gün radyodan haber geldi. 'Diyarbakır'da çatışma çıktı, üç kişi yaralandı' diye. Annem, nasıl hissetti bilmiyorum, 'Yavrum' diye ağlamaya başladı. Biz inanmadık, 'Ne alakası var' dedik. Babam hâlâ Tatvan'daydı. Sabah kalktık, babamı aradık. Tatvan'da yok. Diyarbakır'a gitmiş. Orhan yaralanmış.

Hepimiz Diyarbakır'a gittik. Orhan'ı göstermediler bize. Bekledik, kolundan vurulmuştu. Diyarbakır'da önceden tanıdığımız bir polis yardımcı oldu. Öyle görebildik Orhan'ı. 22 Mayıs 1980'de vuruldu. Dört ay hastanede yattı.

Orhan'ı sonradan karakola aldıklarında, babam sabaha kadar karakolun önünde oturmuş. 'Kötü davranmasınlar, belki engel olabilirim' diye."

Darbe dönemi

Tutuklandıktan sonra İçkale'de sivil cezaevinde kaldı. Oraya gittik, görüştük. Annemi teselli etti en çok. 12 Eylül'e iki gün kala ise bu meşhur Diyarbakır Cezaevi'ne naklettiler. 1981'e kadar yine de normal sayılırdı her şey. Biz de mahkemelere gidip geliyoruz. Arada görüşüyoruz, annem ise Orhan'ın hallerinde gariplik görmeye başladı. '1981'den sonra bize küstü' diyordu. Sonra, Esat Oktay Yıldıran'ın bu cezaevine atandığını öğrendik. Anlatanlar, çok zulüm yaptığını söylüyordu. Görüşe gittik, Mehdi Zana'lar duruşmaya çıkıyordu o gün. Leyla Zana falan, hepimiz oradayız. Zincirlerle getirdiler. Önümüzde nasıl dövüyorlar. Orhan'ın sadece gölgesini görüyorum. Elimi kaldırdım, 'Bir el edeyim, belki görür' dedim. Copla vurdular elime. Koşullar çok kötüydü. Görüşe çıkmak istemiyorlardı, 'Hem biz hem ziyaretçiler dayak yiyor' diye."

İşkence belgeleri

Diyarbakır Cezaevi'ndeki uygulamalar, cezaevinde Kolordu Komutanı tarafından atanan Binbaşı Esat Oktay Yıldıran'ın yöntemleri nedeniyle, bugün Kürt sorununun kaynakları arasında gösteriliyor. Özellikle Yıldıran'ın görev yaptığı 1981-84 döneminde cezaevinde yaşanan 30'a yakın ölümün, yaşananları protesto için hayatlarına son verenler sayılmazsa, büyük bölümünün işkenceden kaynaklandığı belirtiliyor. Yine işkence kapsamında olduğu belirtilmesi gereken diğer bazı ölümlerse, hastalık ve kötü koşullardan kaynaklı.

Ankara'da görülen 12 Eylül davasına giren belgeler de bu dönemde cezaevinde yaşananları açıkça ortaya koyuyor. Ankara Mamak Askeri Cezaevi'nin komutanı Raci Tetik'in, yayıncı İlhan Erdost'un dayakla öldürülmesinden sonra verdiği ifadede, "Yaşlı, kadın ve çocuklar, sakatlar ve hastalar haricinde ön hazırlıklar tamamlandıktan sonra tüm tutukluların belden aşağı kaba yerlerine ve avuçlarına bir veya iki kez vurulması gerektiği konusunda emir verdim. Amacım disiplini sağlamaktır" diyebilmesi ve buna rağmen hiçbir ceza almaması, devletin darbe döneminde en açık biçimde açığa çıkan zihniyetini ortaya koyuyor.

Islah projesi

24 Nisan 1984 tarihli Milli Güvenlik Kurulu belgesi ise terör suçlularının bulunduğu cezaevlerinin denetlemesi sonucunda bir psikolojik harekât planı hazırlandığını gösteriyor. Bu plana göre, MGK'da, Genelkurmay'a, Anadolu basını hariç basın organlarını, TRT ve üniversite yayınlarını, mektupları, yurt içi gösterileri, dış yayın organlarını, yurt içi ve dışı seminer ve sempozyumları koordinasyon görevi verildi. Hazırlanan andıçta, "işkence iddialarının aşırı sol kesimden kaynaklandığı ve belli hapishanelerden geldiği" temasının işlenmesi istendi. Ancak daha sonra Genelkurmay Başkanlığı, bu temanın daha önce işlendiği, defalarca işlenmesi halinde TSK'nın sağ kesimi koruduğu, diğerlerini ezdiği imajı yaratılabileceği endişesini bildirdi. Genelkurmay, işkence yapılmadığına yönelik hazırlanan temaların tutuklu ailelerine iletilmesine de karşı çıktı, harekâtın, kamuoyuna yönelik yapılması gerektiğini kaydetti. Andıçın devamı, mahkûmlara yönelik psikolojik harekâtın bedensel müdahalelere kadar uzanmasının "meşru" görüldüğünü de ortaya koyuyor. Belgeye göre, ıslah projesi kapsamında "ıslah" olmayan mahkûmların hücreye konulması, uzun süre burada tutulması hatta bedensel bazı operasyonlara maruz bırakılması öngörülüyor.

Tretman Planı

Belgeler arasında yer alan "Anarşist ve Terörist Vasıflı Hükümlülerin Tretmanı" planında ise mahkûmlara ideolojilerinden vazgeçmeleri için kişisel tretman ve psikiyatri tedavisi gibi önlemlerin planlandığı ifade ediliyor. Bu kapsamda, "anarşist ve terörist hükümlülere, yabancı ülkelerin emelleri, dini inançlar, Türk örf ve âdetleri, yurttaşlık, vatan, millet" kavramları konusunda yoğunlaşmış bir eğitim verilmesi, tek tip elbise verilmesi, tıraş edilmeleri, pazartesi ve cuma günleri İstiklal Marşı okutulması" tasarlanıyor.

60 günde ıslah olmazsa...

Planda, buna rağmen ıslah olmayanların ayrı bir cezaevi ya da hücreye konulacağı, tek kişilik hücreye konulanlara aşılayıcı kitaplar verileceği vurgulandı. Planda, bu kişilere psikiyatrik terapiler uygulanacağı ifade edildi.

Planın bir bölümü ise sansürlendi. Bu bölümde, psikiyatrik müdahale dışında ıslah olmayan hükümlülere cerrahi müdahale yapılmasının da tasarlandığıru gösteren ifadeler yer aldı.

Belgelerle Diyarbakır zulmü

Davanın binlerce sayfadan oluşan dosyalarda en geniş yeri cezaevlerinde yaşananlar oluşturuyor. Özellikle Diyarbakır Cezaevi'yle ilgili belgeler dosyada geniş biçimde yer alıyor. Diyarbakır Cezaevi'nde yaşanan, baskı ve işkencelerden kaynaklı ölümlerin üstünün intihar gibi gerekçelerle kapatıldığı da belgelerde açıkça görülüyor. Belgelerde, 1981-1984 arasında cezaevindeki ölümler şöyle açıklanıyor.

- Abdurrahman Çeçen: Aniden rahatsızlanarak vefat etti.
- Erdoğan Yakşi: Koğuşun elektrik ampulünü onarmak amacıyla çelik bir dolabın üzerinden iki ayağını duvarlara yaslayarak ampulün takılı olduğu kısımla uğraştığı bir sırada cereyana kapılarak vefat etti.
- Ali Erek: İstiklal Marşı okumamak ve kitaplarının verilmesi için açlık grevine başlamış, 23 gün sonra bırakmasına rağmen bünyesi dayanmayarak vefat etmiştir.
- Selahattin Kurutuz: Koğuşun tuvaletinin su borusuna kendisini file ile asarak intihar etmiştir.
- Ali Sarıbal: Tutuklulara komünizm propagandası yaptığı sırada, görevli çavuş tarafından koğuş dışına çıkartıldığı, durum anlatıldığında, "Oligarşinin uşaklarından hesap sorulacak" diyerek, görevlilere yumruk attığı, onbaşıya da yumruk atması üzerine tecavüzünü önlemek üzere tesirsiz hale getirildiği ancak kurtarılamayarak vefat ettiği anlaşılmıştır.
- Bedii Tan: Rahatsızlanarak hastaneye kaldırılmış, vefat etmiştir. Otopsi sonucu travmaya bağlı akciğerlerinde ve böbrekte meydana gelen afet sebebiyle solunumun durması sonucu öldüğü anlaşılmıştır.

Orhan Keskin açlıkla tanışıyor

Bu tablo, cezaevindekilerin bir bölümünün "ıslah" projesine teslim olmasına ve buna rağmen işkence görmesine, bir bölümünün "pişmanlık" duyup vazgeçmesine, bir bölümünün farklı eylem ve yöntemlerle "direnmesine" neden oldu.

Orhan Keskin, Diyarbakır Cezaevi'nde direnenler arasındaydı. İpek Gür anlatıyor:

"Avukatlar haber verdi. 'Çocuklar 10 günlük açlık grevine başladı' dediler. Orhan da katıldı 10 günlük greve. Koşullar bir süre biraz iyileşti ama daha ağır biçimde yeniden başladı. İkinci kez açlık grevine başladı. Ben de gittim Diyarbakır'a. Görüşe çıkmıyorlar. 20 gün sürdü grev. Yeniden gittim. Rengi solmuştu, gözlerinin feri kalmamıştı. Nasılsın dedim, elini kaldırdı, görüş bitti. Zaten iki sene önce başka ölüm oruçları olmuş, onlar ölmüş. Bunu biliyoruz ama biz ölüm orucunu da hâlâ tam bilmiyoruz. Açlık grevi var aklımızda, Orhan da zaten o dönem sadece açlık grevi yapıyor."

"Babamı alıp bırakıyorlardı"

"Günler geçti, yeniden haber geldi, açlık grevi yeniden başlamış, ölenler varmış.

Babam gitti, avukatı aradı. Avukat, 'evet, açlık grevindeler' dedi. Babam ısrarla takip ediyor ama bizim üzerimizdeki baskı da arttı. Mahkemeye iki üç gün kala karakoldan geliyorlar, babamı içeri alıyorlar. Dikmen'deki evden aldılar bir gün. 'Oğlunda çıkan silah senin miydi?' diye soruyorlar. Mahkeme geçiyor, sonra babamı bırakıyorlar. Bir sonraki duruşmada yeniden alıyorlar. Babam, artık öğrendiği için bir sonraki duruşmadan çok önce gitti Diyarbakır'a. Demir Otel'de kalıyor aileler. 'Çocuklar ölüyor' diyorlar.

48. gününe girmiş ölüm orucu eylemi. Babam Kemal Yamak'la görüşüyor. Askeri hastaneye gidiyorlar. Annem de gitmişti babamla. Görüyorlar Orhan'ı. Annem, 'Sadece dişleri kalmıştı' diyor."

"Cemal çoktan ölmüştü"

"Orhan, babama 'Cemal'e sahip çık' diyor. Cemal Arat ölmüş ondan önce, bilmiyor. Annem ayağını okşayacak oluyor, doktor, 'Teyze canları yanar, dokunma diyor'.

Bir daha görüşüyorlar. Sonra ne kadar isteseler de bir daha görüştürmüyorlar. 1984 yılı artık. Orhan'ın bir yıl cezası kalmıştı o sıra.

Bir çarşamba gecesiydi. Salı gününden içime bir sızı düştü benim. Ertesi gün, dersteydim, Çarşamba günü. Amcamın oğlunu gördüm okulun bahçesinde. Gelmez ki hiç. Ne işi var diyorum kendi kendime. Ona doğru yürürken, öğretmen arkadaşlar koştu geldi. Bana, 'Baban kaza yaptı' dediler. 'Yalan söylemeyin' dedim."

"Her birimiz bir tarafa dağıldık"

"Babama Dikmen'den polisler gelmiş, 'Diyarbakır'a gidin' diye. Orhan ölmüş. Kendi tercihiydi ölüm orucu ama ölmesi gerekiyor muydu? Yıllarca yalnız ve çaresiz yaşadık. 2009'da öldü babam. 25 yıl fotoğrafına bakıp, 'Seni kurtaramadım' dedi. Anacım, hâlâ ağlar. Her birimiz bir tarafa dağıldık."

Tahliyeye rağmen

2 Ocak 1981'de 12 gün süren ilk açlık grevi eylemini yapan Orhan Keskin, kısa süreli açlık grevlerine sürekli katıldı. Baskı ve zulmün artarak sürmesi sonucu Eylül 1983'te ölüm orucu başlatıldı. 40 gün sonunda Esat Oktay Yıldıran'ın verdiği sözler üzerine eyleme son verildi. Ancak verilen sözler yerine getirilmedi. 14 Ocak 1984'te yeni bir ölüm orucu başlatıldı. Orhan Keskin, cezasının bitimine az bir süre kalmasına karşın eyleme katıldı. 40. gün sonunda fenalaşarak hastaneye kaldırıldı. Kendine geldiğinde serumu çıkarttı ve takılmamasını istedi. Ölüm orucu eylemlerinin 50. gününde, talepler cezaevi idaresince kabul edildi. Ancak Orhan Keskin'in durumu kötüleşti. Keskin, birkaç gün sonra üç Mart 1984'te yaşama veda etti.

28 yıl sonra kardeşi İpek Gür, Kenan Evren ve Tahsin Şahinkaya'nın yargılandığı davaya, kardeşine yapılan işkencelerden dolayı müdahil olma talebinde bulundu. Bu talep mahkemece kabul edildi. İpek Gür, davanın "hesap sorma" açısından çok önemli olmadığını, ancak demokratikleşme mücadelesi açısından sembolik öneminin büyük olduğunu düşünüyor.

Anlattıklarının bütünü ise "isyan edenlere her şeyin yapılabileceğine ve bu konuda hesap sorulamayacağına" yönelik anlayışın özeti gibi. Ailesinin, Orhan Keskin'in başına gelebileceklere yönelik endişeleri, darbe döneminde uygulamaların açıkça ve bütünüyle hesapsız biçimde yapılacağı korkusu, babanın oğluna gidememesi için duruşma periyodlarına göre gözaltına alınması ve ölüm oruçlarına kadar uzanan uygulamalar, bedeniyle protesto yöntemini seçmiş bir hükümlüye yönelik "ölsün" anlayışını da açıkça ortaya koyuyor.

"Astılar oğlumu"

Ramazan Yukarıgöz'ün hikâyesi

Kapalı kapılar ardında, bir zamanlar meydanlarda yapılan infazların benzerleri yapıldı. Giyotin, kurşuna dizme ya da ası.

Modern devletlerin, insan yaşamını önceliediği söylenen sistemi, devletin ideolojik yapısına karşı çıkanların yaşam haklarını hiçe sayarken, ortaçağdan kalma iktidar nefesinin hiç değişmediğini fısıldıyordu muhalif kulaklara.

12 Eylül karanlığı ülkenin her köşesini hapsetmişti. Darbenin ardından, bölünmüş siyasi yapılar, varlıklarını sürdürebilmek ve 12 Eylül karanlığına karşı "ayakta" olduklarını gösterebilmek için çeşitli eylemler organize ediyordu.

Darbenin yüzünü bütün keskinliğiyle gösterdiği, ilk günlerdeki "sınırlı gözaltı ve tutuklama" uygulamalarının yerini bütün bir politik gençliği hedef alan operasyonlara bıraktığı 1981 yılı başında, 17 Ocak 1981'de, "Sanayi Dev-Genç" olarak bilinen sonradan "Direniş Hareketi" adı altında örgütlenen yapının yedi üyesi, Ramazan Yukarıgöz, Ömer Yazgan, Erdoğan Yazgan, Mehmet Kanbur, Ali Aktürk, İsmail Gökalp ve Adil Toraman, sağ-paramiliter yapıların yoğunlukla örgütlendiği Akyazı'da "kamulaştırma" eylemi yapmaya karar verdiler.

Teğmen Ömer Yazgan, Kara Harp Okulu'ndan mezun olduktan kısa bir süre sonra, devrimci yapılarla temasa geçmiş, Ankara'da Nato Mahallesi ve yanı başındaki Ege Mahallesi'nde örgütlenme çalışmalarına katılmıştı. İstanbul Piyade Okulu'na atandıktan sonra, Gültepe ve Çeliktepe'deki birçok devrimci eylem ve örgütlenme faaliyetinde imzası vardı.

Ömer Yazgan'la sadece soyadı benzerliği bulunan Erdoğan Yazgan, o dönem sol hareketle yeni tanışıyordu. Mehmet Kanbur, evli ve çocukluydu. Yoksul bir Kürt ailesinden geliyor, bekçilikle

yaşamını sürdürüyordu. Devrimci harekete candan bağlıydı. Ali Aktürk ise Kanbur'un aksine varlıklı sayılabilecek bir ailedendi. Devrimci hareketle geç tanışmış ancak aktif bir militana dönüşmüştü. Kâğıthane'deki gecekondu mahallelerinin yakından tanıdığı Metin Adil Toraman da varlıklı bir ailendi. Lise yıllarından itibaren bütün imkânlarını ve emeğini devrimci harekete sevk etmişti. İsmail Gökalp ise henüz 18 yaşından küçük, hareketin en yeni üyelerindendi.

Ramazan Yukarıgöz de lise yıllarından itibaren Gültepe Mahallesi'nde sağ-paramiliter gruplarla girişilen çatışmaların öncü isimlerinden biri oldu. 1979'da, henüz darbe olmadan tutuklandı ancak cezaevinden firar etti.

Resmini severken

Oğluna ayrılan köşede, vedalaşamadan ayrıldığı oğluyla sessiz sessiz gururlanan Aysel Yukarıgöz, Ramazan Yukarıgöz'ün annesi.

Utanç Müzesi'nde tanıştığımızda, ilk sorusu, "Sigaran var mı?" oluyor Aysel Yukarıgöz'ün. Birazdan dolu dolu olacak gözlerini gizleyecek dumana ihtiyacı var. Açık havada konuşmak istiyor, yanında "komşusu."

Anlatıyor:

"İlk çocuğumdu Ramazan. Dört çocuğum var. 1958'de geldim İstanbul'a evlenerek. Babası tesisatçıydı. Sivas'ta doğdu. Yozgat'ta, Keşan'da, Çanakkale'de kaldık, İstanbul'a geldik.

Lise talebesiydi. Lise 2'de ayrıldı. 1977 yılıydı, okulu bıraktı. Peşi sıra silahlı insanlar geliyordu o okuldan gelirken artık. Biz de korkuyorduk. Yaşını büyüttük, askere gitsin diye memlekete gönderdik. Kaçmış, gelmiş İstanbul'a. Ufak tefek giriyor ortama, devrimcilerle birlikte. Çok gezdim peşinde, 'Bırak diyordum, uğraşma.' 'İmkânsız anne' diyordu, başka bir şey demiyordu. Polis gelir evi basardı, oğlumu sorardı. Çok çektirdiler bize.

İstanbul'da yakalandı. Halka yardım etmek istiyordu, halk yakalattı oğlumu."

Halka duyulan kızgınlık

Devrimci çalışmalarını sürdürürken "anarşist" olduğu gerekçesiyle oğlunun şikâyet edilerek yakalatılmasına kızgın Aysel Yukarıgöz. Öldürülen, idam edilen, intihara sürüklenen diğer bütün devrimci aileler gibi, toplumla çocuğun arasındaki derin çelişkiyi

fark ettiği ve toplum için çalıştığına inandığı oğluna ihanet edildiğini düşündüğü için kızgın. Söylemi, diğer ailelerle neredeyse aynı: Oğlum, o insanların iyiliği için mücadele etti. Kurban ettiler oğlumu.

Toplumun oğluna nasıl baktığını ve idamına nasıl kayıtsız kalındığını, öldürülmesinin nasıl meşru görüldüğünü biliyor ve kızgınlığını gizlemiyor konuşurken:

"Karakol-mahkeme bilmiyordum"

"Selimiye'de sekiz ay yattı. Sağmalcılar'a gönderdiler. Bir seneye yakın yattı. Sonra kaçtı cezaevinden. Mahkemeye gelen arkadaşlarının yerine dışarı çıkmışlar. Polisler söyledi. Sonra göremez oldum. Ardından Akyazı olayı oldu.

Televizyondan duymuş arkadaşlar. İki sene Gölcük'te yattı. Yakalandıktan 15 gün sonra idamlarına karar vermişlerdi zaten. Babası ile kardeşi gidiyordu duruşmalara. Karakol, mahkeme bilmiyorum ben o zaman, ev hanımıyım. Şimdiki aklım olsa durur muyum, yaşaya yaşaya öğrendik."

Akyazı'da çatışma

Akyazı olayı, darbe yönetimi ve özellikle sol hareketlerin korku nesnesi yapıldığı söyleme yürekten inanan kalabalık için bağışlanamaz bir eylemdi.

Darbenin sindirdiği sol hareket ve sempatizanlar üzerindeki yılgınlığı atmak için çarpıcı bir eyleme imza atmak gerektiğini düşünen yedi militan, Sakarya-Akyazı'da seçtikleri hedeflere yönelik kamulaştırma eylemi yapmayı kararlaştırdı. Akyazı, özellikle bu eylemlerin yapılması güç yerlerdendi. Halkın büyük bir bölümünün etkili biçimde sağ-paramiliter güçler tarafından organize edilmiş olması, İstanbul'a yakın bir konumda bulunması, eylemin gücünü artırıyordu yedi militana göre.

Ancak işler hesaplandığı gibi gitmedi. Akyazı'ya akşam saatlerinde iki ayrı grup olarak gelen militanlar, bir anda, Akyazılı gruplarca desteklenen polisle karşı karşıya kaldı. Kaçmaya çalıştıkları arabanın içinde önce Ali Aktürk yaşamını yitirdi. Araçsız kalan altı militan koşarak kaçmaya çalışırken polis tarafından önleri kesildi. Adil Toraman, burada Akyazılı bir ülkücü tarafından vurularak öldürüldü. Mehmet Kanbur, bacağından vurulduğundan hareket edemez haldeydi. Hemen yakalandı. Erdoğan Yazgan ise

fazla uzaklaşamadan ele geçirildi. Ömer Yazgan, İsmail Gökalp ve Ramazan Yukarıgöz ise bir taksiyi silah zoruyla durdurarak Sakarya'ya doğru sürmesini istediler. Önleri kesilince arabadan inen Gökalp, Yazgan ve Yukarıgöz, fazla uzaklaşamaz durumdaydılar. Ömer Yazgan vurulmuş, kan kaybediyordu. Yakındaki bir köye gittiler. Ancak köylüler hemen polise haber verdi. Etrafları sarıldı. Köylüler de polise destek oluyordu. Polis, Gökalp, Yazgan ve Ramazan Yukarıgöz'ü yakaladı. Çatışma sırasında Ramazan Yukarıgöz de vuruldu. Çatışmalar sırasında Akyazılı bir genç ile bir istihbarat görevlisi de ölmüştü.

Hastaneye değil sorguya

Olay, özellikle devrimci çevrelerde büyük yankı uyandırdı. Olayların hemen ardından yaşananların etkisinden endişe eden sıkıyönetim yetkilileri, yakalanan beş kişinin hastaneye götürülmeden sorguya alınmasını istedi. Sorgu, gözaltı ve mahkeme aşamalarının tamamı 20 güne sığdırıldı. Beş militanın tamamı idama mahkûm edildi. Ölen iki kişinin kimin silahından çıkan kurşunla vurulduğu bile araştırılmadı. Yargılama sürerken, mahkemeden bir üyenin bir başka davada rüşvet alırken yakalanması bile yargılama hızını yavaşlatmadı. İdam alanlardan Gökalp'in cezası yaş küçüklüğü nedeniyle hapis cezasına çevrildi. Diğer idamlar ise Milli Güvenlik Konseyi'nin onayına sunuldu. Özellikle, eylemcilerin içinde bir subayın da bulunması, büyük endişe yaratıyordu.

Mahkeme aşamasında Gölcük'e götürülmeyen, oğlunu duruşmalarda göremeyen Aysel Yukarıgöz, cezaevi ziyaretlerine ise gidiyordu. Aysel Yukarıgöz anlatıyor:

"Açık görüşe gitmiştim bir defasında. 'Anne kendini hazırla' diyordu. İdamlıklardı ama asılmayacaklarını düşünüyorduk biz. Onlar, arkadaşlarıyla biliyorlardı sonlarını.

Çatışma olmuş, oğlum yaralanmış. Karşıdaki bir polis de ölüyor. Bir sürü kişi var işin içinde. Kurşunun kimden geldiği belli değil. Dört kişi asıldı bu olaydan sonra, biri oğlum."

İnfazlar gerçekleşiyor

Yargılama safhasının aksine, idamlara onay verilmesi zaman aldı. 28 Ocak 1983'te, son emir verildi: İdamları yerine getirin.

Hazırlıklar tamamdı. İdamlar, Kocaeli'nde yapılacaktı. Son emri bekleyen güvenlik güçleri boş durmamış, "Çingene" mahalle-

sinden cellatla anlaşmış, ailelere nasıl haber verileceğini, kimin nereye defnedileceğini, cenazelerin ne zaman götürüleceğini hesaplamıştı. O gece idamlar gerçekleştirildi, Aysel Yukarıgöz anlatıyor:

"Sabah 5'te öğrendim"

"Sabahın 5'iydi. Yatıyorduk, camı vurdular. Bir polis, Ramazan'ı soruyor. Kızdım ben de. O zaman beyimi sordular, dışarı göndermemi söylediler. Bir şey olduğunu anladım. Babası dışarı çıktı. 'İnfaz edildi, ölüsünü alacak mısınız?' dedi polis.

Sefil olduk. 'Alacağız oğlumuzu' dedik. Diğer ailelere de haber vermişler. Dört aile oraya gittik Gölcük'e. Bizi geceye kadar tuttular. Gece yarısı, tabutları yukarı bir yere koymuşlar. Kocam ağlıyordu sürekli. 'Bu şerefsizlerin yanında mı ağlıyorsun' dedim. O sırada bir komutan vardı, mektup yırttı. 'Ne yırtıyorsun' dedim. 'Seni ilgilendirmez' dedi."

Organları da yasaklı

"Meğer, organlarını bağışlamış çocuklar. O mektubu yırtmış. Çok konuştum, susmadım. Bizden biri, 'fazla konuşmamamı' söyledi. Polis eşliğinde getirdik cenazeleri. Gece 2 olmuştu. Tabutları mühürlüydü. 'Gömeceksiniz şimdi' diyorlardı. Mührü söktürmüyorlardı. Söktüm. Kefen yoktu. Battaniyeye sarmışlar. Çorapları ayağında. Saçlarını taramış, gülüyor yavrum."

Kıyafetle defin

Ölülerin büyük hızla yıkanarak temiz bir biçimde kefenlenip gömülmesinin "kutsal" sayıldığı bir dini inanca sıkı sıkı bağlı olan devlet güçleri ve destekçilerinin devrimcilere yönelik en büyük cezalandırma biçimlerinden biri "kıyafetle" gömmek ya da kefensiz gömmekti.

Yargısız infazlar ya da idamlarda veya gözaltında kayıplarda en sık görülen cezalandırma biçimlerinden biri, yeterli vakit olmasına, yakalanma riski bulunmamasına rağmen öldürülen kişinin kıyafetleriyle, yıkanmadan gömülmesiydi. Ramazan Yukarıgöz de cumhuriyet tarihi boyunca örneğine onlarca kez rastlanabilecek bu cezalandırma biçiminin "mağdurlarından" birisi olmuştu. İdam edilmesine, aileler çağrılana kadar çokça vakit olması-

na rağmen, çoraplarının çıkartılmasına, kefenlenmesine bile gerek görülmemişti.

Organ bağışında bulunan devrimcilerin bağış kâğıtlarının yırtılması ise devletin gözündeki değersizliklerinin bir başka kanıtıydı. Kirlilerdi ve organları "temiz insanlara" verilemezdi.

Aysel Yukarıgöz anlatıyor:

"Kefenletmeden gömdüler. Ağzıma geleni söyledim. Yavrumun yüzünü öptüm, gülüyor yavrum.

Öyle defnetmemi istediler. Gömdüler, iki gün de mezarını beklediler.

Defin olduktan sonra, polis benim için, 'Bizimle gelecek' dedi. Çocukları eve gönderdim. 'Keşke vursanız beni' diyordum. Kâğıthane Karakolu'na geldik. İki gün tuttular beni. Cenazedeki sözlerimi yazmışlar, tutanak tutmuşlar. Umurumda sanki, öldürseler umurumda değil. 'Üç seneden başlıyor suçun' dediler. 2 gün sonra önce 1. Şube'ye, sonra savcılığa çıkarttılar. İlk defa görüyorum, savcı, savcılık. Beyim de acısını bırakmış bir yana, peşimde koşturuyor. İfademi aldılar. Üç dört polis geldi. Sadece biri, 'Bilinçsizdi, oğlunu kaybetmişti' dedi. Diğerlerine göre bilinçliymişim.

Tutuklandım. Metris Cezaevi'ne getirdiler. Mehmet Kanbur'un ablası da tutuklanmış. 12 gün yattık. İkinci duruşmada beraat ettim."

Mezarlıkta örgüt

"Metris'e gittiğim akşam, rütbeli biri, 'Örgüt mü kuruyorsunuz mezarlıkta" dedi. 'Siz kuruyorsunuz örgütü, biz oynuyoruz' dedim. Ne kepazeliğimi bıraktı, ne alçaklığımı. 'Al götür şunu' dedi benim için askere."

Devlete başkaldırmış "isyankârların" ailelerine duyulan geleneksel kızgınlık, öldürülen çocuğu ile bir annenin yüzleştiği andaki ilk tepkisine bile anlayış gösterilemeyecek kadar açığa vuruyordu kendini. Kürt sorunu odaklı 30 yıllık savaşın her döneminde, aynı kızgınlığın medyada ve toplumun belli bir kesiminde de bulunduğu açık biçimde görülecekti. Öldürülen bir örgüt üyesinin cenazesine katılan, oğlu için ağıtlar yakan bir anneyi teselli edenlerin medyadaki sunuş biçimi ve toplumun bu kişilere yönelik tepkileri, halktan devlet organlarına uzanan bir ortak yaklaşımın dışavurumuydu aynı zamanda. Aysel Yukarıgöz, bu dışavurumla, oğlunu kaybettikten hemen sonra karşılaştı.

Cezaevi günlerini anlatırken, biraz heyecanlı. Oğlunun hesa-

bını en azından bağırarak sorabildiği için daha bir gülümseyerek anlatıyor o dönemi. Sigaraya başlayışını, başını dik tutmasını.

"Cezaevi müdürü sigaraya alıştırdı beni. Demlikle yatardık Metris'te, öyle soğuktu. Demliği ısıtır, sarılırdık. Bir gün beni çağırdı müdür. Çay ve sigara verdi, 'İç' dedi.

Önceleri kızıyordum oğluma. 'Yaktın kendini de bizi de' diyordum. Bilinçlenince kızmadım. Bir gün ağlatmıştım onu. Üzülürüm hâlâ. Cezaevindeyken, elinde mandalina, soyarak gelmişti. Bir çocuk vardı, onun annesini çok severlerdi. Hepsi annesi gibi seviyordu. O kadın ise cezaevine girerken bize, 'Bana artık mektup göndermesinler' demişti. Oğlu itirafçı olmuş. Oğlumu görünce, 'İtirafçının annesi, mektup göndermesinler dedi' diye söyledim. Gözyaşı aktı gözünden."

"Komşularım var benim"

"Çıktım. Bağrımda büyük bir acı. Babası ve ben, oğlumu asanların yargılanmasını görmeye söz vermiştik. Göremedi babası. Ben göreceğim diye inatlaşmıştım. İyi ki inatlaşmışım. Komşularım vardı benim. Hepsi kardeş gibidir. Hâlâ öyle. Diğer herkesten farklıdırlar. Sarıldılar bana. Ben de onlara. Dayandım. İdamdan sonra öyle bir baskı yoktu ama arada sırada gelip bakarlardı. Belki de diğer çocuklarımdan korkuyorlardı, bilmiyorum."

"Mektubu geldi"

"Bize mektuplarını falan vermemişlerdi. Son mektubu olduğunu tahmin ediyorduk ama varlığını bile söylemediler. 26 sene sonra önce Ömer Yazgan'ın mektubu çıktı. Babası ölmüştü oğlumun. 2009'da bizim mektubunuz geldi. 78'liler Federasyonu getirdi mektubumu. Ben inat etmiştim. Ölmeyeceğim, yargılandıklarını göreceğim darbecilerin demiştim. Mektubu alınca bağrıma bastım. Çerçeveliydi. Olmasa da koklasaydım dedim. Komşularım gözaydınına geldi. Sorana hâlâ, 'Dört oğlum var' diyorum. Sonra geldim, Utanç Müzesi'nde gördüm. Oğlum için köşe açmışlar. Hem üzüldüm ama hem de gurur duydum."

Son mektupları verilmedi

28 Ocak 1983'te dört devrimci, İzmit Kapalı Cezaevi'nde idam edildi. Kaldıkları Gölcük'teki cezaevinden araçlarla İzmit'e getiri-

lip, idam edildiler. Cezaevinden sloganlarla çıkıp, kapıları tekmelemeye çalışmaları, görevlileri iyice kızdırdı. Önce Ömer Yazgan idam edildi. Bağırması engellenmeye çalışılmasına rağmen, "Kahrolsun faşizm" diyebildi. Yazgan'dan sonra sırasıyla Ramazan Yukarıgöz, Erdoğan Yazgan ve Mehmet Kanbur idam edildi.

İzmit'te öldürülecekleri anı beklerken, son mektuplarını yazmalarına izin verildi. Ancak sabahın 5'inde uyandırılıp cenazelerin götürüldüğü Gölcük'e çağrılan ailelere bu mektuplar verilmedi. İçeriği sakıncalı bulunduğundan, idamdan sonra da aileler cezalandırılarak mektuplar teslim edilmedi. Çarpık bir yargılama sonunda yaşam hakları ellerinden alınan devrimcilerin son sözlerinin de mesaj olarak topluma ulaşmaması gerekiyordu.

Devrimci 78'liler Federasyonu, ailelerden vekâlet alarak, 27 yıl sonra mektupların peşine düştü. Kara Kuvvetleri Komutanlığı, değişen siyasal ortam ve askerin düşen etkinliğinin de etkisiyle kabul etti mektupları vermeyi. Çerçeveletilen mektuplar ailelerine teslim edildi. Şöyle diyordu son mektubunda Ramazan Yukarıgöz:

Değerli Anama,

Beni cezaevinde dışarda ve her zaman her yerde yanımda olarak hiçbir zaman yalnız bırakmadın.

Sana olan borcum asla ödenmez, burada şereflice yaşayıp şereflice ölerek sana olan borcumun bir kısmını ödemek istiyorum. Seni her zaman canından çok seven oğlun Ramazan Yukarıgöz... Sevgi ve saygılarımla.

Değerli aileme,

Annem, babam ve kardeşlerime.

Sizleri ne kadar sevdiğimi bilirsiniz. Sizler için birçok şey yapmak istedim ve her zamanda isterdim. Ancak bulunduğumuz ülkenin koşulları ve sömürü mekanizmasını yönlendirenlere sizlere karşı ve genelde halkıma karşı, tüm emekçi ve ezilenlere karşı uyguladığı baskı, zulüm ve sömürüyü yenmeden onlara karşı savaşmadan bunları, yani sizlere yapmak istediğim şeyleri yerine getirmenin imkânı yoktu. Faşizme ve emperyalizme karşı halkın yanında yer almak gerekirdi. Ben de bunu yaparak halkın mücadelesine en ön saflarda katılmaya çalışarak sizlere ve halkıma olan görevlerimi her zaman elimden geldi-

ğince yerine getirmeye çalıştım. Son görevimi de şimdi yerine getiriyorum. Benim için üzülmenizi, gözyaşı dökmenizi istemem. Devrimci olarak yaşadım devrimci olarak ölüyorum.

Beni soran tüm insanlara, arkadaş ve dostlara selam. Tüm dünya ezilen halklarına, Türkiye halklarına, Gültepe halkına selam.

Sizleri her zaman seven ve sayan oğlunuz, kardeşiniz.

Ramazan Yukarıgöz

Yargılandıklarını gördü

Aysel Yukarıgöz, bu söyleşinin yapıldığı tarihten bir yıl sonra, "Ölmeden yargılandıklarını göreceğim" dediği darbeciler hakkında dava açıldığını da gördü. Oğlu hakkındaki idam kararını onaylayan Kenan Evren ile Tahsin Şahinkaya hakkında açılan davaya müdahil olmak için başvurdu ama ilk başvurusu reddedildi. Evrakların eksik olduğu söyleniyordu. Yılmadı, ikinci başvuruyu yaptı. Bu kez kabul edildi başvurusu. O günlerde, yaşananlar ve darbecilerin yargılanması için, "Biliyorum oğlum ve arkadaşları gibiler için bir şeylerin değişmediğini ama şimdi bu insanların yargılanması yine de mutlu ediyor beni" dedi. Ankara'ya bu kez darbecilerin yargılanışını görmek için geldi. Yan mahkemede darbe aleyhine slogan attıkları için öğrenciler yargılanırken, değişenin sadece iktidar sahipleri olduğunu, muhaliflerin yok edilmesinin ve bu yöndeki çabaların farklı biçimlerde sürdüğünü bile bile takip etti yargılamaları.

90'lı yıllar

Serez çarşısı dilsiz, Serez çarşısı kör

"Kayıp kentin yakışıklısı"
Namık Erdoğan'ın hikâyesi

Dokuzunda kayboldu mayısın
cesedi bulundu
onikisinde...

kaçırıldığında da
kaybolduğunda da
ve cesetken de
yakışıklıydı

amcamdı...
(Yılmaz Erdoğan)

Bir kayıp kentliydi Namık Erdoğan, kimsenin gitmediği, gitmemesine rağmen bir yandan nefret ederken diğer yandan "vatan toprağı" diye kutsadığı, gitmeyeceği, sevmeyeceği, yollarının açık olup olmadığını, insanlarının öldürülüp öldürülmediğini, çocuklarının aç kalıp kalmadığını merak etmediği unutulmuş bir kutsallığın içinde doğmuştu.

Eğitimli bir Kürt

Yakışıklıydı, yeğeninin söylediği gibi, eğitimli. Kayıp kentten çıktığında böyleleri, bütün üzerine yağan karlara rağmen, kardelenler gibi, "eğitimli bir Kürt" olarak yaftalanıp, bu kez "yükseldiği" o çevrenin günahlarının suçlusu ilan edilirdi.

Ve 2012 yılı geride kalırken de hâlâ eğitimli, yakışıklı, kayıp kentli, faili meçhul bir cesetti.

Neden burada?

Onun bu listede yer alması, diğerleri gibi devlete başkaldırdığı için devletin görünmeyen hukukuna maruz bırakılmasından kaynaklanmıyor. Devletin içindeydi Namık Erdoğan, devletin en yüksek bürokratlarından biriyken, Sağlık Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkan Yardımcılığı yaparken öldürüldü. Başkaldırdığı kuralsızlıkların, devletin kuralı olduğunun farkında değildi. Farkında olmadan "eğitimli bir Kürt" olarak devletin içinde kimselerin itiraz etmediği düzene itiraz etmişti. Ve o düzene başkaldırması, egemenlerin gözünde devlete başkaldırmakla eşdeğerdi. Bu nedenle faili meçhul kaldı, katillerini herkes bilmesine rağmen dosyası, bu nedenle cezasız bırakıldı. Bu nedenle, hizmet ettiği sistemin, bilmediği unsurları, infazına karar verdi.

Liste ve çete

Devlet, solun kendini toparlayıp yenilenmeye başladığı, PKK'nın tarihindeki en büyük yükselişi yaşadığı dönemde, göreve getirilen "şahin" bürokratların etkisiyle güvenlik güçlerinin elini serbest bıraktı. Görünen hukukun tamamen kendini bir yana bıraktığı dönem, dönemin başbakanı Tansu Çiller'in işaret fişeğini yakmasıyla başladı. Çiller'in fişeği yakmasından hemen önce Milli Güvenlik Kurulu'nda "PKK'yla topyekûn ve kesintisiz savaş" kararı alınmış ve "devletin içindeki PKK'lı memurlar", "PKK'ya yardım eden Kürt işadamları" listesi hazırlanmıştı. Memurlar listesinde 940 isim, işadamları listesinde ise 67 isim bulunuyordu.

Çiller'in, 4 Kasım 1993'te İstanbul Holiday Inn Oteli'nde düzenlediği basın toplantısında, "Türkiye, milis hareketi niteliğine dönüşmüş ve yaygınlaşmış bir terör hareketiyle karşı karşıyadır. PKK'nın haraç aldığı işadamları ve sanatçıların isimlerini biliyoruz. Hesap soracağız" dedi. Basın açıklamasını yapmasının hemen ardından geniş bir çevrede, kimin nasıl oluşturduğu bilinmeyen liste nedeniyle büyük bir panik başladı. Parası, gücü ve çevresi olanlar, listede ismi olup olmadığını kontrol ettirmeye ve listeden adını sildirmeye çalışıyor, mafya babalarını, organize suç örgütü liderlerini bu konuda aracı olmaya ikna etmeye çalışıyorlardı.

Cinayetler başlıyor

"Listeden isim sildirme" süresi kısa sürede doldu. Listenin bir numaralı ismi Behçet Cantürk, 14 Ocak 1994'te şoförü Recep Kuzucu'nun kullandığı, zırhlı, dışarıdan açılamayan aracının "polis görünümlü kişilerce" durdurulmasının hemen ardından kaçırıldı. Bir gün sonra Cantürk ve Kuzucu'nun cesetleri Sakarya Sapanca'da bulundu.

28 Mart 1994'te İstanbul'da oto galerisi bulunan Liceli Fevzi Aslan ve yeğeni Salih Aslan, "polis yelekli" kişilerin işyerlerine gelmesinin ardından kayıplara karıştı. Ertesi gün amca-yeğenin cesetleri Sakarya-Hendek'te bulundu. Kullanılan silah, Cantürk'ü öldüren silahlarla aynıydı.

3 Haziran 1994'te, 32 yaşındaki Hakkâri-Yüksekovalı Savaş Buldan, 36 yaşındaki Liceli Adnan Yıldırım, 36 yaşındaki Yüksekovalı Hacı Karay, Çınar Oteli'nin önünden kaçırıldı. Cesetleri Bolu-Yığılca'da bulundu.

Ölümler, Adapazarı-Hendek-Sapanca üçgenine atılan cesetlerle sınırlı değildi. Listenin Ankara ayağındaki isimler de eşzamanlı olarak öldürülmeye başladı.

30 Eylül 1993'te Ankara Altındağ Nüfus Müdürü Yüksekovalı Mecit Baskın, kaçırılarak öldürüldü.

25 Ocak 1994'te Liceli Sefa Erciyes, kaçırıldı ve öldürüldü.

25 Şubat 1994'te Liceli avukat Yusuf Ekinci, kaçırıldı ve öldürüldü.

10 Mayıs 1994'te sıra Namık Erdoğan'a geldi. 9 Mayıs'ta kaçırılıp, 10 Mayıs'ta öldürülen Erdoğan'ın cesedi Kızılırmak kenarında, 12 Mayıs'ta bulundu.

6 Temmuz 1994'te Recep Yaşar ve Behçet Yaşar, 11 Kasım 1994'te Behçet Cantürk'ün avukatı Medet Serhat ve şoförü İsmail Karaalioğlu, 14 Aralık 1994'te avukat Faik Candan, 29 Ocak 1995'te İranlı Lazem Nazım İsmaili ve Asker Simko kaçırılarak öldürüldü.

90'lı yılların başından itibaren Güneydoğu'da başlayan faili meçhul cinayetler, büyük kentlere sıçradı. 5 Temmuz 1991'de HEP Diyarbakır İl Başkanı Vedat Aydın, 16 Ocak 1992'de HEP Siirt İl Başkanı Mehmet Demir, 25 Ocak 1993'te ÖZDEP Erzincan İl Başkanı Cemal Akar, 21 Şubat 1993'te Avukat Metin Can, Doktor Hasan Kaya, 5 Haziran 1993'te ANAP Varto İlçe Başkanı Kerim Geldi, 28 Temmuz 1993'te *Özgür Gündem* gazetesi Bitlis muhabiri Ferhat Tepe de benzer yöntemlerle öldürülmüştü.

Beyaz Toros

Güneydoğu'da, beyaz Toros marka araçlarla seçtikleri isimleri kaçırıp öldüren JİTEM'in yöntemi, büyük kentlerde, "polis yelekli, telsizli" ve gerçekten de polis olan kişilerce, "Emniyette ifade alacağız" denilerek gerçekleştirildi.

JİTEM ve Susurluk'un yolları öylesine derinlemesine kesişti ki Yeşil kod adlı Mahmut Yıldırım, hem JİTEM'e hem de MİT'e çalışıp, daha sonra bu iki kurumla da ters düştü.

Uyuşturucu ve kumar odaklı çıkar çatışmaları, JİTEM'in kurucularından Cem Ersever'in 1 Kasım 1994'te sevgilisi Neval Boz ve arkadaşı Mustafa Deniz'le birlikte Ankara- Gölbaşı'nda ölü bulunmasına kadar uzandı.

Kumarhaneler Kralı Ömer Lütfü Topal cinayeti de 28 Temmuz 1996'da, aynı çıkar çatışmalarının sonucunda işlendi.

Topal cinayeti, Susurluk'ta kamyona çarpan Mercedes'in "yoldan çıkartılma" kararının da verilmesine yol açtı. Çeteleşen ve söz geçirilemeyen yapıların tasfiye zamanı geldi. 3 Kasım 1996'da, Susurluk kazasıyla, bu kez 1990'lı yılların başından itibaren elleri serbest bırakılan çetelerin, tasfiye süreci başladı.

Öldürmeye karar vermişler

90'lı yıllardaki faili meçhul cinayetlerin, ismi bilinen ancak hikâyesi fazla su yüzüne çıkmamış "kurbanlarından" biri Namık Erdoğan.

Dosyası 2011'de kapatıldıktan hemen sonra yeniden açıldığında "mücadeleye devam" diyen kızı Begüm Erdoğan, gözleri dolarak, ancak bir o kadar güçlü anlatırken babasının öyküsünü, Ergenekon ve Susurluk hükümlüsü Ayhan Çarkın'ın itiraflarıyla açılan yoldan da umutlu olmadığını, bu nedenle devletin mahkûm edilmesinin önem kazandığını söylüyor. Begüm Erdoğan anlatıyor:

"Sağlık Bakanlığı'nda yıllardır çalışıyordu babam. Asıl mesleği eczacılık. Uzun yıllar eczacılık yapmış Hakkâri'de. Sonra Sağlık Bakanlığı günleri. Biz hep öyle biliyoruz, Sağlık Bakanlığı'nda. İki kardeşiz. Şube müdürlüğüyle başlamış Sağlık Bakanlığı yılları. Müfettişliğe yükselmiş sonra. Sonra Teftiş Kurulu Başkan Yardımcısı oldu. Ama biz bilmezdik ne yaptığını. Durmadan o kent senin, bu kent benim gezerdi. Sürekli denetimler. İşini de asla eve getirmeyen bir adamdı. Ne yaptığını sorduğumuzda bile as-

la söylemezdi. Soruşturmalarını bilmezdik ya da tehdit alıp almadığını. Bir sürü hastane, ilaç firması. İş Bankası'ndaydı annem de. Annem de bilmezdi babamın işlerini. Öldürülmeden önce aldığı tehditleri de sonra öğrendik. Arkadaşlarına, 'Üç kuruş alan bir devlet memuruyum, kim bana ne yapacak' dermiş. Ama demek ki ciddi bir konuya parmak basmış ki, babamı öldürmeye karar vermiş bu çarkın içindeki insanlar."

Kırcı ile Çatlı'nın yolları kesişiyor

Namık Erdoğan'ın öldürülmeden önce hangi soruşturmaları yürüttüğü, bu soruşturmalarda hangi bilgilere ulaştığı hâlâ bilinmiyor. Ancak Susurluk hükümlüleri tarafından ısrarla yalanlanan gelişmeler ve Sağlık Bakanlığı içinde yaşananlar listelendiğinde, kimleri rahatsız ettiği net biçimde görülebiliyor.

12 Eylül döneminden önce yolları ayrılan Bahçelievler Katliamı hükümlüleri Abdullah Çatlı, Ercüment Gedikli ve Haluk Kırcı'nın kaderleri, Çatlı önderliğinde hareket edecek yeni bir yapının "yurt içinde" görevlendirilmesiyle yeniden kesişti.

18 Temmuz 1991 tarihli *Ticaret Sicili Gazetesi*'nde, Promesse Tıbbi Malzeme ve Tekstil Sanayi Ticaret Limited Şirketi'ni kuranların listesi, "görevleri" henüz başlamayan Çatlı ve ekibinin küstürüldükleri devlete yeniden ısındırıldıklarını gösteriyordu.

Şirket; Ali Rıza Önen, Uğur Akbaş, Çatlı'nın kardeşi Zeki Çatlı, Ercüment Gedikli ve firari durumdaki Haluk Kırcı'nın ortaklığında kuruldu. Firari Kırcı, adres vererek, şirket kurabilecek kadar rahattı. Kazandıkları ilk ihale, Şişli Etfal Hastanesi'nde temizlik işiydi. Bir süre sonra Sağlık Bakanlığı'na malzeme satan firmalara aracılık yapmaya başladılar.

Şirket faaliyetlerini sürdürürken, Sağlık Bakanlığı'nda da büyük bir güç savaşı yaşanıyordu. Bakanlıktaki, ülkücü kadrolar, Namık Erdoğan başta olmak üzere, bazı isimlerin kritik görevlere getirilmesinden rahatsızdı. Erdoğan'ı Teftiş Kurulu Başkan Yardımcılığı koltuğundan indirmek isteyenler, bakanlık makamına "müfettişler" imzalı çok sayıda dilekçe gönderdi. Dilekçelerde, sicilinde en ufak leke bulunmayan Namık Erdoğan'ın firmalardan aldığı rüşvetleri PKK'ya aktardığı, Kürt ve PKK'lı olduğu iddia ediliyordu. Sonuç çıkmadı ancak kısa süre sonra Erdoğan, yanında yetişen yardımcısının Teftiş Kurulu Başkan Yardımcılığı'na atanmasıyla, yeniden müfettişliğe indirildi. Dava açtı. Danıştay, haksız yere görevden alındığına hükmetti ve görevine döndü. So-

ruşturmalarını sürdürüyor ve "rahatsızlık vermeye" devam ediyordu.

Yıllar sonra Ergenekon davası baskınları sırasında, faili meçhul cinayetlerin ölüm üçgeni olarak nitelendirilen bölgede Jandarma Bölge Komutanlığı yapan Veli Küçük'ün evinden çıktığı iddia edilen belgelerdeki şu ifadeler dikkat çekiciydi:

"Namık Erdoğan'ın öldürülmesi öncesi pek çok telefon tehditleri aldığı yakınlarınca söylendi. Tehdit ediliyordu çünkü; (görevi gereği) eroin üretiminde kullanılan asitlerin Türkiye'ye kimler adına ve ne miktarda girdiğinin belgeleri arasında yaşıyordu. Sağlık Bakanlığı'ndan eroin yapımında kullanılan asit ithal izin belgelerini kimlerin aldığını ortaya çıkartacak bilgiler Namık Erdoğan'ın eline geçti. Bir gerçeği görmüştü: Ankara'nın uluslararası oligarşik çete üyelerine uzanan zincirin halkalarında yer alanları, isim isim gözler önüne seren liste onun elindeydi. Bu görmemesi gereken gerçek, az önce yukarıda özetle ifadeye çalıştığım, eroin üretiminde kullanılan 'asit trafiği' idi. Öldürülmeden önce kaçırılmasının nedeni de, elindeki belgeleri yok etme amacı taşıyordu. Belgeler ortadan kaldırılıp temizlendikten sonra, Namık Erdoğan öldürüldü."

Belgede, Erdoğan'ın bakanlıktan ithal izninin nasıl alınacağını tespit ettiği de belirtiliyordu:

"Önce Sağlık Bakanlığı'nın İlaç ve Eczacılık Genel Müdürlüğü'ne ithal edeceğiniz asidin adını, miktarını ve nerede kullanacağınızı bildirir bir başvuru ile ithal izni talebinde bulunursunuz. Ayrıca kendi adınıza getirmek zorunda da değilsiniz. Bir gariban bulup onun üzerine kuracağınız bir firma adına başvuruda bulunabileceğiniz gibi, bir ölünün adına düzenlenecek evrakla da izin alabilirsiniz. Başvuru evraklarınızın bulunduğu dosyanın içine 25 bin Mark koymayı unutmayacaksınız. Kolaylıkla ithal izin belgesini alırsınız."

Belgenin sahibi kim?

Küçük'ten çıktığı iddia edilen, anı tarzında yazılmış belgenin kime ait olduğu belirgin değildi. Erdoğan'la ilgili bu bilgiler devlette varsa cinayetin neden çözülmediği, devlette yoksa bilgilerin nereden çıktığı anlaşılamıyordu. Ancak Erdoğan'ın uyuşturucuyu öncelikli çalışma alanlarından biri olarak gören Susurlukçular'ı rahatsız ettiği ortadaydı. Çete, 9 Mayıs 1994'te harekete geçti. Begüm Erdoğan anlatıyor:

"Yemeğe bekliyorduk, telefon geldi"

"Cep telefonu yoktu o zamanlar. 9 Mayıs 1994 günü işyerinden telefon açtık. Evde anneannemler vardı, erken gelmesini söyledik. Telefonumuzdan sonra işyerinin bulunduğu Konur Sokak'tan Selanik Caddesi'ne geçiyor. Orada bir lokal var. İki kadeh bir şeyler içiyor. Bir saat kadar oturuyor orada sonra, 'Misafirim var' diyor ve erken ayrılıyor oradan. Arabası da Teftiş Kurulu'nun otoparkında, Konur Sokak'ta. Oradan çıkıyor arabasına gitmek üzere ama sonrasını hiçbir biçimde bilmiyoruz. Arabasına kadar gidemediğini düşünüyoruz ama arabası da yok ortada. Ayrı saat itibarıyla yok oldu ortadan. Ya o arabayla götürdüler ya arabayı ayrıca kaçırdılar.

Sivil polis kimliğiyle gelip götürdüklerini düşünüyoruz. Biz evde bekliyoruz o sırada. Bir telefon geldi. Akşam sekiz sıralarında. Telefonu ben açtım. 'Kimsiniz' dediğimde, karşımdaki şahıs bana "Benim adım Haydar, kendisine dikkat etsin babanız, bugünlerde öldürecekler' dedi ve hemen kapattı. Şaşkınlık içinde hepimiz ne olduğunu anlamaya çalıştık. Babamı aramaya başladık bunun üzerine. Cep telefonu yok, nerede bulabileceğimizi düşünüyoruz, lokali arıyoruz, işyerini arıyoruz, 'Çıktı' diyorlar."

Çaresiz arayış

"Ortalıkta yok adam. Eve de gelmediğine göre. Bir süre daha bekledik ve sonra daha da endişelenmeye başladık. O gece Subayevleri Karakolu'na gittik, kayıp olduğunu bildirmek için. Ailece uğraşıyoruz. Bir kişinin kayıp olduğunun kabul edilmesi için 24 saat geçmesi gerekiyor. Hemen kayıp bildirimi yapmıyorlar. Polise gidiyorsunuz, 24 saatin dolmasını bekliyor, biz evde bekliyoruz. Sürekli karakola gidip geliyoruz. Babamın şoförü vardı normalde, şoförü makam aracıyla kaza yaptığından kendi arabasıyla gitmişti ama şoförün bile haberi yok ne olup bittiğinden, nerede olduğundan. Telefon gelmese de kaygılanırdık ama alışıktık seyahatlerine. Sevilen bir insandı, arkadaşlarıyla takılmasına da alışıktık, en fazla öyle düşünürdük geç saate kadar. Ama telefon, o ses. Anlamadık ne olup bittiğini."

"Sokak sokak aradık"

Amcamlara haber verdik, karakollara gidiyoruz, herkes arabayla, sokak sokak arıyoruz. Bu arada telefona ben çıktığım için

polis de sürekli sorguya alıyor. Defalarca sorgulandım. Bunun da sebebini anlamadım zaten. Ankara Emniyeti'ne intikal etti olay ertesi sabah, karakol oraya devretti. Bütün aile bize toplandı. Herkes son derece üzgün ve evden feryatlar yükseliyor. Kayıp ve şunun telaşı da var; Ya bulamazsak, ya ölüsünü bile bulamazsak. Çünkü Hakkârili bazı devlet görevlilerine, işadamlarına ne olduğunu da biliyoruz. Kondurmuyoruz ama biliyoruz."

"Bakanlıktan arayan yok"

"Arada tanıdık insanlardan güç veren telefonlar geliyor. Ancak gariptir, hükümetten, bakanlıktan arayan yok. Zaten törende bile doğru düzgün bir konuşma yapmamışlardı. Arkadaşlarıyla konuşuyoruz, kimse Numuneliler Lokali'nden çıktıktan sonra görmemiş. O saatte, Ankara'nın en canlı saatinde nasıl oluyorsa kimse görmüyor. Birinin görmemiş olması da çok düşündürücü."

"Üç gün geçti"

"Üç günü geçirdik bu şekilde. 12 Mayıs günüydü. Bir kısmımız evde, bir kısmımız dışarıda. Herkes bekliyor, gelenler eve sığmıyor artık. Sürekli telefonlara bakıyordum. Annem kendinde değildi. Yeni doğum yapmıştım, 22 yaşındaydım. Zaten hep evde duruyordum doğumdan sonra babam istediği için. Sanki bir şeyler yaşanacağını bilir gibi evimize geçmemizi istememişti. Hep orada kalıyorduk zaten. Bu olay olunca da gidemedik elbette. O yüzden bütün telefonlara ben bakmaya çalışıyorum. Koşturuyorum. Biz yukarıda olan bitenden habersizken, aşağıda bir kıyamet kopmuş o esnada. Biz fark edemedik. Amcama telefonla haber gelmiş. Aynı sırada, evin içine, gazeteci ordusuyla Hakkâri Milletvekili Mustafa Zeydan girdi. Haberi de o getirdi zaten. 'Yenge hanım nerede? diye sordu. Tanıyoruz kendisini de önceden. Anladık ne olduğunu. O andan sonra evde zaten film koptu. Herkes çığlık çığlığaydı. Amcalarım aşağıda, doktor olan amcam felç geçirmiş o sırada. Dedem fenalaşmış.

Kırıkkale yakınlarında bir tarlada buluyor köylüler cesedi. Jandarmaya haber veriyorlar. Jandarma da cesedi alıp Kırıkkale Devlet Hastanesi'ne götürüyor. Doktor olan amcamın çalıştığı hastane. Amcamın teknisyeni görüyor cesedi ve babamı tanıyor. "Doktor Naif Bey'in abisi" diyor ve doktor olan amcama haberi

geliyor. Zeydan gelmeden önce aslında Kırıkkale'den jandarmadan telefon geliyor."

İsrail yapımı silah

"Bütün kardeşleri toplanmıştı, hepsi gittiler Kırıkkale'ye. Cenazeyi alıp Yüksek İhtisas Hastanesi'ne getirdiler ve otopsisi yapıldı. İsrail yapımı bir silahla başından vurulduğu, merminin içeri girdikten sonra içeride parçalandığı yazıyordu otopsi raporunda. Kurtuluşunun olmayacağı bir öldürme biçimi. Yakın mesafeden atış yapılmış.

Polis, o sırada bize hiçbir bilgi vermiyor ama sürekli eve gidip geliyorlar, sivil polis geliyor, bana telefonlar dinlettiler, 'arayan ses bu muydu' diye soruyorlar. Ama dalga geçer gibi. Birbirine yakın sesler dinletiyorlar ama ciddi olmadıklarını görüyoruz."

"Saati ve alyansı yoktu"

"Morgda görmek istedik, oraya gittik. Babamın cesedi bulunduğunda, kıyafetleri üzerindeydi, saatini kolundan almışlardı, alyansını almışlardı. Çantası arabadaymış, arabası zaten yok. Cenaze oldu. Anormal bir kalabalıktı. Üzüntümüzü bile yaşayamadık zaten. Aynı gün Sağlık Bakanlığı'nda bir tören yapıldı."

Sahte plakalı araba

"Arabayı arıyorlar bu arada, bir türlü bulunamıyor. Biz önce arabaları çalıp parçalıyorlar, öyle olduğunu düşündük. Yeni almıştık arabayı. 45 gün sonra Sağlık Bakanlığı'nın Eryaman'daki lojmanlarının otoparkında bulundu. Birilerine gözdağı vermek için mi başka bir nedenden mi oraya bırakıldı bilemiyorum. Babamın arkadaşlarından birisi buldu. Branda varmış üzerinde, rüzgârdan ucu kalkınca anlıyor babamın olduğunu. Plakasını değiştirmişler, sahte plaka. Arabada olanlar yok. En önemlisi de belgelerin olduğu çanta. Kayıp. Parmak izine rastlanmadığını söylediler."

"Kimse bilmiyor"

"Bütün arkadaşlarıyla konuştuk o süreçte. Herkes konuyla ilgili bir bilgisi olmadığını söyledi. O dönem Teftiş Kurulu Başka-

nı da tehditler aldı ve emekli oldu gitti hemen. Sadece tahmin yürütebiliyorduk. Bir sürü denetim yapıyordu. Kapattığı hastaneler ve firmalar oluyordu. Yolsuzluklar. O kadar çok soruşturma vardı ki hangisidir, nedir bilemiyoruz. Ama son dönemde, babam Teftiş Kurulu Başkan Yardımcılığı görevinden alınmıştı. Mahkeme kararıyla yeniden göreve iade edilmişti. O dönem tehdit aldığını sanıyorum. Kürt bir bürokrat sonuçta. Tansu Çiller ve ekibini biliyorsunuz o dönemde Kürtlerle ilgili açıklamaları vardı. Kürt olduğunu söyleyenlerin terörist görülmesi söz konusuydu."

Çarpıcı suç duyurusu

Erdoğan ailesi, bir süre Kırıkkale Başsavcılığı'nın nasıl bir çalışma izleyeceğini bekledikten sonra harekete geçti. Yaptıkları araştırmalar sonunda, Namık Erdoğan'ın hem bakanlık içinden hem de dışından bir çete tarafından tehdit edildiğini anlamışlardı. Suç duyurusunda bulundular savcılığa. Eşi, yeğeni ve kardeşleri imzalı suç duyurusunda, Bahçelievler Katliamı hükümlüsü, firari Haluk Kırcı ile Sağlık Bakanlığı'ndaki ülkücü yapılanmadan kuşkulandıklarını bildirdiler. Savcılık, Kırcı dışındaki isimlerin ifadesini almak dışında ciddi bir araştırma yapmadı. Kırcı'nın ifadesi ise ancak Susurluk çetesiyle ilgili sorgulandığı sırada alınabilecekti.

Kırcı anlatıyor

Kırcı, 1998'de yakalandığında emniyette açlık grevi başlattı. Emniyeti protesto eden Kırcı, buna rağmen bazı soruları yanıtladı:

"Öncelikle sorgulanmakta olduğum Organize Suçlar ve Kaçakçılık Şube Müdürlüğü görevlilerinin sordukları sorulara verdiğim cevaplardan hiçbirine inanmayarak tekrar tekrar aynı soruları bazen de çapraşık şekilde önüme koymaları neticesinde büyük bir psikolojik buhrana girdim ve ilk tepkim bu şekilde olmuştu. Asıl tepkim 1968'li yıllardan başlayarak eylemci sol örgüt mensuplarının bazı gazete ve televizyonlarda köşe başlarını tutmaları neticesinde benim hakkımda yaptıkları yanlı, tarafsızlık ilkesinden uzak ve kesinlikle yargılayıcı haberlerine karşı koyduğum bir tepkidir ve bu tepkiyi cezaevinde de sürdürmekte kararlı olduğumu beyan ediyorum."

"Biz soruşturulmadık"

"Promesse isimli firmaya biz ortakken, Sağlık Bakanlığıyla herhangi bir işimiz olmadı. Bir tek hastaneden de ihale almadık. Bana sormuş olduğunuz şahsı (Namık Erdoğan) hiç tanımıyorum. Bu şahsın Promesse firmasıyla ilgili bir araştırma yapmadığını biliyorum. Çünkü bizim firmamızla ilgili bir soruşturma olmadı.

Firmadaki ortaklığımızdan ayrıldıktan sonra ben Erzurum'a gittim. 1991 erken genel seçimleri öncesiydi. Burada MHP adayları lehine çalışmalar ve partiye danışmanlık yaptım. Bu dönem içerisinde eşimle nişanlandım. Seçimlerden sonra İstanbul'a döndüm. İki üç ay boşlukta kaldıktan sonra Abdullah Çatlı, beni Ataköy'de bulunan, canlı hayvan ithalatı yaptıkları büroya çağırdı. Mehmet Özbay ismini kullanıyordu. Buraya gerçek Mehmet Özbay da zaman zaman gidip geliyordu. Biz işsiz olduğumuz için bu arkadaşlar kazandıkları paradan zaman zaman bize veriyorlardı. 1992 yılının başlarında Abdullah Çatlı, bu büroyu merkez göstererek GSC (Gökçen Sercan Çatlı) bürosunu kurdu. Bu firma üzerinden Bulgaristan'a iplik ihracatı yaptı."

"Cinayetlerle ilgim yok"

Kırcı, savcılıkta ise sorulara şu yanıtı verdi:

"Namık Erdoğan'ın öldürülmesi olayını bilmiyorum. Bu kişiyi hiç tanımam. Benim Sağlık Bakanlığı ile ilgili hiçbir işim olmamıştır. Sadece 1991 tarihinde bir ilaç işi, daha doğrusu tıbbi malzeme pazarlama işi yaptık. Bu da dört beş aylık bir iştir. Bu iş döneminde herhangi bir yerden ihale almadım. Bir gün bir televizyon programına telefonla katılmıştım. Ve bu telefonda, '1991'de sağlık işleri yaptığımız bir firmamız vardı' diye bir laf ettim. Basın hemen bu cümleyi tek başına alarak ve bu işi Sağlık Bakanlığı ile ilgili bir ihale işi olarak şekillendirerek 'bunu Haluk Kırcı yapmıştır' diye haksız yayınlara başvurdu. Olay bundan ibarettir. Benim bu kişiyi öldürmemi gerektiren herhangi bir sebebim yoktur.

Behçet Cantürk, Savaş Buldan, Hakan Yıldırım, Fevzi Aslan, Yusuf Ekinci, Medet Serhat cinayetleriyle de ilgim yoktur."

Derin sessizlik

Yıllar geçmesine, Susurluk skandalının patlak vermesine, çetenin eylemlerinin deşifre olmasına rağmen, Erdoğan cinayeti çö-

zülemedi. Kırıkkale Başsavcılığı'nın örgütlü suç şüphesiyle dosyayı devrettiği Ankara DGM Başsavcılığı, 1998'de cinayetin çete tarafından işlenmediğine kanaat getirerek takipsizlik kararı verdi. Dosya yeniden Kırıkkale'deydi. Kırıkkale Savcılığı ise diğer bütün faili meçhul cinayetlerde olduğu gibi sadece aylık rutin işlemlere imza attı. Savcılık kaleminden jandarmaya her ay, cinayetle ilgili bilgi bulunup bulunmadığı rutin olarak soruldu. Jandarma, polisin de kullandığı rutin yanıtı, her ay düzenli olarak savcılığa gönderdi:

"Fail ya da faillerin açık kimliklerinin tespiti ve yakalanması için yapılan araştırma neticesinde Namık Erdoğan isimli şahsın kimliği meçhul kişilerce öldürülmesi olayı hakkında istihbarat çalışmalarına ağırlık verildiği, tüm araştırmalara rağmen herhangi bir bilgi ve belgeye rastlanılmadığı, araştırma ve soruşturmaya devam edildiğine dair işbu tutanak tarafımızdan tanzim edilmiştir."

Böylece, savcılık ve jandarma, görevini yerine getirmiş sayılıyordu evraklara göre. Uzun sessizlik, Veli Küçük'ün evinden çıktığı iddia edilen belgelere ve savcılıktan gelen yazıya kadar devam etti. Begüm Erdoğan anlatıyor:

"Zamanaşımıyla kapatılmasına..."

"Kırıkkale Başsavcılığı bir soruşturma yürütüyordu. Ama o dosya yıllarca açık kaldı. Susurluk'tan sonra Haluk Kırcı'nın paravan şirketler kurup, yolsuzluklar yaptığı, başka bazı yolsuzluklarla birlikte ortadaydı. Elimizde hiçbir belge de yok. Çünkü babamın raporları, yürüttüğü soruşturmalarla ilgili hiçbir bilgi almadık. Kırıkkale Başsavcılığı'nda hiçbir işlem görmedi bu dosya. 17 sene sonra, bize gelen yazıdan sonra baktığımızda, incecik bir dosyayla karşılaştık. O dosyadan gördük ki babamın kafasından çıkan kurşunun balistik incelemesi bile yıllar sonra yapılmış. Anında yapılması gereken bir şeyi yapmamışlar. Susurluk çetesiyle ilgili hiçbir soruşturma da yürütülmemiş. 2011'e kadar hiçbir şey olmadı. Ergenekon soruşturması yürütülürken iddiaları duyuyorduk. 2007'de bazı belgeler çıkmış. Ama dört yıl boyunca da bu konuyla ilgili kimse bize bir şey söylemedi. Kırıkkale'den 2011'de bir yazı geldi. Dosyanın 15 gün sonra zamanaşımına gireceği yazıyordu orada. Kapatılacaktı dosya, delil yetersizliğinden. Bir üst mahkemeye başvurma hakkımız olduğu yazıyordu. Avukat aracılığıyla itiraz ettik. Avukat gidip dosyayı

aldı getirdi. İtiraz üzerine bize buradan da ret yazısı geldi. Dosya kapandı."

"Artık incelenemez"

Dosyaya göre, savcılık, cinayette kullanılan silah ve Erdoğan'ın bedeninden çıkartılan kurşunlarla ilgili balistik incelemesini bile 16 yıl sonra, 15 Ekim 2010'da yaptırmıştı. Balistik inceleme raporunda şunlar belirtiliyordu:

> İncelenmek üzere gönderilen 5 adet mermi çekirdeği gömlek parçasının mikroskop altında yapılan incelemelerinde çarpma sürtünmelerinde ve kopma neticesinde üzerlerinde kesin teşhise imkan verecek nitelikteki karakteristik izlerden büyük bir bölümünün kaybolmuş olduğu, geriye kalan set ve yiv izlerinin ise kısmi teşhise elverişli olduğu, bu nedenle söz konusu 5 adet mermi çekirdeği ve gömlek parçasının geçmişe yönelik faili meçhul karşılaştırılması yapılamamaktadır.

Ve Çarkın konuşuyor

Dosyanın kapandığı, Erdoğan ailesinin Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne başvurma kararı aldığı sırada ilginç bir gelişme oldu. Susurluk hükümlüsü, çetenin tetikçilerinden, eski özel harekât polislerinin en tanınmış ismi Ayhan Çarkın, 2010 yılında İstanbul'daki Nevroz etkinliklerine katılmış ve daha sonra ilginç açıklamalar yapmıştı. "Kürtler bizim insanımız. Utancımla yaşamak istemiyorum artık. O insanları yıllarca hor gördük, b.k yedirdik" diyen Çarkın, bildiklerini anlatmaya hazır olduğunu da söyledi. Önce İstanbul Başsavcılığı'nda ifade verdi Çarkın, sonra da Ankara Özel Yetkili Başsavcıvekilliği'nde. İnanılmaz itiraflarda bulunuyordu. Çarkın, ifadelerinde ve kendileriyle görüşen avukatlara şunları söylüyordu:

"Erdoğan'ı Yorulmaz öldürdü"

"Adalet için herkes yardımcı olsun. Müdahiller gelsin bana. Bütün dosyalar açılacak, bütün gerçekler ortaya çıkacak. Herkes müracaat etsin. Bütün herkesi yanıma bekliyorum. Ankara'da Mecit Baskın, Yusuf Ekinci ve Faik Candan cinayetlerine bizzat katıldım. Namık Erdoğan cinayetinde ise yoktum. Sonradan

Bursa'da öldürülen Oğuz Yorulmaz çekmiş tetiği. PERPA baskını basit bir gaz bombasıyla yapılabilecek bir operasyondu. Silah kullanılması gerekmezdi. Buna rağmen yargısız infaz yaptık. Oradakiler bizimle çatışmaya girmedi. Çatışma süsü verildi. Garson kızı da (Selma Çıtlak) tanık kalmasın diye öldürdük. Sonradan çok pişmanlık duydum. İstanbul Maltepe'de TİKKO'lu üç genç için ihbar geldi. Gittik. Kızı asansörde öldürdük. İki kişi ise çatıda öldürüldü. Evlerine girdik, fena oldum. Yeni çay demlemişlerdi. Ne silah vardı ne başka bir şey. Birçok operasyona katıldık. Sinan Kukul, Sabahat Karataş gibi isimler, yargısız infaz sonucu öldürüldü. Daha böyle birçok isim var. Yakalanabilirlerdi ama çatışma sürüyor süsü verildi. Hüsamettin Yaman ve Soner Gül'ün polis katili olduğu söylendi bize. Yakalayıp bir kamyonetin arkasına attık. Koli bantıyla bantladık. Ormanlık bir alanda sorguladık. Sonra yere oturtulup infaz edildiler. Çocuklar bir an için geri adım atmadı. Vurulurken, 'İnsanlık onuru işkenceyi yenecek' diye slogan atıyorlardı. Şimdi benim oğlum, onların yaşında. Düşündükçe ağlıyorum. Bize bu insanları hep 'polis katili' diye tanıttılar. Ayhan Efeoğlu, emniyette işkence sonucu öldü. Cesedini bize verdiler. Biz bomba ya da bu tip bir şey sandık imha için bavulu görünce. İçinden ceset çıktı. Götürüp gömdük. Kendi ellerimle gömdüm. Şimdi fotoğrafı, cezaevinde başucumda asılı. 'Adaşımdan' özür diliyorum her gün. Her gün resmine bakıp ağlıyorum. Bizim ekip, bir ihbar üzerine Muş'a gitti. Sekiz kişi infaz edildi orada. Üç arabayla gidildi. Yollar buzluydu. 1994'ün kış ayları. Muş Merkez Mezarlığı'ndaki sekiz ayrı mezarın üzerine gömüldü öldürülenler. PKK'nın politikalarına da karşı çıkan, barış isteyen bir grup. Belki örgüt de tasfiye edecekti. Ortak operasyon gibiydi.

O dönemde, bu işlerin içerisinde yer alan 150'ye yakın kişi hâlâ etkin görevde. Bu kişilerin hakkında işlem yapılması gerekiyor. İsimlerini tek tek savcıya söyledim."

Cumartesi Anneleri

"Soner Gül, Hüsamettin Yaman ve Ayhan Efeoğlu'nun fotoğraflarını Cumartesi Anneleri'nin elinde gördüm. Bilmiyordum ki ben bunların öğrenci olduklarını. Polis katili sanıyorduk. Af dilemek, onlarla konuşmak istedim. Bildiklerimi anlatmaya karar verdim. Öldürdüklerimiz rüyalarıma giriyor. Cumartesi Anneleri, rüyalarıma giriyor. Hesaplaşmaya da böyle başladım zaten. Gösterdiğim

yerlerde ceset bulunamaması, orada olmadıkları anlamına gelmez. Çıkartılmamışsa, geniş bir alan taramasıyla bulunur. Orada yollar, ormanlar yapılmış. 20 yıl geçmiş. Gösterdiğim yerde değilse, 20 metre yanındadır. Söylediğim her şey doğru. Ben bu ekiplerin içindeydim. Mehmet Ağar, bunların bir plan dahilinde olmadığını söylüyor. Benim vicdanım, Mehmet Ağar gibi rahat değil. *Özgür Gündem* gazetesini bizim Ankara ekibi bombaladı. Ankara ekibinin ilk eylemi. 1992 yılında. 96'dan sonra örgütten koptum zaten. Bize, 'Polis otosuna bomba attı' diyorlardı, gidip öldürüyorduk. Yeşil (Mahmut Yıldırım) yaşıyor ve devletin korumasında olduğuna inanıyorum. Biz, yasallık perdesi altında terör örgütü gibi çalıştık. Ölen insanların birçoğu slogan attı. Geri adım atmadı. Bu insanlara hayranlık duydum. Bizim grup canavardı, sevgilisiyle anlaşamayıp öldürüyordu. Biri sevgilisini öldürdü. Kan döke döke canavarlaşmış, insan olmaktan çıkmıştı bizim grup. 15-20 kişiyi bizzat öldürdüm. Ben sadece buzdağının küçük kısmını anlatıyorum. Herkes konuşursa bütün tablo açığa çıkar. Yeni yerler bulabilirim, gösterebilirim."

Çarkın'ın itirafları ve tutuklanmasıyla, faili meçhul cinayetlerin mağdurları umutlandı. Yıllardır bildikleri, gördükleri, duydukları her şey, "içeriden" bir tetikçinin ifadeleriyle doğrulanıyordu ama çok geçmeden yeniden umutsuzluk kapılarını çaldı. Begüm Erdoğan anlatıyor:

"Çarkın'ın ifadeleri gündeme gelince, avukatımız cezaevine gidip görüştü. Kendisinin tetikçi olmadığını, babamı Oğuz Yorulmaz'ın öldürdüğünü söylemiş. Tetiği onun çektiğini söylemiş. Biz de Tansu Çiller, Mehmet Ağar ve Özel Harekât Daire Başkanvekili İbrahim Şahin hakkında suç duyurusunda bulunduk. Veli Küçük'ün evinden çıkan belgeler vardı. Namık Erdoğan'ın uyuşturucu çetesinin üzerine gittiği, bunları başbakana anlatmak istediği ve bu yüzden ortadan kaldırıldığına yönelikti belgeler. Savcı Hakan Yüksel, sürekli haberleşiyordu bizimle ama o da görevden alındı. Özel harekâtçılar tahliye oldu. Yeni savcıyla öyle bir iletişim de kuramadık."

"Devleti biliyorduk"

"Ayhan Çarkın'ın itiraflarını duyunca ne hissedeceğimizi bilemedik. Devletin yaptığını biliyorduk aslında, şaşkınlık olmadı

ama itiraf etmeleri şaşırttı bizi. O da beş parasız, sahipsiz kalmış. Devlet, işi bitince bırakmış bu kişileri.

Biz hep şunu bekliyorduk; Bu dosya kapansın. Devletin içindeki birtakım kişiler olduğunu biliyorduk. Ama yapanlar cezasını bulamıyordu bir türlü. AİHM'de mahkûm ettirelim en azından bu durumu. TBMM Faili Meçhulleri Araştırma Komisyonu mağdur aileleri çağırıyordu. Bizi de çağırdılar. Konu gündemde olsun diye gittik, bir sonuç çıkacağı için değil. 'Buradan da sonuç alamayacağımızı biliyoruz' dedik ama yine de anlattık orada da. Artık sonuçlansın istiyoruz. Aile olarak bunu istiyoruz. Yapanların cezalarını çekmelerini istiyoruz. 18 yıl oldu. Ellerini kollarını sallayarak geziyorlar."

Arkalarında durdular

"Bu cinayetleri işleyenler ceza almadı çünkü devlet yaptığı işin arkasında durmak zorunda kaldı. Kimi kime şikâyet ediyorduk ki! Yasalara da inancımız kalmadı ama hâlâ niye bir sonuca vardırmıyorlar onu bilemiyorum. Sanki hükümet bunun üzerine şimdi gidiyor gibi gözüküyor ama yine sonuç yok. AİHM'ye bile gidemedik biz bu nedenle. O dönemki hükümet o dönem hangi insanların bertaraf edileceğine dair bir karar vermişti. Bizim hayatımızı çaldılar. Daha ne olsun ki. Hayat devam ediyor ama yaşayan ölüden bir farkınız yok bizim. Belirsizlik ve cezasızlık insanı daha çok eritiyor. Normal bir ölümü kabul edebilirdiniz ama bunu kabul edemiyorsunuz. Ölünceye kadar bu bizimle gidecek ama en azından içimize bir nebze su serpilmesi için yapanların cezasını bulması gerekiyor. Torunu yeni doğmuştu babamın, şimdi yetişkin bir erkek. Hiç görmedi dedesini. Babamızı göremedik bir daha. En azından bir ceza istedik. O kadar."

Tahliye oldular

Çarkın'ın ifadelerinden sonra Susurluk davasında da yargılanan özel harekât polislerinden İbrahim Şahin, Seyfettin Lap, Enver Ulu, Ayhan Akça, Ayhan Özkan ve Uğur Şahin ve Ahmet Demirel tutuklandı. Ancak çok geçmeden, Ankara 11. Ağır Ceza Mahkemesi, şok bir kararla, yedi özel harekâtçının tahliyesine karar verdi. Seyfettin Lap, Enver Ulu, Ayhan Akça, Ayhan Özkan, Uğur Şahin ve Ahmet Demirel geç saatlerde tutuklu bulundukları Sincan F Tipi Cezaevi'nden serbest bırakıldılar. Cezaevinde Ay-

han Çarkın ve Ercan Ersoy dışında tutuklu şüpheli kalmadı. İbrahim Şahin ise başka suçtan tutukluydu.

Deli muamelesi

Çarkın'ın, mağdur ailelerinin beyanlarıyla örtüşen ifadelerine rağmen, itirafları giderek gündemden düşmeye, dikkate alınmamaya başladı. Keşif için İstanbul'a götürülen Çarkın'ın gösterdiği yerlerde ceset çıkmaması, sözlerinin "akıl sağlığını yitirmesinden" kaynaklandığı yorumlarına bile yol açtı. Soruşturma, geçen iki buçuk yıla rağmen derin bir sessizliğe büründü. Herkesin bildikleri, yeniden sır halini almaya başladı. Ancak Namık Erdoğan gibi Ankara'da öldürülen Mecit Baskın'la ilgili iddianame, diğer aileler için de umut oldu. Ankara Başsavcılığı, dosyanın zamanaşımına girmesine 15 gün kala, biraz da dosyanın zamanaşımına girmesini önlemek için ardı ardına Mehmet Ağar, Korkut Eken gibi isimlerin ifadesine başvurdu ve jet hızıyla dava açtı. İddianamede, Ağar, Eken ve eski Özel Harekât Başkanvekili İbrahim Şahin, cinayet şebekesinin kurucu ve yöneticisi olarak gösterildi; özel harekâtçılar ise cinayetleri işleyenler... En büyük kanıt Çarkın'ın ifadesi sayıldı.

Ağar ve Eken'in kamuoyuna yansıyan ifadeleri ise büyük tartışma yarattı. Eken, daha önce tanımadığını söylediği Yeşil kod adlı Mahmut Yıldırım'ı tanıdığını söylüyor, olan bitenden ve sanık sandalyesine oturtulmasından eski MİT'çi Mehmet Eymür'ü sorumlu tutuyordu. Daha önce bin operasyon yaptığını söyleyen, Susurluk'tan aldığı cezayı özel olarak kendisi için yenilenen yarı açık bir cezaevinde geçirip, bir yılda tahliye olan Ağar ise özel izinle hafta sonu geldiği savcılıkta nasıl kanunlara uygun hareket ettiğini anlatıyordu.

Bugüne kadar cinayetler nedeniyle ceza almayan, Susurluk davasında 2 yıl ila 6 yıl arasında cezalara mahkûm edilen Susurluk hükümlülerinin dosyasının diğer cinayetler nedeniyle yeniden açılıp açılmayacağı, davalarından ceza çıkıp çıkmayacağı bilinmiyor.

Milletvekili olması nedeniyle yıllarca yargılanamayan ve vekilliği bittikten sonra Susurluk davasından iki yıl hapis yatması gerektiğine karar verilen Ağar'ın, talebi üzerine özel olarak tadilata alınan Yenipazar Yarıaçık Cezaevi'ne konulması, tadilat bitene kadar yakalama işlemi yapılmadan evinde beklemesi, bu süre içinde Adalet Bakanı başta olmak üzere birçok kişi tarafın-

dan "geçmiş olsun" denilmek üzere aranması, cezaevine girdikten sonra her gün bütün vaktini aralarında Türkiye'nin en ünlü, en zengin isimlerinin de bulunduğu ziyaretçileriyle görüşerek geçirmesi ise cinayet dosyalarından dolayı yargılama yapılmasının, yargılama sonunda ceza verilse bile "ceza gibi" çekilmesinin "güçlüğünü" ortaya koyuyor.

Kırmızı bir cumartesi

Hasan Ocak'ın hikâyesi

Siz hiç çocuğunuzun ölüsünü görmeyi dilediniz mi?

Bir çukurda, bir yol kenarında, bir hastane köşesinde bulunmasını, gecenin bir yarısında telefonunuzun acı acı çalıp, ölüsünün bulunduğu haberinin verilmesini.

Çocuğunuzun bembeyaz kefenlere sarılıp sarmalanmasını.

Hiç çocuğunuzun, herkes gibi, temizlenip, pamuklarla silinip bedeninin bir mezara konulmasını istediniz mi, bunun için dua etmek zorunda kaldınız mı?

Çocuğunuzun polis tarafından gömüldüğü "sessiz" cenazeden sonra cezaevine götürüldünüz mü?

Çocuğunuzu ararken karanlıklarda, söylediklerinizi için cezaevine konulup, orada bulunduğunuzdan değil, vakit geçip giderken çocuğunuzu arayamadığınız için üzüldünüz mü?

Bir infazın yapıldığı haberi için çalındı mı hiç kapınız? Ölmeden önce yazdığı son mektubu yıllarca beklediniz mi?

Onlar, hepsini yaşadılar.

Çocuklarını aradılar, kardeşlerini, kocalarını, arkadaşlarını. "Ölüsünü bile bulsam yeter" dediler, "beyaz kefenlere sarılıp gömülse yeter", "bir mezar taşı olsa bana yeter" dediler.

Mezarlarını aradılar, çıkartıp o mezarlardan çiçekler kaplı, tertemiz bir mezara, sonsuz yolculuğunda, evi gibi olacak bir çukura koymak istediler.

Onların cezaları, çocuklarının, kardeşlerinin, kocalarının, kızlarının yok edilmesiyle bitmedi. Bir polis ekibi kalplerindeki yas gibi takip etti onları ömür boyu.

Kader oldu onlara sistem muhaliflerine uygulanan şiddet.

Çünkü devlet, ceza yasalarında ne yazarsa yazsın, meşru görüyordu onların çocuklarını yok etmeyi.

Onların olmaması, yok edilmesi, bütün bir toplum tarafından anlaşılır, kabul edilebilir bir şeydi.

Devlet, işkenceciler, cellatlarla ete kemiğe bürünüyordu ölümleri meşru kabul edilenler için.

Böyle bir çocuk yetiştiren, böyle insanlarla birlikte olanların da bu çileyi çekmesi elbette ki kaçınılmaz ve normaldi.

Çektiler.

Kırmızı bir cumartesi.

Bir Cumartesi günü, karşılarına dikildiler.

Çocuklarını bulmak için, yeni çocukların kaybedilmemesi, yok edilmemesi için.

Çocukları yok edilenler de oradaydı, yok edilmek istenenler de.

Madres de Plaza del Mayo

Arjantin'de, 30 Nisan 1977'de beyaz tülbentli 14 kadın, Plaza Del Mayo-Mayıs Meydanı'na gelerek, cunta yönetiminin kaybettiği oğulları ve kızlarını istedi. Ellerinde pankartlar, sessizce hükümet binasının karşısında duran kadınlar, her hafta perşembe günü, beyaz tülbentlerle aynı yerde buluşmaya karar vererek ayrıldılar Mayıs Meydanı'ndan. İlk eylem cumartesi günüydü. Meydan boş olduğundan bir sonraki hafta cuma, sonraki hafta ise Perşembe günü geldiler. Artık her Perşembe günü daha kalabalık geldiler. Üçüncü haftadan itibaren polis saldırısı başladı. Polisler, coplar ve tahta sopalarla, anneleri dövdü. Ertesi hafta yine geldiler.

Grubun öncü ismi Azucena Villaflor'du. Plaza Del Mayo'nun zambağı. Darbeden sekiz ay sonra oğlu ve oğlunun kız arkadaşının ortadan kaybolması, Azucena'yı bitmek bilmez bir arayışın içine soktu. Yedi aylık arayışlarından sonuç alamayınca, kayıplarını sormak için emniyetin, bakanlıkların kapısını aşındıran diğer annelere seslendi: "Birleşmemiz gerek!"

Azucena'nın çağrısıyla bir araya gelen anneler, önce kiliselerde ve evlerde neler yapabileceklerini tartıştı. Daha sonra da meydana çıkma kararı alındı. İlk eyleme 14 kişi katıldı. Sayı her hafta arttı. Ekim ayına gelindiğinde, meydandaki anne sayısı 300'ü buldu. Hükümet, artık "Perşembe delileri" adını taktığı annelerle başa çıkmanın zorluğunu ve toplumsal muhalefetin örgütlenme olasılığını anlamıştı. Yıllar sonra isminin "Sarışın Ölüm Meleği" olduğu açığa çıkan Alfredo Astiz, hükümet tarafından annelerin arasına girmekle görevlendirildi. Kardeşinin kayıp olduğunu söyle-

yerek Azucena ile tanışan Astiz, eylemlere de katılmaya başladı. Annelerin kamuoyuna seslerini duyurma yöntemlerinden biri de gazete ilanıydı. Azucena, gazetede kayıplarla ilgili ilan yayımlatmak için annelerden para topladı ve 10 Aralık'ta ilanın yayımlanması kararlaştırıldı. Gazeteye giderek ilanla ilgili görüşmeleri yapan Azucena, ilan yayımlandıktan birkaç gün sonra kayıplara karıştı. 53 yaşında, oğlunu aramaktan başka bir suçu olmayan Azucena işkence görmüştü ve cesedi Rio de la Plata Nehri'nde bulundu. Ölümü, Adli Tıp kayıtlarına intihar olarak geçti. Kimsesizler mezarlığına gömülen Azucena'nın ölümü, daha da birleştirdi anneleri. Artık her hafta dayak yemelerine, gözaltılara, kayıplara rağmen alandaydılar. Sesleri uluslararası kamuoyu tarafından duyuluyor, güçleri her geçen gün artıyordu. 1983'te cuntanın yıkılmasıyla kurulan Ulusal Kayıplar Komisyonu, tek tek mezarları açarak, kemik incelemesine başladı. Azucena'nın mezarı, 26 yıl sonra 2003'te bulunabildi. İsmi artık "Mayıs Meydanı'nın Beyaz Zambak Çiçeği"ydi. 8 Aralık 2005'te Plaza de Mayo'nun ortasındaki Mayıs Piramidi heykelinin dibine külleri gömüldü. Mücadele arkadaşları Mayıs Piramidi'nin etrafına beyaz zambaklar ekti.

Ayakta durmaları yasaklandığında meydandaki heykelin etrafında yürüyen, yürümeleri yasaklandığında oturan, oturmaları yasaklandığında kilisede buluşan anneler, çocuklarının kaybolduğunu iddia etmenin yasaklanmasına rağmen susmadı. Sayıları binleri buldu. 1982'de meydanda 10 bin kişiyle yürüdüler. 1976-1983 arası cuntanın kaybettiği 30 bin sol görüşlü çocuğun annelerini temsil eden annelerin mücadelesi cunta yıkıldıktan sonra da bitmedi. Artık çocuklarının nerede olduğunu sormuyorlardı sadece, cuntacıların da yargılanmasını istiyorlardı. Ve o çabaları karşılığında cuntacılar yargılandı. Azucena'nın katilleri arasında gösterilen, –kilisedeki bir ayinde yanağından öptüğü her anne, başlarına çuval geçirilerek bir bir kaçırılan– Sarışın Ölüm Meleği de ömür boyu hapse mahkûm edilenler arasındaydı.

Gazi Mahallesi

Türkiye'de ise 12 Eylül askeri darbesinin üzerinden geçtiği sol, ağır yaralı olsa da ölmediğini 1990'lı yıllarda gösterdi.

Yükselen Kürt hareketi, bu harekete karşı yükseltilen savaş ve kontrgerilla yöntemleri, acılı coğrafyanın, cumhuriyet tarihindeki en karanlık dönemlerinden birinin yaşanmasına yol açtı.

Bu arada, nefes depolayan sol, yeniden sokaklarda, üniversite-

lerde, köylerde kendini göstermeye başladı.

Muhalif bütün hareketlerin bu dönemdeki korkulu rüyası ise "pusu" oldu.

Yargısız infazlar, gözaltında kayıplar, faili meçhuller, 90'lı yılların bütününe damgasını vurdu. Öncelikle Güneydoğu'da tedavüle sokulan yöntem, daha sonra, büyük kentlerde güç depolayan diğer yapılara yöneldi. Bu yapıların sempatizanlarından yöneticilerine kadar birçok kişi, yargısız infaz, faili meçhul ve gözaltında kaybetme gibi yöntemlerle yaşama veda etti. Faillerin azmettirdiği, cinayetleri işleyenlerin bir bölümü açığa çıkartılsa da komik cezalarla ya da cezasızlıkla sonuçlandırılan davaların hemen hepsi Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne taşındı. AİHM, bu davalarda yaşam hakkı ihlallerini, yargısız infazları tek tek kayıt altında aldı.

Uzayan yargılamaların ancak 2000'li yıllarda bitirilmesi, AİHM kararlarının da 2000'li yılların ilk on yılının son döneminde verilebilmesine yol açtı. Bu durum, 90'lı yıllardaki uygulamaların mahkûm edilmesinde gecikmeye neden olurken, teknik ve profesyonel bir hal kazanan "yok etmelerin", faillerin açığa çıkartılamayacağı biçimde, daha da gelişmesine yol açtı. 90'lı yılların son dönemine gelindiğinde, binlerce faili meçhul cinayet dosyası raflarda beklemekteydi. Herkesin bildiği ancak bir başta tarafa bakarak işaret ettiği faillerin eksik yargılaması ise "ilerleyen bir döneme" bırakıldı.

90'lı yıllarda sola ve muhalefete gözdağı vermek için "kurban" edilenlerin bir bölümü, aynı dönemde yaşanan-yaşatılan büyük toplumsal olaylarla seçildi.

En belirleyici olaylardan biri de Gazi Mahallesi'nde yaşandı.

12 Mart 1995'te "solun kalesi" olarak bilinen Gazi Mahallesi'nin nicedir sessiz olan akşamlarından birinde yaşananlar, seri cinayetlerle, gözaltında kayıplarla devam eden, cumhuriyet tarihi boyunca yok edilenlerin hesabının sorulduğu Cumartesi Anneleri geleneğinin başlamasıyla gelişen bir sürece evrildi.

Gazi Mahallesi'ne gelen bir taksiden dört kahvehane ve bir pastaneye otomatik silahlarla açılan ateş sonucu bir kişi öldü, 25 kişi yaralandı. Saldırganlar, mahalleyi kana bulayan silahlarının yoğun seslerine ve karakolun çok yakında bulunmasına rağmen ellerini kollarını sallayarak çıkıp gittiler Gazi'den. Bindikleri taksiyi yaktıkları, şoförünü öldürdükleri anlaşıldı çok geçmeden.

Mahalle ayaklandı.

Polis karakoluna yürüyüp, hesap sordu Gazililer. İlk ateşin

açıldığı anda aranan polisin, kahvehanelerin yanı başındaki karakoldan olay yerine gelememesi-gelmemesi, Gazililer için olayın failinin kim olduğu konusunda fikir yürütmek için yeterliydi.

Karakolun önündeki kalabalık, bir anda açılan ateşle sarsıldı, bir kişi öldü, çok sayıda kişi yaralandı. Olay, birkaç gün ülke gündemini belirledi.

Gazi Mahallesi olayları sırasında, 12 Eylül öncesi Çorum katliamında paramiliter güçlere karşı birlikte hareket eden sol, yeniden bir araya geldi. Mahallede, direniş komiteleri kuruldu. Mahalleye giriş çıkışlar, devlete güvenilmediğinden, komite tarafından denetlendi. Ajan olduğundan kuşkulanılanlar sorgulandı, direnişin mahalleli zarar görmeden yürütülmesi için komitelerce ortak kararlar alındı.

Gazi'deki atmosfer, yeni hedeflerin belirlenmesi, yükselişe geçen solun denetlenebilir seviyede tutulması açısından, seçilen sembollerin yok edilmesine olanak sağlayacak nitelikteydi. Gazi Mahallesi olaylarının üzerinden çok geçmeden yaşanan faili meçhul cinayetler ve gözaltında kayıplar da isyanı tehlikeli olmayacak seviyede tutmak isteyenler için birer güç gösterisi, "devlete" yaranma aracıydı. O isimlerden biriydi Hasan Ocak. 90'lı yıllardaki kayıpların sembol ismi.

Kardeşi anlattı Hasan Ocak'ı. Bir cumartesi günü, Utanç Müzesi'nde.

Bir cumartesi

İstanbul'dan gelen kalabalık grup geziyor müzeyi. Kimi ağlıyor, kimi anlatıyor diğerlerine fotoğraftakileri.

Uzaktan gösteriyorlar: "Hasan Ocak'ın kardeşi".

İlk gördüğünde insanın aklına tarihe geçecek bir mücadele tarihinin mimarlarından olduğu gelmiyor.

Kendinden emin, bir sigarayı derince çekip içine anlatmaya başlıyor.

Sadece bir kez, ağabeyinin fotoğrafını gördüğünde ne hissettiği sorulduğunda doluyor gözleri.

"Görmedim" diyor. Sonra yine devam ediyor.

Ne yaptığından, ne dediğinden, ne kadarını söyleyeceğinden emin.

Cumartesi Anneleri'nden, başlattıklarından, geliştirdiklerinden emin. Anlatıyor kardeşinin nasıl yok edildiğini:

"Hasan, öğretmenlik mezunuydu. 1965'te doğdu. Sınıf öğret-

meniydi normalde. Ağrı'ya çıkmıştı tayini, gitmedi. 1987 yılıydı. Bir işhanında yönetici olarak çalışmaya başladı. İstanbul-Avcılar'da yaşıyorduk. Hepimiz, dört kardeş, anne-baba, aynı evin havasını soluyorduk. Sadece ağabeyimiz değildi Hasan. Biz her şeyi paylaşıyorduk. Aynı eylemlere gidiyor, beraber yiyor, beraber geziyorduk.

1986 ve 1987'de iki kez gözaltına alındı. İlk gözaltısında tam 15 gün haber alamadık kendisinden. O dönem Hasan'ı kaybedemediler. Ama polisin, kendisine sürekli, "Bir daha geldiğinde buradan çıkamayacaksın" dediğini anlatırdı. 1986'daki gözaltı gerekçesi iyice komik. O dönem, bir fotokopici işletiyorlardı. Bugünkü gibi, her kitabın her yerde bulunabileceği bir ortam yoktu. Gözaltına alınma gerekçesi, yasak yayın bulundurmak ve çoğaltmaktı. Üç ay yattı Sağmalcılar'da.

Çok yoğun işkence görmüştü haber alamadığımız 15 gün içinde. Cezaevinde, Filistin askısından dolayı kollarını oynatamadığından, içerideki arkadaşlar çok yardımcı olmuş kendisine. Gözaltına alındığında nişanlıydı. Politik bir insandı sonuçta, başına geliyordu bu tip şeyler."

Hedef oldukları cenaze

"Gazi olaylarında, İstanbul'da yan yanaydık. Ben ilk gün Gazi'ye girmeyi başaramamıştım. Hasan oradaydı. Oradan çıkıp, Avcılar'da Gazi'ye destek için büyük bir eylem gerçekleştirmişti. Hepimiz oradaydık. Ben Alibeyköy Cemevi'ndeydim. Orada, Hasan'la birlikte bulunanlardan biri de sonradan işkencede öldürülen Süleyman Yeter'di.

Gazi olayları bittikten sonra, katledilenlerin cenazesi yapıldı cemevinde. İnsanların cenazelerini kaldırdık, Gazi'ye götürmeye karar verdik. Çok uzun bir yoldu. Büyük bir kalabalık, 12 Eylül'den bu yana görülen belki de en büyük cenaze için dört beş saat yol yürüdü.

Bizim kortejdeki birisi, sürekli, Ülkü Ocakları'na saldırmaktan, karakolu taşlamaktan söz ediyordu. Kitleyi galeyana getirmeye çalışıyordu. O kadar ısrarcıydı ki herkesin dikkatini çekti. Hasan'la, Süleyman Yeter, bu kişiyi alıp bir kenara çekti. Üzerini aradılar. Üzerinden Nizam-ı Âlem Ocakları'na ait bir kimlik kartı çıktı. Sonra biraz bastırılınca, kim olduğunu, ne olduğunu anlattı.

Hasan ve Süleyman ne yapılması gerektiğini görüştüler aralarında. Kitleye, itirafları söyleseler, belki de o kişi orada linç edilecek. Serbest bıraksan da olmayacak. Bir yandan en ufak bir olay, alt üst

edebilir ortalığı, kortejin iki yanında yüzlerce polis var. Çatışmalar yaşanabilir. Zor bir karardı. Sonuçta, bu kişinin kortejle yürümesine, ne yapılacağına, Gazi'de oluşturulmuş komitenin karar vermesine karar verdiler. Bu kişi, hiç konuşmadan, kafasını bile kaldırmadan yürüdü bizimle. Komiteye teslim edildi, kimliği gösterilip, anlattıkları aktarıldı. Komite de başta ne yapacağını bilmiyordu. Sonuçta, Gazi olaylarının bitmesinde büyük emeği olduğu söylenen, Alevi olduğu, duyarlılığı bulunduğu belirtilen rütbeli bir asker vardı, ona teslim edilmesi kararlaştırıldı. Durum anlatılarak, adam teslim edildi. O asker de megafondan duyarlılık için teşekkür konuşması yaptı."

Gazi'deki olaylar

Gazi Mahallesi'nde ilk gün yaşanan olaylardan sonra, büyük bir isyan, İstanbul'un muhaliflerin toplandığı tüm semtlerini kuşattı. 13 Mart 1995'te, İstanbul'un dört bir yanından binlerce kişi Gazi'de toplanarak yeniden yürüyüşe geçti. Özel timlerle desteklenen karakol bu kez daha hazırlıklıydı. Kalabalığa açılan ateş, şiddet olaylarının başlangıcı oldu. Çatışmalarda 15 kişi yaşamını yitirirken, birçok kişi de yaralandı.

İstanbul Valiliği, Gazi Mahallesi ile birlikte Zübeyde Hanım ve Esentepe mahallelerinde sokağa çıkma yasağı ilan etti. Mahallelerde kurulan direniş komiteleri, güvenliği sağlamaya çalışırken, polis de Gazi'ye giriş ve çıkışları kontrol ediyor, daha çok başka mahallelerden destek için gelenlerin girişini engellemeye yönelik çaba gösteriyordu.

Ancak yasaklar, kitlenin öfkesinin yatışmasına yetmedi. Ankara'da, İzmir'de, Diyarbakır'da destek eylemleri yapılıyor, Ankara'da TBMM'nin yanı başına kadar gelen eylemcilerden 36'sı sert müdahalelerle yaralanıyordu.

Diğer kentler yaralanıyor, İstanbul yanıyordu.

15 Mart'ta Ümraniye'ye sıçrayan olaylarda Mustafa Kemal Mahallesi'nde beş kişi daha öldü.

Gazetelere, sokaklarda polis tarafından sürüklenen insanların fotoğrafları yansıyor, polise yönelik öfke, ülkenin bütün muhalif kesimlerinin sokağa çıkmasına yol açıyordu.

Polis yetersiz kalınca, İstanbul Valiliği askeri devreye soktu. Tanklar, ağır silahlarla kuşatılan mahallelerdeki sokağa çıkma yasağı 16 Mart'a kadar devam etti.

Yasakların bilediği kararlılık, valiliğe geri adım attırdı. Valilik, 16 Mart akşamı, yasakların kaldırıldığını açıkladı.

Yedi ölüm polis kurşunuyla

Olayların bilançosu, devletin, ne yapılmak istenildiği o tarihte çok da anlaşılmadığı süreç sonunda yedi kişiyi doğrudan kurşunlarla öldürdüğünü ortaya koydu. Ölen 20 kişiden yedisi polis mermisiyle yaşamını yitirmişti.

Eyüp Başsavcılığı, 20 polis hakkında, "müdafaa sınırını aşarak faili belli olmayacak şekilde adam öldürmek" suçundan dava açtı. Güvenlik gerekçesiyle Trabzon'a alınan dava ancak 2000 yılında bitirildi. Ancak cezalar olaylarla karşılaştırılamayacak boyuttaydı. Dört kişiyi öldürdüğü belirlenen polise, 6 yıl 8 ay, iki kişiyi öldürdüğü belirlenen polise 3 yıl 9 ay ceza verilirken, 18 sanık beraat etti. Polislerin cezaları bölünerek kuşa çevrildi ve ertelendi. Ancak erteleme de "devlete isyan edenlerden hesap soran polisler" için fazla bulundu. Yargıtay, iki polise verilen cezaları, adam öldürdüklerinin net olmaması gerekçesiyle bozdu.

Trabzon'da yeniden başlayan yargılamalar sırasında, adalet bulamayacaklarına inanan aileler ve avukatları davadan çekildi. Trabzon Ağır Ceza Mahkemesi, iki polise toplam dört yıl ceza verdi. Yargıtay da ertelenen bu cezayı onadı. Aileler, son çare olarak AİHM'ye başvurdu. Karar 2002'de açıklandı. AİHM, Türkiye'nin yaşam hakkını ihlal ettiği 17 kişinin ailelerine tazminat ödemesine karar verdi. Rekor bir tazminat oranı da belirledi: 510 bin euro.

Ne tazminat, ne Türkiye'nin mahkûm olması, Gazi'de yaşananları, sonrasındaki faili meçhul cinayet, yargısız infaz ve gözaltında kayıpları unutturmadı.

Dönüm noktası

Maside Ocak da Gazi olayları devam ederken yakalanan kişinin Hasan Ocak ve sonradan işkenceyle öldürülen Süleyman Yeter tarafından sorgulanmasının, askere teslim edilmesinin garipliğine işaret ediyor.

Maside Ocak anlatıyor:

"O garip olay, sanki, Hasan ve Süleyman için dönüm noktası oldu. Hep kafamıza takıldı bu olay. Çünkü Hasan, hakkında bir karar olmasa da hep takipteydi. Bir de bu olay olmuştu üstüne. Hasan için orada olduklarını düşündük.

Gazi'den hemen sonra, bu olayın olduğu tarih 15 Mart'tı. 21 Mart'ta ise Hasan gözaltına alındı. Daha doğrusu alınmış. O gün, eve balık getirmek için Beyazıt'tan çıkıyor. Biz evde hepimiz,

Hasan'ı bekliyoruz. Ablamın doğum günü çünkü. Pastalar var, balık yapılacak.

Fakat gelmiyor ne kadar beklesek de. Aklınıza gözaltına alınmış olabileceği geliyor. Kısa süre önce, daha önce kendisine işkence yapan polisin kendisini takip ettiğini söylemişti. 21 Mart Nevroz gösterileri nedeniyle birçok kişinin gözaltına alındığını duyuyoruz televizyondan. Hasan'ın bulunabileceği yerlerde de gözaltılar var. Gözaltına alınmıştır diye düşünüyoruz. Bu nedenle, sabaha kadar bekleyip, çevre karakollara gitmeyi kararlaştırdık. Gözaltı olabilecek bütün karakollara gittik. Oradan terörle mücadele şubesine. Savcılıklara, hastanelere baktık.

Gözaltında kayıp olayları hayatımıza ilk kez girmiyordu. İsmail Bahçeci vardı, üç ay önce kaybedilmişti. Biliyorduk. Ayhan Uzala vardı. Kimsenin haberi olmadan 20 gün tutulmuş gözaltında. Sonrasında dağın başında bırakılmıştı, çünkü Hollanda vatandaşıydı.

Hasan ise Türk'tü ve yaşama şansı yoktu bu nedenle. Buna rağmen biz hiçbir zaman yok edebileceklerini düşünmedik Hasan'ı. Hep Hasan'ın geri gelmesini bekledik.

İlk basın açıklamasını dokuz gün sonra yaptık. Birçok şey geliyordu aklımıza. Bizim gibi yakınlarından haber alamayanlar vardı. Onlarla birlikte hareket etmeye karar verdik. İnsan Hakları Derneği'nde açlık grevine başladık önce. Duvarda onlarca kayıp fotoğrafı vardı. Yan yana duruşumuz diğer ailelerle, kampanyanın güçlü olmasını sağladı. Her yere koşuşturuyorduk. Her sokakta Hasan'ın fotoğrafı vardı. Annem, ablam, ağabeyim, ben, durmaksızın koşturuyorduk.

Ankara'da Yüksel Caddesi'nde her akşam mum yakılmaya başlandı. Bu arada savcılıklardan hiçbir sonuç alamıyorduk."

Görünce ağladı

"Açlık grevi sürerken, Gazi olayları sırasında gözaltına alınanlardan biri İHD'ye geldi. Duvarda Hasan'ın fotoğrafını görünce ağlamaya başladı.

Konuşturduk ağladığını görünce. 26 Mart'ta gözaltına alınmış; Nevroz'dan beş gün sonra. Gözaltına alındıktan bir gün sonra bir odaya götürülmüş. Birisinin burada bekletildiğini görüyor. 'İyi misin?' diye soruyor. O, Hasan'ın fotoğrafını görünce, orada bekletilenin Hasan olduğunu söyledi ve bayıldı sonrasında."

Bir ay hapis

"Hepimiz, Hasan'ı bulmaya çalışıyoruz bu aşamada. Annem, Ankara'da dönemin DGM Başsavcısı Nusret Demiral'a, bir duruşma sırasında, '15 gündür kayıp oğlum' diyor. Mahkemenin düzenini bozduğu gerekçesiyle bir ay hapse mahkûm edildi. Ulucanlar'da yattı, oğlunu araması gereken dönemde.

Bütün bunlar olurken 58 gün geçti. Sürekli Adli Tıp morguna gidip, kimsesiz olduğunu söylenen cesetlere bakıyorduk.

15 Mayıs'ta, her zamanki memur yerine bir başka memur vardı Adli Tıp'ta. Yine dosyalara bakarken, adam, ağabeyime, işleyişi ve bizi de bilmediğinden, diğerlerinden ayrılmış üç dosya gösterdi bize. Biri Hasan'ındı. Üç fotoğraf vardı dosyada.

Ağabeyim baktı bunlara sadece, kıyamadı bize, göstermedi."

Yüzü paramparça

"Anlattığında göre, birinde yüzü vardı. Tanınmaması için parçalamışlardı. Kesik kesikti yüzü. Boynunda ip ya da tel izi vardı.

Ben dışarıda bekliyordum. Bir şekilde fotoğrafları almıştı ağabeyim. Dosyanın da Beykoz'dan geldiğini öğrenmiştik. Beykoz Savcılığı'na gidince olay da çözülmüş oldu.

26 Mart'ta şarampole yuvarlanmış bir araba. Beykoz Buzhane Köyü, Dedeler Mevkii. Jandarmaya haber verilmiş. Gelince bakmışlar ki içerisinde iki saat önce ölmüş birisi var. Muhtemelen araç içerisinde öldürülmüş, sonra da araçla atılmış.

Kimlik yok, ayakkabılarının bağcığı yok. Kan örnekleri alınmış bu kişiden. Beykoz Savcılığı, parmak izini de alıp, 26 ile göndermiş teşhis için. Hiçbir yerden savcılığa yanıt gelmemiş. Ama Gayrettepe'ye gittiğimizde, 10 dakikada, sadece 10 dakikada parmak iziyle kimliği eşleştirdiler."

Kimsesizler mezarlığı

"Morgda kalmış cenazesi önce. Sonra Küçükçekmece Mezarlıklar Müdürlüğü'nde üç gün tutulmuş. Altınşehir'de kimsesizler mezarlığına gömmüşler sonra.

Mezarı açtırdık. DNA sonucunu bile beklemedik. Hasan'ı defnettikten sonra geldi sonucu.

O fotoğrafları hiçbir zaman göstermedi bize ağabeyim. Onu o şekilde hatırlamamızı hiçbir zaman istemedi.

15 bin kişi katıldı cenazesine. Darbeden sonra halkın en kitlesel cenazesiydi."

"Hasan'ı ararken, ağabeyime gösterdikleri fotoğraflar, bir başka cinayeti daha açığa çıkarttı. Rıdvan Karakoç da aynı dönemde kayıptı. Rıdvan da Hasan gibi öldürülmüş, aynı yere atılmış. Aynı yollardan geçmiş. Kimsesizler mezarlığında bulundu o da."

Cumartesi Anneleri

1990'ların karanlığında Plaza Del Mayo annelerinin yaktığı ışık aydınlattı İstanbul'daki anneleri de. 21 Mart 1995'te gözaltına alınan ve Kimsesizler Mezarlığı'nda işkenceden geçirilmiş cesedi bulunan Hasan Ocak'la başladı cumartesiler.

1995'te her cumartesi, Galatasaray Lisesi'nin önünde oturmaya başladılar. Sayıları her geçen gün arttı. Yıllarca, dövülüp, yerlerde sürüklenseler de her cumartesi aynı saatte geldiler. 391 kayıp yakını 932 gün gözaltında tutuldu. 40'a yakın kişiye dava açıldı. Plaza Del Mayo anneleri, Galatasaray Lisesi'nin önüne gelerek, güç verdi Cumartesi Anneleri'ne.

Bugün cumartesi

Maside Ocak anlatıyor:

"27 Mayıs 1995'te Galatasaray Lisesi'nin önünde oturmaya başladık. 20 kişiydik topu topu. Sonra, farklı illerden bile gelmeye başladılar. Coplansak da gözaltına alınsak da her hafta cumartesi günü gitmeye devam ettik. 170 hafta gittik. 15 Ağustos 1998'de yasakladılar. İnanılmaz bir şiddet vardı o gün.

13 Mart 1999'a kadar her hafta gözaltına alındık. Sayımız düşüyordu ama devam ediyorduk. Annelerimiz için özellikle çok ağır geçiyordu. Bu şekilde devam eden 30 haftadan sonra ara vermeye karar verdik.

31 Ocak 2009'a kadar Galatasaray'a sadece Kayıplar Haftası'nda gittik. Yapılan bir sürü operasyonda bir sürü kişi tutuklandı. İşin garibi, bu insanlar sadece darbeyle suçlandı. Ama bunların içerisinde, bizim kardeşlerimizin katilleri var. Bu nedenlerle, cinayetler, işkencelerden yargılanmaları için yeniden başladık oturmaya. Yargılamalar sırasında bizim yaptığımız bütün başvurular reddedildi.

Kardeşimin öldürülmesi konusunda yaptığımız bütün başvurular sonuçsuz kaldı. Eşyalarını bile hâlâ vermediler.

Gayrettepe'de kendimizi zincirlemiştik bir gün. Gözaltına alın-

dık. O sırada bir polis, 'Ağabeyinin tutanağını ben tuttum' diye fısıldayıverdi. 'Yüklü para vardı' üzerinde dedi. Bunu ben bile bilmiyordum. Ama sonradan öğrendim ki arabasını değiştirmeye karar veren ağabeyimin üzerinde yüklü para varmış. Bu polisin kim olduğunu onlar bulamadı ama ben sonradan gazete arşivlerini bile tarayarak buldum.

Terörle mücadele polisleri hakkındaki suç duyurumuz için Fatih Savcılığı, 'Türk polisinin işkence yapmayacağı inancımla bu kararı verdim' diyerek, takipsizlik verdi. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne gittik. Türkiye'yi suçlu buldular. Ama bütün bunlar bizim için hiçbir zaman yeterli olmadı. O koruma kalkanı, suçluları koruyan o kalkan hâlâ canımızı yakmaya devam ediyor. Yeniden suç duyurusunda bulunduk ama hiçbir yanıt alamadık.

Bize diyorlardı ki cumartesi günleri oturmaya başladığımızda, 'Siz buldunuz, neden oturuyorsunuz?'

Hasan, gözaltında kaybedildi.

Belki bizim bir mezarımız vardı ama katilleri elini kolunu sallayarak geziyordu hâlâ sokakta. Binlerce insanın mezarları bile yoktu. Biz orada en şanslı ailelerden biriydik.

Ama oturduk."

Cumartesi Anneleri'nin oğlu

Hasan Ocak, 1965 Tunceli doğumluydu. Öldürüldüğünde henüz 30 yaşındaydı. Sınıf öğretmenliği mezunuydu ancak mesleğini yapamıyordu. 1986'da atamasını beklerken, Beyazıt'ta bir fotokopici dükkânı açtı. O dönemde yasaklanmış bir kitap nedeniyle üç ay tutuklu kaldı. 1987'de Ağrı'ya ataması yapılsa da gitmedi. Amcasına ait bir işhanının çay ocağını işletmeye başladı. 21 Mart'ta balık alıp geleceğini söylediği evine bir daha hiç dönemedi. İzi bulunamadı. Tanıklar, emniyette işkence ile öldürüldüğünü anlatıyor, emniyet hiç gözaltına alınmadığını söylüyordu. Gözaltına alınışının beşinci gününde öldürüldüğü anlaşıldı. İzi tesadüfen bulundu. Kimsesizler Mezarlığı'na defnedilmişti. Hasan Ocak'ın bulunduğu gün olan 17 Mayıs ve ayın sonuna kadar olan süreç Türkiye ve dünyada Gözaltında Kayıplarla Mücadele Haftası ilan edildi. Giysileri bile ailesine verilmedi. Ailesi de kendisi gibi sakıncalıydı. Oğlunun hesabını sormak isteyen annesi bile cezaevine konulmuştu. Katilleri açığa çıkartılamadı. Türkiye, AİHM'de mahkûm olma pahasına korudu katillerini.

Gazi Mahallesi olaylarıyla yükselişe geçen sol ve bütün ma-

halleler denetlenebilir bir kimliğe büründürülmeye çalışıldı. Kanaat önderleri öldürüldü. Hasan Ocak, ablasının doğum gününü hiç kutlayamadı. Aldığı balıkları ailesiyle hiç yiyemedi. Cumartesi Anneleri'nin tümü Hasan Ocak'ı "oğlu" ilan etti.

Benim annem Cumartesi

Cumartesi Anneleri de tıpkı Arjantin'deki Mayıs Meydanı Anneleri gibi, çocuklarının mezarları bulunsa da bırakmadılar eylemlerini. Dövülmelerine, uzaklaştırılmalarına, kimi zaman yalnız bırakılmalarına rağmen çocuklarının katillerinin bulunmasını istediler. Bir mezar istemeyi sürdürdüler ve cesaretle sürdürüyorlar.

Parmağında mürekkep lekesi
Rıdvan Karakoç'un hikâyesi

Hedef alınanlar için en hafif cezanın "ölüm", ailelerin en büyük ödülünün "çocuklarının ölüsüne kavuşmak" olduğu bir iklim, 1990'larda Türkiye'yi kuşattı.

1980'li yılların derin sessizliğinden kurtulan muhalif yapılar, dernekler, sivil toplum örgütleri, devletin 12 Eylül stratejisinin PKK ile birlikte değiştiğini, sınırsız ve her eylemin meşru çerçevede kaldığına inanan ekiplerin ellerinin PKK bahanesiyle serbest bırakıldığını ancak arkası gelmez kayıp ve cinayetlerle fark ettiler.

Darbe döneminde bile listeleri tutulan ölüler, kayıtlara "örgüt içi infaz" ya da "kayıp" olarak geçmeye başlarken, faillerinin hemen herkes tarafından bilinmesine, tespit edilmiş olmasına rağmen, devletin "ben bilmiyorum, duymadım, görmedim" tavrı, sistematik biçimde 90'lı yılların sonuna kadar bütün cinayet ve işkencelerin "faili meçhul" kalmasına yol açtı.

12 Eylül döneminin "genç kamu görevlileri" artık ustalaşmış ve devletin "terör" bahanesiyle ellerini serbest bırakmasıyla, ustalık dönemini, yaptıklarının hiçbirinin hesabını vermeyecek olma güvencesiyle geçirmeye başlamıştı.

Resmi kayıtlara göre, faili meçhul cinayetler, 1990'lı yılların başından itibaren örneğine rastlanmayacak biçimde arttı. Sadece 1993'te, faili meçhul cinayet sayısı 259 olarak açıklandı. Bir önceki yıl 204 olan resmi faili meçhul cinayet sayısı 1993'te tepe noktasına ulaştı. 1994'te ise "kayıp" sayısı tavan yaptı. 382 kişi, 1994'te aniden ortadan kayboldu ve bir daha izlerine rastlanamadı. Bir sonraki yıl, kayıp sayısı resmi kayıtlara göre 155'ti.

1993-97

İnsan Hakları Derneği verilerine göre, 1990'lı yılların karanlığının en koyu olduğu dönem 1993-97 yılları arasındaydı.

İHD verilerine göre, 1994'te, 292 cinayet ve saldırı, 298 yargısız infaz, işkence ve gözaltında ölüm olayı yaşandı. Bu olayların büyük bölümü bugüne kadar aydınlatılamadı.

1995'te faili meçhul cinayet ve saldırı sayısı 321, yargısız infaz, işkence ve gözaltında ölüm olayı 122 olarak gerçekleşti. 1996'da cinayet ve saldırı sayısı 124, yargısız infaz, işkence ve gözaltında ölüm olayı 190 oldu. 1997'de cinayet ve saldırı sayısı 109, yargısız infaz, işkence ve gözaltında ölüm 114 olarak gerçekleşti.

İHD verilerine göre, 1990'ların sonuna kadar bu tablo devam etti. 1999'da 212 cinayet ve saldırı, 205 yargısız infaz olayı gerçekleşti. 2000'li yılların başından itibaren sayılarda düşüş yaşanmaya başlandı.

Adli sicil de doğruladı

Adalet Bakanlığı Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü'nün "faili meçhul" verileri de İHD verilerine paralel gelişti. 1994-1997 yıllarında siyasi amaçla işlenildiğinden kuşkulanılan faili meçhul olayları soruşturmakla görevli DGM'lerin istatistikleri, tabloyu ortaya koydu.

1990-1993 yılları ile 1997'den sonraki yıllarda, faili meçhul dosya sayısı 500 ila 1500 dolayında gerçekleşirken, 1994'te 4145, 1995'te 2401, 1996'da 1945, 1997'de 5036 DGM kapsamında faili meçhul olay yaşandı. 1994'te faili meçhul dosya sayısı, DGM'lerdeki toplam dosyaların yüzde 47,6'sını, 1995'te yüzde 56,4'ünü, 1996'da yüzde 60,9'unu, 1997'de yüzde 65,5'ini oluşturdu. 1997 yılında, DGM'lerdeki dosyaların sadece yüzde 35'i diğer konulardan oluştu.

Devlet politikası

Dönemin "kamu" görevlilerinden, Emekli Koramiral Atilla Kıyat, yaşananlardan yıllar sonra 2011'de, o dönemi şöyle anlatıyordu:

"1990'la 2000 yılları arasında yapılanlar bir devlet politikası olmasına rağmen bölgede ülkesine karşı kin kusan bir neslin yetişmesine sebep olmuştur. Hukuk dışı uygulamalar yapılmıştır. Bugün Ergenekon'da faili meçhul cinayetlerden dolayı suçlanan ve

içeride olan kimseler vardır. Ama ben devamlı söylüyorum. Bu arkadaşlar o zaman üsteğmendi, yüzbaşıydı. Şimdi diyorlar ki 'Sen Cizre'deyken muhtarı öldürdün' ya da 'Muhtarla beraber oldun filancayı öldürdün'. Sene kaç? 1994, 1995. Şimdi ben de diyorum ki, lütfen 94'ün, 95'in, 93'ün, 96'nın, 97'nin başbakanları, cumhurbaşkanları, genelkurmay başkanları, OHAL valileri. Yatağınızda nasıl rahat uyursunuz! Lütfen çıkıp açıklayın, bu yıllarda işlenen faili meçhuller terörle mücadele için devlet politikası mıydı ve bu çocuklar devlet politikası mı uyguladılar? 'Hayır böyle bir devlet politikası yok' diyorsanız, söyleyin. Hayır söylemiyorlar. Ben o zaman devlet politikası olduğunu düşünüyorum. O zaman maalesef ülkeyi idare edenler, faili meçhullerin de terörizme önlem olarak gördüklerini düşünüyorum. Çünkü bir üsteğmen, 'Ben Hasan'la Mehmet'i bir halledeyim de bu terörizmi bitireyim' diyemez. Birileri emir verdi."

Bin operasyon

Dönemin sembol ismi Mehmet Ağar, uzun yıllar sonra, 90'ları anlatırken, "Devlet için bin operasyon yaptım" diyerek övünürken, Susurluk davası nedeniyle sadece iki yıl ceza alarak konulduğu yarı açık cezaevine protesto için gelen Cumartesi Anneleri'ni ise Ağar'ın "dava arkadaşı" Korkut Eken, "Bizi iyi tanırlar" diyerek tehdit ediyordu.

Aynı Ağar, AİHM kayıtlarına "bin operasyon" nedeniyle pek çok kez geçti. Türkiye'de cezasız kalan onlarca eylem, AİHM tarafından "yaşam hakkının ihlali" olarak görülerek mahkûm edildi. AİHM, bu operasyonlardan, 10 kişinin yaşamını yitirdiği, devlet diline göre, "10 teröristin etkisiz hale getirildiği" 12 Temmuz 1991 tarihli operasyon için, şu nitelemelerde bulundu:

Betona yatırıp ateş edildi

– Dairelerin dış duvarlarında çatışma izi yoktur. Buna karşılık, yer karolarında (zeminde) hasar vardır. Bir dairede, tümü aşağıya doğru dokuz kurşun izi bulunmuştur. Ölenlerden İbrahim Erdoğan'ın da dokuz ölümcül kurşun yarası bulunmaktadır.

– Yücel Şimşek'in vücudundan, polislerin patlayıcı kullanmadıkları yönündeki beyanlarına rağmen şarapnel parçaları çıkmıştır. Şimşek'in şarapnel parçalarıyla ağır biçimde yaralandıktan sonra sıkılan iki kurşunla öldüğü anlaşılmıştır.

– Cavit Özkaya'ya beş el arkadan ateş edilmiştir. Vücudunun ön kısmındaki tek ölümcül atışın ise zemin gibi sert bir yüzeyde yatarken yapıldığı anlaşılmıştır.

Ağar kutladı

Kararda, gazete haberlerine göre, dönemin İstanbul Emniyet Müdürü Mehmet Ağar'ın operasyondan sonra polisleri tek tek kutladığına da dikkat çekildi.

Yine karara göre, operasyondaki iddialar nedeniyle aklanan polisler için şu işlemler yapılmadı:

– Olay yerinde fotoğraf çekilmedi, keşif yapılmadı, olay yerinin krokisi çizilmedi.
– Hangi polisin nerede durduğu ve sorumluluğu belli değil.
– Polislerin şahsi ifadeleri olaydan hemen sonra alınamadı.
– Polislere öldürücü kuvvet kullanmama uyarısı yapılıp yapılmadığı anlaşılamadı.
– Operasyonu planlayanların, mevzuattaki eksiklerden dolayı geniş hareket yetkisine sahip oldukları göz önüne alınmadı.
– Ölenlere ait olduğu iddia edilen silahların, yakın zamanda kullanılıp kullanılmadığı araştırılmadı.
– Ölenlerin ellerinden silah kullanıp kullanmadıklarını anlamak için barut izi alınmadı.
– Polislerin silahları, hangi kurşunu kimin sıktığı araştırılmadı.
– Otopsiler sırasında bile fotoğraf çekilmedi.
– Ölenlerin, balistik inceleme açısından önem taşıyan kıyafetleri, incelenemeden kayboldu.

Susurluk ve üç ayrı yapı

1990'lardaki ürkütücü tablonun altında yatan nedenlerin Susurluk kazasıyla uç vermesi, devletin, devlet adına suç işleyen ve artık kontrol edilemez noktaya gelen bazı unsurlarını tasfiye etmesine yol açtı. Oluşan toplumsal tepki ve ölümleri "meşru" sayılanlar dışında, faili meçhullerin, "Ne suçları var ki?" diye yorumlanan kişilere kadar uzanması, dönemin siyasilerini, "hesap soruluyor" görüntüsü vermeye itti.

Dönemin Başbakanı Mesut Yılmaz'ın özel emriyle, Susurluk skandalıyla ilgili rapor hazırlayan Başbakanlık Teftiş Kurulu Baş-

kanı Kutlu Savaş, raporunda, sadece Susurluk çetesini değil, devletin içindeki diğer yapılanmaları ve bu yapılanmalar arasındaki bağlantıları da anlattı. Savaş, Susurluk çetesinin bazı eylemlerini ve nasıl çalıştığını, raporunda şöyle anlatıyordu:

İstanbul'da *Özgür Gündem* gazetesinin bombalanması, Behçet Cantürk'ün öldürülmesi, Diyarbakır'da yazar Musa Anter'in öldürülmesi; İstanbul'da Tarık Ümit olayı ile Azerbaycan'da ihtilâl denemesi; Bodrum'da Hikmet Babataş cinayeti, Gaziantep'te Mehmet Ali Yaprak'ın kaçırılması, bankaların trilyonluk kredileri, gerçekte Ankara'da cereyan eden olayın muhtelif veçheleridir. Halen Milletvekili Sn. Hayri Kozakçıoğlu'nun "Ben Olağanüstü Hal Bölge Valisi iken Yeşil kod adlı Mahmut Yıldırım'ı bölge sınırları dışına çıkarmıştım" dediği olay her ne ise, bizim de Susurluk olayından anladığımız aynı şeydir. Sn. Kozakçıoğlu işaret etmektedir ki Yeşil adlı kişi Olağanüstü Hal Valilik çalışmaları için yararlı değil zararlıdır. Ama aynı kişi Jandarma için, MİT için zararlı değil yararlı bir kişidir. Hatta o kadar yararlıdır ki, Kocaeli Emniyet Müdürü, Hadi Özcan isimli çete reisinin teslim olması için Yeşil'in aracılığına başvurmaktadır. Bu kişi o kadar yararlıdır ki polis tarafından yanlışlıkla (veya MİT'e gözdağı vermek için) karakola götürülüp sorgulandıktan sonra –gelip adamınızı alın–denmekte ve serbest bırakılmakta, MİT kırılan kaburga kemiklerini tedavi ettirmektedir.

Susurluk faili meçhuldür

Susurluk Olayı nedir? Kasım 1996'dan itibaren faili meçhul olaylar adeta bıçakla kesilir gibi durmuştur. Susurluk işte budur. Susurluk olayının başlangıcı belki de zamanın Başbakanı Çiller'in bir cümlesinde gizlidir. "PKK'ya yardım eden işadamlarının listesi elimizde" diyordu Çiller. Sonra da infazlar başladı. İnfazların kararını kim veriyordu? Bozulmanın başlaması ve vatan-millet hesaplarının yerini kişisel hesapların alması kaçınılmazdı ve öyle oldu. Bu rapor, Susurluk olayını işte böyle algılamaktadır. Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da zemin çok daha kaygandı. İtirafçılar, korucular, aşiret reisleri zaten karmaşık bir yapı oluşturuyorlardı. PKK'lı teröristle sade vatandaşı ayırt edecek açık bir ölçü bulmanın güçlüğü ilave edilince, o bölgede vatanı için canını riske sokan polis-asker gençlerimizin yaşadığı zorluğu anlamak kolaylaşacaktır.

Emniyette yaşananlar

Başbakan terörle mücadeleyi, ön plandaki faaliyeti olarak takdim etti. Emniyet Genel Müdürlüğü'ne Mehmet Ağar geldi ve ciddi bir tercih yapıldı; polis terörle mücadelede daha aktif olacak bir konuma getirildi ve özel harekât timleri ön plana çıktı. İl valileri özel güvenlik gerektiren her önemli olayda Özel Harekât Timleri'nin görevi devralmasını, asgaride görevde olmasını talep etmektedirler.

Açıkça ifade ve itiraf etmek gerekir; yakalanan veya ölü ele geçen PKK'lıların üzerinde silah, mermi, teçhizat, patlayıcı, telsiz hatta barınaklarda çuvallarla yiyecek, giyecek bulunmakta fakat asla para, döviz ele geçmemektedir. Yakalanan ve kod adı bile teşhis edilen bölge ve tim sorumlularında dahi acil ihtiyaçlar için para-döviz bulunamamaktadır. Bölgede görev yapmış görevliler haklı olarak PKK'lı teröristin canı da malı da devlete helaldir görüşündedirler.

Rahat durmayanlar

Ancak daha sonra Batı illerinde, doğudan göç etmiş ve polis asayiş görevlilerince "rahat durmadıkları" belirtilen Kürt grupları Özel Tim'in hedefi haline gelmektedirler. Gerçekten çarşı pazarı, yeraltı dünyasının çeşitli faaliyetlerini zorla ele geçiren Kürt gruplarını kontrol altına almak ve illegal kazançlarına ortak olmak "helal bir iş"i teşkil etmektedir. Özellikle Doğu'daki korucu ve itirafçı grupları gelecekleri belirsiz olduğu için yaygın bir çeteleşme sürecindedirler. Bu işlerse Yeşil'in, "Akıllı olun. Yalnız başınıza yemeyin. Paylaşın. Aksi halde size bu kazancı yedirmezler. Kustururlar" anlayışı doğrultusunda paylaşmayı gerekli kılmaktadır. Böyle bir çeteleşme süreci daha Doğu ve Güneydoğu illeriyle sınırlı kalamazdı. Ve kalmadı. Büyük illere doğru genişlemeler oldu ve müesseseleri-devleti tahrip eden-çürüten bir veçheye büründü. (2) Aylar süren görüşmelerimizin verdiği bir sonucu Sayın Başbakan'a arz etmek gerekir. Bu kirlilik içinde yer alan gruplar, mantıklı –ama ispata ilişkin bir belge olmaksızın– bir sıralamaya tabi tutulabilir. Birkaç yüz kişiden ibaret olmalarına rağmen itirafçılar yaptıkları itibarıyla bir numaradırlar. Korucular çok kalabalık ve sayıca çok fazla illegal faaliyetin sahibi olmalarına karşılık oransal olarak ikinci sırayı almaktadırlar. Üçüncü sırada polis, daha sonra da jandarma yer almaktadır.

TBMM de devrede

TBMM'de kurulan Susurluk Araştırma Komisyonu'nun tespitleri ise şöyle:

03.11.1996 tarihinde, Şanlıurfa Milletvekili Sedat Edip Bucak'a ait 06 AC 600 plaka sayılı Mercedes marka otomobil, Hüseyin Kocadağ sevk ve idaresinde Kuşadası'ndan hareketle İstanbul'a seyir halinde iken Susurluk ilçesi Uçakyolu mevkiinde olay yerinin sol tarafındaki benzinlikten yola çıkan ve aynı istikamette seyir eden Hasan Gökçe sevk ve idaresindeki 20 RC 721 plakalı kamyona saat 19:15 sıralarında sağ arka yan tarafından çarpmıştır. Otomobil içerisinde önde oturmakta olan Sedat Edip Bucak yaralanmış, otomobilin arka koltuğunda oturmakta olan Mehmet Özbay, Gonca Us isimli bayan ve otomobilin sürücüsü Hüseyin Kocadağ olay mahallinde ve hastanede ölmüşlerdir. Bu kişilerin, Sedat Edip Bucak'ın Şanlıurfa Milletvekili, Hüseyin Kocadağ'ın eski İstanbul Emniyet Müdür Yardımcısı, İzmir'de ikamet eden, Mehmet Özbay'ın bayan arkadaşı Gonca Us ve Mehmet Özbay olduğu, Mehmet Özbay kimlikli kişinin de Abdullah Çatlı olduğu anlaşılmıştır.

Yasadışı bölücü terör örgütlerine destek veren kişilerle hukuki yollarla mücadele edebilmek imkânı bulunmadığını düşünen bir kısım görevliler tarafından başka yöntemler aranmaya başlanmıştır. Bu düşünce ile emniyet, MiT ve jandarma teşkilatlarında bazı görevliler tarafından bu istikamette çalışmalar başlatılmıştır. Emniyet Genel Müdürlüğü ve Özel Harekât Dairesi'nde bazı üst düzey görevliler ve yine Özel Harekat Dairesi'nde görev yapmış bir kısım polis memurları ile bu görevliler tarafından önceki tarihlerden beri bilinen ve tanınan ancak, muhtelif suçları sebebiyle gıyabi tutuklu olarak aranan bir kısım sivil kişilerden oluşan teşekkül meydana getirilerek terör örgütlerine destek sağladığını düşündükleri kişilere yönelik eylem ve faaliyetlerde bulunulmuştur. Bir süre sonra, bu teşekkülün eylem yapacakları hedef veya eylemlerini haklı gösterecekleri sebep bulunmadığı görülmekle beraber, oluşturulan bu gruplar dağılmamış aksine, siyasetçi ve kumarhane İşletmecisinin de katılımı ile kişisel çıkarlar sağlamaya yönelik eylemler yaptıkları ifade edilmiştir.

Sorunlu dil

Her iki rapordaki "teröristlere karşı bunları yapsalar haklılardı ama..." şeklindeki söylem, devletin, yasalarla çizilen sınırların

dışına sistemli olarak çıkması emredilmiş yapılara karşı hoşgörüsünün kontrol edilemez noktaya gelmelerinden dolayı bittiğini de gösteriyor.

Mahkeme kayıtları, açığa çıkan bilgiler, raporlar ve tanık anlatımları, 1990'larda üç tür yapının, karanlık tablonun sahibi olduğunu da açığa çıkartıyor.

Terörle mücadelede yöntem serbest

İstanbul'da, Ağar'ın Emniyet Müdürlüğü döneminden başlayarak, Emniyet Genel Müdürlüğü dönemine kadar uzanan "bin operasyon" sürecinde, yasadışı sol örgütleri hedef alan terörle mücadele ve özel harekât birimleri, çok sayıda kayıp, işkencede ölüm ve yargısız infaz olayının faili olarak işaret edildi. Ülkenin çok sayıda kentinde benzer olaylar artarak yaşandı. Olayların sol örgütlerin yoğunlaştığı İstanbul ve Ankara ile PKK'nın etkin olduğu Güneydoğu kentlerinde yoğunlaşması da "devletin aktif mücadele" dönemine geçmesi olarak yorumlandı. Bu dönemin cezasız bırakılan faillerinin büyük bölümü halen devlet memuru olarak yaşamını sürdürüyor.

Susurluk ve özel ekip

Bu dönemde görev yapan çok sayıda polis, 1993'ten itibaren eylemlerine başlayan Abdullah Çatlı gibi 12 Eylül öncesinde de paramiliter eylemlere imza atmış, aranırken devlet tarafından uluslararası eylem ve suçlarda kullanılmış isimlerle bir araya gelerek, özel bir ekip oluşturdu. Susurluk kazasıyla açığa çıkan bu ekip, diğer kayıp ve faili meçhul olaylardan farklı olarak, belirlenmiş, özellikle hedef alınmış isimlere yöneliyor, cinayetleri benzer yöntemlerle işlemesine rağmen açığa çıkartılamıyordu. Abdullah Çatlı'nın yaşamını yitirdiği Susurluk kazasından sonra başlayan yargılama sürecinde, oluşturulan yapının aktörleri, Mehmet Ağar, özel harekâtçılar İbrahim Şahin, Korkut Eken, Ayhan Çarkın, Ercan Ersoy, Oğuz Yorulmaz, Enver Ulu, Mustafa Altınok, Abdulgani Kızılkaya, Ziya Bandırmalıoğlu, Ayhan Akça, organize suç örgütü liderleri Ali Fevzi Bir, Yaşar Öz, katliam hükümlüsü Haluk Kırcı ve uyuşturucu hükümlüsü Sami Hoştan olarak sıralandı. İddiaya göre, Çatlı'nın önderliğindeki özel harekât polisleri ve eski ülkücü, firari hükümlüler, PKK'ya destek veren isimleri özel olarak hedef alıyordu. Bu ekipten, Ayhan Çarkın'ın 2011'de başlayan

ve sürdürdüğü itiraflarının ardından suç duyurusunda bulunan kayıp yakınları, bu isimlere emirlerin Milli Güvenlik Kurulu'nca verildiğini iddia ederek, dönemin cumhurbaşkanı Süleyman Demirel, başbakanı Tansu Çiller, Ağar ve dönemin asker-sivil MGK üyelerini suçladı. Ancak bu soruşturmalardan da sonuç çıkmadı. Susurluk'un kırılma noktası da muhalifleri ya da işaretlenen isimleri öldürdükleri için değil, rant kavgasına girişmeleri oldu. Kumarhaneler Kralı Ömer Lütfü Topal'ın çete tarafından öldürülmesi, yapının etkili elemanlarının kumarhane sektöründe etkin rol alma isteği, iç kavga ve kırılmaları, beraberinde tasfiyeyi getirdi.

JİTEM ve Güneydoğu

Doğu ve Güneydoğu'da görülen kayıp ve faili meçhul cinayet olaylarında ise bir başka resmi-taşeron birim faaliyet gösterdi: JİTEM.

Varlığı herkesçe bilinmesine rağmen, dönemin Jandarma Genel Komutanı Teoman Koman tarafından, "Kayıtlarımızda böyle bir birim yok" diyerek varlığı reddedilen JİTEM'in adı ilk kez 1989'daki bir faili meçhul olayda geçti. Özel eğitimli jandarma subayları ve eğitilen itirafçı, eski PKK'lılardan oluşan birimler, kullandıkları beyaz, Renault-Toros marka otomobilleri ve işkencehaneleri bilinmesine rağmen, özgürce hareket ettiler. PKK terör örgütü üyesiyken yakalanan ve itirafçı olarak JİTEM adına çalıştığını söyleyen ve sonradan yurtdışına kaçarak itiraflarda bulunan Abdülkadir Aygan, JİTEM'de çalıştığı süre zarfında öldürülen kişi sayısıyla ilgili olarak, şunları söylüyordu:

"Ben Diyarbakır bölgesini tahmin edebilirim. Elazığ, Van, Mardin, Batman... Oralarda da JİTEM var. Diyarbakır'da benim görev yaptığım 10 yıl içinde gerçekleşen infazların sayısı 600-700 olabilir... Her JİTEM grup komutanı aynı değildi. Bazısı böyle işler yaptırıyor, bazısı yaptırmıyordu. Sadece istihbarat toplama, rapor yazdırma, muhbir ve ajan ağını örgütleme işlerini yaptırıyordu. JİTEM Grup Komutanı'nın Abdülkerim Kırca olduğu dönemde 30 kadar eyleme bizzat tanık oldum."

JİTEM'in kurucusu olduğunu söyleyen ve bu beyanı hiçbir yetkili makam tarafından yalanlanmayan Arif Doğan ise Ergenekon davasında ifade verirken, şunları anlattı:

"Ben Jandarma İstihbarat Grup Komutanlığı ve JİTEM Grup Komutanlığı görevlerinde bulundum. Jandarma İstihbarat Grup

Komutanlığı, kadrosu Genelkurmay'ca tasdikli olunan bir görevdir. JİTEM ise yine üst düzey, daha doğrusu yetkili komutanların bilgisi ve kararları doğrultusunda denenmek üzere kurulmuş bir yapılanmadır. Ben de bunun kurucusuyum. Faaliyet alanı OHAL bölgesidir. Dışına taşması söz konusu değildir ve kadrolu elemanları yoktur. Denenme sürecinde olduğu için biz mesailerimizden ve mesai sonrası saatlerimizden zaman ayırmak suretiyle, yasalara uygun olarak terörle mücadele ettik."

JİTEM'in varlığı, Doğan'dan sonraki komutanı olarak gösterilen Cem Ersever'in emekliye ayrılmasının ve itiraflarda bulunmaya başlamasının ardından geldiği Ankara'da öldürülmesiyle reddedilemez hale geldi. Faili meçhul kalan bu cinayeti işleyen de iddiaya göre, bir dönem JİTEM'e, daha sonra MİT'e çalıştığı öne sürülen Yeşil kod adlı Mahmut Yıldırım'dı. Yıldırım'ın bu cinayetten dolayı suçlanması, devlet içinde faaliyet gösteren farklı yapıların rant hesaplaşmasına gidecek kadar karmaşık ilişkilerin içine girdiğini de ortaya koydu. Herkesin bildiği sırlar, Ersever cinayetiyle iyice su yüzüne çıktı. Diyarbakır Başsavcılığı'nın hazırladığı sekiz faili meçhulle ilgili iddianameye göre, JİTEM'de, Doğan, Ersever ile birlikte Abdülkerim Kırca, itirafçılar Mahmut Yıldırım, Abdülkadir Aygan, Muhsin Gül, Fethi Çetin gibi isimler yer alıyordu. Ancak merkezdeki bu ekibin yanında her ilde JİTEM adına faaliyet gösteren ve bugüne kadar açığa çıkartılamamış birim ve isimler olduğu biliniyor.

Ve Rıdvan Karakoç

Hasan Ocak, İstanbul'da kaybedilerek öldürülürken, bu yapıların hedefindeydi. Tıpkı, siyasi bir nedenle hakkında yakalama kararı çıkartıldığından firari yaşayan Rıdvan Karakoç gibi. Rıdvan Karakoç, Gazi Mahallesi'nde yaşıyordu. 28 yaşındaydı. Gazi olaylarından önce takip edilmeye başlandı. Avukatı Eren Keskin, o dönemi şöyle anlatıyor:

"Rıdvan Karakoç benim aynı zamanda arkadaşımdı, o süreçlerde hep büroma gelir sohbet ederdik, bana çok sık takip edildiğini söylüyordu. Bu yüzden Rıdvan'a bir dilekçe hazırlayıp bana yollamasını istemiştim. Dilekçeyi bir arkadaşıyla ulaştırmıştı. Rıdvan bana her gün iyi olduğunu söyleyecekti. Rıdvan: 'Eğer bir gün arayamazsam bil ki başıma bir şey gelmiştir' diye bana bilgi vermişti. Rıdvan bir gün gerçekten aramamıştı ve o gün ben çok kaygılanmıştım. Rıdvan'ı aramaya koyulmuştuk."

87 gün kayıp kaldı

Utanç Müzesi'nde, 2011 yılında kayıp yakınlarının düzenlediği gezi sırasında tanıştık Rıdvan Karakoç'un kardeşi Hasan Karakoç'la. Yorulmamış anlatmaya yaşadıklarını ama belli ki isyanı, hikâyesinin önüne geçmiş. Sonuç alma, kardeşinin katillerinin yargılanması, onların yüzüne bakma isteği, kalbindeki bütün diğer duyguları bastırmış. Hasan Karakoç anlatıyor:

"87 gün kayıp kaldı benim kardeşim. O dönemde gıyabi tutuklama kararı vardı hakkında. Evde kalmıyordu. Sonra haber alamaz olduk. Gözaltına alındığı, tutuklandığı söyleniyordu ama yoktu ortada. Avrupa'ya gitmiş olabileceğini bile düşündük. Bu nedenle Hasan Ocak'ın ailesi kadar hararetli, güçlü bir kampanya da yürütemedik. 'Beni öldürürler' diyordu. O yüzden teslim olmuyordu. Bizi en son 20 Şubat 1995'te telefonla aradı. O son konuşmamız oldu. Karakollara, adli tıp morguna, hastanelere baktık ama bulamadık. Ağabeyim daha kaybolmadan önce, evin önünde halı yıkayan annemi, yengelerimi gören polisler, 'Ulan kıro, Rıdvan'ı bize getirin, eğer getirmezseniz gördüğümüz yerde öldürürüz' demişlerdi. Neler olabileceğini biliyorduk ama ağabeyimi bulamıyorduk."

Dayak yedi

Rıdvan Karakoç, en son 20 Şubat 1995'te aradı ailesini, daha sonra haber alınamadı. İrtibatlı olduğu kişilere, akrabalara, arkadaşlarına soran ailesi, Gayrettepe Siyasi Şube'ye de gitti. Kardeşi Abdurrahman Karakoç, Gayrettepe'deki polis şefleri tarafından, "Rıdvan'ı arıyorsun ha" diye dövülerek dışarı atıldı. Sonra derin bir sessizlik. Karakoç'u bilen, gören yoktu. Hasan Ocak'ın kaybedilmesi ve ailesinin yoğun gayreti, Rıdvan Karakoç'un da aynı yerde, aynı şekilde işkenceden geçirilerek öldürüldüğünü, Ocak'la aynı yere atıldığını ortaya çıkarttı. Hasan Karakoç anlatıyor:

Parmak uçları mürekkepli

"Bulunduğunda ayakkabı bağcıkları yoktu, parmak uçları mürekkepliydi, tırnakları morarmıştı, koltukaltları yırtılmıştı. Vücudunun çeşitli yerlerinde morluklar, sigara yanıkları vardı. Gözaltına alınmış, savcılık ise başvurmamıza rağmen haber bile vermedi bize. Hasan Ocak'ın bulunduğu yere 200 metre mesafeye,

Beykoz'da Buzhane Köyü Dedeler mevkiinde yolun kenarına atılmış. 26 Mart'ta bulunmuş, Altınşehir Kimsesizler Mezarlığı'na defnetmişler bir de. Tıpkı Hasan Ocak gibi. Defnedip, 26 Mayıs'a kadar haber bile vermediler bize. Sonra, olaylar savcılığın, emniyetin kontrolünden çıktı, mecbur kaldıkları için haber verdiler."

Adli Tıp'ta çıkan fotoğraf

Rıdvan Karakoç'un öldürüldüğü, Hasan Ocak'ın ailesine Adli Tıp Morgu'nda gösterilen fotoğraflarla açığa çıktı. Ocak'ın ağabeyi, kendisine gösterilen fotoğraflardan birini 1994'te kaybedilen Kenan Bilgin'e benzetmişti. Ancak fotoğraftaki kişinin kim olduğu araştırılınca, Rıdvan Karakoç'un öldürüldüğü anlaşıldı.

Teröristler arasında çatışma

Aynı günlerde, savcılık, Ağrı'daki köylerini arayarak, Rıdvan Karakoç'un cesedinin bulunduğunu açıklamak zorunda kaldı. Ancak savcılığın kayıtlarına göre, Rıdvan Karakoç, teröristlerin kendi aralarındaki çatışmada öldürülmüştü.

Hasan Karakoç, anlatıyor:

"Gizli operasyonlardan bir tanesi de abimin katledildiği operasyondu. Bu tür katliamlara sessiz kalamazdık. Biz zaten kaybetmiştik, ama bu acıyı başka insanlar yaşamasın istedik. Bunda başarıya da ulaştık. Muhalif düşünen aydın, yazar, sanatçıların büyük bir kısmı şu anda bizim o dönemde yaptığımız eyleme canını borçlu. Çünkü 1995'te kayıplar grafiğinin hızla yükseldiği dönemde, o grafik hızla düştü. Biz suçluların yargılanmasını istiyoruz. AİHM'den tazminat kazanmak değil. Devlet bu sorumluları açığa çıkarmak zorundadır. Yoksa bu ayıbın altından kalkamaz. Ağar, 'Bin operasyon yaptım' derken emniyet genel müdürüydü, içişleri bakanıydı; Çiller, 'Kurşun atan da yiyen de vatanseverdir' dediğinde başbakandı. Bunlar bireysel davranmamışlar, bizzat devletin emrini yerine getirmişler."

"Bana da işkence yaptılar"

"Haberini aldığımda, öldürüldüğü haberini, 87 gün olmuştu. Defnedildiğinde anladık o kadar zaman önce öldürüldüğünü.

Biz onu ararken, takip ediliyorduk sürekli. Halı yıkayan kadınları bile takibe almışlardı. Güya, ağabeyimin yerini bilmiyorlar ve

kaçıp kaçmadığını soruyorlardı bize. Ben de gözaltına alındım, 14 gün işkence yaptılar bana da. Öldürüldükten sonra ise polis bizi tanımaz oldu. Ne sorduklarımıza yanıt alabiliyorduk ne bir şey. Salak olduğunu düşünüyorlar, hâlâ soruşturma devam ediyor güya.

Hasan Ocak'ın ağabeyi görmese fotoğrafları, bulamazlardı ağabeyimi de. Başka birisi sanıyor önce, sonra anladık Rıdvan'ın fotoğrafları olduğunu. Kimsesizler Mezarlığı'ndan çıktı. Öldürüp atmışlar yol kenarına. Başbakan Tayyip Erdoğan'la yaptığımız görüşmede de (Cumartesi Anneleri'nin Başbakan'la yaptığı toplantı) bizim aslında şanslı olduğumuzu söyledim. Çünkü Hasan Ocak'ın ailesinin ve bizim çiçek koyabileceğimiz bir mezarımız var."

2000'li yıllar

Havada, konuşmamanın görmemenin
kahrolası hüznü

İki yaşındaki üç parmak

Mahsum Mızrak'ın hikâyesi

Bir çocuk öldüğünde, öyle heyecanlı, hiç ölmeyecekmiş gibi, bir çocuk ölüp de gittiğinde, hangi savaşın, hangi kazananı vardır artık. Bir çocuk öldüğünde, öyle oynarken sokakta, kafatasında şarapnel parçalarıyla, kocaman bir dünyayı kazansan, ne olur ki artık?

O sokaklarda oynayan çocuklar, büyürken yavaş yavaş, daha bebek bebeklikten büyüklüğe adım atarken, öldüler.

Savaşın içinde büyüyen çocuklar, o savaşa karar verenlerin yaşına gelemeden, tanıştılar ölümle bir sokak arasında. Öfkeyle hınçla yüzleştiler ölmeden birkaç dakika önce. Son gördükleri kavga oldu. Son gördükleri kanlanmış gözler.

Burada, bu coğrafyada böyle ölüyor çocuklar.

Öyle beyaz, ütülü çarşaflarda değil.

Yas tutamadan, yenilerine, yeni çocuklarına ağlıyor anneler. Çocuk ölümleri bile acıtmazken canları, ağız dolusu gülen, serin bir yaz akşamı, kirli saçlarını ıslatıp yeniden ve yeniden kirleten, o temiz büyüyememiş çocuklar ölüyor.

24 Mart 2006'nın o ılık bahar günü, çatışmada öldürülen 14 PKK'lıdan dördünün cenazesi Malatya'ya getirildi.

Ölenler Diyarbakırlıydı. Günlerce morg önünde bekleyen aileleri, cenazeleri almak ve olaysızca gömmek istiyordu. Ancak baharın o kanlı ılıklığının sindiği kentte, o cenazelerin olaysız gömülemeyeceği daha o gün, cenazelerin haberi alındığında belliydi. Cenazeler Malatya'dan Diyarbakır'a getirildiğinde, aileleri binlerce kişi karşıladı. Cenazeler, sloganlar ve bayraklar eşliğinde defnedildiğinde, güvenlik güçleri görüntülerin öfkesini yaşıyordu.

Kalabalık içindeki gençler ise çok daha öfkeliydi. Yanlarında, çatışmalara alışık çocuklar, karşıda polisler...

Diyarbakır, olağan günlerinden birini yaşıyordu.

İlk olaylar Bağlar, Mardinkapı, Melikahmet'te yaşandı. Kalabalığın iddiasına göre, polisin attığı gazla, polisin iddiasına göre kalabalığın attığı taşla başlayan olaylar kenti savaş meydanına çevirdi bir anda. İki taraf da gözü dönmüş gibi çatışıyordu. Olağan kent çatışmalarının sınırının aşıldığı anlaşıldığında da artık çok geçti. Cenazeden dönen gruptan iki kişi yaşamını yitirdi çıkan olaylarda. Olaylar ancak 21.30 sıralarında bastırılabildi.

Olaylar bastırılmış, ancak bitirilememişti. Diyarbakır yeni bir güne, alanda ölenlerin ve yaralananların da öfkesinin eklendiği kanlı bir güne hazırlanıyordu.

29 Mart sabahı, çatışmalar daha sabah saatlerinde başladı. Dükkânlar kepenk kapatmış, kalabalıklar önceki güne göre daha hazırlıklı.

PKK'nın kitlesel çağrıları ve meydana gönderdiği militanlarının varlığı, güvenlik güçlerinin savaşa gireceği bir psikoloji içinde güne hazırlanması, sokakların daha erken saatlerde kan solumasına neden olmuştu.

Dicle Üniversitesi Kampüsü'ne kadar sıçrayan olaylar, sokak sokak, cadde cadde çatışmalara dönüştü. Küçük çocuklar, kadınlar, polisler, askerler, yaşlılar, gençler, büyük bir toz bulutunun içinde kavga ediyordu. Özel harekât ve çevik kuvvet timleri, kendilerine taş attığını iddia ettikleri çocukları okul çıkışlarında bile yakalıyor, karşılarında alandaki binlerce çocuk öfkeyle taş atıyordu.

Kimsenin durmaya niyeti yoktu. Ve o kavgada kullanılan silahların yanında taş fazlasıyla masumdu. Artık silah kullanma vakti gelmişti.

29 Mart günü, 28 kişi ateşli silahlarla vuruldu. Darp edilerek komaya giren onlarca çocuk hastaneye kaldırıldı. Balkondan olayları izleyen çocuklar bile vuruldu.

Artık kent meydanında tanklar geziniyor, devlet kurumlarına girilemiyor, kentte ülkenin kalanının habersiz olduğu darbe koşulları yaşanıyordu.

Ancak durmadı olaylar. Tanklara rağmen, ölenler oldukça cenaze törenleri yapılıyor, her iki taraf cenazeler taşınırken ya da defnedildikten hemen sonra daha da bilenmiş halde saldırıyordu birbirine. 30 Mart 2006 günü cenazeler sonrası kalabalığın içine giren polis otomobili ve karşılığında karakola atılan taşlar yeniden ateşledi fitili. Ve yine çocuklar, savaşın çocukları, gaz bombalarıyla, kurşunlarla vuruldu.

Olaylar durulduğunda Nisan başlamıştı. Yine de yaralanmalar ve çatışmalar 3 Nisan'a kadar devam etti. Bilanço ağırdı. 10 kişi yaşamına veda etti Diyarbakır'daki çatışmalarda, artık hatırlanmayan isimleri şöyleydi:

Mehmet Akbulut: 18 yaşındaydı. Ateşli silahla vuruldu. Karaciğerinden yara aldı. Kurtarılamadı. Dosyası kapandı.

Halit Söğüt: 78 yaşındaydı. Çatışamayacak kadar yaşlıydı. Kafasına aldığı sert cisim darbesiyle yaşamını yitirdi. Dosyası kapandı.

Tarık Ataykaya: 29 Mart günü gaz fişeği kafatasını yardı. Yanındaki arkadaşları, olaylara karışmadıklarını, güvenlik güçlerinin hedef gözeterek arkadaşlarını vurduğunu anlattı. Dosyası kapandı.

Mehmet Işıkçı: 29 Mart'ta darp sonucu yaşamını yitirdi. Kafatası travması sonuçu öldüğü açıklandı. 22 yaşındaydı. Dosyası kapandı.

Abdullah Duran: Daha dokuz yaşındaydı. Evin balkonundan olayları izlerken, güvenlik güçlerinin açtığı ateşle yaşamını yitirdi. Yanındaki kuzeninin de ceketinden geçti kurşunlar. Abdullah o kadar şanslı değildi. Kalbinden ve akciğerlerinden vurulmuştu. Dosyası kapandı.

Enez Ata: Sekiz yaşındaydı. 30 Mart'ta vuruldu. Önlüğünü yeni çıkartmış, evden teyzesine gideceğini söyleyerek ayrılmıştı. Ancak teyzesine gidememişti. Ailesi saatlerce yerini aradı. Akrabaları babasını arayarak, televizyonda Enez'i birisinin kucağında gördüğünü söylemişti. Babası acil serviste buldu küçük oğlunu. Kalbinden vurulmuştu. Öldü. Diyarbakır'a gömülmesine izin verilmediğinden, köyüne götürülerek defnedildi. Dosyası kapandı.

Emrah Fidan: 17 yaşındaydı. 29 Mart'ta vurularak beyin kanaması sonucu öldü. Dosyası kapandı.

İsmail Erkek: Sekiz yaşındaydı. Karakol civarında vurularak yaşama veda etti. Dosyası kapandı.

Mustafa Eryılmaz: 29 Mart'ta silahla vurularak öldürüldü. Diyarbakır'a defnedilmesine izin verilmediğinden cenazesi Silvan'a götürüldü. Dosyası kapandı.

Tek dava açılamadı

Diyarbakır'da öldürülen dokuz kişiden hiçbirinin ölümünden sorumlu olanlar bulunamadı. Balkonunda öldürülen çocuktan, teyzesine giderken yolda kalbine mermi isabet eden çocuğa kadar hiçbir çocuğun ölümüne yol açan kurşunun sahibi tespit edi-

lemedi. Kurşunların sahipleri tespit edildiğinde ise hukukun silahı, meşru müdafaa oldu.

Ailesinin yoğun uğraşları sonucu o gün ölen 10. kişinin, bir başka çocuğun, Mahsum Mızrak'ın ölümüne neden olan polisler hakkında dava açılabildi sadece. Mahsum'un babası, Hasan Mızrak anlatıyor:

"Mahsum 1989'da doğdu. Dördüncü çocuğumdu. Newroz koymak istedim adını. Koydurmadılar. Yasakmış. Mahsum diye yazıverdi memur. Mahsum oldu nüfustaki adı artık. Çok hareketliydi. Daha iki yaşında, başına kaza geldi. Semtte su yoktu bizim. Tankerler gelirdi. O tankerlerden birinin çalışan kayışına elini kaptırdı. Sağ elinin üç parmağında hasar vardı. Sinirleri çok hasar görmüştü. Ama biliyor musun, ağlamadı Mahsum. Parmak etleri neredeyse yok olmuştu ama ağlamadı. Baldırından et ve deri aldılar. Parmağına naklettiler. Yine ağlamadı. Bebekti daha ama. Sadece, beni salona almadıklarında ağladı. 'Baba sen de gel' diye ağladı bana bakıp."

"Onlar büyük sanıyorlardı"

"Ailede en çok sevilen çocuktu oğlum. Herkes severdi. Gülen espri yapan, sevilmeyi fazlası ile hak eden bir çocuktu. Dışarıda da kime sorsam severdi Mahsum'u. Bizim gözümüzde çocuktu, büyüdü, delikanlı oldu ama çocuktu. Büyük sanıyorlardı oğlumu. Ama bizim gözümüzde çocuktu. Gerçekten çocuktu."

"Çıkma dedim"

"Diyarbakır'ın her yerinde olaylar vardı. Biliyor musunuz, anlaşılmıyor ama o olaylarda sokaktan geçen yaralandı. Kim varsa karıştırıldı olaya. 28 Mart günü savaş yeri gibiydi Diyarbakır. Ölenler vardı, duymuştuk. Sonra Başbakan'ın konuşması: 'Kadın da olsa, çocuk da olsa güvenlik güçlerimiz gereği neyse onu yapacaktır.'

Herkes, 'Söylemeseydi keşke' dedi içinden. Eve geldim. Mahsum geç geldi biraz. Nerede olduğunu sordum, internet kafeye gittiğini söyledi. Korkmuştum o açıklamadan sonra. Annesine ertesi gün dışarı çıkartmamasını söyledim. Mahsum'a da söyledim. Çıkma dedim. Çıkmış."

Mahsum nerede?

30 Mart akşamı, eve dönmedi Mahsum. Saatler ilerledikçe ailesinin endişesi arttı. Babası hemen karakola gitti, sonra hastaneye. Bazı tanıklar Mahsum'un gözaltına alındığını söylüyor, bazıları ise eylemde hiç görmediklerini anlatıyordu. Yoktu. Diyarbakır'da, bu kadar uzun süre ortaya çıkmayan birisinin aniden bulunması gibi sürprizler olmazdı. Ailesi kahroldu. Hasan Mızrak anlatıyor:

25-30 yaşlarında terörist

"Bulamadım hiçbir yerde. Çaresiz Diyarbakır Barosu'na gittim. Yardım istedim. Savcılığa gittik. Oradan karakola, emniyete. Yeniden hastaneye. Belki getirmişlerdir diye her gün gidiyordum hastaneye. Dördüncü gün olmuştu. Devlet Hastanesi'ne yeniden gittim. Polis bürosu var orada. Çocuğumu bulamadığımı söyledim dört gündür. Daha önce 25-30 yaşlarında bir teröristin cesedinin morgda olduğunu söylemişlerdi. Bu kez, bu polisler de o teröristin üzerinde nüfus cüzdanı olmadığını belirtip sordular; 'Oğlunuzun parmağında sıkıntı var mıydı?' Dünyam başıma yıkıldı. İki yaşındaki o hali geldi aklıma. Beni yanına almadıkları için ağlayışı. Sorunlu üç parmağı. Beni morga götürmek istediler. Gidemedim. Bir yakınımı aradım. Dayısını. Dayısı geldi ve morga girdi. Uzun süre bekledim yukarıda. Dayısı gelmeyince ben aşağıya indim. Kapıdan çıkıyordu. Göz göze geldik, anladım. Anladım ki benim 17 yaşındaki çocuğum, morgda 30 yaşında sayılmıştı, terörist sayılmıştı."

Gece 02.00'de cenaze

Babasının haber vermesiyle, avukatlar hastaneye gelerek otopsiye katılmak istedi. Ancak polis izin vermiyordu. Uzun uğraşlardan sonra, savcı, otopsinin CD'sini ve raporu avukatlara vereceğine yönelik beyanda bulundu. Otopsi yapıldı. Mahsum'un şakağından gaz fişeği girmişti. Kafatası parçalanmış, fişeğin şarapnel parçası büyüklüğündeki parçası kafasının içinde kalmıştı. O kadar büyük bir parçaydı ki kafatasından çıkan, üzerindeki seri numarası bile okunuyordu. Adli Tıp raporuna, kafatasından çıkan fişek parçasının seri numaraları, bu şekilde yazılabildi.

Hasan Mızrak anlatıyor:

"Avukatlar uğraşıyordu. Biz bu süreçte cenazeyi defnetmek is-

tedik. Cenazeyi panzerler ve akrepler eşliğinde getirdik. Yıkandı. O esnada cenazeyle birlikte gelen ailemin, yakınlarının araçlarının lastikleri park halindeyken parçalandı. Defin işlemi uzadı. Gece 02.00'de gömdük oğlumu. Emniyet eğer defin işlemleri o gece olmazsa kendilerinin gömeceklerini söyleyerek tehditler savurdu. Gömdük oğlumu."

Üç özel harekâtçı

Avukatlar, diğer ölenlerden farklı olarak Mahsum'un vurulduğu anda elinde gaz fişeğini sıkmaya müsait silahlar bulunan üç özel harekâtçıyı tespit etti. Savcılık, bu polislerin yargılanması için izin istedi. Ancak Diyarbakır Valiliği'nden izin çıkmadı. Bunun üzerine başvurulan idare mahkemesi, valiliğin kararını kaldırdı. Üç özel harekât polisi artık sanıktı.

Hasan Mızrak anlatıyor:

"Yargılama süreci uzun süre engellendi. Yapılan itirazlar sonucu yıllar sonra bölge idare mahkemesi kararıyla üç özel harekâtçı yargılandı. İlk duruşmada üçü de yoktu. Mahkemeye, Bağdat-Musul gibi yerlerde görevli olduklarına yönelik kâğıtlar geldi. Avukatlarımız tutuklama talep etti ancak reddedildi. Özellikle avukatlarda delillerin karartılması endişesi vardı. Zaten o sürede, geçen zamanda, adliyenin, emniyetin kapısı bize kapanmıştı. Hepimiz suçlu muamelesi görüyorduk. İlk duruşmada, salonda sanıklar yoktu ama onlarca polis, izleyici yerinden takip ediyordu davayı. Avukatların üzerinde muazzam bir baskı vardı. Silahlı, resmi-sivil onlarca polis. Oğlumuzun katillerini arıyorduk ama arkadaşları onlarla dayanışma şovuna girmişlerdi. Zaten o ortamda tutuklama mümkün değildi."

Kafatasından çıkan fişek

Başta Avukat Barış Yavuz olmak üzere, avukatlar ısrarla davayı takip etti. En önemli delil, Mahsum'un beyninden çıkarılan 45x75mm'lik gaz bombası-fişeği parçasıydı. Sanıklara da bu gaz bombası sayesinde ulaşılmıştı. Mahsum'un kafatasında tek parça olarak bulunan bombanın üzerindeki seri numarası duruyordu. Emniyete sorulduğunda, bu seri numaralı bombanın verildiği üç polisin ismi bildirildi. Ancak emniyete göre, bu polislerden birinde silah vardı. O silahın kimde olduğu ise bilinmiyordu. Savcı-

lık, daha ilk duruşmalarda, failin tespit edilemediğini, üç polisten hangisinin silahı ateşlediği konusunda şüphe bulunduğunu belirterek, beraat istedi. Ancak Avukat Yavuz, itiraz etti ve soruşturmanın genişletilmesini talep etti. Emniyetten, silahların celbi talebi kabul edilince, soruşturma da genişledi. Daha önce üç polis ve tek silah bildiren emniyet, mahkemenin kararı üzerine, şaşırtıcı biçimde adliyeye üç silah gönderdi. Artık, tek silahı kimin ateşlediği değil, üç silahtan hangisinin ateşlendiğini bulmaya sıra gelmişti. Çünkü, hangi polisin hangi silahı kullandığı belliydi. Ateş eden tüfeği bulmak için kısa bir inceleme yeterliydi.

Ama emniyet, yeniden taktik değiştirdi. Bu kez gönderdiği yazıda, daha önce üç polisin isminin bulunmasını sağlayan seri numarasının, aslında seri numarası değil, yüzlerce fişekte bulunan parti numarası olduğunu, aynı partideki bütün fişeklerin bu numarayı taşıdığını, bu yüzden fişeğin çıktığı silahın bulunamayacağını bildirdi. Adli Tıp da silahın saptanamayacağını söylüyordu. Mahkeme, avukatların talebi üzerine Van Jandarma'ya yazı gönderdi. Jandarma, fişeğin ve silahların gönderilmesi halinde, kolayca failin bulunabileceğini bildirdi. Çünkü jandarmaya göre, fişek parçası ve silahlar eldeyse, hangisinin fişeği ateşlediğini bulmak en kolay aşamaydı. Silahlar ve adli emanetteki fişek Van'a gitti.

Adli Tıp'tan kaybolan delil

Gelen yanıt şoke ediciydi. Yanıtta, gönderilen fişeğin, av tüfeğiyle uyumlu olduğu, söz konusu silahlarda kullanılamayacağı belirtiliyordu. Oysaki önceki tutanaklarda adli emanetteki delilin gaz fişeği olduğu açıkça belliydi. Delil değiştirilmişti. Gaz bombası-fişeği yerine, eldeki silahlardan ateşlenemeyecek av fişeği konulmuştu. Otopsi raporlarındaki parti numarası elde olmasa, üç polis, av fişeğinin delil sayılmasıyla kolayca beraat edebilirdi. Ancak elde, Mahsum'un kafatasından çıkan parçanın taşıdığı seri numarası ve parçanın ayrıntılı tarifi vardı. Değiştirilen kanıt, karıtın değiştirildiğini açıkça ortaya koymuştu.

Mahkeme, failin bulunacağı aşamada delilin değiştirildiğini tutanak altına alarak suç duyurusunda bulundu. Delili değiştirenler hakkında soruşturma açılmasını istedi. Yaşananlara rağmen, sanık polislerin delil karartılması ihtimaline karşı tutuklanması talebini ise yine reddetti. Yüzlerce kişi delil karartma ihtimali nedeniyle tutukluyken, delillerin değiştirildiği bir davada tutuklama olmadı.

Hasan Mızrak anlatıyor:

"Deliller çalındı. Bugün delilin kaybedilişinin ardındaki malum güç halen aynı yerdedir. Dolayısıyla yargılamadan umudumuz bitmiştir. Failler korunmuştur. Davanın bundan sonra Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne gitmesini istiyoruz. Tutuklama yapılsaydı bu seri numarası olan gaz bombası çalınmayabilirdi. Yargılamayı yapanlar gereğini yapsalardı bu kadar açık bir delil çalınmazdı. Zaten davanın seyri belliydi. Yıllarca devlet polisini korumuştu. Sonunda olacağı buydu. Mahsumların ne hakkı ne hukuku vardır. Hukuk kimler için vardır? Binlerce Mahsum için hukuk nerede vardır?"

Büyümeyen çocukların istatistiği

Güneydoğu Anadolu'da devam eden çatışmalarda, yüzlerce çocuk yaşama veda etti. Mardin'de Uğur Kaymaz'ı vuranlar, sırtından sıralı biçimde ateşlenmiş 13 kurşuna rağmen meşru müdafaa gerekçesiyle beraat ettirildi. Cizre'de Yahya Menekşe, panzer altında can verdi. Kayıtlarda başına taş geldiği belirtilse de üzerinden sert bir cismin geçtiği yönündeki rapor, nasıl öldürüldüğünü ortaya koydu. Dosyası cezasız kaldı. Okul arkadaşları Yahya'nın ölümünü protesto için yazdıkları mektup nedeniyle tutuklandı. Yüzlerce çocuk, taş attığı için, eyleme katıldığı için, eylemlerde kullanıldığı için ya da sadece orada doğduğu için büyüyemeden kapattı gözlerini.

Güneydoğu'da son 24 yılda, resmi rakamlara göre 350'yi aşkın, gayriresmi kayıtlara göre, 561 çocuk öldürüldü. Ölümlerin neredeyse tamamı cezasız bırakıldı. Büyüyemeyen çocuklar, tarihe sadece bir istatistik olarak kaldı.

Nedensiz gizlilik kararı

Delillerin değiştirildiğinin açığa çıkmasının ardından mahkemenin suç duyurusunda bulunması üzerine Diyarbakır Başsavcılığı, bu olayla ilgili yeni bir soruşturma başlattı. Ancak soruşturmayla ilgili nedensiz biçimde "gizlilik" kararı konulması, Mızrak ailesinin ve avukatları Barış Yavuz'un dosyayla ilgili bilgi alamamasına yol açtı. Üstelik, geçen iki yılda bu soruşturmada tek bir adım atılmadı. Yavuz, bunun üzerine olayı Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne götürme kararı aldı. Yavuz, delillerin karartılmasına ve değiştirilmesine rağmen nasıl olup da sanıkların tutuk-

lanmadığını, şöyle anlattı AİHM'ye:

Yaşamlarını yitiren dört örgüt üyesinin cenazelerinin Diyarbakır'a defnedilmek üzere 28.3.2006 günü sabah saat 7.00 sıralarında getirilmesiyle başlayan olaylar, beş gün boyunca devam etmiş ve çevre illere yayılmıştır. Bu olaylarda toplam 554 kişi gözaltına alınmış ve sistematik olarak işkenceye tabi tutulmuştur. Gözaltına alınanlardan 376 kişi çıkarıldıkları mahkemelerce tutuklanmışlardır. Diyarbakır'da meydana gelen olaylarla ilgili olarak Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, "Çocuklarını sokaklara dökenler veya çocuklarının terör örgütleri tarafından kullanılmasına fırsat verenler, yarın ağlamanız boş yere olacaktır. Güvenlik güçlerimiz çocuk da olsa, kadın da olsa kim olursa olsun terörün maşası haline gelmişse gerekli müdahale ne ise onu yapacaktır. Bunun böyle bilinmesini istiyorum" demiştir. Başbakan'ın bu açıklamasının öncesinde bir iki can kaybı yaşanmışken, bu açıklamayı müteakiben beş gün boyunca süren olaylarda toplam 13 vatandaş (Üçü Diyarbakır dışında) yaşamını yitirmiş, 300 kişi ise yaralanarak hastanelerde tedavi altına alınmıştır.

Neden tutuklanmadılar?

Yavuz, Mızrak'ın ölümüne neden olduğu iddia edilen polislerin neden bir türlü tutuklanmadıklarının anlaşılamadığını ise şöyle anlattı:

30.3.2006 tarihli ölü muayene ve otopsi tutanağına göre, Mızrak'ın kafasından beyin çıkarılmış, sağ lop tabanında beyinciğe doğru uzanan üzerinde 40 MM X 46 rp 707 – CS 7,0 LOT DFPF 01/ 97 yazan 7,5 x 4 cm ebadında bir kısmı metal, bir kısmı mavi renkte gaz fişeği çıkarılmış,beyin ve beyincikte harabiyet ve kanama görülmüştür. Tutanağın sonuç kısmında ise, kişinin ölümünün ateşli silah mermisi (Gaz Fişeği) yaralanmasına bağlı beyin harabiyeti ve kanaması sonucu meydana geldiği belirtilmiştir... Diyarbakır Cumhuriyet Başsavcılığı 30.5.2008 tarihli Diyarbakır Valiliği İl İdare Kurulu Müdürlüğüne başvuruda bulunarak, şüpheli üç polis memuru hakkında 4483 sayılı Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkında Kanun hükümleri uyarınca ön inceleme yapılmasını talep etmiştir (Ek 17). Bu başvuruya gerekçe olarak "şikâyet olunanın sıfatı ve şikâyete konu eyleminin niteliği itibariyle ivedilikle toplanması gerekli ve kaybolması muhtemel deliller söz konusu olmadığından" ifadelerinin yer alması aşağıda da açıklanacağı üzere düşündürücü ni-

teliktedir. Diyarbakır Valiliği İl İdare Kurulu Müdürlüğü 19.2.2009 tarih ve İd.Ku.02.2009/10 sayılı yazısıyla, polis memurları hakkında soruşturma izni verilmemesine karar vermiştir. Bu karara Bölge İdare Mahkemesi'nde itiraz edilmiş mahkeme, oy çokluğuyla soruşturma iznini vermiştir. Sonrasında açılan davanın ilk duruşmasında mahkeme salonunun seyirci bölümünün neredeyse tamamının silahlı ve resmi üniformalı polisler tarafından oluşturulmuş olması dikkatleri çekmiş ve bu durum başvurucular vekilleri tarafından duruşma tutanaklarına yansıtılmıştır. Mahkeme sanıkların tutuklanmaları yönündeki talebi reddetmiştir. Müteakip celselerde katılanlar vekillerince talep edilen sanıkların tutuklanma talepleri mahkemece devamlı olarak reddedilmiştir.

İlk duruşmada sanıklar duruşmadan vareste tutulma talebinde bulunmuş, bu talep mahkemece kabul edilmemiştir. Ancak sanıklar bir dahaki celselere hiçbir zaman gelmemişlerdir. Sanıkların mahkeme kararına uymamalarına rağmen sanıklar hakkında hiçbir tedbir işlemi uygulanmamıştır. Kanıtların kaybolması üzerine açılan soruşturmaya konulan gizlilik kararına yapılan itiraz da mahkeme tarafından reddedilmiştir.

Mahkeme AİHM'yi dinlemedi

Diyarbakır olayları konusunda AİHM, aslında daha önce de bir karar verdi. Gaz fişeği ile yaşamını yitiren bir başka mağdur ailenin başvurusu üzerine Türkiye'yi tazminata mahkûm ederken, gaz fişeğinin kullanımı konusunda da uluslararası standartlara atıf yaptı. Ancak hemen birkaç gün sonra, aynı mağdurun ölümüne neden olduğu iddia edilen polislerin yargılanmasına izin verilmemesine ilişkin davada, idare mahkemesi AİHM'yi dinlemedi. Polisler görevlerini yapmıştı mahkemeye göre ve yargılanmalarına gerek yoktu. AİHM de yapılanları düzeltemiyordu.

Mahsum'un ölümünün ardından Diyarbakır'da eylemlere katılan çocuklar ölmeye, tutuklanmaya devam etti. Çocuklar, cezaevlerinde tecavüze uğradı, adli suçlularla birlikte yatırılmaları nedeniyle dayak yediler, tecrit edildiler.

Güneydoğu'da ölen çocuklar, sadece Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Yasası'na muhalefetle suçlanabilecekken, Yargıtay'ın çocuklarla ilgili verdiği, örgütün çağrısıyla yapılan eylemlere katılanların, üzerinde flama, bez ve benzeri parçaları bulunduranların örgüt üyesi sayılacağına yönelik içtihat kararıyla "terörist" ilan edildiler. Terörist ilan edilen birinin de sadece ceza yasaları-

na göre yargılanmayacağı, toplumsal yargılar doğrultusunda her türlü muameleye açık hale geleceği ortadaydı.

Diyarbakır başta olmak üzere, savaş koşullarında büyüyen, yakını öldürülen, yakını örgüte katılan çocuklar, seçenekleri olmadan tarafı oldukları savaşın her koşulda kaybedeni oldular. Hiç kazanamayacakları bir hayatın hemen başında, en başında kaybetmek zorunda kaldılar. Bir çocuğun ölümüne en derin tepkiyi göstermesi beklenen toplum, "terörist çocukların ölümüne" sustu.

Çocukların ölümüne üzülmeyenlerin savaşında, herkesin unutamayacağı, derin bir mağlubiyet yaşayacağı o savaşta, Mahsum'un kafatasından çıkan fişek değiştirildiğinde, Uğur Kaymaz'ın sırtına 13 el ateş edildiğinde, Yahya Menekşe'nin üzerinden panzer geçtiğinde ya da bin bir umutla askerliğinin bitmesini bekleyen çocukluktan yeni çıkmış bir çocuk öldüğünde, "başkasının" çocuğuna üzülmedi kimse.

Bir kırıkla başlayıp, uçuruma dönüşen ayrılığın kıyısında doğan çocuklar, işte bu yüzden, o uçurumdan teker teker atılacak ya da atlamak zorunda kalacaklar. Ve ölülerine üzülmeyecek kimse.

Turuncu balık

Roboski'nin hikâyesi

Akvaryumdaki turuncu balık, pıt pıt burnunu değdiriyor cama. Yüzmeye koşullu kanatlarını çırpa çırpa, bir başka suya, bir başka yosuna, bir başka derinliğe gitmek istiyor ama o dışarıdakilerin görebildiği, içeriden anlaşılamayan görülmez cam, kesiyor yolunu.

Sadece o suyun oksijeni, sadece o sudan görülen gökyüzü, sadece o yosun, bulunduğu yer ne kadarsa, o kadar sadece işte.

İçeriye atılanlarla, atılan kadar beslenebiliyor sadece. Akvaryumdaki turuncu balık, pıt pıt burnunu değdiriyor cama. Gürültü, çıkarttığı o sakin gürültü de cezalandırılma nedeni belki. Yasalarla değil, yok edilmeyle.

Uludere, Şırnak, içeridekilerin sadece kaçmak istediklerinde fark ettiği o kanlı camla çevrelenmiş bir garip coğrafya. O coğrafyada doğanlar, başka dünyalarla aralarındaki engelden belki, yaşamak için kaçakçılık dışında bir yol bulamadılar. Her doğan, babası gibi, dedesi gibi, kardeşi gibi önce kaçakçılığı öğrendi. Sınırın karşı yakasına gidip, orada ayru kaderi paylaşan, sınırın ayırdığı akrabalarından aldıklarını Türkiye'ye getirdiler. Buradan ucuza aldıklarını oraya, oradan ucuza aldıklarını buraya.

Sessizlikle uyanan ülke

29 Aralık 2011'de "töre", "şehit", "etkisiz hale getirilenler" gibi kavramlarla bilinen bir coğrafyadan gelen sessizlikle uyandı güne Türkiye.

Haber kanallarının duymadığı, ajansların işitmediği, yetkili makamların yok saydığı bir gürültü, sessiz sessiz gelip oturdu bir ülkenin ayıplarının baş köşesine:

Roboski katliamı.

Ya da arzulandığı gibi Türkçesiyle, "Uludere olayı."

Şırnak-Uludere'ye bağlı Roboski ya da Ortasu ve Bujeh ya da Gülyazı köyleri...

Bombalama sırasında 13 yaşındaki oğlu Erkan, kardeşleri 15 yaşındaki Savaş ve 26 yaşındaki Hüsnü'yü kaybeden Mehmet Encü anlatıyor:

"Şırnak-Uludere Ortasu'da doğdum ben. Eğitimin çok zor olduğu, zorlu ve sıkıntılı yıllarda başladım okula. Maddi ve manevi sıkıntılardan dolayı sadece beş sene okuyabildim. Bitti sonra eğitimim. Daha da okumak isterdim aslında. Çok çalışkan da bir öğrenciydim. Okuyabilsem, mutlaka başarabileceğime inanıyorum. Ancak babamın bizi okutacak maddi gücü yoktu. Benim de başka yerde okumam gerekiyordu ilkokuldan sonra, bıraktım. Eğitimim bittikten sonra babama yardım etmek için, kardeşlerimin geçimini sağlamak için, kardeşlerin en büyüğü bendim çünkü, çalışmaya başladım. Ama burada sabit olacak, sabit çalışacak bir yer yok. Arazimiz de yok. Olsa da arazi şartları, ne tarıma, ne hayvancılığa uygun burada. Ne fabrika gördük, ne bir şey. O yüzden serbest iş ne varsa, yapıyordum. Sonra böyle geçerken zaman, evlenmeye karar verdim. Maaşlı bir işim yine yoktu ama bu bizim burada yaşam biçimi haline gelmişti zaten. Bölgede iyice şartlar zorlaşmıştı. Ya köyden gidecek, başka işler yapacaktım ya da bize sağlanan tek seçenek olan koruculuğu kabul edecektim. Kabul ettim. Üç yıl boyunca koruculuk yaptım, sabit maaşı olduğu için. 1998'e kadar sürdü. Bir gün Kuzey Irak operasyonu başladı. O operasyon için çağrıldık. Ya katılacaksınız ya mesleğinizden olacaksınız dediler. Gittim. Ailemi geçindirebilmek için tek seçeneğim bu meslekti. Operasyona götürdüler bizi. 21 Aralık 1998 gecesi, hava aydınlanırken, yani sabah olurken, Kuzey Irak'ta girdiğimiz bölgede çatışma çıktı. Çatışma bittikten sonra arama faaliyetine giriştim. Güvenli bölgeler sağlamak için tarama yapılması gerekiyordu. Ben ve yanımdaki arkadaşım, o sırada mayına bastık. Arkadaşım şehit düştü. Ben ise ağır yaralı olarak hastaneye kaldırıldık. Her iki gözümden ve kalça kısmından itibaren bacağımdan ağır yara almıştım. Helikopterle Şırnak Askeri Hastanesi'ne getirdiler beni. Üç saatlik bir ameliyat geçirdim. Oradan Diyarbakır Askeri Hastanesi'ne götürdüler beni. 35 gün tedavi gördüm burada. 35 günlük sürede altı ya da yedi ameliyat geçirdim. Ancak doktorlar, buradaki imkânları da yetersiz buldular ve Ankara'ya GATA'ya gönderildim. Buradaki tedavim tam 65 gün sürdü. Olmadı, yaşadım ama gözlerim ve ayağım sakat kaldı. Gözlerimi kaybettim. Gazilik maaşı bağladılar ba-

na 600 TL. Onunla yaşamaya çalışıyorum yıllardır. Başka da gelirim yok. Burada kimsenin geliri yok. Erkan ayru yıl, bütün bunların başıma geldiği yıl doğmuştu. Ona da iş yok. Kaçakçılık var. Sınır kapısı açılmadığı için millet gidip geliyor kaçak olarak, atom da atsalar giderler, çünkü tek geçim kaynağımız kaçakçılık. Burada ne fabrika var ne başka bir iş alanı var. Yaşamak için kaçağa gitmek zorundayız. Dere yatağına sekiz dokuz güvenlik barajı kuruyorlar. O barajların yerine buraya iki tane fabrika kursalardı, herkes evine ekmek götürürdü. Biz 200 yıldır, atalarımızdan beri kaçakçılıkla geçimimizi sağlıyoruz, çünkü başka bir çaremiz yok. Ne biliriz ki başka. Gözümüzü açtığımızda kaçakçılık vardı. Sınırlar böyle değildi ki o zaman. Dedem de gözünü açtığında ayru işi görmüş. Yok ki sınırlar o zaman. Her yer burası gibi."

Akrabalar yola çıkıyor

28 Aralık günü de en iyi bildikleri ve defalarca yaptıkları işi yapmak üzere iki köyde yaşayan çoğu akraba köylüler, haber ettiler birbirlerine:

"Kaçağa gidiyoruz."

Gelebilenlere, katırlarını getirmeleri söylendi. Mazot, çay ve sigara getirip, 40-50 lira kazanacaktı her biri. Sürekli giderlerdi. Gittiklerini oradaki jandarma karakolu bilirdi. Operasyon olacaksa, "Gitmeyin" derdi asker; "Bu gece çıkmayın."

Bu kez, uyarmadı kimse.

38 baba, kardeş, amca, yeğen, çocuk, 38 katırla çıktılar yola, hava yeni kararırken. En büyüğü 28, en küçüğü 12 yaşındaydı. Saat 19.00'du yola çıktıklarında, Ortasu'nun yaylası, sınırın tam ortasıydı, karşısı Irak. Mehmet Encü anlatıyor:

"Paramız yok, Erkan 13 yaşında. Bilgisayar istiyordu, aldım. Yavaş yavaş öderim diyordum. İki sene önce de katır almıştım. Kardeşim Hüsnü, kaçağa götürüp getiriyordu katırımı. Buradan da para kazanmaya çalışıyordum. Ben Cizre'deyken meğer Erkan, bilgisayarın taksidini kendi ödemek istediğinden amcasını ikna etmiş kaçağa gitmek için. Haberim yoktu. Katırı almış gitmiş. Arkadaşları da varmış. Mazot alıp gelecekler. Akşam saat 17.00'de yola çıkmışlar. Mazotlarını yükleyip köye döneceklerken, köye dönüş yolunun askerler tarafından tutulduğunu görmüşler. Hava çok soğuktu o gece. Askerler ise üşümelerine rağmen, ısrara rağmen izin vermemişler o tarafa geçmelerine. Türkiye topraklarına sokmamışlar yani çocukları."

Kimse uyarmadı

Kalabalık sınırdaydı. Bekliyordu. O sırada büyük bir aydınlık. Alışıklardı bu aydınlığa ama evlerinde oturup, operasyonların bitmesini beklediklerinde görüyorlardı sadece fişekle yaratılmış sahte aydınlığı.

Sonra, aydınlığı, top atışları izledi. Bir gariplik olduğunu anladılar. Yüklerini, sınırın diğer tarafına bırakıp, ne olup bittiğini anlamak için bu tarafa geri döndüler yine. Giderken insansız hava aracının sesini duymuşlardı. Oralarda yaşamayanlara çok garip gelen bu ses, onlar için çok tanıdıktı. Operasyon olacaksa, saatler önce bu ses duyulurdu Roboski'de.

Ama operasyon olsa asker uyarırdı, şimdi kime ateş ettiklerini bilmiyorlardı askerin.

Ne olup bittiğini anlamaya çalışırlarken hâlâ, top atışı sürüyordu. Hemen ardından ne olduğunu bile anlamadan gelen jetlerin sesi duyuldu. İki gruba ayrılmıştı kaçakçılar. Aralarında 300-400 metre mesafe vardı.

Asker gayet iyi bilirdi ki PKK'lılar, öyle toplu iki grup halinde bulunmazdı.

O zaman PKK'lı olduklarını sanmaları için de, yani korkmaları için de bir neden yoktu.

Top atışı sürerken, iki gruptakiler de aşağıya kaçmaya çalıştı ancak yol asker tarafından tutulmuştu. İki grup iyice birbirine yanaştı, yanaşmak zorunda bırakıldı. Mesafe kapanır kapanmaz, top atışı kesildi ve jetlerin sesi duyuldu. İlk bomba, sınıra daha yakın duran 20 kişilik grubun üzerine düştü.

Bir anda paramparça oldu akrabalar, çocuklar, ağabeyler, babalar, katırlar.

Bombadan korunmak için katır

Kalanlar ne olduğunu anlamadan geriye kaçmaya başladı. Kayalıkların arkasında gizlenmeye çalışanlar, bombadan korunmak için katırın altına gizlenen çocuklar, ölümün ne kadar yakın olduğunu görmüş ancak bütün insanlar gibi korkuya rağmen ölümün yanı başında olduğunu anlamaz halde canlarını kurtarmaya çalışıyorlardı. Katırların altındaki çocuklar, ikinci bombada öldü. Kayalıkların ardına saklananlar gibi. Sonra iki bombalama daha. Sonuncusunda, 14 kişi yaşama veda etti.

Mehmet Encü anlatıyor:

"20.00'den 21.30'a kadar o soğukta orada tutmuşlar çocukları. Sokmamışlar. Bir yandan da bizi taruyan o karakoldan, Gülyazı Karakolu'ndan aydınlatma fişekleri, toplar ateşleniyor. 13 yaşında ölen Muhammed'in babası Ubeydullah Encü, hepimiz gibi tanıyor komutanları. Gülyazı Karakolu'nu arıyor. Başçavuş çıkıyor telefona. 'Müdahale etsenize, çocuklarımız ölüyor' diyor. 'Korkmayın, bir şey olmaz, uyarı ateşi bu sadece' yanıtı alıyor. Ama bombalama devam ediyor. Kesmediler bombalamayı."

Dört bombardımandan sonra, kayalık kısımdaki dört köylü dışında herkes ölmüştü. Dört kişi, dere yatağına atlayarak kurtulabildi. Birbirlerini de göremiyorlardı.

Dere yatağında geçen bir saat, ömür kadar uzundu. Yukarıda kimlerin ölüp kaldığını bilmeden, çocukların, gençlerin, katırların yaşayıp yaşamadığını bilmeden geçen bir saat. Ne asker geliyordu, ne uçak. Sessizlik hâkimdi her yana.

Bilanço, köylülerin sınıra gelmesiyle anlaşıldı. Ellerinde fenerler, yanlarında katırlarla sınıra gelen köylüler, ağıt yakmaya başladı.

34 çocukları o akşam, Uludere'nin kanlı sınırında can vermişti.

Yaralılar hemen köye götürüldü. Ne ambulans, ne asker, ne bir askeri araç vardı ortada.

Mehmet Encü anlatıyor:

"Bombalama bittikten belki 10 dakika sonra sınırdaydık hepimiz. Görmeyen gözlerimle ben, bütün köylüler. Gittiğimizde paramparça olmuş cesetlerle, ölen katırlar dışında bir şey kalmamıştı. Benim çocuğum, iki kardeşim vahşice katledildi orada. Sabaha kadar o soğukta, çocuklarımızın, kardeşlerimizin parçalarını topladık tek tek. Hayatımız parçalandı."

Çocuklarının parçalarını topladılar

Fenerlerle, yakılan ateşlerle bulunmaya çalışıldı ölenlerin kim oldukları ve parçaları. Katır sırtında, battaniyeye sarılarak köye indirildi cansız bedenler. Sabaha kadar babalar ve ağabeyler, çocuklarını parça parça topladı topraktan.

Haber önce, gece geç saatlerde düştü bazı internet sitelerine. Ama kimse inanmak istemedi. Sabah olduğunda, televizyonlar ve ajanslar hâlâ sessizdi. Derken, beklenen açıklama Genelkurmay'dan geldi.

28 Aralık 2011 tarihinde saat 18:39'da tespit edilen grup PKK'nın kullandığı yolları kullanması sebebiyle F-16'larla vu-

rulmuştu. Genelkurmay'a göre "operasyon" 21:37 - 22:24 arasında yapılıp bitirilmişti.

Bir ölüden iki beden

Roboskililer, battaniyeye sarıp, karların üzerine, yan yana dizdikleri ölüleri için ağıt yakarken, herkes, ölenlerin sayısının 35 olduğunu konuşuyordu. Günlerce konuşulan bu bilgi, ölenlerden birinin parçalarının ayrı ayrı battaniyeye sarılmasından kaynaklanıyordu. Otopsi ve DNA incelemeleri sonunda, bedeninden geriye sadece 10 kilogramlık parçaları kalan Hamza Encü, günler sonra "tek bir insan" olarak kayda geçebiliyordu. Devlet, parçalanan cesedi, günlerce iki insan saymıştı.

Uludere katliamında, 34 kaçakçı, köylü, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı yaşamını kaybetti.

Olaydan hemen sonra başlatılan soruşturmada, aranan yanıt şuydu:

"Bombalama emrini kim verdi?"

Hükümet, bu tür bir olaydan sonra açıkça, ölenlerin sivil olduğunu ve aralarında "terörist" bulunmadığını söyleyen ilk hükümet olmakla övünüyor ve gerekli soruşturmaların açıldığını bildirmekle yetiniyordu.

Köylüler ise feryat ediyordu: "Karakoldakiler gidip geldiğimizi biliyordu, ilk bombalamadan sonra aradık, bombalamayı kesin dedik, kesmediler."

Ardı ardına heyetler Uludere'ye gitmeye başladı. Bakanlar, tepki çekmeyecek yerlerde görüşmeler yapıyor, kurulan taziye çadırlarına gitmiyordu. Taziye çadırındaki Uludere Kaymakamı ise kafasını dışarıya çıkarttığı anda saldırıya uğradı.

34 ölümün öfkesi, köylülerin karşılarında gördükleri ilk yetkiliye saldırmasına yol açmıştı. Katliamdan hemen sonra devreye girmeyen yargı, bu kez elini çabuk tuttu. Kaymakama saldıranlar tutuklandı, haklarında jet hızıyla dava açıldı.

Peki soruşturma?

Diyarbakır Özel Yetkili Başsavcıvekilliği de soruşturma açtı olaydan hemen sonra. Ancak aradan geçen bir yıllık zamanda, "Bombayı atan, emri veren" gibi komuta kademesi içerisinde basitçe açığa çıkartılabilecek bilgiler bile gün ışığına çıkmadı.

Katliamdan hemen sonra 9 Ocak 2012'de TBMM İnsan Hakla-

rı İnceleme Komisyonu da Uludere'de yaşananları incelemek için bir alt komisyon oluşturdu.

"Kesemezlerdi, haberimiz yoktu"

Komisyonun Uludere'deki temasları, köylülerin gerçekten bombardımanı kesmeleri için karakolu aradıklarını ortaya koydu. Ubeydullah Encü, saat 22.21 sıralarında Gülyazı Karakolu'nu aramıştı. Ancak komisyona göre, karakolun yetkili makamları bilgilendirmesi ve bombardımanın kesilmesi için yeterli zaman yoktu. Üç dakika sonra bütün bombardıman bitmişti zaten. Karakoldaki yetkililer, köylüleri tanıdıklarını doğruluyor, operasyon emrinin kendileri tarafından verilmediğini, kendilerine sadece operasyon yapılacağı konusunda genel bir bilgi iletildiğini söylüyordu. Emri verenler ise hâlâ kayıptı.

Komisyon, olayla ilgili bütün kamu kurumlarına yazı göndererek ellerindeki bilgileri istedi. İçişleri Bakanlığı'ndan gelen raporda, aralık ayında MİT'in, bölgedeki PKK'lıların faaliyetlerine yönelik 10'a yakın raporu Genelkurmay'a gönderdiği, Genelkurmay'ın da bölgedeki yoğun PKK hareketliliği doğrultusunda davrandığı yönünde ifadeler yer aldı.

Genelkurmay'dan gelen yedi sayfalık yazı ise tam bir hayal kırıklığıydı. Genelkurmay, komisyona, olayla ilgili bilgi ve belgelerin soruşturmaları yürüten Diyarbakır Başsavcılığı'na gönderildiğini, soruşturma gizli olduğu için bu belge ve bilgiler konusunda açıklama yapılamayacağını bildiriyordu.

5 Nisan'da gelen bu belgeden sonra komisyon, belgeleri Diyarbakır Başsavcılığı'ndan istemeye karar verdi. Savcılık belgeleri 31 Mayıs'ta gönderdi. Komisyon başkanı, belgelerin komisyon üyesi muhalefet milletvekillerinin eline geçmemesi için, gelen kolileri odaya kilitleyerek yurtdışına gitti. Belgelerin incelenebilmesi ancak yurtdışından döndüğünde mümkün olabildi. Ancak incelenen belgelerde "vur emri"ni kimin verdiği, bombayı kimin attığı gibi ayrıntılar yoktu.

Olağan bir sistemde, hemen aydınlığa kavuşturulabilecek bu bilgiler aradan neredeyse bir yıla yakın zaman geçmesine rağmen hâlâ açığa çıkartılmadı.

İstihbarat kimden?

Genelkurmay Başkanlığı olay sonrası açıklamasında; 28 Ara-

lık 2011 tarihinde saat 18:39'da tespit edilen grubun PKK'nın kullandığı yolları kullanması sebebiyle vurulmasına karar verildiğini ve operasyonun TSİ 21:37 - 22:24 arasında gerçekleştiğini bildirmişti. Ancak ABD gazeteleri, bu bilginin aksine, operasyon istihbaratının ABD'den verildiğini yazıyordu. Genelkurmay, bunun üzerine, basına bilgilendirmelerde bulundu. Buna göre, TSK, vurulan kaçakçı grubunun daha önce Türkiye'den Kuzey Irak'a geçtiği bilgisine sahip değildi. Grup, ilk kez Türkiye'ye dönüş yolunda görüldü.

Konvoy, 28 Aralık günü saat 17.20'de TSK'nın kontrolündeki "Gözcü" adı verilen Heron tarafından Türkiye sınırından beş kilometre uzakta, Kuzey Irak tarafında, Genelkurmay'a göre, PKK'nın faaliyet gösterdiği bir bölgede tespit edildi. Heron, grubu aralıksız biçimde izlemeye aldı ve kesintisiz görüntü aktardı. Heron'un grubun ilk görüntüsünü aldığı bu saatte, sözü edilen ABD'ye ait Predator, bölgeden 180 kilometre uzakta, Kandil üzerindeydi. TSK, grubun terörist olduğunu değerlendirdi. Grubun güneye hareket edebileceği düşünülerek, ABD'lilerden Kandil üzerindeki Predator'ün bölgenin güneyine gönderilmesi istendi. Söz konusu Predator, Heron'un ilk görüntüyü aldığı saatten üç saat dört dakika sonra, saat 20.24'te bölgenin güneyine geldi. Grup, güneye hareket etmediği için Predator'ün önemi kalmamıştı. Predator bölgeye ulaşmadan, grubun terörist bir grup olduğu değerlendirmesi yapılmış ve hava harekâtı kararı alınmıştı. Bölgeye 20.24'te ulaşan Predator, 37 dakika görüntü aldı. Predator'ün 21.01'e kadar aldığı görüntülerin kullanılmasına ihtiyaç kalmadı ve kullanılmadı. Çünkü aynı Heron bu süreyi kapsayacak şekilde grubu aralıksız olarak takip etmiş ve görüntü aktarmıştı. Hava harekâtı kararı alan TSK; hem harekâta katılacak uçakların seyr-ü sefer emniyeti hem de Predator'ün güvenliği için ABD'lilerden Predator'ün bölgenin daha da güneyine çekilmesini istedi. Predator bu nedenle bölgeden uzaklaştırıldı.

Hava harekâtı 21.37-22.24 saatleri arasında icra edildi. Hava harekâtından sonra aynı Heron yine bölgeye gönderildi ve saat 00.55'e kadar görüntü aktarmaya devam etti.

O kadar da değil

Uludere'nin gündemde tutulması ısrarına karşılık, hükümetin ilk günkü tepkisi bunu yapanlara karşı ağırlaşarak ve gündemde tutmak isteyenleri suçlayarak devam etti. Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, parti içinde, bu konuda yaşanan görüş ayrılıkları-

na karşı, henüz soruşturmalarda hiçbir somut adım atılmamasına karşılık, şu yorumu yapıyordu:

"Biz açıklamamızı yaptık. Neydi bu açıklama; Burada bir hatanın olmuş olabileceğini daha başta söyledik. Ama bu bölgenin terör bölgesi olduğunu da söyledik. Kimse de kalkıp sınır boyu kaçakçılığı yapanların yaptığı kaçakçılığı meşru gösterme gayreti içine giremez. Bu konularla ilgili olarak bizler yasanın belirlediği tazminatın çok çok ötesinde açılan hesaplara yatırdık. Başbakan yardımcım aileleri ziyaret etti. Eşlerimiz gittiler. Ziyaretleri yaptılar. Eğer insaniyse biz görevimizi yaptık. Terör örgütü veya uzantıları daha farklı beyan bekliyorsa kusura bakmasınlar. İdari inceleme yapılıyor. Adli incelemeler devam ediyor. Yapacağımız herhangi bir şey yok. Süreci takip ediyoruz, izliyoruz. Kimsenin dümen suyunda değiliz. Adaletin tecellisini bekliyoruz. Yok şöyle özür dilensin böyle dilensin. Atılan adımlarla o özürlerin dilendiği açıktır. Zorla gündemde tutanlar terör örgütü ve uzantılarıdır. Samimi olmadığı ortadadır. İstismara dönüştürmenin gayreti içinde olanlar vardır. Kimse de bu konuyu fazla istismar etmesin. Bizim söyleyeceğimiz budur. Grubumdan da farklı bir açıklama gelmeyecektir."

Erdoğan'ı bu açıklamayı yapmaya zorlayan ise İçişleri Bakanı İdris Naim Şahin'e karşı oluşan tepkiydi. Şahin, Uludere'de ölenleri, PKK'nın figüranı olmakla suçlarken, şu sözleriyle milliyetçi cephenin de alkışını alıyordu:

"Hayatını kaybeden vatandaşlarımız kaçakçılık yaparken hayatlarını kaybettiler. Sağ yakalansalar kaçakçılıktan yargılanacaklardı. Daha ağır bir sonuç olunca, yargılanamaz duruma gelip hayatlarını kaybedince kaçakçılık olayı gölgede kaldı. O bölge Kandil'e doğru bölücü terör örgütü KCK'nın kontrolünde olan bir bölgedir. Bölücü terör örgütünün sıktığı kurşun, attığı bomba yediği ekmek, giydiği ayakkabı parayla alınıyor. Baronların da parada payı var. Para hareketinin bir bölümü kaçakçılıktır. 34 insanımız, çoğu yaşı küçük gençlerimiz bu olayın sadece figüranlarıdır. Filmin büyüğüne bakmak lazım. Filmin senaristi, baş oyuncusu vardır. Figüranlara takılıp kalıyoruz.

O insanlara kaçak malı veren PKK terör örgütüdür. Kaçakçılığın rantını elde eden KCK terör örgütüdür. BDP bu olayın parçası durumundadır. BDP, cenazelerde yaptığı iğrenç davranışın, 34 kişinin cenazesinin üzerine örttüğü iğrenç bez parçasının hesabını vermek durumundadır. BDP'nin bayrağı mıdır, neyin işaretidir? Bunları sorgulamamız lazım. Özür dilenecek mahiyette bir

olay değildir. Özür dilenecek bir olay yoktur. Hantepe olayı vardır. Katırlar sırtında gelen silahlarla askerlerimiz şehit edilmiştir. Olayı suçluluk psikolojisiyle görmüyoruz. O gençlerimiz orada olmamalıydı."

"İnsani bulmuyorum"

Şahin'in 24 Mayıs 2012 tarihli bu açıklamalarına karşılık, AKP sözcüsü Hüseyin Çelik, şunları söyledi:

"Herkes bilir ki bu bölgede kaçakçılık yapanlar öyle veya böyle birilerine rüşvet vererek bu işi yapıyorlar. Bu eskiden beri böyledir. Orada, özellikle Kuzey Irak'ta, oradaki PKK varlığından dolayı, PKK'nın kaçakçılıktan bir şekilde pay aldığı, beslendiği bilinmektedir. PKK'nın kaçakçılıktan beslenmesi ve kaçakçılıktan pay alması, sadece rızkını kazanmaya çalışan, ama illegal yolla da olsa ekmek parası çıkarmaya çalışan bu insanları PKK'nın figüranları yapmaz. Başından beri bu meselede partimizin ve hükümetimizin duruşu budur.

Biz hayatını kaybeden bu insanların acılarını hep paylaştık, başsağlığı dileğinde bulunduk. Başta Sayın Başbakanımız olmak üzere tüm yetkililerimiz meseleye böyle yaklaştılar. Sayın Bakanın dünkü üslubunu ve yaklaşımını doğru bulmuyorum, ayrıca insani de bulmuyorum. Burada bir yanlışlık var ki, burada bir hata vardı ki mesele şu anda yargıya intikal etmiştir. Esasen hükümetin bu insanlara tazminat öngörmesi, tazminat ödemesi de bu insanların terörist olmadığını veya PKK'nın figüranları olmadığını göstermektedir."

Erdoğan ise Çelik'in aksine, Şahin'e yakın duran bir açıklamayla, ölenlere atılan bombanın değil, kaçakçılığın sorgulanmasına yönelik yaklaşımlara destek verdi ve hükümet kanadının tavrını da belirledi.

O kaza

21 Ağustos 2012'de meydana gelen bir kaza ise başlıklara, haber metinlerine gizlenen ayrımcı dili bütün çıplaklığıyla açığa çıkarttı. Dokuz asker ve bir korucunun yaşamını yitirdiği kaza, Roboski'nin hemen yanı başında meydana gelmiş ve yaralı askerleri, aylar önce tıpkı battaniye sardıkları beden parçalarını taşıdıkları gibi köylüler taşımak zorunda kalmıştı. Savaşın zehirli dilini açığa çıkartan kazadan sonra kimi haberlerde köydeki kaza-

ya kuşkuyla yaklaşılıyor, kimi haberlerde ise insani eylemden, inanılmaz bir mucizeymiş gibi söz ediliyordu. Haberin en yalın hali ise şuydu; Başbakan ve İçişleri Bakanı'nın, "Özür dilemeye gerek yok, oradaki yolları nasıl o kadar biliyorlar" sözleriyle örtülü biçimde suçladıkları köylüler, bir akvaryumda doğup, büyümek ve yaşamak zorunda kalan şanssız, kendi ülkelerinin attığı bombayla parçalanmaması gereken insanlardı.

Mehmet Encü anlatıyor:

"Ölünceye kadar oğlumun acısını, kardeşlerimin acısını unutmayacağım. Bana ve aileme bakacak kimsem de kalmadı. Ailemin de hayatı bitti. Bakanlar aynı gece gelmeliydi oraya. Başbakan gelemedi, tamam ama İçişleri Bakanı ve diğer bakanlar da hemen aynı gece gelseydiler ya da sabah gelseydiler, acımızı paylaşsaydılar biz de rahatlardık. Ama Başbakan iki gün sonra ancak açıklama yaptı. Devlet bizi yanlış anladı. Biz para istemiyoruz, failler ortaya çıksın istiyoruz. Başbakanımızdan, Genelkurmay Başkanı'ndan bu olayı açığa çıkarmalarını istiyoruz. Devletten sadece bunu bekliyoruz. Bunlar yerine getirildikten sonra ancak devletle anlaşırız. Biz devlete karşı hukuki yolu deneyeceğiz. Elimiz, ayağımız nereye kadar ulaşırsa gideriz. Davamızı sonuna kadar sürdüreceğiz. Eğer Türkiye'de Cumhurbaşkanı, Başbakan, Genelkurmay Başkanı bu olayın peşine düşüp aydınlatmazlarsa biz bu olayı mecburen AİHM'ye taşırız. Burada bir soru işareti var. Asker diyor ki, 'Uyarı işareti yaptık, aydınlatma mermisi ve havan attık.' Örgüt olsa canını korumak için taşın altına saklanırdı, ama bunlar hiç dinlemeden yola devam etmişler. Çocukların ellerinde el feneri vardı. Örgüt el feneriyle mi yola devam eder? Vurulan çocuklar Başbakan'ın çocuklarıdır, hepimiz Başbakan'ın çocuğuyuz. Nasıl bir baba kalkıp da 34 evladını vurur! Başbakan bu olayı aydınlatsın, bizim tek isteğimiz budur. Bugün diyorlar ki, 'Tazminat vereceğiz.' Bizim gözümüz parada değil. Bizim gözümüz sorumluların adalet önüne çıkarıp yargılanmasında. Eğer bu olayı aydınlatmazlarsa demek ki bizim burada yerimiz yok, biz bu ülkenin insanı değiliz, o zaman göç edip gitmek zorundayız. Biz üç köyü boşaltıp gidersek zararı devlet görür. Aydınlatmazlarsa hepimiz buradan göç ederiz, terk ederiz buraları, Türkiye'de kalmayız, başka bir ülkeye gideriz. Irak mı olur, İran mı olur o zaman düşünürüz. Başbakan diyor ki 'her bir aileye 123 bin TL vereceğiz.' Biz kesinlikle bu parayı istemiyoruz, kan parası değil adalet istiyoruz. Tek isteğimiz olayın aydınlatılması. 10 trilyon da verseler istemiyoruz."

Suçları kaçakçılık

Olağan koşullarda sadece kaçakçılık suçundan işlem yapılabilecek olan ve bu nedenle onlarca kez zaten işlem gören köylüler, olağan koşullarda bu kitapta da yer almamalıydı. Ancak doğdukları coğrafya, üzerlerine çevrili parmaklar, olağan şüpheli halleri, onların da devlet tarafından "diğerleri" gibi algılanmasına yol açtı. Bu yüzden, yok edilmeleri de olağandı. Koruculardan çocuklara kadar uzanan ölülerden açıkça özür dilenmesi bile yeterli değildi. Hatta bu kişilere maaş bağlanması bile TBMM'de kabul görmüyor, muhalefetin eleştiri konusu, iktidarın muhalefet korkusu haline geliyordu. Orada ölenler, orada doğdukları için bu kitaptaki "diğerleri" gibi ölümle cezalandırıldı.

Bir buçuk yılda ifade bile alınamadı

Peki onca "hesap sorulacak" sözleri ne oldu?

Olayın üzerinden bir buçuk yıl geçtikten sonra hâlâ tek kişinin ifadesi bile alınmamıştı. Üstelik, emsal olabilecek bazı soruşturmalarda terör bölgesinde böyle bir eylemin olabileceğine yönelik takipsizlik kararları çıktı.

TBMM'nin soruşturma raporu ise olayın yıldönümünde bitmiş olmasına rağmen açıklanmadı. Rapor da ancak olaydan 14 ay sonra açıklanabildi. Nasılsa, rapor açıklanmadan hemen önce, komisyona gelen bir yazıda, kaçakçıların arasında bazı "teröristlerin de öldüğü" ancak PKK'lıların güvenlik güçlerinden önce bölgeye gelerek cesetleri taşıdığı yönünde bilgiler yer aldığı basına sızdı. Rapor açıklandığında ise bu yazının gizli tanık ifadesine dayanılarak hazırlandığı ortaya çıkacaktı.

Peki ne vardı raporda?

Failler yoktu.

En azından isimleri...

Olayın kasıtlı yapılmadığı söyleniyordu.

Kaçakçılık eleştiriliyordu.

Ama diğer bilgiler bile yaşanılan cehennemi göstermeye ve aslında isimlendirilmemiş faillerin kim olduğunun anlaşılmasına yeterliydi Rapordaki bazı tespitler şöyleydi:

– Gülyazı Muhtar Vekili, bombalama sonrasında olay yerine gittiğinde, çocukların kol, bacak ve kafalarının olmadığını gördüklerini belirterek, "çocuklar bombanın etkisiyle toprağın altında kalmıştı, cesetleri sabaha kadar ellerimizle kazıyarak çıkar-

dık. Oğlumu kendi ellerimle çıkardım. Oğlumu çıkarırken kafasının tamamen yok olduğunu gördüm. Sadece burnu kalmıştı. Elbisesinden tanıdım" dedi. Bu sözleri rapora aynı şekilde girdi.

– Rapora göre, kaçakçılar, mazotu, 220 TL'den alıp, 270 TL'ye satıyordu. Çocuklar söz konusu olduğunda, bir katıra iki çocuk düştüğünden kazandıkları para sadece 25 TL'ydi.

– 23. Jandarma Sınır Tümen Komutanı'nın olaya ilişkin rapora yansıyan değerlendirmesi ise şöyleydi:

"Ben altı aydır buradayım. İlk defa 40-50 katırla 40-50 kişinin kaçakçılığa gittiğini görüyoruz. Bakın ben Hakkâri bölgesinde gördüm, 300 tane katır, 10 tane adam, 300 tane katır, 15 tane adam. Burada katır başına bir adam. İşte bu da şey. Yani ne diyeyim, tesadüfler öyle geliyor ki kader çizgisi burada birleşiyor."

– Aynı tümenden bir başka komutanın yorumu ise şöyle:

"Bütün komutanlıklar o kadar terörist olduğuna şartlanmış ki, kimsenin aklına böyle bir soru sormak gelmiyor."

– Genelkurmay Başkanlığı'nın rapora giren 10 maddelik gerekçeleri de çok farklı değildi. Genelkurmay'a göre, PKK'nın önemli isimlerinden Fehman Hüseyin bölgedeydi ve kalabalık bir terörist grubu da sınırdan geçmeye hazırlanıyordu. Terörist-sivil ayrımı yapılması mümkün değildi ve eylem duyumu vardı. Köylüler kaçakçı davranışı göstermemişti ve diğer köylüler de zamanında askeri uyarmamıştı.

Grubun ilk kez tespiti ile hava harekâtı arasındaki dört saat yirmi dokuz dakikalık zaman diliminde Genelkurmay Başkanlığı'na harekâtın durdurulması yönünde bir bilgi ve belge de ulaşmamıştı. Ve harekât sınır ötesi harekât karar mekanizmasına uygun icra edilmişti.

– Rapora göre, olay sırasında tam sekiz merkezden köylüler izleniyordu. İnsansız Hava Aracı, Genelkurmay Başkanlığı, Kara Kuvvetleri Komutanlığı, 2. Birleştirilmiş Hava Harekât Merkezi, 2. Ordu Komutanlığı, Jandarma Asayiş Kolordu Komutanlığı, Batman İHA Üssü, 23. Jandarma Sınır Tümen Komutanlığı ve bağlı Tugay Komutanlığı tarafından izlenmekteydi ama kimsenin aklına yerel makamlardan bilgi istemek gelmedi.

– Raporda, ilk gruba atılan üç bombadan sonra bile arkadaki ikinci grubun açık alanda beklemeyi sürdürdüğü belirtilerek, "Grubun terörist grup olması durumunda harekâtı gerçekleştiren uçakların seslerini duyduktan ve ilk gruba atılan bombalardan sonra son derece dağlık ve sarp olan arazide gizlenecekleri anlaşılmıştır" denildi. Ancak bu ifadenin arkasından buna rağ-

men, başkaca hareketlerin, grubun terörist olduğu kanısını pekiştirdiği vurgusu yapıldı.

– Raporda, olay yerinde altı teröristin bulunduğu bilgisinin kimden geldiği de açıklanıyordu. Buna göre, belgeyi gönderen 2. Ordu Komutanlığı'ydı. Kimsenin inanmadığı o bilgiyi yazıya dökmüş ve komisyona göndermişti. Komisyon da raporuna almayı uygun bulmuştu.

– Askeri yetkililerin neden yaralılara yardım gönderilmediği sorusuna verdikleri yanıt da raporda yer aldı. Köylüler 112'yi aramalarına rağmen yardım alamamıştı, ambulanslar asker tarafından bekletilmişti. Askerin ise bu konudaki açıklaması, güvenlik gerekçesiyle askerin bölgeye gönderilmediği, pist olmadığından da helikopterin indirilemediğiydi.

– Ve rapor, bakanların, Başbakan Erdoğan'ın eşi Emine Erdoğan'ın ve CHP lideri Kemal Kılıçdaroğlu'nun mağdurları yalnız bırakmayarak acılarını paylaştıkları, vefat edenlerin yakınlarına, Başbakanlık'ça 3,4 milyon TL ödeme yapıldığı, eşi vefat eden 28 kadına da maaş bağlandığı bilgilerini içeriyordu. O paraları ailelerin failler bulunana kadar çekmedikleri bilgisi verilmeden üstelik.

Peki ölenler, aileleri için "para" anlamına mı geliyordu. Kendi mektuplarında öyle anlatmıyorlar. Ailelerinin verdiği bilgilerle kaleme alınan mektuplar, yaşamayı istediklerini gösteriyor.

"Askeri mahkeme baksın"

Bir buçuk yıl yürütülen savcılık soruşturmasından sonra Roboskili ailelere "daha çok beklersiniz" anlamına gelen bir karar gönderildi. Diyarbakır Özel Yetkili Başsavcıvekilliği, şüpheli ifadesi bile almadığı dosyayı, görevsizlik kararıyla Genelkurmay Askeri Başsavcılığı'na gönderdi. Karar sadece dört sayfadan oluşuyordu.

Mağdur yakınları başta olmak üzere bütün Türkiye'nin merakla beklediği kararın ilk üç sayfasında ölenlerin ve şikâyetçilerin isimleri yer aldı. Üçüncü sayfanın son bölümünden itibaren başlayan kararın tamamı ise toplam 53 satırdan oluştu. Buna karşılık, kısa kararda suç tarihinin bile 28 Kasım 2011 olarak yanlış yazılması dikkati çekti.

Heron merkezlerinden bilgi

Kararda, hava operasyonunda Irak'ın kuzeyine kaçakçılık için geçip Türkiye'ye dönen 34 kişinin hayatını kaybettiği belirtilerek,

ölenlerin yakınlarının, yaralı kurtulan mağdurların ve tanıkların ifadelerinin alındığı, Genelkurmay Başkanlığı, MİT, 2. Ordu Komutanlığı, Van Jandarma Asayiş Komutanlığı, Şırnak 23. Jandarma Sınır Tümen Komutanlığı, Şırnak 22. Sınır Tugay Komutanlığı, Şırnak İl Jandarma Komutanlığı ve Uludere İlçe Jandarma Komutanlığı ile yazışmalar yapıldığı kaydedildi. Bu merkezlerin Heron görüntülerinin izlenebildiği komutanlıklar olması dikkati çekti.

Yakın bölge

Kararda, şöyle denildi:

> İlgili kurumlardan gönderilen yazı ve belgelerde olay mahalline yakın bir bölgede PKK terör örgütü mensuplarının bulunduğu, bölgedeki askeri üs bölgelerine saldırı yapılacağı yönündeki istihbari nitelikteki duyumların yanında; PKK terör örgütünün silahlı kanadının sorumlusu olan Suriyeli Bahoz Erdal kod adlı Fehman Hüseyin'e ait telsizin de yakın bir bölgede sinyal vermesi ve çok sayıda telsiz kestirmesinin tespit edilmesi nedeniyle askeri birliklerin saldırı olasılığına karşı uyarıldıkları anlaşılmaktadır. Bölgedeki bu hareketlilik nedeniyle sınırdaki askeri birliklerin muhtemel bir saldırıya karşı hazırlıklı bir şekilde bekledikleri anlaşılmıştır.

Terörist veya kaçakçı

Kararda, insansız hava araçlarının ilk olarak 17.20'de hareket eden grubu tespit ettiği, görüntüleri inceleyen birimlerin grubun terörist veya kaçakçı olabileceği yönünde değerlendirmeler yaptığı ifade edilerek, "Sınıra yakın bölgede örgüt mensuplarının bulunması ve olayın gerçekleştiği bölgede olay öncesinde çok sayıda silahlı çatışmanın meydana gelmiş olması da dikkate alınarak tespit edilen grubun terör örgütü mensupları olduğu değerlendirilip, hava harekâtı yapılmasına karar verilmiştir. Bu hava harekâtı kapsamında savaş uçakları tarafından ilki saat 21.40'ta, sonuncusu ise 22.24'te olmak üzere gruplara yönelik 4 bomba atılmıştır" denildi.

Gerekli özeni göstermediler

Görüntüleri izleyen görevlilerin, değerlendirmede gerekli özeni göstermeyerek 34 kişinin hayatını kaybetmelerine neden olduklа-

rını ve "görevi kötüye kullanmak", "taksirle birden çok kişinin ölmesine ve yaralanmasına neden olmak" suçunu işlediklerinin belirtildiği kararda, bu suçların özel yetkili savcılığın görev kapsamında olmadığı belirtildi. Toplumda infial yaratan olayla ilgili başlatılan soruşturmanın bu nedenle Genelkurmay'a gönderildiği anlatıldı.

Bu suçlardan yargılanırlar mı?

Roboskili ailelerin bu karardan sonra umutları kalmadı. Kardeşlerini, çocuklarını anmak için sınırı geçip, öldükleri yere karanfil bıraktıklarında para cezasına mahkûm edilen, konuştuklarında haklarında soruşturma açılan aileler, son umut, Başbakan Erdoğan'la da görüştüler ancak yine aradıklarını bulamadılar. Şimdi, zaten dava açılsa bile "kuşa dönecek" yetersiz cezalar için artık beklemek istemiyorlar. Bu suçlardan dava açılsa bile sonucundan umutları yok artık.

Uludere'de ölenlerin mektupları

Sonuçsuz biçimde devam eden soruşturmalar sürerken, Roboski'ye Adalet Platformu, ölenlerin hikâyelerini, onların ağzından kaleme alınmış mektuplarla kamuoyuna duyurdu. O mektuplar, Cumhurbaşkanlığı, Başbakanlık, TBMM ve Adalet Bakanlığı'na da iletildi. O mektuplara göre, ölenler ve kısa hikâyeleri şöyleydi:

– Seyithan Enç: 1990'da doğdu. Roboski'nin yanıbaşındaki Gülyazı köyünden. Daha yeni sözlenmişti. Urfa'da askerliğini yapıp döndükten sonra evlenecekti ama parası yoktu. Telefon açacak bile parası yoktu. Bir parça kontör alırım niyetiyle gitti kaçağa; dönemedi.

– Salih Encü: İki ağabeyi okusun diye okulu bırakmış, kaçağa gidiyordu. 18 yaşındaydı. Katırların altına saklandı bombalardan korunmak için, korunamadı.

– Muhammed Encü: 13 yaşındaydı daha. Altıncı sınıfa gidiyordu. Babası evde yokken kaçağa gidip para kazanmak istedi. Bombalanarak öldü.

– Selman Encü: Babasızdı, ailesine bakmaya çalışıyordu. 90'larda korucu oldu. Evlendi, çocuğu oldu. Kızı zihinsel engelliydi. Doğan üçüncü çocuğu gibi. Çocuklarına bakmak için kaçağa gitti, dönemedi.

– Mehmet Ali Tosun: 1997 doğumluydu daha. Babası yokken, harçlık için gitti kaçağa; dönemedi.

– Cihan Encü: Yedi çocuklu bir ailenin çocuğuydu. Üç gün daha yaşasa 20 yaşına girecekti. Annesi ve babasını erken yaşta kaybetmişti. Yedi kardeş tutunmuşlardı yaşama. Yeni evlenen ağabeyi yerine gitti kaçağa, dönemedi.

– Nadir Alma: 25 yaşındaydı. 13 çocuklu yoksul bir ailenin çocuğu. Askerdeyken kendisine bakan ağabeyleri kaçakçılıkla evin geçimini sağlamıştı. Erzurum'da askerlik yapıp döndü. İki kardeşi gitti askere. Onlara para gönderecek, sonra evlenecekti. Kaçağa gitti, dönemedi.

– Erkan Encü: 13 yaşındaydı. Gözlerini devlete vermiş korucu bir babanın çocuğu. Amcalarıyla gitti kaçağa. Harçlığını çıkartmak, yeni kurdukları takımın malzemeleri için para bitirmek istiyordu. Dönemedi.

– Osman Kaplan: En büyüğü 11 yaşında beş çocuğu vardı. Genç yaşta evlendi. Ailesine kaçakçılıkla bakıyordu. Çamaşır makinesi almıştı, taksidi vardı. Kaçağa gitti, dönemedi.

– Özcan Uysal: 19 yaşındaydı. Para biriktirmek, yakında düğünü yapılacak amcasına destek olmak istiyordu. Kaçağa gitti, dönemedi.

– Zeydan Encü: 20'li yaşlarına henüz girmişti. Kardeşi Orhan bilgisayar istiyordu ne zamandır. Onu da getirdi kaçağa. Ölüleri birbirine karıştı. Kaçağa gitti, dönemedi.

– Orhan Encü: 13 yaşındaydı. Bilgisayar almak için çıktı kaçağa. Ağabeyi Zeydan Encü'nün kazandığı eve, kendi kazandığı kumbaraya gidecekti. Otopside, Orhan'ın sanılan bazı parçaların parçalanan katırının olduğu anlaşıldı.

– Vedat Encü: Lisede öğrenciydi. Köyde, en çalışkan, matematiğe en düşkün çocuktu. Yoksulluktan göç eden ailesi, kentlerde barınamamış geri dönmüştü. Kaçağa gitti, dönemedi.

– Fadıl Encü: 20 yaşındaydı. Daha o gün maç yaptığı üç arkadaşıyla birlikte gitti kaçağa. Üzerindeki formayı bile çıkartmamıştı. Arkadaşlarıyla öldü. Üç gün bulunamadı ceset parçaları. Forma parçalarından tanındı. Kaçağa gitti, dönemedi.

– Şervan Encü: 19 yaşındaydı. Babası şofördü. Uzun yola çıkmıştı. Harçlık biriktirmek için annesinden izin alıp gitti. Babası olsa izin vermezdi. Dönemedi.

– Şerafettin Encü: 18 yaşındaydı. 12 yaşında öksüz kaldı. Babasıyla birlikte altı kardeşine bakabilmek için uğraşıyordu. Kaçağa gitti, dönemedi.

– Şivan Encü: Dört çocuklu bir ailenin en büyük oğluydu. Babası, daha küçükken, onu alıp terk etmişti köyü. Dayanamadı annesizliğe. Üç yıl önce gelip, ailesine bakmaya başladı. Çobanlık yapıyordu. Akşama kadar koyun gütmüştü. Amcasının oğlu çağırdı kaçağa. Annesi, "Gitme, yorgunsun" dedi. Gitti. Dönemedi.

– Savaş Encü: 15 yaşındaydı. Ağabeyi Hüsnü ile çıktı kaçağa. Evde erzak bitmişti. Büyük ağabeyinin, "Ben gideyim" ısrarlarını dinlemedi. Eldiveninden teşhis edildi. Kaçağa gitti, dönemedi.

– Karker (Selahattin) Encü: Ailesini geçindiriyordu. Büyük kentte işçilik yapıp, geçinemeyince dönmüştü köye. Kaçağa gitti, dönemedi.

– Nevzat Encü: 19 yaşındaydı. Üniversiteye hazırlanıyordu. Kitap alacaktı. Kaçağa gitti, dönemedi.

– Mahsun Encü: Babası hastaydı. Ertesi gün kardeşinin doktora götürülmesi gerekiyordu. Parası yoktu. Kaçağa gitti, 17 yaşındaydı, dönemedi.

– Bilal Encü: 16 yaşındaydı. Doktor olmak istiyordu. Babasının gözleri görmüyordu. Kaçağa gitti, dönemedi.

– Hüsnü Encü: 31 yaşındaydı. 8 yıldır çocuk sahibi olmak istiyordu. Eşi hamile kaldı. İhtiyaçları vardı çokça. Kaçağa gitti, kardeşi ve yeğenleriyle. Dönemedi.

– Hamza Encü: Tunceli'de askerlik yaptı. Defalarca operasyonlara çıkmak zorunda bırakıldı. Döndüğünde annesi evlendirmek istedi hemen. Kendisi de istiyordu. Erken evlenirdi burada yaşayanlar. Kaçağa gitti, dönemedi. 80 kilodan 10 kilogramlık bölümü bulunabildi vücudunun. Kayıtlara "sahipsiz kol ve bacak" olarak geçti önce. Kimliği sonra tespit edildi.

– Aslan Encü: Ağabeyi, kaçakçılık yaparken mayına basıp bacağını kaybettiğinden, aileye bakma sırası ona gelmişti. Kaçağa gitti, dönemedi.

– Selam Encü: İki yıllık inşaat bölümünü bitirmişti. Mühendisliğe geçmek için sınava girmesi gerekiyordu. Babasından istedi, beklemesi gerektiği yanıtı aldı. Sınav tarihi yaklaşıyordu. İlk kez kaçağa gitti. 40 lira kazanacaktı. Dönemedi.

– Adem Ant: Nişanlıydı. Evlenip Şırnak'a yerleşecekti. Ev tutacaktı orada. Kaçağa gitti, küçük yaştaki bir akrabasını yalnız bırakmamak için, gitmeyeceğine dair nişanlısına söz vermesine rağmen. Dönemedi.

– Yüksel Ürek: 14 yaşındaydı. Okulda kız kardeşinden iki lira yakıt parası istemişler, annesi bulamamıştı. Kış ayında para olmazdı. Kaçağa gitti, dönemedi.

– Bedran Encü: 13 yaşındaydı. Okul masrafları için para biriktirmek istiyordu. Cebinden kek ve 20 lira çıktı. Kaçağa gitmişti, dönemedi.

– Salih Ürek: 16 yaşındaydı. Liseyi bitirecek, sınava girecekti. Para gerekiyordu. Bombardımandan yaralı kurtuldu. Katır sırtında taşınırken hastaneye can verdi. Kaçağa gitti, dönemedi.

– Cemal Encü: 17 yaşındaydı. Kantine borcu vardı. Sıkıştırıyordu kantinci. İkinci kez gitti kaçağa, dönemedi.

– Hüseyin Encü: 20 yaşındaydı, askere gidecekti. Kaçağa gitti, dönemedi.

– Celal Encü: 16 yaşındaydı. Öksüzdü, babasına yardım ediyordu kardeşlerinin bakımı konusunda. Kaçağa gitti, dönemedi. Ölümünü protesto eden amcasının oğlu tutuklandı.

– Serhat Encü: Ağabeyi üniversite de okuyordu. Para gönderilmesi gerekiyordu. Daha lisedeydi ama ağabeyi için gitti kaçağa, dönemedi.

Benim adım Ethem Sarısülük...

Ethem Sarısülük'ün hikâyesi

"Benim adım Ethem Sarısülük. Elimde silah yoktu. Polis beni başımdan vurdu ve öldüm. Katilimi serbest bıraktılar."

Kızılay, 1 Haziran 2013.

Yasakların meydanı burası. F tipi cezaevlerinin açıldığı o kanlı günlerde, girilmesi izne bağlanmış Kızılay'da şu an sadece "yasaklılar" var.

Meşrutiyet Caddesi'ni Kızılay'a bağlayan girişte yanan barikatı, caddenin en sonundakiler göremiyor bile. Ziya Gökalp Caddesi'nde artık barikata bile ihtiyaç duyulmuyor. Ziya Gökalp Caddesi'nden Maltepe yönüne, Bakanlıklar'dan Sıhhiye yönüne kadar bütün bir meydan eylemcilerin elinde. Polis, sadece Başbakanlık'a çıkan Güvenpark girişinde ve Güvenpark'ın Başbakanlık'a çıkabilecek noktalarında aralıklarla gaz fişeği sıkıyor. En öndekiler gaza karşı tedbirli. Meydana aralıklarla yerleşen kovalara, gaz kapsüllerini daha dumanını yaymadan koymayı görev edinmiş çocuklar, ellerinde eldivenleri oradan oraya koşuyorlar. Bazıları kova bulamadığında Kızılay'ı ikiye bölen havuzların içine ya da zaten kapalı olan metro istasyonuna doğru atıyor gaz kapsüllerini. Ertesi sabah klima çalışınca bütün bir zehir, başkenti kaplayacak. Ama önemli değil, önemli olan, o sırada kalabalığın zarar görmemesi.

Silah sesleri

Derken, anlaşılmaz bir gelişme oluyor. Kızılay'dan bütünüyle çekilen çevik kuvvet polisinden bir kısmı, Güvenpark anıtının köşesinde sıralanmaya başlıyor. Hemen arka bölümlerinde onla-

rı korumakla görevli bir dizi çevik daha. Gaz sıkarak, arkadaşlarının rahatça alana konumlanmalarını sağlamaya çalışıyorlar.

Alandakiler bile anlamıyor polisin nasıl olup da eylemcilerin ortasına konumlanabildiğini. Polis gaz sıktıkça, karşıdan taş atarak yanaşmaya başlıyor eylemciler. Artık neredeyse yüz yüzeler.

Elbette, polisin orada daha fazla kalamayacağını anlıyor amirleri. "Geri çekilin" emri geliyor. Ancak neredeyse yumruk yumruğa kavga edecek mesafeye gelinmişken veriliyor emir. Büyük panik içinde geriye çekilmeye çalışıyor polis. Göz gözü görmüyor. Güvenpark girişindeki mermer koltuklar hemen arkalarında olduğundan çekilmekte zorlanıyorlar. En öndekiler, en öndekilerle kavgaya tutuşmuş. Biraz arkadakiler, koltukların arasından geçip, Yeni Karamürsel'in önüne doğru kaçıyor. Bir bölümü kalkanlarını da bırakıyor kaçarken. Arbedenin ardından o bölümde hiç polis kalmıyor. YKM'nin önünde kalan birkaç polisin de üç beş adım atarak arkadaşlarının yanına geçmesi mümkün. Diğerleri de öyle yaptılar.

Ancak biri, içlerinden sadece biri, önce birkaç adım öne çıkıyor, sonra yere düşmüş bir eylemciye tekme atıp, zaten tetiğini çekip hazırladığı silahını kalabalığa doğrultuyor. Ateşlemesi yeterli. Nişan almasına gerek yok. O kalabalıkta birilerinin vurulmaması imkânsız. Üç el ateş ediyor sonra. Açık biçimde görülüyor, birinde net kalabalığa doğru ateşliyor.

Kalabalıktan biri yere düşüyor.

"Benim adım Ethem Sarısülük."

Gezi'den Ankara'ya

Gezi Parkı'ndaki ağaçların yargı kararına rağmen sökülmesini engellemek isteyen gruba yönelik polis şiddeti, ne zamandır ses çıkardıklarında şiddet gören, tokatlanan, gaz sıkılan, tutuklanan, yok sayılan kalabalıkları harekete geçirdi.

30 Mayıs'ta, ağaç sökecek dozerlerin karşısında durarak, ağaçlara sarılarak engellenen, parkta gece çadırlarda nöbet tutarak engellenmeye çalışılan ağaç kıyımı, "istediğimi yaparım" kararlılığına karşı bir duruşa dönüştü.

En başta, "Gezi'deki ağaçları yıkıyorlar, yeşili seven koşsun" mesajlarıyla duyarlılık oluşturmaya çalışan gençlerin çadırlarının yakılarak parktan atılması, devasa bir toplumsal duyarlılığı harekete geçirdi. Artık kalabalığın hedefi, "yasak elma" Taksim'e gitmekti. Ne olursa olsun Taksim'e ve Gezi Parkı'na ulaşmak.

Binlerce kişi sokağa döküldü. Hayatında trafik polisi dışında polisle karşılaşmamış çocuklar, hayatında eyleme katılmamış anne-babalar, örgütlü mücadeleden gelen öğrenciler, hiçbir örgütlü mücadeleye inanmayan gençler, İstanbul'un dört yanından koşup geldiler. Polis, giderek artırdığı şiddetine rağmen engel olamadı kalabalığa. Sosyal medya aracılığıyla bir anda herkes birbirinin yardımına koşuyor, kanlı bıçaklı üç büyüklerin taraftarları kol kola polise direniyor, Kadıköy'den vapurlara alınmayan halk yürüyerek Boğaz Köprüsü'nü geçmeye çalışıyordu. Taksim'e girdiler büyük coşkuyla ve Gezi Parkı'na.

Kuğulupark ve sonrası

30 Mayıs'ta başlayıp 31 Mayıs'a sarkan Taksim'e çıkma mücadelesine Ankara'dan da ses geldi. Kuğulupark'ta 31 Mayıs'ta toplanan kalabalığın bir bölümünün Kızılay'a yürümek istemesine polisin müdahale etmesi, bir başka Taksim isyanının doğmasına yol açtı. Kalabalıklar, o gece geç saate kadar Tunalı Hilmi Caddesi'ni trafiğe kapatıp, ertesi gün Kızılay'da buluşmak için sosyal medya aracılığıyla sözleştikten sonra ok yaydan çıktı.

Ertesi gün, Kızılay'ın dört yanında çatışma vardı. İstanbul'da olduğu gibi saatler ilerledikçe kalabalık arttı. Polis şaşkındı. Olağan eylemlerde, gaz kullandığında eylemcilere kızan kalabalık polise tepki gösteriyor ve bir anda eylemcilerin yanında yer alıyordu. Çatışmalar akşama kadar sürdü ancak Kızılay eylemcilerin kontrolündeydi. O silahın patladığı söylendiğinde bile kimse polisin bu kadar ileri gidebileceğini düşünmemişti.

1 Haziran akşamı, önce polisin bir eylemciyi silahla vurduğu söylentileri yayıldı.

Sonra buna ilişkin bazı görüntüler açığa çıkmaya başladı. Ancak vurulan genç, Ethem Sarısülük, Numune Hastanesi'ne kaldırılmıştı ve bilinci kapalıydı. Çekilen röntgende, kafasına giren bir metal cismin olduğu görülüyor ancak bu metal cismin ne olduğu çözülemiyordu. Bu sırada devletten ardı ardına "gaz kapsülüdür", "taş gelmiştir" açıklamaları yapılıyor ancak ailesi inanmıyordu. Ağabeyi Mustafa Sarısülük anlatıyor:

"Kızılay'da beraberdik o gün. Ben politik bir insanım ama böyle bir şey görmedim. Bir yanda, ne çatışmayı, ne ne yapılacağını bilmeyen çocuklar, diğer yanda bir garip konumlandırılmış, nişan alarak, eğilerek gaz fişeklerini atan polis. Kitleyi polisten uzak tutmaya da çalıştım. Güvenpark'ın önündeydim. Birkaç dakika

önce polis havaya ateş açmıştı. Yeniden silah sesleri duydum. Yeniden havaya ateş açtılar sandım. Öfke patlaması vardı. Yanındaki arkadaşı vurulan, daha bir öfkeyle davranıyordu. Bir şey bilmeyen çocuklar hepsi. Ambulans geldi, birinin bindirildiğini gördüm, iri yarı. Ama Ethem olduğunu bilmiyorum elbette. Yarım saat sonra arkadaşları aradı. Yoğun bakımda olduğunu söylediler. Yanına girdim, girer girmez kurşun yarası olduğunu anladım. Tomografiyi de ben istedim. Anlaşıldı aslında o sırada.

Aslında Ethem, vurulmadan hemen önce, başının arkasından gaz kapsülü ile vurulmuş. Gitmemiş hastaneye. Orada bir sigara içmiş oturup. Hepsi öfkeli elbette. O sırada hatta, arkadaşları anlatıyor, başörtülü, küçük bir lise öğrencisi geçmeye çalışıyor. Ethem, oradan bulduğu bir kalkanla kızı korumuş, geçirmiş karşıya. Beş dakika sonra vuruluyor."

Öğretmen baba

Ethem'in yoğun bakımda yaşam savaşı verdiği, Türkiye'nin henüz polis kurşunuyla vurulduğunu bilmediği günlerde, Gezi Parkı'nda, Cumhuriyet tarihinde örneğine rastlanmayan görüntüler yaşanıyordu. Binlerce genç, çadırlarıyla parka yerleşmiş, burada bir yaşam oluşturmuşlardı. Kararların ortak alındığı, sömürünün, küfrün, ayrımcılığın dışlandığı, eleştirilerle doğru yolun bulunduğu, müziğin, coşkunun ve sıcaklığın sarmaladığı yeni bir yaşam.

Anlamaya çalışmak yerine sokağın siyasetinden ürkenlerin yoğun eleştirileri altında günler geçiyordu.

Ankara ise İstanbul'dan farklıydı. Üç gün boyunca Kızılay'da süren çatışmalar, Kuğulupark, Dikmen Caddesi, Tuzluçayır ve "her gece mutlaka" Kennedy Caddesi'nde devam ediyordu.

Ethem yaşam savaşı veriyordu. Kimsenin tanımadığı, bilmediği, 26 yaşında bir çocuk, 26 yaşında bir kocaman adam.

Ethem Sarısülük, 1986'da Çorum Sungurlu'da doğdu. Bir kız, dört erkek kardeşin sondan ikincisi.

Babası, Muzaffer Sarısülük, soran, sorgulayan, yazan ve "düşünen" bir edebiyat öğretmeniydi. Tayini nedeniyle Şanlıurfa'ya ailesiyle birlikte taşındıktan sonra bazı dergilerde çıkan yazıları nedeniyle hakkında soruşturma başlatıldı. Şanlıurfa'da geçen yıllardan sonra yeni tayin yeri Kayseri'ydi. Muzaffer Sarısülük, burada iyice içine kapanmaya, sistemi sorgulamaya başladı. Çok az konuşuyor, işe gitmek istemiyordu. İstifa etti. Aile, yeniden

Çorum'a döndü. Muzaffer Sarısülük, bir süre sonra kentlerde yaşayamayacağını söyleyerek, açık arazide, kendi yaptığı bir barakada yaşamaya başladı. Ailesi, anlamaya çalıştı, süreç içerisinde anladı. Elden geldiğince, uzun yıllar barakada, elektriksiz, kendi pişirdikleriyle yaşayan, her yere yürüyerek giden, insanlarla çok az iletişim kuran, yeni kıyafet almayan babalarıyla istediği biçimde iletişim kurmaya başladı.

Ancak özellikle ilk yıllar zordu. Babaları gidince, aile Çorum'da yapayalnız kaldı. Sayfı Sarısülük çalışmıyordu. Çorum'da ne yapacaklarını bilmez haldelerken, dayıları geldi. Aileyi Ankara'ya götürdü. Mustafa Sarısülük anlatıyor:

"Ethem en küçüğün bir büyüğü. Beş çocuk. Ethem'e en çok üç yaş büyük olan kız kardeşim baktı, annesi gibidir. Çorumluyuz biz. Babam öğretmen. Daha okurken evlenmiş annemle. Ethem, babam öğretmenken doğdu. Urfa-Siverek'e çıkmıştı tayini. Babamın yazıları vardı, soruşturma geçirdi. Engin bir bilgiye sahipti, yalnızlaştı. Kayseri'ye atandı, istifa etti. Çorum'a döndük, rahatsızlandı, yalnız yaşamaya başladı. Biz de büyük güçlük içinde bir arada yaşıyorduk. Sonra babam burada kaldı, bizi dayım Ankara'ya getirdi. Bir gecekondu yaptık, Ege Mahallesi'nde orada büyüdük hepimiz."

"Üç kardeş bir defter"

Ankara'da zor bir yaşantı bekliyordu Sarısülük ailesini. Anne Sayfı Sarısülük, evlere temizliğe giderek, çocuklarına bakmaya çalıştı. Mustafa Sarısülük, annesinin en büyük destekçisiydi.

Mustafa Sarısülük anlatıyor:

"Ethem, Kınık İlköğretim Okulu'na başladı Ankara'da. Annem temizliğe gidiyor, bize bakıyordu. Ben anneme yardımcı oluyordum. O yüzden hep Ethem'e ve bir küçüğü İkrar'a kız kardeşim baktı, Fikrinaz. Oysa kendisi de çocuk. Abidinpaşa Endüstri Meslek Lisesi'ne başladı Ethem. Alışamadı. Oradan Tuzluçayır Lisesi'ne. Yoksulluktan okutamadım. Yoksulduk hep. Ben Hacettepe İktisat'ı kazanmıştım, kayıt parası bulamadığımdan okuyamadım. Bir dönem donduramadım okulumu. Lisedeyken kitap alamazdık. Öğretmen bir keresinde, 'Ya al, ya gelme' dedi. Kitabı arkadaşım aldı bana. Bir defterim vardı. O defteri, ben, bir yıl sonra Fikrinaz, bir yıl sonra da Ethem kullandı. Tek defteri üçümüz kullanıyorduk. Ethem'i okutamadık bu şartlarda. Lise 2'de ayrıldı, çalışmaya başladı."

Pizzacılık, hamallık

Ethem Sarısülük, okuldan ayrıldıktan sonra önce pizzacıda çalışmaya başladı. Çok çalışkandı. Annesine destek olmak için gece gündüz çalışıyordu. Sonra inşaatlarda çalıştı. Bir yandan inşaatlarda çalışırken, diğer yandan ağabeyinin dışarıdan aldığı, inşaat, tamirat gibi işleri yapıyordu. Sonra hamallık yapmaya başladı. Günlük olarak çağrıldığında eşya taşıyor, aileye katkıda bulunuyordu. Bu sırada kaynakçılık öğrendi. İşini çok iyi yapmaya başladı. Organize sanayide iş buldu. Patronları çok memnundu. Ancak o da artık emeği daha fazla değerlensin istiyordu. Dışarıdan işler alıyor, götürü usulü işler yapmaya çalışıyordu.

Ölümünden sonra bazı basın yayın organlarında "terör örgütünün kampında çekildiği" belirtilerek yayımlanan fotoğraflar ise kaynak için gittiği Hakkâri'de askerlerin mevzisinde çekildi. Ölümünden hemen kısa bir süre önce, çalıştığı firmanın aldığı, Hakkâri'deki karakol inşaatı için bu kente gitmiş, orada fotoğraf çektirmişti. Öldüğünde maaşının yarısını hâlâ alamamıştı.

Ethem direnemedi

Ethem'in yaşam savaşı 13 gün sürdü. Numune Hastanesi'nde yattığı 13 gün boyunca, defalarca beyin ölümünün gerçekleştiğine yönelik haberler çıktı. Hatta, bazı kaynaklardan ailenin ve avukatlarının Ethem'in "fişini çekmek istediği" şeklinde haberler bilinçli olarak yayılıyor, örgütlerin Gezi Parkı protestolarını alevlendirmek için Ethem'i öldürmek istediği söylentileri bilinçli biçimde duyuruluyordu. Aile ise bu süreçte sabırla bekledi. Ne açıklama yaptı, ne tahrik etti, ne isyan.

Sabırla, bir umut, çocuklarının iyileşmesini bekledi. 13 gün sonra acı haber geldi.

Beş gün sonra keşif

Ethem'in bilincinin kapalı olduğu dönemde, polis kurşunuyla vurulduğuna yönelik iddialar kamuoyu tarafından duyuldu. Artık herkes Sarısülük'ün durumunu yakından izliyordu. Hastane bahçesinden sivil polisler ayrılmıyor, doktorlar özel bir önemle gelişmeleri takip ediyor, hastane, durmadan sağlık durumuna ilişkin açıklamalar yapıyordu.

Ancak savcılığın o kadar acelesi yoktu.

Avukatların görüntülere ilişkin başvurularına rağmen olay yeri incelemesi ancak beş gün sonra yapılabildi.

Savcı Veli Dalgalı, keşif için beraberindeki bilirkişiler ve tanıklarla olay yerine gitti. Yaklaşık dört saat süren incelemelerin ardından savcı ve bilirkişi heyeti, olay yeri keşif tutanağını hazırladı. Tutanağa göre, emekli asker olan tanık, Sarısülük'ün kalabalığın içinde olduğu sırada, çevik kuvvetten üniformalı bir polisin ateş ettiğini gördüğünü, o yöne bakmadan önce de silah sesini duyduğunu, asker olması nedeniyle silah sesini duyunca diğer seslerden ayırt ederek o yöne baktığını anlattı. Emekli asker tanık, aynı polisin, birkaç el ateş ettiğini ve Sarısülük'ün yere düştüğünü söyledi. Diğer tanıklar da tek bir polisin ateş ettiğini ve kalabalığı hedef alarak silahını ateşlediğini iddia etti.

Savcı, bilirkişilerden merminin sekerek Sarısülük'e gelebileceği bir konum olup olmadığını sordu. Bilirkişiler ise merminin sekebileceği bir konum bulunmadığını bildirdi.

Savcılığa gönderilmedi

Keşiften kısa bir süre sonra ise internet sitelerine bir görüntü düştü. Görüntülerde net biçimde, Sarısülük'ün Kızılay'da polisle yaşanan arbedede kalabalığın içinde kaldığı, bu sırada arbedenin içinde, elinde silah olan bir polisin kalabalığa doğru yönelip daha sonra kaçtığı görülüyordu. Polis kaçarken de Sarısülük'ün yere düştüğü, çevredekilerin büyük panikle yardım istediği, bunun üzerine bir bölüm polisin de buraya doğru koştuğu görülüyordu.

İnternete düşen görüntüler savcılığa bu süreçte henüz gönderilmemişti. Savcılığın, olay görüntülerini bir hafta önce emniyetten istediği ancak MOBESE kayıtlarının hâlâ gönderilmediği de ortaya çıkmıştı. Savcılığın, olay yerindeki polisin ismine yönelik talepler de yanıtsızdı.

Mermi çıkartılıyor

Ethem yaşam savaşını kaybettikten sonra, beklenen otopsi yapıldı. Otopsi öncesi Adli Tıp Kurumu, otopsiye Sarısülük'ün ailesinin ve avukatlarının katılmaması gerektiği yönünde bir görüş yazısını savcılığa göndermişti. Ancak savcılık, oluşacak tepkiyi göz önünde bulundurarak, Adli Tıp'ı dinlemedi. Otopsiye avukatlar da girdi. Ve otopsiden sonra sonuç açıklandı. Ethem, polis tarafından vurulmuştu. Tutanağa, başından 9 mm çapında mermi-

nin çıkartıldığı yazıldı. Merminin çıkartılması, silahın ve sahibinin de hemen bulunmasını sağladı. Aslında, emniyet, geçen günlerde o ismi zaten saptamış ancak gelişmeleri izlemek için savcılığa bildirmemişti. Kullanılan silah Mega Cal markaydı. Silah, savcılığa gönderildi. Savcılık da Ethem'in başından çıkan mermiyle, silahın uyumlu olup olmadığını İstanbul Adli Tıp'ta inceletti. Sonuç kısa sürede geldi: Silah ve mermi uyumluydu.

Avukatlar Kazım Bayraktar ile Eylem Hakverdi, savcılığa hemen başvuru yaparak, polis Ahmet Ş.'nin tutuklanmasını istedi. Dilekçede, tutuklama talebine şu gerekçeler gösterildi:

– Polisin ateş ettiği nokta ile Ethem'in vurulduğu nokta arasındaki mesafe 4,80 m, dir. Rapora göre olay yerinde mermi sekme izine rastlanmamıştır. Doğrudan atış söz konusudur.

– Olay yerinde sadece bir polis memuru ateşli silah kullanmıştır. Başka bir şahsın ya da polisin ateşli silah kullanmadığı anlaşılmaktadır.

– Kamera görüntülerinden polis memurunun önce kalkanını yere bıraktığı, tek başına ileri fırlayarak göstericilere tekme yumruk giriştiği, tabancasını çıkararak göstericilerin üzerine ve havaya ateş ederek geri kaçtığı, tam o sırada Ethem Sarısülük'ün vurularak yere düştüğü anlaşılmaktadır.

– Otopsi tutanağında cesetten 9 mm. çapında bir adet ateşli silah mermi çekirdeği çıkarıldığı belirtilmiştir.

– Kimliği günlerce gizlenen şüphelinin kaçma şüphesi bulunmaktadır.

Polis, ismi saptanmasına rağmen o güne kadar savcılığa çağrılmamış, daha açığa bile alınmamıştı. Hâlâ görevdeydi.

Faili meçhul kalacaktı

Günler geçtikçe yeni görüntüler de açığa çıktı. Görüntülerde, Ahmet Ş.'nin silahını doğrultup ateşlediği net biçimde görülüyordu. Ancak polis kaynaklı haberlerde, polisin kaçamayarak kalabalık içinde kaldığı, taş yağmuru altında havaya ateş açtığı, linç edilmek üzereyken silahını ateşlediği gibi ifadeler yer alıyordu.

Dahası, savcılığın ilk olarak ifadesine başvurduğu çevik kuvvet amiri ve polislerinin beyanları, aslında polisin eylemcilere ateş edildiğini baştan bu yana bildiğini ancak sustuğunu, haber kameramanları tarafından çekildiği sonradan öğrenilen görüntüler açığa çıkmasa cinayetin faili meçhul kalacağını ortaya koydu.

Soruşturmada tanık olarak ifade veren Çevik Kuvvet ekibinin grup amiri S.G., hiçbir polise ateş emri vermediğini, göstericilerin sıkıştırdığı polislere geri çekilme emri verdiğini ve ateş eden polis memurunun da o noktada sıkışma yaşayan polislerden biri olduğunu anlattı.

Olay sırasında üç el ateş edildiğini duyduğunu ancak dönüp baktığında kimin ateş ettiğini görmediğini savunan S.G, yarım saat sonra kendi birliğinden birinin ateş ettiğini anladığını söyledi. Sarısülük'ün yaralandığını ve ambulansla götürüldüğünü de görmediğini ileri süren S.G, göstericilerin, "Kızılay'ı istila ettik, sıra Başbakanlık'ta" diye slogan attığını ileri sürdü. Ankara İl Emniyet Müdür Yardımcısının talimatıyla Kızılay'dan çekildiklerini ve Başbakanlığı korumak üzere Kumrular Caddesi ile Milli Müdafa Caddesi'nin kesiştiği yerde barikat kurduklarını anlatan S.G yaralanan polislerin Başbakanlık içine alındığını ve sonra ambulanslarla hastanelere gönderildiğini söyledi. S.G, olaylardan sonra "görev dönüş raporunda" olan bitenleri yazdığını söyledi. Bu ifade, polisin geçen sürede olanları bilmesine rağmen sessiz kaldığını ortaya koydu.

O polis anlatıyor

Tanıklardan sonra savcılık nihayet polis memuru Ahmet Ş.'nin ifadesini aldı. Yaşadıklarını şöyle anlatıyordu polis memuru:

"2011'den bu yana polisim. Memurluğa çevik kuvvette başladım. Olay günü de 16.00'dan itibaren görev aldım. Ben kalkancıydım. Kalkan tutanlara robocop kıyafeti giydirilmez. Güvenpark içerisine girdik. Havuzbaşına geldik. Bizi alkış ve ıslıklarla protesto ettiler. Havuz başında ben ve kalkancı arkadaşlar başa geçtik. Buraya geçince Ziya Gökalp, GAMA ve metro yönünden üzerimize taş, demir, bilye, torpil yağmaya başladı. Kalabalık gösterici grubu bize saldırdı. Güvenpark içerisindeki grup da bize saldırmaya başladı. Düz hat şeklinde konuşlanmıştık. Saldırı başlayınca oval dizildik. Grup içerisinden bazıları kalabalığı tahrik edip bize saldırmalarını sağlamaya çalışıyordu. Küfür ediyorlardı. Cam bariyerlerin arkasından sapanla bilye atanlar vardı. Dikkatimi atılan cisimlere vermiştim. Kalkanı diz kapağı hizasında tutmamız gerekiyordu. Bu defa ayaklarımıza taş atmaya başladılar. Bir ara birlik amirinin, 'Böyle olmuyor efendim' diye anons geçtiğini duydum. Bize iyice yaklaştılar. Yakın mesafeden taş ve demir atıyorlardı. Flamaların sopalarıyla vuruyorlardı. Birlik amiri-

miz çekileceğimizi söyledi. Kalkanla siper olup arkadakilerin çekilmesine yardımcı olduk. Mesafe iyice azaldı. Kalkanları her yöne çeviriyor, geri geri gitmeye çalışıyorduk. Beton koltuklar çekilmemize engel oldu. Polislerin bir kısmı yere düştü. Bu defa bize tekmelerle vurmaya başladılar."

Silah düştü

"Bir ara, 'Silah düştü' denildiğini duydum. Ancak hangi arkadaşımızın silahının düştüğünü görmedim. Dört beş kalkancı polis park içinde kalmıştık. En son biz çıkıyorduk. Parkla kaldırım arasında yarım metre yükseklik vardı. Bu sırada bir gösterici tekme attı. Kalkan parka düştü, ben de kaldırım üzerine düştüm. Bana taş atıyorlardı. Sırtüstü düştüm. Ayaklarım Güvenpark tarafına bakıyordu. Solumdaki bir göstericinin bana yöneldiğini gördüm. Beni öldüreceklerini düşündüm. Parkın içerisinden gelen ve üzerime taş atan göstericileri görünce 'işim bitti' dedim. Kaçmak için bana hamle yapan göstericiyi uzaklaştırıp fırsat yaratmak istedim. Doğrulup öne hamle yaparak tekme ile vurdum. Hızlı davranıp tekme ile vurmasam, yanıma gelip kalkmamı engelleyerek linç edilmemi sağlayabilirdi. Bundan korktum. Ona tekme atınca diğer gösterici grubu gördüm. Cephemde duruyorlardı ve taşla geliyorlardı. Tekmeyle vurduğum gösterici yakın mesafeden taş attı. Yerden kalkarken biraz önce bahsettiğim korkularla silahımı çektim. Ancak mermiyi namluya sürmemiştim. Linç edileceğimi düşündüm. Kaçmak için fırsat yaratmak için de namluya mermi sürdüm. Bunu yaparken namluyu yere doğru tuttum. Daha sonra namluyu omuz hizamın üzerine kaldırdım ve havaya ateş etmeye başladım. Bir taraftan ateş ederken, bir taraftan geri doğru adım atarak uzaklaşmaya çalışıyordum. Ateş ederken taşlar vücuduma isabet ediyordu. Toplam üç el ateş ettim. Sonra da koşarak uzaklaştım. Ateş ederken gruptan bir miktar uzaklaşmayı başarmıştım. Kaçarken de bana taş atmayı sürdürdüler. Hatta belime taş isabet etti. Ateş ettiğimde birinin yaralandığını fark etmedim. Çevik kuvvet ekibinin yanına gittim. Yaralandığım için ambulans çağırdılar. Hastaneye gittim. 22.00'ye kadar tedavim sürdü. 16 günlük rapor verdiler. Yaralarımın fotoğrafını da çektim."

"İki gün sonra öğrendim"

"Ateş ederken birinin yaralandığını televizyondan olay görün-

tüleri yayımlanınca öğrendim. Kimseyi hedef alarak ateş etmedim. Tek gayem, linç edilip öldürülmekten kurtulmaktı. O ortamda alınması gereken tedbirleri aldım. Uyarı atışı yaparken dahi gösterici grup bana saldırılarını sürdürdü. Görevim gereği orada bulundum. Havaya ateş etmeseydim gösterici grup beni linç edecekti. Ateş ederken vücuduma taşlar isabet etti. Ateş etmeye başlamadan önce de isabet etti. Üzerimde sadece koruyucu olarak kask vardı. Ayrıca aynı bölgede bir polis memurunun silahı alınarak linç edilmek istenmiş."

"Hayatını kaybettiği için üzgünüm"

"Ben göstericilerin hiçbirini tanımadığım gibi Ethem Sarısülük'ü de tanımam. Hayatını kaybettiği için üzgünüm. Baha silah kullanılmasıyla ilgili özel bir talimat verilmedi. Olay sırasında kanunun tanıdığı silah kullanma yetkisinin doğduğu kanaatindeyim."

Meşru müdafaa

Adliyeye gizlice getirilen Ahmet Ş., ifadesi alındıktan sonra tutuklanması talebiyle hâkimliğe sevk edildi.

Ankara 13. Sulh Ceza Mahkemesi, sorgunun ardından polis memurunun tutuklanmasına gerek olmadığına hükmetti. Hâkim, polis memurunun adli kontrol altına alınmasına ve yurt dışına çıkışına da yasak konulmasına karar vermekle yetindi.

Kararda, polisin ateş ederek Sarısülük'ü vurduğu kabul edildi ancak bu eylemin "meşru müdafaa sınırları içinde kalma olasılığı" bulunduğu belirtilerek, "Tutuklanmasının ilerde telafi edilmeyecek zararlara yol açacağı anlaşılmıştır" denildi. Kararda şu ifadeler yer aldı:

> Dosyada bulunan tüm deliller, CD kayıtlarının incelenmesi sonucu Gezi Parkı adı verilen eylemlerde güvenlik güçlerinin arasında bulunan şüphelinin, göstericiler tarafından prefabrik bir kulübenin arkasında sıkıştırıldığı ve kalabalık bir grup tarafından taşlanmaya maruz bırakıldığı, bu sırada şüphelinin belinden tabancasını çıkardığı ve havaya doğru üç el ateş ettiği bu esnada maktulün aniden yere düştüğü, şüphelinin arkasını dönerek grubun aksi yönünde koşmaya devam ettiği, bu sırada beline ve sırtına atılan taşların isabet etmeye devam ettiği, havaya ateş etme sırasında şüphelinin eyleminin meşru müdafaa sınırları içinde kalma olasılığının bulunduğu anlaşılmıştır.

"AİHM'ye gideceğiz"

Sarısülük ailesinin avukatı Kazım Bayraktar, karara tepki göstererek, "Yargının bu tutumu, siyasi iktidarın ve Başbakan'ın 'Polisi yedirtmeyiz' kararının yansımasıdır. Türkiye'de bu süreçle ilgili hiçbir yargı kurumundan adalet beklenmemelidir. Eğer bu olay aynı şekilde polis değil de sıradan vatandaş tarafından gerçekleştirilmiş olsaydı, şimdiye çoktan tutuklanmıştı. Polis açık bir biçimde bu kararla suç işlemeye teşvik edilmiştir. Bundan sonra yargı tarafından suç işleyen polislerin korunacağının garantisi olarak ortaya çıkmıştır. Türkiye'nin iç hukuku bu süreçte adil olmayacağını, etkin bir iç hukuk uygulaması olmayacağı kesin biçimde bu kararla birlikte ortaya çıkmıştır. Artık bizim için AİHM yolu açılmıştır."

Polisin çelişkisi

Ahmet Ş., savcılık ifadesinde bileğine taş geldiğini, bu yüzden silahın yönünün değiştiğini söylemiş, daha sonra hâkim karşısında sırtına taş geldiği şeklinde ifadesini değiştirmişti. Hükümete göre de Ahmet Ş.'ye 30'dan fazla taş isabet etmişti. Ancak gerçek böyle miydi? Bu sırada savcılığa ulaşan bilirkişi raporu bütün iddiaları boşa düşürdü. Bileğe taş gelmemişti, linç girişimi yoktu ve polis öne fırlayıp ateş etmişti.

Savcılığın görevlendirdiği iki bilirkişi, 28 ayrı kamera görüntüsünü inceleyerek, olayla ilgili raporunu hazırladı. MOBESE ve medya kuruluşlarının kamera görüntülerini inceleyen bilirkişilerin raporunda, Sarısülük'ün vurulma anı şöyle anlatıldı:

– Eylemciler Metro girişi ile havuz arasındaki polislere taş atmaya başladı. O sırada Ethem Sarısülük taş toplarken görüldü. Eylemciler metro girişi-havuz arasında kaldı. Arkalarında taş banklar ve telefon kulübeleri olduğu için arkaya gidemediler. Eylemciler taş atarak polislerin üzerine ilerledi. Bankların arasına sıkışarak yere düşen polise eylemciler çok yakın mesafeden taş attı. Eylemciler daha da kalabalıklaşarak yere düşen ve sıkıştıkları yerden çıkmaya çalışan polislere taş atmaya devam etti. Sıkışan polisler telefon kulübesinin üzerinden atlayarak diğer tarafa geçmeye çalıştı.

– Eylemciler, polisin attığı gazın etkisi ile geri çekildi. Polisler bu sırada sıkıştıkları yerden çıkarak başka bir yöne doğru ilerledi. Sarısülük'ün de bulunduğu eylemciler, çekilen polislerin üzerine doğ-

ru ellerinde taşlar ile ilerledi. Bir polis memuru (Ahmet Ş.), kalabalıktan ayrılıp üzerlerine gelen eylemciyi uzaklaştırdı ve eylemcinin üzerine doğru yürümeye devam etti. Polis memuru yere düşen eylemciye tekme savurdu. O sırada eylemciler ellerindeki taşları atmaya hazırlandı. Polis silahını havaya doğrultarak ateş etti. Sarısülük polise taş attığı sırada polis ateş ediyordu.

– Polisin silahı ilk iki ateşlemesinde silahın namlusunun ucu havaya yönelikti. Ancak namlu çok hareketliydi. Son ateşleme öncesinde namlu bir an yere paralel oldu. Polisin eylemcilere yaklaşmasından, silahını üçüncü kez ateşlemesine kadar 10'dan fazla taş polise atıldı.

Raporda, Ahmet Ş.'nin savunmalarının aksine bilgiler yer aldı. Ahmet Ş., yere düştüğü için linç edileceğinden korktuğunu ileri sürmüştü. Ancak kare kare izlenen görüntülerde yere düşmeye ilişkin saptama yer almadı. Ahmet Ş., göstericilerin üzerine geldiğini söyledi. Ancak rapora göre, Ahmet Ş. diğer polisler geri çekilirken tek başına öne atıldı ve yerdeki göstericiye tekme savurup, ateş etti. Ahmet Ş.'nin savunmasının aksine bileğine gelen taş da raporda yer almadı. Görüntülerde sadece 10 taş atıldığı belirtildi ve bunların kaçının polise geldiği belirtilmedi.

İtiraz bile edilmedi

Bilirkişi raporu geldikten sonra Sarısülük ailesi, polisin tutuklanması için itiraz etti.

Ailenin avukatları Kızım Bayraktar ve Eylem Hakverdi tarafından hazırlanan dilekçede, "Taş atan bir kişiyi tabancasını ateşleyerek öldüren failin davranışı ile saldırı arasında dengenin bulunduğu söylenemez. Birçok Yargıtay içtihadında bu kriterleri görmek mümkündür" denildi. Dilekçede, Ahmet Ş.'nin tutuklanması istenirken, şu gerekçeler sıralandı:

– Çevik Kuvvet Grup Amiri S.G'nin ifadesine göre olaydan önce Ankara Emniyet Müdür Yardımcısı tarafından çekilme talimatı verilmiştir. Görüntülere göre şüpheli, geri çekilme talimatı uygulanmaya başladıktan sonra göstericilerin üzerine doğru ileriye tek başına koşarak gelmektedir. Tüm polis ekipleri geri çekilirken ileriye doğru fırlamış, görev sınırlarını kasıtlı olarak aşmaya bu andan itibaren başlamıştır. Kamera kayıtları ve tanıkların ifadelerinden şüphelinin göstericilere karşı düşmanca, kin ve nefret dolu bir tutum içinde olduğu yerde yatan göstericiyi tekmelemesinden anlaşılmaktadır.

– Şüpheli, bir ağacın yanından koşarak göstericilerin üzerine doğru gitmiş ve yerde yatan göstericiyi tekmeledikten sonra ateş etmeden geri çekilme olanağına sahip olduğu halde ateş etmiştir. Şüphelinin öldürme kastının, göstericilere karşı kin ve nefretinin açığa çıktığı an bu andır. Kaçış yönünde hiçbir engel yoktur, göstericiler tarafından kuşatılmış da değildir. Göstericilerin saldırısından ateş etmeden de kurtulma olanağına sahip olduğu, ancak ateş ederek geri kaçmayı tercih ettiği, özetle vur-kaç taktiği uyguladığı açıkça görülmektedir.

– Bu kadar taş yağmuruna maruz kalan bir insan taş atanların üstüne bu kadar rahatlıkla nasıl gidebilir? Yerde yatan göstericiyi nasıl bu kadar rahatlıkla tekmeleyebilir? Ateş ettikten sonra rahat ve diri bir biçimde nasıl koşarak kaçabilir? Görüntülere iyi bakalım bu kadar yoğun taş darbesine maruz kalmakta olduğuna dair tek bir belirti ya da görüntü var mı?

Dilekçede, çarpıcı bir iddia da yer aldı. Olaydan sonra, gizli numaradan arayan bir kişinin, "Sarısülük'ün ağabeyinin eşi Çiğdem Diren Sarısülük'e, 'Ethem' in kurşunla vurulduğunu nerden biliyorsun, neden yalan söylüyorsunuz. Birazdan gelip seni gözaltına alacağım, kim olduğumu görürsün o zaman' diyerek küfür ettiği belirtildi. Ayrıca Sarısülük'ün bir arkadaşının da yine telefonla tehdit edildiği, kaldığı evin apartman güvenlik kameralarının polisler tarafından alındığı anlatıldı.

Dilekçede, iktidarın polisi koruduğu belirtilerek, Başbakan Erdoğan'ın– "Polisi yedirtmeyiz" sözü ve Ankara Büyükşehir Belediye Başkanı Melih Gökçek'in Sarısülük'ün öldüğü alana "Değerli Türk Polisi Ankara Sizinle Gurur Duyuyor" pankartı astırması anımsatıldı.

Soruşturmadaki gariplikler

Savcılık, daha önce tutuklanmasını istediği polisin serbest bırakılmasına itiraz etmedi. Ailenin itirazı da kanuna göre yetkileri olmadığı gerekçesiyle reddedildi. Ahmet Ş., tutuksuz yargılanacaktı.

Ancak bu süreçte gariplikler de devam etti. Polisin, dosyası UYAP'a girdikten dört gün sonra savcılığa çağrıldığı, bu sırada tutuklama talebini değerlendirecek hâkimin değiştiği, serbest kalmasından sonra ilgili savcılık kaleminde çalışan bir müdürün hâkimi takdir eden mesajlar gönderdiği anlaşıldı.

Olay günü Kızılay'daki gösterilerde çevik kuvvet alışıldık dizilişinin dışında konumlanmıştı. Göstericilerin arasında kalmamak

için karşılarında konumlanan çevik kuvvet, o gün meydanda karışık duruyordu ve her yönden gelen saldırıya açık kalmıştı. Ahmet Ş. de ifadesinde, –"Güvenpark içerisindeki grup da bize saldırmaya başladı. Düz hat şeklinde konuşlanmıştık. Saldırı başlayınca oval dizildik. Bir ara birlik amirinin– 'Böyle olmuyor efendim' diye anons geçtiğini duydum. Bize iyice yaklaştılar. Yakın mesafeden taş ve demir atıyorlardı" dedi. Tanık olarak dinlenen kameraman Hakan Dikiciler de olaylar sırasında polisin alışıldık durumun aksine göstericilerin karşısında dizilmediğini belirtti. Bu ifadeler olayda polisin yanlış konumlandırıldığı kuşkularını ortaya çıkardı.

O iddianame

Bu gariplikler arasında savcılık, büyük tartışma yaratan bir iddianame hazırladı.

Ankara Cumhuriyet Savcısı Veli Dalgalı tarafından hazırlanan iddianamenin değerlendirme bölümünde, Polis Vazife Ve Salahiyet Kanunu'nun "zor ve silah kullanma" başlıklı 16. maddesinde polise verilen yetkiler anımsatıldı. Polise verilen yetkinin "öldürme" yetkisi olmadığı belirtildi.

"Polise Güvenpark'ta maktulün de aralarında bulunduğu grubun taşlı saldırıda bulunmasına karşılık polisin silah kullanması, orantısız güç kullanıldığının açık göstergesidir" denilen iddianamede, Sanığın ilk iki el ateş ettikten sonra vücut dönüş hareketinin nedeni ile kolunun yere paralel hale geldiği, vücut dönüş hareketi sırasında ateş etmesi sonucu merminin maktül Ethem Sarısülük'e isabet ettiği, böylece meşru müdafaa sınırının kasıt olmaksızın aşıldığı" iddia edildi.

Hedef gözetmedi

Kurşunun sekme olmaksızın kafasına isabet etmiş olmasının, polisin hedef gözeterek ateş ettiği anlamına gelmediğinin savunulduğu iddianamede, kurşunun sanığın vücut dönüş açısı nedeni ile Sarısülük'ün kafasına isabet ettiği, bu sebeple meşru müdafaa sınırının aşılmasının kasıtlı olmadığı öne sürüldü.

1 yıl 4 aydan 5 yıla kadar

İddianamede, sanık A.Ş.'nin, 5237 sayılı TCK'nın "kasten öldürmek" suçunu düzenleyen 81/1 ve "sınırın aşılması" suçunu düzen-

leyen 27/1 maddesi uyarınca cezalandırılması istendi.

TCK'da 81/1'deki "kasten öldürmek" suçu müebbet hapisle cezalandırılıyor. Ancak iddianamede, suçun TCK'nın, "Ceza sorumluluğunu kaldıran nedenlerde sınırın kasıt olmaksızın aşılması halinde, fiil taksirle işlendiğinde de cezalandırılıyorsa, taksirli suç için kanunda yazılı cezanın altıda birinden üçte birine kadarı indirilerek hükmolunur" maddesini düzenleyen 27/1. maddesi uyarınca değerlendirilmesi isteniyor.

Buna göre, Ahmet Ş. için istenen ceza 2 yıldan 6 yıla kadar hapis olarak öngörülüyor. 27/1 maddesindeki indirimlerle birlikte hesaplandığında Sarısülük'ün ölümüne neden olan polis A.Ş., en fazla 1 yıl 4 aydan 5 yıla kadar hapis istemiyle yargılanacak.

"Pişmanım" derse ertelenebilecek

Soruşturma sırasında gözaltına alınan sanığı tutuklanması istemiyle mahkemeye sevk eden, mahkemenin adli kontrol kararıyla serbest bıraktığı sanık hakkındaki karara itiraz hakkını da kullanmayan savcı Dalgalı, iddianamesinde tutuklama talebinde de bulunmadı.

Mahkeme, yargılama sonunda sanığı 2 yıl veya daha altında bir hapse mahkûm ederse, bu cezayı da erteleyebilecek. Erteleme için sanığın yargılama safhasında pişmanlık göstermesi ve mahkemenin de sanığın bir daha suç işlemeyeceği hususunda bir kanaata sahip olması yeterli olacak.

Görev suçu

İddianame hazırlandıktan kısa süre sonra "tanıdık" bir gelişme yaşandı. Daha önce olayın "görev suçu" kapsamında olmadığı gerekçesiyle soruşturmayı tamamlayarak polis memuru Ahmet Ş. hakkında dava açan Ankara Başsavcılığı, iddianamenin gönderildiği mahkemenin talebi üzerine baktığı dosyada görüşünü değiştirdi. Savcılığın "görev suçu" tanımı yapmasını yerinde bulan mahkeme de polis memurunun olay yerinde "idari görevli" olduğunu belirterek, hakkında Ankara Valiliği'nden izin alınmadan soruşturma yürütülemeyeceğine hükmetti. Ancak Ankara 6. Ağır Ceza mahkemesi'nin bu kararı, üst mahkemeye yapılan itirazla değiştirildi ve Ahmet Ş.'nin izin alınmadan yargılanabilmesinin önü açıldı.

Perukla geldi

İlk duruşma, 23 Eylül 2013'de yapıldı. Davanın ilk duruşmasına, sanık polis Ahmet Ş. ve avukatları ile Sarısülük'ün annesi Sayfı Sarısülük, oğulları Mustafa ve İkrar Sarısülük'ün de aralarında bulunduğu aile fertleri ile çok sayıda müşteki avukatı katıldı. Duruşma başlamadan avukatlar, salonda hâkim, savcı ve stajyer avukatlar ile gazetecilerin bulunduğu sıraların arkasına sivil çevik kuvvet polisleri oturtulduğunu söyleyerek, polislerin salon dışına çıkarılmasını istedi. Bu sırada adliye polisleri ile avukatlar arasında tartışma yaşandı. Tartışmalar sürerken sanık polis Ahmet Ş. salona sokuldu. Tutuklu olmamasına karşın güvenlik gerekçesiyle tutuklu kapısından salona giren Ahmet Ş.'nin yanına iki adliye polisi oturtulurken, arkasındaki sıraya da sivil polislerin oturduğu görüldü. Salona giren Ahmet Ş.'nin, peruk ve kalın siyah çerçeveli bir gözlük takması ve bıyıklı olması dikkati çekti.

Adliye polisleri ile avukatlar arasındaki tartışmanın büyümesi üzerine Mahkeme Başkanı, avukatlar, stajyerler ve gazeteciler dışındaki herkesin salonu boşaltmasını, ardından izleyicilerin alınmasını istedi. Ancak gerginlik yatışmadı. Bazı izleyiciler duruşma salonuna girerken, polis aleyhinde sloganlar attı. Sarısülük ailesinin avukatları da duruşma salonuna polisin alınmasının sürdüğünü söyledi. Sarısülük ailesinin avukatlarından Bülent Teoman Özkan ile sanık avukatları birbirinin üzerine yürürken, araya diğer avukatlar ve polis girdi. Bu sırada sanık Ahmet Ş. duruşma salonundan çıkarıldı.

Tartışmalar nedeniyle duruşma uzun süre başlayamadı. Ahmet Ş.'nin salona alınmasından hemen sonra Ankara 6. Ağır Ceza Mahkemesi Başkanı, duruşmaya başlanamadığını tutanaklara geçirerek, tarafların ve avukatların görüşünü almadan kamu güvenliğini gerekçe gösterdi ve davanın kapalı yapılmasına karar verildiğini açıkladı.

Polis kapalılık için gerekli şartları oluşturdu

Sarısülük ailesinin avukatı Murat Yılmaz, duruşma başlamadan salondaki dört sıranın sivil çevik kuvvet polislerince doldurulduğunu, sanığın arkasındaki bölümde yer alan sivil beş kişinin polis olduğunu öğrendiklerini söyledi. Yılmaz, duruşmayı izlemeye gelen Sarısülük'ün akrabaları ve yakınlarına polis tarafından zorluk çıkarıldığını, adliyeye girenlerin de mahkemeye ulaşması-

nın engellendiğini söyledi. Polisin, salon dışındaki arbedede müşteki avukatlarına saldırısının olduğunu söyleyen Yılmaz, "Mahkemenin gözü önünde olmasına rağmen siz bunu tutanağa geçirmediniz, sadece arbede olduğunu yazdınız" dedi. Yılmaz, polisi, "Duruşmanın kapalı yapılması için gerekli şartları oluşturmakla" suçlayarak, "Burada güvenlik sorunu varsa, o da bizim güvenliğimizdir. Biz de burada polislerden korkmayız, dayak da yesek bu duruşmayı yürütürüz. Mahkemeniz, 'Ben böyle karar aldım, yargılamayı bundan sonra böyle sürdürüyorum' diyemez. Ara kararınızdan dönmenizi istiyoruz" dedi.

Heyet bu talebi değerlendirdikten sonra tekrar salona döndü. Mahkeme, duruşma saatinin geçmesine rağmen duruşmanın başlamamış olmasını dikkate alarak, karar aldıktan sonra duruşma salonunda sükûnet sağlansa da ara kararın kaldırılması talebinin reddine karar verildiğini bildirdi.

Peruk düştü

Kapalı duruşmaya devam kararına önce izleyiciler tepki gösterdi. İzleyiciler duruşma salonunu terk etmeye başladığı sırada salon dışında polisin izleyicilere yönelik sert tavrı salon içinde gerginliği daha da artırdı.

Sarısülük'ün annesi Sayfı Sarısülük'ün de aralarında bulunduğu aile fertleri Ahmet Ş.'ye tepki gösterdi. Adliye polisi de Ahmet Ş.'yi çembere aldı. Arbede sırasında Sarısülük'ün kardeşi İkrar Sarısülük, Ahmet Ş.'nin kafasına doğru hamle yaparak, peruğunu çıkardı. Sanık Ahmet Ş.'nin peruğu, taktığı kalın çerçeveli gözlükle sabitlediği anlaşıldı. Müşteki avukatları yere düşen peruğu mahkeme heyetine gösterdi ve bu durumun tutanağa geçirilmesini istedi. Mahkemenin zabıt kâtibi kürsüden aşağıya atlayarak, olaya müdahale etmeye çalıştı. Adliye polisinin sanığı yanlış yerden kaçırmaya çalışması olayların daha da büyümesine neden oldu. Müşteki avukatları ve polisin araya girmesinin ardından sanık Ahmet Ş. duruşma salonundan çıkarıldı. Sarısülük ailesinin fertleri de avukatlarının müdahalesiyle yerlerine döndü. İlk duruşma, tek bir söz söylenemeden, söze de gerek olmayan gelişmeler yaşanarak bitmişti.

Ailenin avukatlarından Kazım Bayraktar, "12 Eylül döneminde de avukatlık yaptım. O dönemde işkenceci, katil polisler az da olsa yargılanırdı. Mahkemeye yüzleri açık getirilirdi. Ama bugün Ahmet Ş. perukla mahkemeye getiriliyor. Bu davayı dünyaya du-

yurmak için Ekim'de AİHM'de dava açacağız" diyerek, iç hukuk yolları tükenmeden AİHM'ye başvurma kararlılığını yineledi.

Ethem öfkesi

Ethem'in vurulmasından ölümüne, vuran polisin serbest bırakılmasından ilk duruşmadaki yaşananlara kadar bütün gelişmeler, Gezi Parkı protestocularının büyük tepkisine yol açtı. Sokaklar her defasında Ethem için doldu taştı.

Gezi Parkı'ndaki unutulmaz günler, polisin sert müdahalesiyle bitmiş, park, yaz boyu yasaklı bölge ilan edilmişti. "Destan yazdığı" söylenen polis, kimi zaman sivil halde sopalarla, kimi zaman plastik mermilerle kalabalığa müdahale ediyor, bu nedenle esaslı bir soruşturmaya uğrayan polis de olmuyordu.

Aksine, Gezi protestocuları aleyhinde bütün kentlerde terör suçlarından soruşturmalar açılıyor, tutuklama kararları veriliyordu.

Yaratılmak istenen korku iklimine rağmen, kalabalıklar korkmadı. Ethem için her gece Kuğulu Park'ta mum yakılmaya devam edildi. Her adaletsiz süreçten sonra protestolar sürdü. Öldüğü yerde günlerce Duran Adam, Duran Kadın eylemleri yapıldı. Kızılay'a getirilmesine izin verilmeyen cenazesi için Kızılay'a gitmek isteyen onlarca kişi gaz kapsülleriyle vuruldu. Ethem, devlet katında "teröristti." Bu yüzden polisi linç etmek istediği argümanı sürekli gündemde tutuldu. Ne hakkında herhangi bir dava ne de soruşturma vardı ama eyleme katılması o devlet katına göre yeterliydi. Ağabeyi Mustafa Sarısülük anlatıyor:

"Ethem, *Alınteri* dergisi okuyordu üç dört aydır. Sadece bu. Ne örgüt üyeliği, ne örgütlülük, ne şu, ne bu. O da legal bir dergi. Ethem'i Sakarya, Konur, Kızılay, Yüksel, herkes tanırdı. Kim dara düşse yanına koşardı. Politik yönü de bu. Ne örgütlerle bağlantısı vardı ne de böyle bir durumu. Hem olsa ne olur. Kafasından mı vurulur öyle olsa bir insan? Hayatına son mu verilir? Bu mudur karşılığı? Hak etti mi denir sonra, yanlış yalan şeylerle. Ben aradım oraların hepsini. Gazeteleri. Benden isteyin, sorun dedim ne istiyorsanız. Zahmet bile etmediler. Biz, çocukluğumuzu yaşayamadık. Ethem de yaşayamadı. Sınıf bilinci vardı Ethem'in. Öfkeliydi, haksızlığa tahammülü yoktu ama öyle lumpen, serseri bir çocuk değil. Sınıf bilinci olan, okuyan, anlamaya çalışan bir çocuktu. Bir kez gözaltına alındı. O da Tuzluçayır Lisesi'ndeyken

parasız eğitimle ilgili bir eylemde çıkan olaylardan. Çocuk daha. Başka olayı yok. Biliyorum, çünkü Ethem'i ben yetiştirdim. Ben büyüttüm. Hani diyorlar ya 'örgüt üyesi' diye, ona çok şaşırıyorum. Düşüncelerimi empoze etmedim ama sorduğunda yol gösterdim. Kendisi araştırırdı durmadan. Destek olurdum. O da hep kitaplarımı çalardı. Tahammülü yoktu haksızlığa."

Batıkent'teki küçük evde, Ethem maskesi takmış yeğenleri ortalıkta dolaşıyor. Acılı annesi Sayfı Sarısülük, sessiz ağıtlar yakıyor oğluna:

"Hepsinin babayiğitiydi o. Hasta olurdum, sırtında taşırdı beni. Güçlüydü. Haksızlığa hiç gelemezdi. Bir de kızardı bana. Stent var kalbimde. İçme o sigarayı derdi. 'Sen bırak ben de bırakayım' derdim ben de ona. Çocukluğu olmadı benim oğlumun. Hep çalıştı. Hep didindi. Nasıl anlatayım ki Ethem'i. Her şeyin içinde anısı var. Arkadaşıydım, babalarıydım ben çocuklarımın, sadece anne değil. Yüküm ağırdı. Yemeğimiz bile olmazdı. Su ile beslerdim çocuklarımı. Katil aldı çocuğumu elimden, adalet olsa belki içim soğur biraz ya, baktıkça üzülüyorum olanlara."

Annesi ve ağabeyine göre, bir sevgilisi bile olamamıştı Ethem'in hiç. Sadece, hastaneye gidip gelen bir kızı görmüşlerdi de sevgilisi mi değil mi onu da anlamamışlardı.

Gezi protestolarında sadece Ethem Sarısülük değil, sopalarla darp edilen Ali İsmail Korkmaz, Mehmet Ayvalıtaş, Abdullah Cömert, Lice'de Kalekol inşaatını protesto eden Medeni Yıldırım, bir geçitten düşen polis memuru Mustafa Sarı, Hatay'da yüksek bir yerden düştüğü iddia edilen, ölümü ile ilgili iddialar halen süren Ahmet Atakan yaşamını yitirdi. Sekiz bine yakın kişi yaralandı. Birçok kişi gözünü kaybetti. Kafatası çökenler, ağır biçimde darp edilenler oldu.

Ancak devlet ve iktidar sadece hükümetin düşürülmek istendiği söylemini ısrarla sürdürdü.

Birbirini anlamayanların konuştukları farklı diller ortadan böldü ülkeyi.

Oysaki bütün farklı niyet besleyenlerden uzak, büyük kalabalıkların basit bir talepleri vardı: "Görülmek."

Orada olduklarının bilinmesi. Söz söylemelerinin engellenmemesi. Onlara rağmen onların yaşamları adına karar verilmemesi.

Ancak geriye devletin alışılageldik dili, Ethem davasında özellikle kendisini gösteren korumacı ve adaletin önüne perde çeken tavrı kaldı.

Mustafa Sarısülük, kardeşinin haksızlığa nasıl karşı çıktığını anlatırken; şöyle bitiriyordu:

"Küçüktü mesela, bir akrabamız küfür etmiş, hiç küfür edemezdi, nasıl yapar diye ağlıyordu. Öyleydi Ethem."

Öyleydi, öldürüldü.

Son söz

Gazetelerde televizyonlarda yer alan haberlere baktığımızda cinayetlerin, hırsızlıkların, yolsuzlukların, işkencelerin ve faali meçhullerin birer istisna olduğunu düşünürüz. Mesela bir kadın kocası tarafından öldürülmüşse bu sadece aile içi bir anlaşmazlıktır; hırsızlık yapan, istisnai bir duruma işaret eder, yoksulluk içinde ortaya çıkan "sıradan bir sapkınlık"... Eğer yolsuzluk varsa bu sistemden değil kişiden kaynaklı ahlaki bir problemdir.

Bu dilin bize verdiği iki temel mesaj var: Birincisi, sorun yapıda değil aktörlerdedir, bunların hiçbiri sistemin yanlışlığından kaynaklanmaz. İkincisi bu aktörler devletin ideolojik aygıtları tarafından cezalandırılır, temizlenir. Peki şiddetin kaynağı devlet olduğunda bu dil neye dönüşüyor? Sözü edilen durumda da benzer bir söyleme başvuruluyor, katil, faille yer değiştirdiğinde, şiddet devletten geldiğinde, söylem diğer olaylarda örneğine rastlanmaz biçimde daha da sertleşiyor ve hiçbir boşluk bırakmıyor.

Failin devlet olduğu vakalarda, özellikle de eylemlerin adli suç olarak nitelenmekten çıkıp, siyasi nitelik kazandığı durumlarda, haber dili iki temel söylem aracılığıyla örülüyor. Bu söylemlerden birincisi; şiddete maruz kalan yurttaşın devletin egemenliğini tehdit etmesi ve devlet şiddetini hak etmesidir (ki buna meşru şiddet deriz).

İkincisi; ki bu seçenek, kullanılan bütün yollara rağmen şiddet eylemi görünür kılındığında uygulanıyor, bu şiddet eyleminden devletin değil devlet içinde yer alan aktörlerin sorumlu olduğudur (ki buna da görevin kötüye kullanılması veya ihlal deriz).

Her iki dil de yurttaşların, yapıyı eleştirmesini engellemeye yönelik üretilmiş durumda. Oysa ortada çok temel bir soru vardır:

Modern devlet nasıl oluyor da bir taraftan insan hak ve özgür-

lüklerin güvencesi olarak ortaya çıkarken diğer taraftan bu hak ve özgürlükleri ihlal ediyor? Daha da önemlisi bu ihlaller nasıl oluyor da sadece devlet tarafından değil toplumun büyük bir bölümü tarafından da meşru görülüyor?

Bu kitabın konusu bu iki sorunun yanıtını içeriyor. Dahası bu iki sorunun dert ettiği iktidar biçiminin Türkiye açısından yarattığı sonuçlara ışık tutuyor. Bir sözlü tarih çalışması olan bu kitap devlet şiddetinin nesnesi olan yurttaşların hazin ancak yürekli öyküsünü aktarıyor. Kitapta yer alan anlatılar çalışma açısından oldukça önemli olan bu iki sorunun yanıtlarını içermektedir. Zira bu yanıtlar akıl almaz işkencelerin ve cinayetlerin devletin egemenliğine nasıl hizmet ettiğine görünürlük kazandırmaktadır.

Devletin bekası için şiddet meşru şiddet ve egemenlik

Giorgio Agamben'in (2001) ifadesiyle meşru şiddet, hukukun geri çekildiği ancak devletin baki kaldığı anlarda ortaya çıkar. Egemenlik ve şiddet arasındaki ilişkiye vurgu yapan bu ifade esasında birçok düşünürün üzerinde kafa yorduğu ve adına "egemenliğin paradoksu" denilen tartışma bütününün konusunu oluşturur. Modern devlet ve hukuk, adalet ve şiddet arasındaki bağı silikleştirmek için elinden geleni yapsa da ikisi arasındaki ilişki "istisna durumlarında" ortaya çıkmaya devam etmektedir. Modern devlet, hukuk kurallarını, insan haklarını ve uzlaşmaya dayalı toplumsal sözleşmeyi arkasına aldığı noktasında ısrarcıdır. Ancak bu sav yine devlet eliyle uygulanan şiddet türleri tarafından gölgelenmektedir. Zira şiddetten arınmış bir hukuk ve hukuk aracılığıyla yönetildiği varsayılan modern devletin arka planını egemenliğin paradoksu oluşturur. Bu paradoksu anlamak için iktidarın ölüm ve yaşam üzerinde sahip olduğu karar verme hakkına bakmak ufuk açıcıdır. Çünkü egemenin egemenliğinin kaynağı tam da burada yatmaktadır.

Yaşam ve ölümle kutsanmış devlet...

Max Weber'e göre devlet yeryüzündeki en yüksek güç olmakla kalmaz aynı zamanda yine bu sebepten dolayı yaşam ve ölüm üzerinde söz hakkına da sahip olur. Devlet, egemenliğini korumak ve yeniden üretmek için yurttaşlarının ölümüne karar verebilir (Mommsen, 1992).

Egemenliğin paradoksu üzerine yaptığı tartışmalarla öne çıkan

Carl Schmitt de devletin bu özelliğine savaş olgusu üzerinden vurgu yapar. Düşünüre göre devlet savaşma olasılığını ve böylelikle insanların yaşamları üzerinde açıkça tasarrufta bulunma yetkisini elinde bulundurur. Çünkü insanların yaşamları üzerinde sahip olunan bu yetki *egemenliğin kaynağıdır* (Schmitt, 2006).

İktidarın insan bedeni üzerinde sahip olduğu yetkiyi Michel Foucault olmadan tartışmak mümkün değildir. Zira Foucault ortaya attığı bio-iktidar kavramsallaştırması ile bedenin, iktidarın nesnesi olarak nasıl kurulduğunu tartışmaya açarak iktidar ve beden arasındaki ezeli ilişkiyi açığa çıkartır.

Focault, *Cinselliğin Tarihi* adlı çalışmasında, modern çağın eşiğinde, doğal hayatın, devlet iktidarının mekanizma ve hesaplarına dahil edilmeye başlandığını ve bu yolla siyasetin de biyo-siyasete dönüştüğünü iddia eder. Bir toplumun "biyolojik modernliğinin eşiği", yalın bir canlı beden olarak bireyin ve türün toplumun siyasal stratejilerine dahil edildiği noktadır. "Toprak Temelli Devlet"ten "Nüfus Devleti"ne geçişi ve bunun sonucunda da iktidarı ilgilendiren bir sorun olarak devleti ilgilendiren ulusun sağlığı ve biyolojik hayatının önemindeki artışı (ki bu şekilde tedricen "insanların yönetimine" dönüşüyor) siyasetin biyo-siyasete dönüşmesi olarak yorumlamaktadır. Bu yeni iktidar açısından, eskisinden farklı olarak, şiddet, toplumsal yapıyı düzenlemede başvurulan disiplinci bir yöntem değildir (Foucault,1994; 2003).

Modern devlete eşlik eden bu yeni iktidar normal olan davranış ile olmayan davranışı birbirinden ayırarak, işlemektedir. Normali ve normal olmayanı da psikoloji, sosyoloji ve kriminoloji gibi akademik kurumlar belirlemiştir. İktidar, bilgiyi kullanarak, özneleri yarattı: Akıllı/deli, suçlu/suçsuz, sağlıklı/sağlıksız. Özneleri yaratan bu kategoriler, aynı zamanda toplumsal sistemin düzenlenmesinde işlev gördü (Foucault,1994; 2003). Foucault'ya göre hem biyo-iktidar modernleşmenin bir ürünüdür hem de modernleşmenin bir ürünü olan iktidarın bu türü şiddet içermemektedir. Modern çağın eşiğinde ortaya çıkan biyo-iktidarı önceki iktidar türlerinden ayıran temel özellikler de zaten bunlardır (Foucault, 2003).

Fakat Giorgio Agamben (2001), Foucault'nun bu iki önemli tezini de eleştirir. İlk olarak Focault'nun aksine Agamben, egemen iktidarın –saklı da olsa– orijinal çekirdeğini oluşturan şeyin, çıplak hayatın siyaset hayatına sokulması olduğunu savunur. Egemen iktidarın ortaya koyduğu ilk etkinlik, biyo-siyasal bir beden yaratmaktır. Bu anlamda biyo-siyaset, en azından egemen istis-

na kadar eski bir olgudur. Modern devletin biyolojik hayatı kendi hesaplarının merkezine yerleştirmekle yaptığı şey, iktidar ile çıplak hayatı birbirine bağlayan bu gizli bağı gün ışığına çıkartmak ve dolayısıyla da modern iktidar ile en ezeli gizemli güç/iktidar arasındaki bağlantıyı (ki bağlantının kaynağı hiç beklenmedik yerlerde karşımıza çıkan, modern ile eski arasındaki kuvvetli yapışkan örtüşümdür) teyit etmekten başka bir şey değildir (Agamben, 2001:15-16).

İkincisi, Agamben, biyo-siyasetin insanların yaşam hakkı kadar ölüm hakkını da elinde bulundurduğunu savunur. Bu tezi kanıtlamak için ise biyo-iktidar ve şiddet arasındaki ilişkiye dikkat çeker ve Foucault'yu bu ilişkiyi göz ardı ettiği için eleştirir. Düşünüre göre biyo-iktidar modern devletin bir ürünü olmadığı gibi iktidarın kökeninde de yatmaktadır. Zira iktidarı ortaya çıkartan unsur bedene uyguladığı yasaklardır. Bedeni düzenleyerek toplumu düzenlemeyi hedef alan iktidarın kökeninde ise şiddet vardır. Nasıl ki iktidar başından beri biyo-iktidar ise şiddet de başından beri iktidara içkindir. Zira yasaklama ilişkisi ile karakterize olan iktidarın hedefinde dün olduğu bugün de çıplak hayat vardır ve her yasak bir denetim ilişkisi dolayısıyla şiddet içerir. İktidarın toplumu düzenlemek için düzenlediği çıplak hayat her zaman meşru şiddetin nesnesi olmuştur (Agamben, 2001:11-25). İktidarın başından beri biyo-iktidar olduğu ve şiddetin dün olduğu gibi bugün de iktidarın düzenleyici tekniklerinden biri olduğu yönündeki savları anlamak için düşünürün çıplak hayat ve *homo-sacer* kavramlarına odaklanmakta fayda var.

Homo-sacer

Agamben'e göre beden, zaten daima bir iktidar dağıtımının pençesinde oldu. Beden her zaman zaten biyo-siyasal bir beden ve bir çıplak hayattı. Bedendeki hiçbir şey ya da bunun haz ekonomisi, egemen iktidarın taleplerine karşı gelinebilecek sağlam bir zemin sunmaz (Agamben, 2003:234). Bu yüzdendendir ki ilk iktidar ilişkisi toplumu düzenlemek ve yerleştirmek -yazara göre bu nomos'un (yasanın) yapısını oluşturan iki eylemdir (s.31)- amacıyla bedenle girilen yasaklama dolayısıyla şiddet ilişkisinin bir sonucu olarak ortaya çıktı. Bu ilişki sosyal olanı dolayısıyla da siyasalı doğurdu. Bedene uygulanan yasaklarla toplumsal sistemin çerçevesi belirlendi ve böylece normal/kaos, içeri/dışarı gibi kategoriler oluşturuldu. Bu kategoriler toplumsalın, dolayı-

sıyla da siyasalın başından beri üzerinde yükseldiği kategorilerdir (Agamben, 2001:235-6). Agamben bu tezlerini kanıtlamak için Antik Yunan'da yapılan özel/kamusal ayrımının temellerini tartışmaya açar.

Antik Yunan'dan günümüze kadar olan süreçte ve günümüzde de özel alan yalın hayatın, yani üreme ve beslenme gibi etkinliklerin alanı, kamusal alan ise siyasal olanın, erdemin alanı olarak tanımlanır. Aristoteles, yalın hayatın alanı olarak tanımladığı zoe'yi, siyasetin alanı olarak tanımladığı oikos'tan ayırır. Agamben, Aristoteles'in bu ifadesine dayanarak, klasik dünyada yalın doğal hayatın polis'ten kesin bir şekilde dışlandığını ve sadece üreme hayatı olarak oikos'un alanına, "ev"e hapsedildiğini iddia eder (Agamben, 2001).

Zira Aristoteles, mükemmel toplumu, yalın yaşama olgusu (to zen) ile siyasal nitelikli hayat (to eu zen) arasındaki karşıtlık ilişkisi içinden tanımlar: "Hayat sahibi olarak doğmak, fakat özde iyi bir hayat hedefiyle yaşamak." Düşünürün bu sözleri Batı'nın siyasal geleneği için kanun niteliği taşımakla kalmaz, bu ayrım iktidarın başından beri biyo-iktidar olduğunu gösterir. (Agamben, 2001:10-11).

Aristoteles özel/kamusal ayrımını anlattığı aynı metinde hayat sahibi olarak doğan her insanın tıpkı bitkiler ve hayvanlar gibi çıplak birer hayat olduğunu da söyler, nefes alıp veren, üreyen... Oysa iyi bir hayat idealiyle yaşamak dile girmeyi, siyasallaşmayı dolayısıyla bazı haklarla donatılmayı gerektirir. Bu nokta çok önemlidir zira "to zen" ile "to eu zen" arasındaki sınırı ortaya koyar: Birincisi hak ve adalet kavramlarından dışlanarak hukukun sınırlarına sürülürken (özel alan), ikincisi hak ve adalet kavramların koruması altına alınır (kamusal alan). Bu ayrım kimin ne zaman, hangi şartlar altında ve neden çıplak hayat, yani "to zen" olarak ortaya çıkacağı sorusunu da içerir. Bu sorunun yanıtı ise Agamben'in homo-sacer kavramına ilişkin yürüttüğü tartışmalarda açığa kavuşur. Zira "to zen", yani çıplak hayat homo-sacer kavramına denk gelir: Kurban edilemeyen ancak öldürülmesi de cinayet sayılmayan kimse... Başka bir ifadeyle meşru şiddetin nesnesi olan özne. Bir kimsenin homo-sacer olarak konumlanması, egemenin egemenliğini tehdit etmesiyle mümkündür. Bu aşamada çalışmanın temel sorularından birini tekrar hatırlayalım: Peki nasıl oluyor da yurttaşını korumakla yükümlü egemen, şiddet kaynağı oluyor ve kendi koruması altındaki yurttaşını bir homo-sacer olarak konumluyor? Bu sorunun yanıtı şiddet

ve adalet arasındaki güçlü bağı açığa çıkartan egemenliğin paradoksunda yatıyor (Agamben, 2001:10-12).

Egemenliğin paradoksu ve egemen istisna

Egemenliğin paradoksu şu gerçeğe dayanıyor:

"Egemen (kişi), hukuk düzeninin ayrı anda hem dışında hem içindedir. Eğer egemen gerçekten hukuk düzeninin, kendisine istisna durumunu belirleme ve dolayısıyla da yürürlükteki düzeninin gerçekliğini askıya alma yetkisi verdiği kişi ise, o zaman, "egemen hukuk" düzenin dışında bulunmasına rağmen düzene aittir; çünkü, bu durumda anayasanın in toto (tamamen) askıya alınıp alınmayacağına karar vermek bu kişiye düşer" (Schmitt, Politische Theologies.13, akt. Agamben, 2001:25).

Bu çerçeve oldukça önemlidir. Çünkü bu bir taraftan egemenin hukuk oluşturma yetkisine işaret ederken diğer taraftan yine egemenin kendini hukukun dışında tutma yetkisine sahip olduğunu da gösterir. Yani egemen, hukuku belirlerken kendi için hukuku askıya da alabilmektedir. Daha da önemlisi kendi uygulamaları açısından askıya aldığı hukuku çıplak hayat için de askıya alabilmektedir. Ancak bu aşamada egemen ve homo-sacer iki ayrı uca işaret eder: Egemen kendini hukuk kurallarının üstüne yerleştirirken hukuktan da özgürleştirmiş olur. Homo-sacer'in hukuktan dışlanması onun egemenin kurallarının nesnesi olmadığı anlamına gelmez. Tam tersine artık homo-sacer, hukuk tarafından düzenlenmeyen ve her türlü şiddete ve ihlale açık olan bir dizi kuralsızlığın nesnesidir.

Bunun ne anlama geldiğini anlayabilmek için, Carl Schmitt'in Siyasi İlahiyat kitabındaki ilk metne göz atmak gerekir. "Egemenliğin Tanımı" başlıklı bu metnin ilk cümlesi, "[e]gemen[in] olağanüstü hale karar veren" olduğunu bildirir. Schmitt, burada söz edilenin herhangi bir olağanüstü hal kararnamesi veya bir sıkıyönetim hali değil, devlet kuramının genel bir kavramı olduğunun altını özenle çizmiştir. Bu genel kavram, istisnai, yani "mevzu hukukta öngörülmeyen" bir durumun tespitiyle oluşur. Çünkü yasa, ne kadar detaylandırılırsa detaylandırılsın, ortaya çıkabilecek durumların hepsini (ki bunlara kendisi için tehdit oluşturabilecek durumlar da dâhildir) tanımlayamaz. Dolayısıyla bu durumlarda alınması gereken tedbirleri de belirleyemez. Yine de düzeni korumak adına yapılabilecek bir şey vardır: Birini (burada söz konusu olan bir kişiden ziyade bir konumdur) istisnai bir durumun or-

taya çıktığını tespit etme ve bu durumda 'gerekli' kararları alma yetkisiyle donatmak (Schmitt, 2002).

Schmitt'e göre bu yetkiye sahip olmak egemenliğin temelidir, çünkü olağanüstü hal ilan edebilen kişi, yasal düzenin içinde var olduğu halde, kendisini onun sınırlama ve sorumluluklarından muaf tutabilir. Olağanüstü hal, yasanın, siyasal düzenin korunması adına askıya alınmasıdır. Bu durumda, yasa ihlal edilmiş olmaz, yalnızca bir süreliğine uygulanmamış olur. Öte yandan, hukuki anlamda bir düzen hâlâ mevcuttur; çünkü uygulanmama hali, hâlâ geçerli olan, ama uygulanmayan yasal düzende temellenmiştir ve bu düzen sayesinde meşruiyet bulur. Bu anlamda yasa, öngöremediği/içeremediği durumları, kendisini askıya alarak içerir. Dikkat edelim, burada yasayla ilişki, bir uygulanmama ilişkisi şeklinde korunmuş olur (siyasetle ilişkilenmeme ilişkisi içinde olan çıplak hayat gibi). İşte egemenin iktidarı da buradan kaynaklanır, çünkü olağanüstü hal ilan edebilen kişi, iktidarını, uygulanmayarak uygulanan bir yasal düzende temellendirir: bir yandan yasanın meşruiyetini arkasında hisseder, öte yandan, bu yasa uygulansaydı sorumlu tutulabileceği eylemler için hesap vermek zorunda kalmaz. (Yardımcı, 2012:www.e-skop.com/skopbulten/kentin sınırında, erişim tarihi:03.04.2012).

Bu nedenle, Agamben'e göre olağanüstü hal ilan etme yetkisi, "öldürme izni" gibidir. İşte kamp metaforu ile istisna hali arasındaki ilişki bu noktada açıklık kazanır. Yasanın askıya alınmasıyla insan, egemen karşısında çıplak kalmış olur: sadece yalın var oluşuyla vardır ve yasanın çekildiği bu yerde/anda korumasızdır. İşte kamp bu askıya almanın süreklileştiği mekânsal düzenlemedir. Eski sömürgelerden Nazi kamplarına ve gulaglara kampın tarihsel örnekleri, mülteciler, siyasi muhalifler, eşcinseller, sakatlar gibi tam anlamıyla "vatandaş" sayılmayan kesimlerin buralarda halkın sağlığı, devlet güvenliği gibi gerekçeler gösterilerek kısırlaştırılmalarının veya öldürülmelerinin suç teşkil etmediğini (yasanın ihlali anlamına gelmediğini) göstermiştir; çünkü kampta, kentin yasası –yine kendisine dayandırılarak– zaten askıya alınmış bulunuyordu. Daha açık bir ifadeyle kamp, yasanın ne tam içinde ne de tam dışında bir "belirsizlik mıntıkası" yaratırken, kampa yerleştirilen insanlar da, vatandaşlıktan ayrı bir insanlık olamayacağını hatırlatırcasına, toplumsal-siyasal yaşamlarından –insanlıklarından– sıyrılmış, çıplak varoluşlarına indirgenmiş oluyordu; nitekim bir hayvanın öldürülmesi nasıl suç sayılmıyorsa, bu kişilerin öldürülmeleri de suç sayılmamıştır. (Yardım-

cı, 2012:www.e-skop.com/skopbulten/kentin-sinirinda, erişim tarihi: 03.04.2012).

Bu duruma ülkemiz açısından örnek vermek gerekirse 12 Eylül dönemi uygun görünmektedir. Egemen devlet, egemenliğinin tehdit altında olduğunu söyleyerek darbe yapmış, ardından da hukuku askıya alarak egemenliğini tehdit eden insanlara hukuk dışı uygulamalarda bulunmuştur. Bu durum egemenliğin iki ucuna birden işaret ettiği, dolayısıyla egemenliğin paradoksunu anlamamıza yardımcı olduğu için oldukça önemlidir. Zira 12 Eylül darbesinde egemenliğin iki ucunun nasıl birleştiğini ve ayrıştığını aynı anda görürüz.

Egemen, hukuku askıya alarak hukuk dışı tüm uygulamalarını meşru hale getiriyor, başka bir ifadeyle bu çerçevede meşru şiddet ortaya çıkıyor. Egemenliğinin tehdit altında olduğunu düşünmek, egemenliği tehdit eden insanlara yönelik tüm şiddet türlerini meşru hale getiriyor. Yani hukuk çekiliyor, devlet baki kalıyor. Çekilen hukuk karşında ise her bir yurttaş birer çıplak hayata dönüşüyor. Tüm siyasal haklarından arındırılmış, safi bedene indirgenmiş bu insanlar iktidar karşısında çıplak birer hayattır artık. Çıplak hayat olmalarının nedeni ise hiçbir hak, hukuk kuralı tarafından korunmuyor olmalarıdır. Bu insanlar hukuktan dışlanmıştır. Ancak ilginç olan hukuktan dışlanmış olmalarına rağmen kuralların nesnesi olmayı sürdürmeleridir. Çünkü onlar, toplumu düzenleyen, normal/kaos ve içeri/dışarı arasındaki sınırları silikleştirmiş, yani nomos'u ihlal etmişlerdir: Egemenin egemenliğine saldırmışlardır. Bu durum bir yurttaşın hangi şartlarda, nasıl ve ne için bir homo-sacer ilan edildiği, yani çıplak hayata dönüştüğü sorusunun yanıtını içermektedir. Bu yanıtı daha netleştirmek için homo-sacer kavramının tarihsel arka planına bakmakta fayda var.

Zira eski Roma hukukunda "Özgür bir insanı kasten öldüren bir kişi katil sayılır" (Agamben, 2001).

Ancak toplum tarafından homo-sacer (Kutsal insan: Öldürülmesi cinayet sayılmayan ancak kurban da edilemeyen insan) ilan edilen bir kişinin öldürülmesi cinayet sayılmazdı. Bir kişinin kutsal insan olarak ilan edilmesi ise toplumun kökenine yerleştirilen nomos'u çiğnemesinin bir sonucuydu. Cinayet sayılmayan bir öldürmeyi hak eden suçlar (babayı öldürme niyetine sahip çocuğun ve/veya kocasını aldatan kadının öldürülmesi) sonradan uygun bir biçimde cezalandırılacak olan bir kural ihlali niteliği taşımıyordu. Bunun yerine bunlar, insan hayatına mutlak ve koşul-

suz bir biçimde son verilmesini gerektiren suçlar olarak görülmekteydi. Bu eylemi gerçekleştiren bireyler kentin kurucu/belirleyici nomos'una saldırmış, yani sınırları iptal etmiş sayılıyorlardı (Agamben, 2001:115-6).

Egemen iktidar (kişi) kendi iktidar konumunu bu edimi gerçekleştiren bireye uyguladığı meşru şiddet aracılığıyla yeniden üretiyor, "homo-sacer'in öldürülebilirliği sıfatıyla bir sistem kuruyor..." Agamben'e göre bu nedenle "Egemen iktidarın (kişinin)" dolayısıyla "siyasalın" tesisini sağlayan "ilk yapı bu düzendir" (Agamben, 2001:115-6).

Zira bu eylem, yani nomos'a saldırı toplumun tümüne yapılmış bir saldırı olarak tanımlanıyor, eylemlerden birini yerine getiren kişilerin öldürülmesi toplumun/yasaların gözünde cinayet sayılmıyordu (Agamben, 2001:9). Agamben, bu tezini kanıtlamak için babasını öldüreceği gerekçesi ile öldürülen bir çocuğun ölüm kararının hangi çerçeve içinden çıktığını ve meşrulaştırıldığını tartışır.

Babasının yaşamını tehdit ettiği söylenen erkek çocuğunun neredeyse toplumun tamamının üzerinde vardığı bir uzlaşma sonucu öldürülmesi bu dönem için oldukça sıradan ve haklı bir eylemdi. Çocuğunu öldüren kişi mahkemede yargılanmadığı gibi, toplumu ve düzeni korumak adına zorunlu bir eylemi, yani meşru görülen ve cinayet sayılmayan bir öldürme eylemini gerçekleştirmiş sayılırdı. Zira babaya karşı işlenen bu suç, topluma karşı işlenmiş bir suç ya da nomos'a karşı bir saldırı olarak algılanmaktaydı. Nomos'a saldırı, toplumun düzenlendiği normal/kaos, içeri/dışarı kategorilerinin silinmesine yol açtığı için kadının öldürülmesi cinayet sayılmayan bir öldürme olarak nitelenmekteydi (Agamben, 2001:115-116).

Agamben (2001) yürüttüğü bu tartışmayla toplumsal yapı açısından kurucu olan baba katline gönderme yapar. Bu göndermeyi Agamben ve Rene Girard'ı birlikte okuyarak daha iyi anlayabiliriz. Zira her iki yazar da Freud'un uzlaşmacı toplumsal sözleşme kuramını tartışmaya açar. Girard'a (2003) göre Freud kendi toplumsal sözleşme kuramında şiddet unsurunu gizler. Zira Freud'a göre toplumsal yapı rasyonel akılla varılmış bir uzlaşmanın yani bir sözleşmenin ürünüdür. Oysa Girard bu sözleşmeye şiddet yolu ile varıldığını savunur ve ekler:

"Toplumsal sözleşmelerin bütünü birer şiddetten kaçınma stratejileridir. Ve geçmişten günümüze kutsaldan moderne tüm toplumları düzenleyen yasalar ki buna hukuk da dahildir, sözü edilen stratejileri içermektedir. Bu stratejileri içerdikleri için de

şiddet hepsine içkindir: Adalet ve şiddet iki kardeşten başka bir şey değildir. Bu yüzdendir ki iktidar yaşam hakkını olduğu kadar ölüm hakkını da elinde bulundurur ve kendini yeniden üretmek için ikame kurbanlara ihtiyaç duyar" (Girard, 2003).

Girard bu tezlerini kanıtlamak için Freud'un sözleşme kuramını inceler. Freud, Totem ve Tabu adlı eserinde oğulların babanın baskıcı iktidarından sıkıldığını söyler. Baba kümenin tüm kadınlarına aynı anda sahip oluyordu. Erkek çocuklar bu nedenden dolayı babayı katleder. Ancak babanın katlini takip eden süreçte bu kez her bir erkek çocuk babanın yerine geçmek, yani kümenin tüm kadınlarına aynı anda sahip olmak için birbirleriyle savaşır. Bu durumun faydasızlığını anlayınca da ensest yasağını getirirler: Artık hiç kimse analara ve kız kardeşlere el uzatmayacaktır. Bu yasağın doğal bir sonucu olarak da dıştan evlenme yasası getirilir (Girard:2003).

Girard'ın ifadesiyle artık cinsellik dolayısıyla rekabet ve şiddet dışarıya yönelmiştir. Rekabetin düzenlenmesi dolayısıyla şiddetin engellenmesi için de bazı kurallara ihtiyaç vardır. Bu kural ise her bir erkek kardeşin kendilerini şiddetten korumak için getirdiği temel bir toplumsal kural olacaktır: Hiç kimse birbirinin malına, yani şiddete yol açacak her hangi bir nesneye –kadın, toprak, havyan gibi– el uzatmayacaktır. Bu süreç tamamlandığında artık toplumsal yapı düzenlenmiştir (Girard:2003).

Ancak Agamben'in (2001) ifade ettiği gibi toplumsal düzen her zaman içinde kaosu da taşır. Toplumsal yapının düzenlenmesi, düzenin sağlanması bitmiş bir süreç değildir. Bu sebeptendir ki normal/kaos ve içeri/dışarı arasındaki sınırı korumak için bu kuralların her zaman canlı tutulması yani topluma hatırlatılması da gereklidir. İşte bu aşamada devreye çıplak hayatı ile iktidarın karşısında duran homo-sacer veya Girard'ın (2003)ifadesiyle ikame kurban girer. Homo-sacer ve/veya ikame kurban toplumsal yapının üzerine tesis edildiği nomos'u insanlara hatırlatmak ve yeniden üretmek için iktidar tarafından kullanılan bedenlerdir. Bu bedenlerin en önemli iki özelliği vardır: Birincisi nomos'u ihlal etmek, yani egemenin egemenliğini tehdit etmek, ikincisi ise egemen olmadığı için şiddette açık olmak (Agamben, 2001; Girard, 2003).

Başka bir ifadeyle egemenin hukuku askıya alma yetkisi varken çıplak hayat olarak konumlandırılan homo-sacer'in böyle bir yetkisi yoktur. Dahası homo-sacer herkes karşısında çıplaktır. Çünkü o toplumsal yapının sınırlarını ihlal etmiştir bu yüzden de

sınıra, arafa yerleştiriliş, hukuktan dışlanarak meşru şiddete açık hale getirilmiştir.

Şimdi tekrar başa dönelim. Yukarıda belirttiğimiz gibi babanın katli, üzerinde toplumsal yapının yükseldiği bir eylemdir ve düzenin korunması için bu eylemin bir daha asla tekrarlanmaması gerekmektedir. Öyle ki Freud'un da belirttiği gibi baba katli bir daha tekrarlanmasın diye oğullar tarafından tabu ilan edilmiştir. Yani insanlığın ilk tabusudur baba katli. Baba ve devlet arasındaki özdeşleştirme bu anlamda daha da anlam kazanmaktadır. Daha önce de belirttiğimiz gibi Eski Roma'da devlete yöneltilen her tehdit babaya yöneltilmiş sayılırdı. Agamben, "Hayat ve ölüm üzerinde hak" ifadesinin ilk kez Roma Hukuku'nda, babanın oğulları üzerindeki mutlak yetkisi anlamında vitae necisque potestas kavramında karşımıza çıktığını söyler.

Siyasetçilere yöneltilen "halkın babası" lakabının egemen iktidar mitinin bir soy kütüğü olduğunu söyleyen Agamben, "Siyasal hayatın temel dayanağı öldürülebilen, öldürülebilme özelliği ile siyasallaştırılan insan hayatıdır ve yöneticinin imperium'u babanın vitae necisque potestas'ının bütün vatandaşlara yayılmış halinden başka bir şey değildir" der (Agamben, 2001).[1]

Birçok devlet kuramcısı da devletin iktidarı ile babanın iktidarı arasındaki paralelliğe dikkat çeker. Krallıklarda kral, Tanrı'dan aldığı yetkiyle tebaasının babası olarak halkını yönetirdi. Yani kral nasıl tüm halkın babası ise her baba da ailesinin kralı idi. Modern toplumlarda devlet artık yetkisini Tanrı'dan almasa bile bir baba figürü olarak halkını yönetmeye devam etmektedir. İktidarının kaynağı olan sözleşme kuramları ise ataerkildir (Patmen, 1993). Bu açıdan bakıldığında sözü edilen sözleşme kuramlarının tabusu yine baba katlidir. Yani babaya, devlet babaya karşı çıkmak onun iktidarını tehdit etmek nomos'u çiğnemeye denk gelir ki bunun cezası cinayet sayılmayan bir öldürme eylemedir.

Öyle ki Agamben babanın yaşamını dolayısıyla da devletin iktidarını tehdit eden oğulların işledikleri suç nedeniyle hukukun alanından kovulduklarını söyler. Yani yarattıkları kaos nedeniyle bu insanlar için hukuk askıya alınır, istisna durumu ilan edilir. Düşünürün ifade ettiği gibi istisna her şeydir, toplumsal düzeni dahası egemenliğin paradoksunu anlamak onda saklı olan şiddeti kavramak için istisnalara bakmak gereklidir (Agamben, 2001).

1. Agamben, Roma'da, baba hukuku (ius patrium) ile egemenin sicili arasındaki bağ; Brutus'un kendisine ihanet ettiği gerekçesiyle oğullarını öldürüp sonra da "Roma halkını evlatlık edinerek" öldürme yetkisini tüm halka yöneltmiş olmasıyla sadece doğal baba – oğul ilişkisinden kaynaklanan babanın bu yetkisi ile yöneticinin imperium'u arasında bir bağlantı kurulduğuna dikkat çeker. Agamben, 2001, s. 120.

Türkiye açısından da durum böyledir. Her biri devlet babaya karşı koymuş, devletin iktidarını tehdit etmiş asi oğullar için yasalar defalarca askıya alınmış ve alınmaktadır. Bu insanlar devletin iktidarını, babanın kudretini topluma hatırlatmak için seçilmiş birer homo-sacer veya ikame kurbandır. Kimin baş olduğunun, toplumsal yapının sınırlarının nerede başlayıp nerede bittiğinin hatırlatılmasında kullanılan çıplak hayatlar olarak bu gençlerin katli meşru görülmektedir. Üstelik sadece şiddetin kaynağı olan devlet tarafından değil toplumun büyük bir bölümü tarafından da bu böyledir. Nomos'a saldırmanın bedeli hukukun dışına itilmektir. Ancak hukuktan sürülmek egemenin iktidarının ve kurallarının dışında kalmak anlamına gelmez. Bu aşamada durum daha da kötüdür, çünkü hukuk çekilir egemen devlet baki kalır. Ve egemen kendi çıkarları için yani egemenliğini korumak için hukuku askıya alarak hareket alanını genişletir. Bu şu anlama gelmektedir:

Baba iktidarına karşı çıkan oğulları koruyacak herhangi bir yasa veya insan hakları normu kalmamıştır. Bu aşamadan sonra egemenlik paradoksunun iki ucu, egemen ve homo-sacer karşı karşıyadır. Yani egemen karşısındaki oğul artık bir çıplak hayattır. İşte işkencenin, cinayetlerin ortaya çıktığı hatta meşru sayıldığı, meşru şiddetin kol gezdiği anlardır bu anlar.

Bu kitap, o anlara maruz kalan insanların ve yakınlarının yaşadıklarını içermektedir.

Kaynakça

Agamben, Giorgio (2001), *Kutsal İnsan*, çev. İsmail Türkmen, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Foucault, Michel (2003), *Cinselliğin Tarihi*, çev. Hülya Uğur Tanrıöver, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Foucault, Michel (2013), *Hapishanenin Doğuşu*, çev. Mehmet Ali Kılıçbay, İmge Yayınları, İstanbul.

Girard, Rene (2003), *Şiddet ve Kutsa*l, çev. Necmiye Alpay, Kanat Kitap, İstanbul.

Pateman, Carole (1993), *Kardeşler Arası Toplumsal Sözleşme*, Sivil Toplum ve Devlet, der. John Keane, çev. Aksu Bora, Ayrıntı Yay., İstanbul.

Mommsen, Wolfgang J. (1992), *Political and Social Theory of Max Weber*: Collected Essays, Polity Press.

Schmitt, Carl (2002), *Siyasi İlahiyat: Egemenlik Kuramı Üzerine Dört Bölüm*, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara.

Yardımcı, Sibel(2012), *Kentin Sınırında: Toplumsallaşmanın Yeni Metaforu Olarak "Kamp"* http://www.e-skop.com/skop-bulten/kentin-sinirinda-toplumsallasmanin-yeni-metaforu-olarak-kamp/470.

BEYAZ TOROS

Gökçer Tahincioğlu

Beyaz Toros, 1970'lerden 2010'lu yıllara, Kadir Manga ve arkadaşlarının Nurhak'ta öldürülmesinden Uludere-Roboski katliamına, Cumartesi Anneleri'nin yıllara yayılan mücadelesinden Gezi Direnişi'nde hayatını polis kurşunuyla kaybeden Ethem Sarısülük'e kadar, hukukun, yasaların, adaletin hiçe sayılması sonucu "devlet eliyle" öldürülenlerin tarihinden izler süren bir kitap. Faillerin, cezasız kalacaklarını ve devlet tarafından korunacaklarını bildikleri için son derece pervasız davrandıkları nice olay sıralanıyor *Beyaz Toros*'ta.
Deneyimli gazeteci Gökçer Tahincioğlu, sistemin "yok ediciliği"ni, modern, demokratik, insan hak ve özgürlüklerini esas aldığı söylenen bir devletin, en temel hak olan yaşam hakkını ihlal edişi üzerinden örnekliyor. Anlatılanların ortak sembolü, muhaliflere karşı yürütülen kirli savaşın araçlarından biri haline getirilen Beyaz Toros marka otomobil ise kitaba adını veriyor.

Gökçer Tahincioğlu, 1977'de Diyarbakır'da doğdu. Bursa ve Ankara'da eğitim gördü. Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölümü'nü bitirdi. Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi'ndeki Yüksek Lisans eğitimini "Askeri Darbeler Öncesi ve Sonrası Medya" konulu teziyle tamamladı. Halen, 1997'den bu yana çalıştığı *Milliyet* gazetesinin Ankara Haber Müdürü olarak görev yapıyor ve insan öykülerinin ele alındığı "Yüzleşme" adlı köşeyi yazıyor. Ulucanlar Cezaevi katliamı, Hayata Dönüş katliamı, İnsan Hakları Derneği baskını, MİT-Yargıtay-Alaattin Çakıcı skandalı, telefon dinlemeler, Hrant Dink dosyası gibi olaylara ilişkin haberleriyle Çağdaş Gazeteciler Derneği İzzet Kezer, Rafet Genç ve Yılın Haberi ödülleri, Metin Göktepe Yılın Gazetecisi Ödülü, Musa Anter Haber Ödülü, Abdi İpekçi Yılın Haberi ödülü, Türkiye Gazeteciler Cemiyeti Basın Özgürlüğü ödülü gibi ödüllere layık görüldü. Nevin'in eşi, Ulaş Doğu'nun babasıdır.

ISBN 978-605-09-1777-2
9 786050 917772
sertifika no: 11940
dogankitap.com.tr
Tavsiye Edilen Perakende Satış Fiyatı ₺ 15
DK DOĞAN KİTAP